

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

ΣΕΛΙΔΕΣ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ ΚΟΝΙΤΣΑΣ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΔΗΜΟΥ ΚΟΝΙΤΣΑΣ

ΚΟΝΙΤΣΑ 1997

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΟΝΙΤΣΑΣ	
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	48034
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	1/11/2001
ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΜ.	949.53 ΕΥΘ

Κωδ. εγχ: 7002

ΣΕΛΙΔΕΣ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ ΚΟΝΙΤΣΑΣ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΔΗΜΟΥ ΚΟΝΙΤΣΑΣ
ΚΟΝΙΤΣΑ 1997

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

© ΔΗΜΟΣ ΚΟΝΙΤΣΑΣ
ISBN 960 - 85948 - 0 - 4

Επιμέλεια
Κατερίνα Τσούβαλη - Τσαρούχη

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	9
Σημείωμα Επιμελήτριας	11-12
Βιογραφικά συγγραφέα	13-14
1. Κονιτσιώτικα Χρονικά (εποχή Τουρκοκρατίας)	15-40
2. Ιστορικό Αρχείο της Κόνιτσας	41-54
3. Κονιτσιώτες Αγωνιστές εις την Επανάστασιν του 1821	55-63
4. Δάσκαλοι και Σχολεία της Κονίτσης κατά τους χρόνους της Τουρκοκρατίας	65-88
5. Πώς απελευθερώθηκε η Κόνιτσα και η Επαρχία της από τον Τουρκικό ζυγό	89-97
6. Οι Μουσουλμάνοι της Κονίτσης	99-155
7. Μνημεία και Ιδρύματα Μουσουλμανικής Λατρείας και Μουσουλμάνοι Ιεραμένοι στην Κόνιτσα	157-172

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Πρόλογος

Τον Τάσο Ευθυμίου τον γνώρισα το καλοκαίρι του 1987 στο σπίτι του στη Βούρμπιανη. Έχω ακόμη έντονη μέσα μου την εικόνα και την αίσθηση μιας "μυθιστορηματικής" φυσιογνωμίας να με υποδέχεται καλοκάγαθα στο "βιότοπό" της-ένα σπίτι πέτρινο γεμάτο παλιά αντικείμενα και σαρακοφαγωμένα κίτρινα χαρτιά. Η πνευματική του ανησυχία έντονα αποτυπωμένη στην αταξία των αγαπημένων του πραγμάτων, η σχέση του με το χρόνο μια μυρουδιά καπνού και μούχλας, το δέσιμο με τον τόπο μια ευλαβική ματιά στον ασβεστωμένο από παλιά κορμό της κληματαριάς, ο πόνος για την παρακμή και την εγκατάλειψη εύγλωττες σιωπές στη ροή του λόγου του.

Ο Τάσος Ευθυμίου είναι ένας "ραψωδός" του πεζού λόγου· είναι ένας δεινός αφηγητής, ένας "μνήμων" που, εκφράζοντας χαρακτηριστικά το πέρασμα από τον προφορικό στο γραπτό λόγο, γράφει όπως μιλάει. Μιλάει όπως οι "γηραιοί αφηγητές" δίπλα στη θερμάστρα του ρολογάδικού του, όπως οι γυναίκες όταν "τσιολνούσαν τα καλαμπόκια κι έγραιναν λανάριζάν ή έγνεθαν τα μαλλιά των προβάτων και τα γιδόμαλα ...".

Με ιδιαίτερη χαρά, λοιπόν, προλογίζω τούτο τον τόμο, που περιλαμβάνει ένα μέρος από το συγγραφικό έργο του Τ. Ευθυμίου, κυρίως ιστοριοδιφικό. Θεωρώ μεγάλη τη συμβολή τέτοιου είδους εργασιών στη μελέτη της τοπικής ιστορίας, όπως επίσης θεωρώ ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα τη ματιά, τη θεώρηση ντόπιων λογίων, "μη ειδημόνων", για την επιστήμη.

Μακάρι η παράδοση αυτή, που στην Ήπειρο είναι ιδιαίτερα σημαντική, να συνεχιστεί και από νεώτερους ηπειρώτες.

Βασίλης Νιτσιάκος
επ.καθηγητής Παν/μίου Ιωαννίνων
Μέλος του Δ.Σ. του Πνευματικού
Κέντρου του Δήμου Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Σημείωμα Επιμελήτριας

Ο Τάσος Ευθυμίου, δημιουργικός και αθόρυβος, συνάζει σ' όλη του τη ζωή και διασώζει κομμάτια πολύτιμα της ιστορίας και του πολιτισμού της Κόνιτσας και των χωριών της.

Είναι ζυμωμένος με τον τόπο του. Ο ίδιος είναι ο άνθρωπος-λαός, ο ζωντανός φορέας της λαϊκής παράδοσης.

Ολόκληρο το έργο του είναι ένα σεμνό ξέσπασμα των μυστικών κραδασμών της ψυχής του. Στρέφεται με απεριόριστη αγάπη στην παρατήρηση της ζωής των συντοπιτών του. Καταγράφει την ψυχή τους, τα ήθη τους. Μόνιμο σκηνικό ή όμορφη Κονιτσιώτικη γη, που τόσο καλά γνωρίζει. Μετέχει σ' αυτή την ομορφιά και το μυστήριο που αποπνέει η ζωή των περασμένων χρόνων και ένα μυστικό ρίγος τον διαπερνάει. Όλα ξέρει να τ'αγκαλιάζει. Ανθρώπους, τόπους, όνειρα.

Του την χρωστούσαμε λοιπόν τούτη δω την έκδοση, όπως τη χρωστούσαμε στον εαυτό μας και στους μελλοντικούς ερευνητές και ιστορικούς της Κόνιτσας.

Τα χειρόγραφα, ταξινομημένα και δεμένα σε τόμους από τον ίδιο το συγγραφέα, παραχωρήθηκαν την άνοιξη του 1990 σε εκπροσώπους του Πνευματικού Κέντρου του Δήμου Κόνιτσας και άρχισε η διαδικασία της έκδοσης.

Βασική μέριμνά μας ήταν να μην αλλοιωθεί ούτε στο ελάχιστο το προσωπικό ύφος και η ορθογραφία του συγγραφέα, γιατί είναι στοιχείο της προσωπικής του ιστορίας και πολύτιμο υλικό για τους ερευνητές. Δόθηκε πραγματική μάχη με το "δαίμονα" του τυπογραφείου πάνω σ' αυτό.

Τα κείμενα που περιλαμβάνονται στον τόμο, έχουν γραφτεί σε διαφορετικές εποχές και δημοσιεύεται στον τοπικό κυρίως τύπο. Στο τέλος παραθέτουμε χρονολογικό κείμενα των πρώτων δημοσιεύσεων, γιατί πιστεύουμε ότι ο αναγνώστης μπορεί να ανιχνεύσει πιο εύκολα ό,τι η κάθε χρονική στιγμή και συγκεκριμένα ανέγραψε στην ψυχή του συγγραφέα. Δεν θελήσαμε να επέμβουμε αποκλισητώντας τη διαφορετική-μερικές φορές-από κείμενο σε κείμενο ορθογραφία του με το άλλοθι της ενιαίας γραφής και έτσι αφήνουμε το λόγο του Τάσου Ευθυμίου καθαρό από επεμβάσεις. Εξαίρεση αποτελεί η μεταφορά του πολυτονικού κειμένου στο μονοτονικό σύστημα και αυτό για τεχνικούς λόγους. Όσες σημειώσεις συμπληρώνουν το κείμενο, είναι όλες του συγγραφέα.

Κατερίνα Τσούβαλη-Τσαρούχη

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Βιογραφικό του συγγραφέα

Ο Αναστάσιος Ευθυμίου γεννήθηκε το 1920 στο Δίκορφο Ζαγορίου, πατρίδα της μητέρας του Μελλομένης, το γένος Μπαζιάρα. Ο πατέρας του Αποστόλης Ντόκος ήταν Πυρσογιαννίτης.

Σε ηλικία 6 μηνών υιοθετήθηκε από τον Δημήτριο και τη Σεβαστή Ευθυμίου, Βουρμπιανίτες, και έτσι ανατράφηκε, μεγάλωσε και έμαθε τα πρώτα γράμματα στη Βούρμπιανη.

Δεν είχε την τύχη να περάσει μέσα από ανώτερα σχολεία και Πανεπιστήμια, όπου θα ήταν η φυσική θέση ενός τόσο εύστροφου παιδιού, και θα του εξασφάλιζαν μια ζωή περισσότερο άνετη.

Η οικονομική κατάσταση του πατέρα, η δύσκολη εποχή των παιδικών χρόνων και οι δυσμενείς συγκυρίες δεν το επέτρεψαν. Ευτύχησε όμως να έχει δάσκαλό του στη Βούρμπιανη τον Χαράλμπο Ρεμπέλη. Η θέλησή του και η έφεσή του για γράμματα δεν του στέρησαν την πρόσβασή του στη μόρφωση και την καλλιέργεια. Διάβαζε με ακόρεστο πάθος και έτσι απέκτησε μόρφωση πολλών σχολείων. Παράλληλα αυτοδιδάχτηκε τα Γαλλικά, τα Αγγλικά και τα Ιταλικά.

Από νεαρή ηλικία τον κατείχε ένα δυνατό πάθος για τη συγκέντρωση των γραπτών και προφορικών παραδόσεων της επαρχίας και για τη διάσωσή τους. Περιέσωσε ιστορικά αρχεία και ιστορίες, παραδόσεις και ανέκδοτα, ήθη και έθιμα, φωτογραφίες, πληροφορίες από παλιά δεφτέρια, τουρκικά έγγραφα, κώδικες μοναστηριών, επιγραφές, προικοσύμφωνα, πωλητήρια, συμφωνητικά, επιστολές, συνταγές πρακτικής ιατρικής κ.ά. Όλα αυτά αποτελούν το συλλεκτικό του έργο.

Όμως ο Τ.Ευθυμίου διαθέτει και ένα τεράστιο συγγραφικό έργο: Ιστορικό, Λαογραφικό-Λογοτεχνικό, Δημοσιογραφικό, από το οποίο κατάφερε να εκδώσει ελάχιστο μέρος με τη βοήθεια ελαχίστων.

Έργα που εκδόθηκαν:

1. Η Βούρμπιανη της Ηπείρου, Τόμος Α' (τεύχη Α', Β', Γ', Δ'), Ιωάννινα 1987-1990.
2. Ηπειρωτικά Διηγήματα (Ιστορικά-Λαογραφικά), Ιωάννινα 1993.
3. Μνήμη της Πολιτείας, εκδ.Συνδέσμου Κονιτσιωτών ο "Αώος", Αθήνα 1968 (πολλά διηγήματα αυτής της συλλογής αφηγήσεων από την παλιά Κόνιτσα, ανήκουν στον Τ.Ευθυμίου).

Το μεγάλο όμως μέρος του έργου του βρίσκεται διασκορπισμένο σε εφημερίδες και περιοδικά από το 1953-1966 και περιλαμβάνει:

1. Διηγήματα
2. Ιστορικά κείμενα
3. Λαογραφικά
4. Ταξιδιωτικές εντυπώσεις
5. Μικρές πραγματείες
6. Δημοσιογραφικά κείμενα

Ο Τ.Ευθυμίου είναι μια προσωπικότητα μοναδική για τον τόπο μας και την ιστορία του.

Είναι λογοτέχνης, είναι ερευνητής, μελετητής, λαογράφος, δημοσιογράφος, είναι ιστοριοδίφης. Δουλεύει επιστημονικά. Ξεκινώντας από τις προφορικές πηγές φτάνει στις επίσημες και γραπτές. Έρχεται σε επαφή με τους ίδιους τους πρωταγωνιστές ιστορικών γεγονότων, αν είναι δυνατόν, ή με τους απογόνους τους. Συμβουλευεται παλιά έντυπα και εφημερίδες. Συγκεντρώνει κάθε είδους κείμενο που σε πολλούς θα φάνταζε ασήμαντο, με προσωπικό μεράκι και κόπο, δαπανώντας τις οικονομίες του.

Σήμερα ο συγγραφέας ζει μαζί με τη σύζυγό του Χρυσάνθη, το χειμώνα στα Γιάννενα και το καλοκαίρι στη Βούρμπιανη και εξακολουθεί να είναι δημιουργικός. Με ακμαίες πνευματικές δυνάμεις εξακολουθεί να γράφει και να δημοσιεύει στον τοπικό τύπο.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΚΟΝΙΤΣΙΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ (Τουρκοκρατία)

Δεν επιχειρούμε τη συγγραφή επιστημονικού ιστορικού έργου. Απλώς φέρομε στο φως της δημοσιότητας το κατά μέγιστο μέρος ανέκδοτο και αταξινόμητο μέχρι σήμερα ιστορικό αυτό υλικό, το οποίο με όχι ολίγους κόπους και θυσίες κατορθώσαμε να συγκεντρώσουμε και να περισώσουμε από την καταστροφή, διότι πραγματική καταστροφή υπέστησαν τα κοινοτικά και ιδιωτικά αρχεία της πόλεως και Επαρχίας Κονίτσης, αφενός λόγω των πολεμικών γεγονότων 1912-13 και 1940-49 και αφ'ετέρου από την άγνοια και αδιαφορία των κατόχων των.

Το υλικό αυτό πάρθηκε κατά ελάχιστο μέρος από ιστορικά βιβλία, περιοδικά και εφημερίδες, και κατά μέγιστο από διάφορα αρχεία, Μητροπόλεως, Ρούβαλη, Γκότζου, Δήμου Κονίτσης, του άλλοτε Μουφτή Κονίτσης Σαλή Ομέρ, από τουρκικές ανεπίγραφες πλάκες, από επιγραφές και ενθυμήσεις παλαιών εκκλησιαστικών βιβλίων, από διάφορα παλαιά χειρόγραφα και τέλος από αφηγήσεις πολλών αιμνήστων και επιζώντων γερόντων.

Θεωρούμε λοιπόν καθήκον μας να ευχαριστήσουμε, όλους εκείνους οι οποίοι κατά οποιονδήποτε τρόπο, μας εβοήθησαν εις την συγκέντρωση των ντοκουμέντων και πληροφοριών, και να αναμνησθούμε με ευγνωμοσύνη τους μη επιζώντας. Παράλληλα όμως, δεν λησμονούμε και εκείνους τους άμουςους και αδιάφορους που παρέδωσαν τα αξιόλογα οικογενειακά των αρχεία εις την μούχλα, την υγρασία, τους ποντικούς, καθώς και στον αδηφάγο Ήφαιστο ή τα κρατούν εν κρυπτώ και παραβύστω, όπου κινδυνεύουν, είτε λόγω ανωτέρας βίας, είτε από την πολυκαιρία κλπ., να καταστραφούν και να χαθούν για παντοτεινά.

Και τώρα προχωρούμε στην παράθεση των Χρονικών της Κονίτσης, κάνοντας αρχή από τους μέχρι σήμερα γνωστούς σε μάς Μουσελίμηδες και Καϊμακάμηδες, οι οποίοι διετέλεσαν επί Τουρκοκρατίας υποδιοικητές της Επαρχίας Κονίτσης.

**ΜΟΥΣΕΛΙΜΗΔΕΣ ΚΑΙ ΚΑΪΜΑΚΑΜΗΔΕΣ (ΥΠΟΔΙΟΙΚΗΤΕΣ)
ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΚΟΝΙΤΣΗΣ**

Η Κόνιτσα ήταν έδρα υποδιοικητού (μουσελίμη) από αμνημονεύτων χρόνων. Στα 1679, γράφει ο ιστορικός του περασμένου αιώνας Ι.Λαμπρίδης στα Ζαγοριακά του, η Λιτονιάβιτσα υπάγεται (προσαρτάται) πολιτικώς στην Κόνιτσα. Στα 1711, όπως γράφει πάλι ο ίδιος ιστορικός, προσαρτώνται στην Υποδιοίκηση Κονίτσης τα άνω Σουδενά και το ένα τρίτο του Βραδέτου.

1817

Ο πρώτος γνωστός μας Μουσελίμης Κονίτσης είναι ο Τουρκοκονιτιναίτης Γιακούπ βέης ή Γκαβογιακούμπης (πατέρας του περίφημου Σουλεϊμάν μπέη) που τον απαντούμε γύρω στα 1817 επί Αλή Πασιά (βλ. Ηπ.Χρονικά έτους 1938, σελ.41).

1825

Μουσελίμης Κονίτσης στα 1825 ήταν ο Χασάν μπέης, ο ίδιος πιθανόν που αναφέρεται και το 1828.

1826

Στα 1826 Μουσελίμης Κονίτσης ήταν ο Σουλεϊμάν Ταχήρ Αμπάζης (αγνοούμε αν πρόκειται για κανένα γιό του περίφημου αστυνόμου του Αλή Πασιά), ο οποίος κατεδίωξε και εξεβίασε τον αδελφό του Βουρμπιανίτου Κώστα Γραμματικού, τον ιερέα Παπαρίζο (Βλέπε Ηπ.Χρον.έτους 1938, σελ.43).

1827

Στα 1827 Μουσελίμης Κονίτσης αναφέρεται κάποιος Γκέντζαγας, αγνώστου επωνύμου και προελεύσεως.

1828

Το έτος 1828 συναντούμε δύο Μουσελίμηδες στην Κόνιτσα, τον Χασάν μπέη στις 4 Ιανουαρίου και τον Ισμαήλ μπέη στις 18 Νοεμβρίου.

1832

Στα 1832 Μουσελίμης (υποδιοικητής) Κονίτσης αναφέρεται ο Σουλεϊμάν μπέης.

1833

Στις 3 Δεκεμβρίου 1833 Μουσελίμης Κονίτσης ήταν κάποιος Χασάν αγάς.

1834

Κατά το 1834 απαντούμε τον Χασάν Μπερτελή (μήπως Μπερταλή από το Βεράτι;), ο οποίος ήταν Κατής και Μουσελίμης μαζί. Πιθανόν να ήταν και ο ίδιος ο Χασάν αγάς του 1833.

1838

Μουσελίμης στα 1838 ήταν ο Μουσταφά αγάς, ο οποίος σε έγγραφο της 7ης Σεπτεμβρίου 1838 αναφέρεται και ως Μουσταφά μπέης.

1840

Στα 1840 Μουσελίμης αναφέρεται ο Ρουσή μπέης.

Εδώ δυστυχώς (στα 1840) σταματούμε προς το παρόν. Μας παρουσιάζεται μεγάλο κενό το οποίο ελπίζουμε να συμπληρώσωμε από καινούργιες άγνωστες πηγές. Από τα 1840 ως τα 1870 αγνοούμε ποιοι διετέλεσαν υποδιοικητές και μόνο από την παράδοση γνωρίζομε στα μέσα του περασμένου αιώνας τον περίφημο Τουρκοκονιτσιώτη Γιαγιάμπεη Μουσελίμη και Καϊμακάμη Κονίτσης. Το σαράϊ του βρισκόταν εκεί όπου είναι τα σπίτια του Κούγια, Μίσιου κλπ.

1870

Κατά το έτος αυτό απαντούμε στην Κόνιτσα Ναϊπην (αναπληρωτήν) του Καϊμακάμη τον Μεχμέτ Εμίν εφένδη.

1872-73

Το 1872 υποδιοικητής ήταν ο Σαλήχ Ζακή μπέης, όπως και στα 1873.

1874-75

Στις 22 Μαΐου του 1874 απαντούμε Καϊμακάμη τον Γιασάρ Ζουχδή εφέντη, ο οποίος όμως στις 29 Μαΐου διορίζεται Καϊμακάμης Αυλώνας. Φαίνεται πως για λίγο διάστημα υπηρέτησε στην Κόνιτσα. Τον διαδέχθηκε και πάλι ο Σαλήχ Ζακή βέης που τον απαντούμε και στα 1875.

1882-83 (πιθανόν και ως τα 1890)

Στα 1882 και 1883 απαντήσαμε τον Κονιτσιώτη Αχμέτ εφέντη, τον πατέρα του πασίγνωστου αγγυραμιοβού και προμηθευτού του Τουρκικού στρατού Σουλεϊμάν εφέντη. Αυτός ο Αχμέτ εφέντης, σύμφωνα με προφορικές πληροφορίες, διετέλεσε Καϊμακάμης στην Κόνιτσα ως τα 1890 περίπου που ιδρύθηκε έδρα Καϊμακάμη στο Λεσκοβίκι και μετατέθηκε εκεί. Απεβίωσε περί το 1892 ως υποδιοικητής Λεσκοβικίου.

1892-96

Από τα 1892 ως τα 1896 απαντούμε Καϊμακάμη τον Βεϊσή εφέντη. Ήταν υπέργρηρος και φοβερός ρακοπότης, μη δίνοντας και τόση σημασία στα καθήκοντά του. Στις 19 Ιανουαρίου 1896 αναφέρεται στα αρχεία Ρούβαλη για τελευταία φορά το όνομά του.

1896-1903

Τον Οκτώβριο του 1896 ήρθε στην Κόνιτσα (μετατεθείς από το Μέτσοβο) καινούργιος Καϊμακάμης, ο περίφημος Σαλή μπέης, που καταγόταν από το Δέλβινο. Ήταν φανατικός Τούρκος, Χριστιανομάχος και πολύ φιλοχρήματος. Με το πρόσχημα της δήθεν αποκρύψεως και περιθάλψεως των ανταρτών, αφαίμαξε για καλά τα βαλάντια των προυχόντων και ευκαταστάτων χριστιανών της Επαρχίας μας. Όταν περνούσε από την αγορά, ήταν υποχρεωμένοι όλοι οι Χριστιανοί, καθώς και οι φτωχοτούρκοι (χαρμπούτηδες) να προσηκωνονται και να τον χαιρετούν με βαθείς τεμενάδες. Όταν πάλι έκανε τους γάμους

του γιού του του Νεσιάτ μπέη, το γλέντι κράτησε σαράντα μέρες! και του έφερε όλη η Επαρχία πλούσια δώρα (πεσκέσια) ά λά Αλή πασιά.

Με τον Μητροπολίτη Κονίτσης Κωνσταντίνο Αράπογλου (1899-1906), τον μετέπειτα Πατριάρχη, καθώς και με τον επιφανή τουρκοκονιτσιώτη Σουλεϊμάν Αχμέτ εφέντη, ο περίεργος αυτός Καϊμακάμης ήρθε σε προστριβές εξ αιτίας του αιμοβόρου Κονιτσιώτου ληστάρχου Αλή μπέη Μπέτσιου, τον οποίο ο ίδιος υπέθαλπε. Και τόσο αποθρασύνθηκε από την προστασία του Καϊμακάμη ο ληστής αυτός, που τον μεν Σουλεϊμάν εφέντη αποπειράθηκε να τον δολοφονήσει, στον δε Μητροπολίτη που διαμαρτυρόταν για τους φόνους των φτωχών χριστιανών της υπαίθρου που έκαμνε ο Αλή Μπέτσιος, έκανε (κατά τον αφηγητή Νικόλα Τσιαλιαμάνη) άλλη προσβολή. Απετόλμησε ο αλιτήριος να ρίξει... ακαθαρσίες τη Μεγάλη Παρασκευή στον Επιτάφιο! Επ' αυτού ο Μ.Μπινάλας και άλλοι διαφωνούσαν. Παραδεχόταν φυσικά ότι το επεισόδιο είναι αληθινό, αλλά ισχυριζόταν ότι το ανοσιούργημα αυτό το έκανε ο Ελμάζ μπέης επί Επισκόπου Γερμανού 30-35 χρόνια πιο νωρίς. Ο γερο-Τσιαλιαμάνης όμως επέμενε ότι αυτό συνέβηκε επί Μητροπολίτου Κωνσταντίνου...

Και η συμπεριφορά αυτή του Καϊμακάμη Σαλή απλά επέφερε κατά την παράδοση και τη μετάθεσή του από την Κόνιτσα. Για τελευταία φορά τον συναντούμε στην Κόνιτσα τον Ιούλιο του 1903. Κεχαγιάς του δε ήταν κάποιος Ταχήρ αγάς.

1903

Από τον Δεκέμβριο του 1903 αναφέρεται ο Αβδουλά Βεχήπ βέης ως Καϊμακάμης Κονίτσης συνεχώς μέχρι τον Ιούνιο του 1906, οπότε συναντούμε για τελευταία φορά το όνομά του.

1908

Στις 17 Ιουλίου 1908 αναφέρεται ένας ανώνυμος βεκήλ Καϊμακάμης (αναπληρωτής υποδιοικητού) και τον Σεπτέμβριο ανώνυμος Καϊμακάμ εφέντης.

Όσοις παλαιούς γέροντες και γριές ρώτησα, κανείς δυστυχώς δεν μπόρεσε να θυμηθεί τα ονόματα των μετά το 1906 Καϊμακάμηδων. Ούτε σχετικές έγγραφες πηγές κατόρθωσα να ανακαλύψω. Σταματούμε λοιπόν ως εδώ, με την ελπίδα ότι θα τα εξακριβώσω μελλοντικά και θα τα φέρω με στο φως της δημοσιότητας.

ΔΗΜΑΡΧΕΙΟ ΚΑΙ ΔΗΜΑΡΧΟΙ ΚΟΝΙΤΣΗΣ

Νταλήπ Αλή Βέης

Από προφορικές πηγές γνωρίζουμε ότι η σύσταση του πρώτου Δημαρχείου (Μπελτιγιέ) στην Κόνιτσα, έγινε γύρω στα 1875.

Πρώτος δε και ισόβιος δήμαρχος διορίστηκε ο περίφημος Νταλήπ Αλή βέης Φρασιαλής (καταγόταν από τη Φράσιαρη), που κράτησε το αξίωμα του δημάρχου ως τις 20.1.1905 που απεβίωσε. Το σπίτι του με την ωραία και αρχαι-

κή αυλόθυρα σώζεται ακόμη και το κατέχει η οικογένεια Αριστοτέλη Κούσιου.

Παρά τη φιλοχρηματία και την αυστηρότητά του ο δήμαρχος Νταλήμπης είχε και ωρισμένα καλά προτερήματα. Εφρόντιζε για τον εξωραϊσμό της πόλεως και αυτός φύτεψε και τα πλατάνια που σώζονται στην Αγορά. Υπεράσπιζε πολλές φορές τους φτωχούς και άπορους δημότες, αλλά τους χωρικούς όμως, που φέρνανε τα προϊόντα τους στην Κόνιτσα, τους φορολογούσε άγρια, όπως πληροφορούμαστε από γραπτές πηγές. Συνήθιζε πάλι να μην εισπράττη φόρους από τους Χριστιανούς κατά τις παραμονές και τη διάρκεια των μεγάλων εορτών Χριστουγέννων, Πρωτοχρονιάς, Πάσχα και λοιπών. "Αφήστε, έλεγε, τους φουκαράδες να γιορτάσουν ήσυχοι".

Την δε Μεγάλη Παρασκευή πάλι, έστειλε λαμπάδες στον Επιτάφιο, καθώς λάδι στις εκκλησίες, γιατί πίστευε πως οι χριστιανοί Άγιοι του είχαν γλυτώσει την κόρη του την Τζεβριέ από μία πολύ επικίνδυνη αρρώστια. Την ίδια αυτή μέρα, τη Μεγάλη Παρασκευή, αν έβλεπε κανένα χριστιανό να δουλεύει ή να ανοίγει το μαγαζί του, τον πρόσταζε να το κλείση και του έλεγε "Γιαχουντής (Εβραίος) είσε μωρέ που δουλεύεις σήμερα;".

Ήταν χαρακτήρας με παράδοξες μεταπτώσεις. Άλλοτε παρουσιαζόταν σκληρός και άγριος και άλλοτε ήρεμος, καλόκαρδος και φιλόανθρωπος. Ένας εν μικρογραφία Αλήπασιας. Κατά κανόνα όμως, όπως είπαμε, ήταν φιλοχρήματος και συμφεροντολόγος. Το περίφημο χάνι του που πυρπολήθηκε από τους Ιταλο-Αλβανούς, μαζί με όλη την Αγορά της Κόνιτσας, στα 1940, καθώς και τα μαγαζιά του, το πρώην Ειρηνοδικείο κλπ. και τα άλλα τα νεόκτιστα των αδερφών Πούλιου, τα είχε χτίσει απάνω σε δημοτικό οικόπεδο που το είχε οικειοποιηθεί αυθαίρετα.

Ο Νταλήπ βέης, όπως είναι γνωστό, δεν ήξερε καθόλου Τουρκικά. Μιλούσε και υπέγραφε στα Ελληνικά και γνώριζε λόγω της καταγωγής του και τα αρβανίτικα.

Μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου διετέλεσαν κατά διάφορες χρονολογίες οι: αδελφοί Χαράλαμπος και Γιαννάκης Φλώρου, οι γιατροί Ι.Αποστολίδης, Ι.Πρίγκος και Ν.Φώτος, ο Γεώρ.Μπεκιάρης, ο Σπ.Γκότζος, ο Παν.Ρούβαλης, οι Στέφ.Μόκκος, Νικ.Τόδουλος, Μαν.Αλεξίου, Βασ.Ζήτρος, καθώς και οι τουρκοκονιτσιώτες Σιέχ Κιαμήλ, Δερβίς Ισάκ, Χασάν βέης και άλλοι διάφοροι.

Ρουστέμ Νταλήπ Βέης

Μετά το θάνατο του γηραιού Νταλήπ βέη (28.1.1905), σαν να το είχαν οικογενειακό φέουδο το δημαρχείο, διορίστηκε δήμαρχος ο γλεντζές και επιπόλαιος γυιός του ο Ρουστέμ βέης, ο οποίος ήταν πρώην αξιωματικός του οθωμανικού στρατού. Τον συναντούμε αρκετές φορές στα αρχεία του Ρούβαλη μέχρι τις 16 Απριλίου του 1909 και κατόπι χάνεται. Οι προφορικές πηγές μάς τον φέρουν και πάλι ως αξιωματικό κατά τα τελευταία χρόνια της τουρκοκρατίας. Όταν ανέλαβε δήμαρχος ο Ρουστέμπης επέτρεψε και στους Χριστιανούς να πυροβολούν στους γάμους των, όπως και οι μουσουλμάνοι και επί πλέον το Πάσχα στην Ανάσταση. Και στα 1908 με το Σύνταγμα (Χουριέτ) τους βοήθησε να βάλουν καμπάνα στην κάτω Κόνιτσα. Παραθέτω εδώ αυτολεξεί και μία από τις ενθυμήσεις του αρχείου Ρούβαλη σχετική με το Δημαρχείο Κονίτσης. "17 Νοεμβρίου 1907, γιουμπρούκι (εκτελωνισμός). Σήμερα έγινε μεντζηλίτζι εις το ιδαρέ (Συνεδρίασι του Επαρχιακού Συμβουλίου)

και με τους μπελντιέ (Δημοτικό Συμβούλιο) 3 πρόσωπα: Ρουστέμπεη, Σπ.Γκότζο και Ρούβαλη και έκοψαν το φιάτι (φορολογία), το κρασί κοιλό (22 περίπου οκάδες) γρόσια 1,20, τη ρακή κοιλό γρόσια 4. Ήταν ο Β.Νέκος και Π.Καρατζήμος από την Κοινότητα".

Τελευταίος δήμαρχος ως τα 1913 ήταν, όπως γνωρίζουμε από προφορικές πηγές, ο αγαθός τουρκοκονιτσιώτης ιερωμένος ο Σιέχης Κιαμήλ, που το σπίτι του είναι εκείνο που κάθεται σήμερα ο Μιχ.Σιώρος.

Άλλοι γνωστοί υπάλληλοι του τουρκικού Δημαρχείου ήταν: ο Νικ.Φώτος που διετέλεσε αρκετά χρόνια δημοτικός γιατρός (1894-1910), ο Ρεφάτ εφέντης δημοτικός Γραμματεύς 1881, ο Ισμαήλ βέης εφέντης Γραμματεύς 1897-1901 και ο Χουσνή Αβδούλ Μπούρμπος επίσης Γραμματέας που απελύθη στις 31.5.1913. Ο Φούλια Κατσούγιας ήταν δημοτικός κλητήρας. Ο τσιαούσης (λοχίας) Ντίκας Χασάν Ορχάν από τα 1906 ως τα 1912 εκτελούσε χρέη κλητήρα και νυχτοφύλακα και εκτός από τις άλλες υπηρεσίες του, γέμιζε και πυροδοτούσε και το παλιό εμπροσθογεμές κανόνι που ήταν στημένο στον Κισλά (στρατώνα) της Κόνιτσας και ανάγγελλε στους πιστούς μουσουλμάνους τα ραμαζάνια, μπαϊράμια και λοιπές γιορτές τους. Και τέλος οι νυχτοφύλακες (πασβάντηδες) της αγοράς: ο περίφημος Γούσια Τσάκας με το κατάφορτο από κάμες και κουμπούρες σιλάχι του και ο σύντροφός του ο Γιώργης Ντομπόλας, καθώς και ο γέρο-Λάνιας που βαρούσε το τουμπελέκι (όργανο) δύο ώρες πριν να φέξει κατά τη διάρκεια του Ραμαζανιού για να ξυπνούν οι Τούρκοι να τρώνε.

Το Δημαρχείο της Κόνιτσας ανέπτυξε ποικίλη δράση επί τουρκοκρατίας. Εφτιανε καλντερίμια, υδραγωγεία και άλλα έργα και είχε και άλλους υπαλλήλους αστυνομικούς, κλητήρες, δασοφύλακες, συντηρητές του υδραγωγείου (πηγαδάδες), φανοκόρους κλπ.

Αλλά σταματούμε εδώ με την ελπίδα να επανέλθωμε με περισσότερα στοιχεία.

Κόνιτσα, 31.8.1978

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟΙ ΣΤΗΝ ΚΟΝΙΤΣΑ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Επειδή λόγω της συνωνυμίας των βαθμών, ο διαχωρισμός των Τούρκων αξιωματικών κατά κατηγορίες (τακτικού στρατού, ατάκτων, χωροφυλακής, αστυνομίας κλπ.) είναι δύσκολος, θα παραθέσωμε μόνον εδώ έναν απλό κατάλογο με τη σειρά χρονολογίας που συναντούμε τον καθένα και με τους βαθμούς και ιδιότητες που αναφέρεται στις διάφορες πηγές και αρχεία.

Μέχρι την εποχή που εφαρμόσθηκε και στην Επαρχία μας ο θεσμός των Καϊμακάμηδων (Πολιτικών Υποδιοικητών), γύρω στα 1870 ίσως και νωρίτερα, τη στρατιωτική και πολιτική μαζί εξουσία εξασκούσαν οι Μουσελίμηδες. Κατόπι η στρατιωτική ξεχωρίστηκε. Στην Κόνιτσα εξ άλλου δε στάθμευε μόνιμα τουρκικός στρατός. Αυτός εγκαταστάθηκε κανονικά εδώ κατά το 1877-78 στην εποχή του Ρωσο-Τουρκικού πολέμου, με την εμφάνιση των πρώτων ανταρτικών σωμάτων του Λεωνίδα, του Νταβέλη, του Ν.Λιάκου, Γκαρέλη, Κούσιου, Μακρή, Γιαννούλη Ζέρμα, Καταραχιά, Χορμόβα και λοιπών. Αρχικά

στρατωνιζόταν μέσα στα σπίτια της πόλεως και οι κάτοικοι υπόφεραν αρκετά από τα άτακτα στίφη των ρεντίφηδων. Τέλος γύρω στα 1883-84 χτίστηκε ο κισλάς (στρατώννα) και απαλλάχτηκαν.

1834

Δερβέναγας (στρατ.διοικητής) της περιοχής Κονίτσης στα 1834 ήταν ο Μαχμούτ αγάς Λέβανης.

1865

Καπλάν μουλιαζίμης (υπολοχαγός). Πιθανός Κονιτσιώτης.

1870

Στην Κόνιτσα έδρευσε ο 6ος λόχος στρατού. Αξιωματικοί ήταν οι εξής:
Ρεσίτ αγάς χιλιαρχος (μπίμπασης).

Αντέμ βέης λοχαγός χωροφυλακής και Αχμέτ εφέντης υπολοχαγός αυτής.
Καπλάν βέης και Ζεϊνέλ αγάς υπαξιωματικοί χωροφυλακής.

1872

Ρουσίτ αγάς ρεντήφ μπίμπασης (ταγματάρχης ατάκτου πεζικού). Πιθανόν ο ίδιος του 1870.

Ιμπραήμ μπέης φρασιάρης ζαπτιέ μπίμπασης (ταγματάρχης χωροφυλακής).

Δερβίς αγάς μπολούκ εμίνης (διοικητής λόχου). Τον απαντούμε και το 1873.

Ιμπραήμ αγάς γιούζμπασης (λοχαγός).

Γιουσούφαγας ρεντήφ γιούζμπασης (λοχαγός ατάκτων).

Μπαϊράμαγας ζαπτιέ γιούζμπασης (μοίραρχος χωροφυλακής).

Μεχμέτ μπέης ζαπτιέ γιούζμπασης.

Ιουσούφ εφένδης ζαπτιέ μουλιαζίμης (ανθυπομοίραρχος), φύλακας παζα-
ρόπλου.

Δερβίς αγάς και Αλή αγάς ζαπτιέ τσιαούσηδες (ενωμοτάρχες).

Αχμέταγας ζαπτιέ σουφαρής (έφιππος χωροφύλακας).

1873

Δερβίς αγάς γιούζμπασης ζαπτιέ. Τον απαντούμε και το 1874.

Βεχήπ αγάς ζαμπίτης (αξιωματικός).

Αλή αγάς Μπούρμπου. Ήταν Κονιτσιώτης, ο ίδιος πιθανόν του 1872. Τον απαντούμε συχνά και τα επόμενα χρόνια.

1874

Χουσεϊν αγάς γιούζμπασης (λοχαγός).

1877

Κιαζήμης ζαπτιές.

1878

Ρουσίτ αγάς όμπασης (δεκανέας).

Ταουλάς Λιάπης ζαπτιέ όμπασης. Αναφέρεται το 1884, το 1895 και το 1900 ασφαλώς ο ίδιος.

1879

18 Ιουνίου. Αχμέτ αγάς Λιάπης δερβέναγας ο μονόφθαλμος. Επαύθη περί το φθινόπωρο του 1879. Ήταν Τουρκαλβανός.

1880

Ζαλιόμπης δερβέναγας. Αυτός καταγόταν από το χωριό Προντάνι ή Μπουρντάνι της Επαρχίας Κολώνιας-Ερσέκας. Ανέλαβε δερβέναγας της περιοχής Κονίτσης μετά το φόνο του προκατόχου του και εξαδελφού του Νετζήπ μπέη Προντάνη από τα ανταρτικά σώματα του Λεωνίδα, Νταβέλη και λοιπών που έγινε σε μεγάλη μάχη στον Αηλιά της Φούρκας. Το μόνο κατόρθωμα του Ζαλιόμπη είναι το ότι εφόνευσε τον καπετάν Βασίλη Χορμόβα στο βουνό της Αρίνας. Κατά τα άλλα απέτυχε και αντικαταστάθηκε. Τον απαντούμε και το 1881 και 83, αλλά χωρίς τον τίτλο του δερβέναγα.

Ριζά μπέης ζαπτιέ γιούζμπασης (τουρκαλαβανός). Τον απαντούμε και το 1882.

1881

Ταουλά μπέης Βερατινός μπίμπασης, ο οποίος σκοτώθηκε από τους αντάρτες στη Μπριάζα (νυν Δίστρατο). Ήταν δερβέναγας της περιοχής.

Μουστά ή Μουσά μπέης αντισυνταγματάρχης.

Μπαϊράμαγας γιούζμπασης (λοχαγός) νιζαμίδων (ταχτικού στρατού).

Γιακούπ βέης γιούζμπασης.

Σεφκή βέης πρώην γιούζμπασης (μάλλον χωροφυλακής).

Σουλεϊμάν αγάς ζαπτιέ (χωροφυλακας).

1882

11.3.1882. Νεσίμ βέης δερβέναγας.

Γιακούπ βέης γιούζμπασης (πιθανόν ο ίδιος του 1881).

Νασίμπης γιούζμπασης. Απαντάται και το 1883.

1883

Μπίμπαση εφέντης (ταγματάρχης) ανώνυμος.

Εζήμ (ιατρός;) μπίμπασης Αχμέτ εφέντης. Αναφέρεται και το 1884.

Ζαλιόμπης πρώην γιούζμπασης.

Ταουλάς λιάπης όμπασης (δεκανέας) ζαπτιέ. (Βλέπε και 1878). Επίσης τον απαντούμε και το 1884.

1884

Κόλαγας εφέντης (υποταγματάρχης) ανώνυμος.

Χουσέν εφέντης μουλιαζίμης(υπολοχαγός).

Ρουσίτ αγάς όμπασης.

1885

Μπίμπαση εφέντης Χουσέν αγάς. Αναφέρεται και το 1889.

Μαχμούτ αγάς γιούζμπασης στρατού.

Ιβραΐμ αγάς γιούζμπασης.

Σελαμή τσιαούσης και Καδρή τσιαούσης.

1888

Ναζήφ εφέντης γιούζμπασης (μάλλον στρατού).
Αχμέτ Ναζήφ εφέντης τσιαντάρ γιούζμπασης (μοίραρχος χωροφυλακής).

1889

Ναζήφ Μεχμέτ διοικητής χωροφυλακής (ζαπιτάς).
Μεχμετλή εφέντης σαντζιαχτάρης.

1890

Αβδουλά βέης μουλιαζίμης (υπολοχαγός).

1891

Χαλήμ εφέντης μουλιαζίμης.

1892

Ομέραγας γιούζμπασης τζιαντερμά (χωροφυλακής) από Λεσκοβίκιον.
Αβδούλ βέης μουλιαζίμης. Πιθανόν ο του 1890. Καταγόταν από τη

Μεσαριά Λεσκοβικίου και αναφέρεται και το 1893, 1895-97-98. Καθόταν στην κάτω Κόνιτσα πιο πέρα από το τζαμί.

1893

Μουράτ αγάς μουλιαζίμης.
8.1.1893. Αλή βέης αστυνόμος Κονίτσης (βλέπε 1894).
Μουχαρέμ Σιαήπ Κιόρη σοφαρής (έφιππος χωροφύλακας).
Χασίπης και Μουσταφάς ζαπτιέδες.

1894

Σελίμ αγάς χαλήμ αγά γιούζμπασης. Τον συναντούμε και το 1894.

Αζίζ εφέντης γιούζμπασης.

Νετζήλ εφέντης γιούζμπασης χωροφυλακής. Αυτός ο περίφημος, πανέξυπνος και παμπόνηρος τουρκαλβανός από τη Μεσαριά που χρημάτισε από το 1894 έως το 1901 διοικητής χωροφυλακής Κονίτσης, έχει πολλά ανέκδοτα και είχε αναγάγει το ρουσφέτι σε περιοπή επιστήμης.

Αλή βέης Αχμέτ βέη πολιτσάνος (δημοτικός αστυνόμος Κονίτσης). Αναφέρεται συνεχώς μέχρι και το 1902. Ήταν Κονιτσιώτης και ιδιοκτήτης του νυν σπιτιού Δ.Τσαρτσάλη.

Αζίζ εφέντης μουλιαζίμης στρατού. Τον απαντούμε και το 1895-98 και το 1902. Ήταν τουρκαλβανός.

Ναζήφ εφέντης μουλιαζίμης.

Αχμέτ αγάς μουλιαζίμης.

Ισμαήλ εφέντης μουλιαζίμης στρατού εις φυλάκιον Φούρκας. Αναφέρεται και το 1895-96 και το 1902.

Αβδούλ Μπούρμπος σοφαρής.

1895

Ριζά βέης μπίμπασης (ταγματάρχης) πρώην γιούζμπασης.
 Κόλαγας (υποταγματάρχης) στρατού, ανώνυμος.
 Αλή αγάς γιούζμπασης.
 Ζεϊνέλης μπουλούκ εμίνης (διοικητής λόχου).
 Ταουλάς όμπασης ζαπτιέ (δεκανέας χωροφυλακής) και το 1900.
 Χασάνης ζαπτιές.

1896

Αβδουλά αγάς γιούζμπασης (λοχαγός).
 Φαήκ εφέντης μουλιαζίμης (υπολοχαγός). Τον απαντούμε και το 1897.
 Εδχέμ εφέντης μπαστσιαούσης (επιλοχίας). Αναφέρεται και το 1897 και το 1903.
 Ισλιάμ τσιαούσης.
 Αρίφης κολτζής.

1897

Μεχμέτ όμπασης (δεκανέας).

1898

16.8.1898. Αλιούσαγας γιούζμπασης.
 Αβδούλ βέης μουλιαζίμης.
 Ζεϊνέλ αγάς μουλιαζίμης στρατού. Τον απαντούμε και το 1900.

Κυρήμ Όμπασης (και το 1899).

1899

Μεβλιούτ αγάς ζαπτιέ μουλιαζίμης, (υπομοίραρχος χωροφυλακής). Τον απαντούμε και το 1902 και 1906.,

1900

Ριζά βέης γιούζμπασης τζιαντερμά (χωροφυλακής). Ήταν Αλβανός.
 Εμίν εφέντης μουλιαζίμης στρατού (και το 1902).
 Χακή εφέντης μουλιαζίμης στρατού.
 Εδχέμ εφέντης Γκέγκας μουλιαζίμης.
 Αντέμ Τσιαούσης συνοδός ταξιildάρηδων (εισπρακτόρων). Ήταν δηλαδή ενωμοτάρχης χωροφυλακής.

1901

Σουλεϊμάν εφέντης γιούζμπασης στρατού.
 Σεφκέτ εφέντης γιούζμπασης. Ήταν διαχειριστής της επισκευής του κισλά (στρατώνος) και αναφέρεται και το 1902.
 Κερήμ τσιαούσης ζαπτιέ. Ήταν ενωμοτάρχης της οθωμανικής χωροφυλακής στη Φούρκα και υπηρέτησε συνεχώς στην Επαρχία μας μέχρι το 1913. Επολέμησε εναντίον των ανταρτικών σωμάτων και του Ελληνικού Στρατού (Αλβανός).
 Χουσένης ζαπτιές.

1902

Ναήμ εφέντης μουλιαζίμης.

Μουρτεζά εφέντης και Αντέμ εφέντης μουλιαζίμηδες. Αναφέρονται και το 1903.

Ισμαήλ εφέντης μουλιαζίμης στρατού.

Ζεϊνέλ εφέντης αστυνόμος (διαδέχτηκε τον Αλή βέη).

Αλής Σουλεϊμάν ζαπτιές.

1903

Μωχάμετ εφέντης γιούζμπασης τσιαντερμά (μοίραρχος χωροφυλακής). Τον απαντούμε και το 1905.

Ετέμ εφέντης ζαπτιέ μουλιαζίμης.

Χόντος σοφαρής.

1904

Ιούλιος. Σουκρή εφέντης πολιτσάνος (αστυνόμος).

Δεκέμβριος. Ζεϊνέλ εφέντης αστυνόμος. Τον απαντούμε και το Φεβρουάριο του 1905. Κατόπι ανεχώρησε. Ήταν από τα Γιάννενα, ο ίδιος ασφαλώς του 1902.

1905

Μεχμέτ εφέντης ζαντερμά γιούζμπασης.

30 Μαΐου, ήρθε νέος αστυνόμος ανώνυμος (μήπως ο Σουλεϊμάν εφέντης του 1907;).

Μεβλιούτ αγάς μουλιαζίμης.

Ασήμ όμπασης.

Χουσέν Χαϊρεδίν ζαπτιές.

1906

Μπεχλιούλ εφέντης μουλιαζίμης τσιαντερμά (χωροφυλακής).

Ντίγκας τσιαούσης βελτιέ (της δημοτικής αστυνομίας). Ήταν Κονιτσιώτης και τον απαντούμε και το 1907 και 1908.

1907

Σουλεϊμάν εφέντης πολιτσάνος (αστυνόμος).

1908

Ισλιάμ Τσιαούσης (της πολιτίας). Αναφέρεται από το 1896 ως πελάτης στα κατάστιχα του εμπόρου Παν. Ρούβαλη.

Ισμαήλ και Ισλιάμ (πιθανόν ο ανωτέρω) τσιαούσηδες κολτζήδες (φύλακες) παζαριού.

Ιβραήμ Γκέγκας σοφαρής.

1909

Περτέφ σοφαρής (έφιππος χωροφύλακας).

1910

Ακήφ εφέντης πολιτσάνος (αστυνόμος). Είναι ασφαλώς το ίδιο πρόσωπο με τον τουρκοκονιτσιώτη Ακήφ εφέντη που καθόταν (ήταν ιδιοκτήτης) στο σπίτι που κατέχουν σήμερα οι Γρηγόριος και Νικόλαος Γαΐτανίδης. Αυτός δεν έφυγε για την Τουρκία στα 1913 που ήρθε το Ελληνικό. Είχε κτήματα και παρέμεινε στην Κόνιτσα και ασχολήθηκε με τη γεωργία. Γι'αυτό του σκάρωσαν και το ακόλουθο δίστιχο "Ο Ακής με το σπαθί, τίμ'σε πάλιε το τσαπί".

1912-1913

Φετή εφέντης μουλιαζίμης τζιαντερμά (υπομοίραρχος χωροφυλακής). Κατά την κήρυξη του Ελληνοτουρκικού πολέμου ήταν διοικητής χωροφυλακής Κονίτσης και Επαρχίας, όπως και οι προκάτοχοί του.

Αχμέτ εφέντης γιούζμπασης (λοχαγός) στρατού.

Ιουσούφ εφέντης γιούζμπασης.

Σαμπρή εφέντης μουλιαζίμης.

Χουσνή αγάς μουλιαζίμης.

Κατά τη διάρκεια του πολέμου 1912-13 πολλοί Τούρκοι στρατιωτικοί πέρασαν από την Κόνιτσα: ο Τζιαβήτ πασιάς, ο περσέμης τουρκαλβανός Μουχτάραγας Σέβρανης με τους ατάκτους του, ο καταστροφεύς Μπεκήραγας με τους βασιβουζούκους του, ο ταγματάρχης Αχμέτ βέης και διάφοροι άλλοι άγνωστοι κατά το πλείστον.

Πρέπει να σημειώσουμε ότι ανάμεσα σ'αυτούς που αναφέραμε, είναι και μερικοί τουρκοκονιτσιώτες στρατιωτικοί και αστυνομικοί που υπηρετούσαν και αλλού, αλλά είχαν εδώ τις οικογένειές των. Δεν μπορούμε να τους ξεχωρίσουμε επακριβώς.

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ ΚΑΙ ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ ΚΑΙ ΔΙΚΗΓΟΡΟΙ ΣΤΗΝ ΚΟΝΙΤΣΑ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Από απομνημονεύτων χρόνων (1725 και πολύ παλαιότερα) λειτουργούσε στην Κόνιτσα Ιεροδικείο, στο οποίο εδίκαζαν οι κατά καιρούς Κατήδες (Ιεροδίκες) και εξέδιδαν τις αποφάσεις των σύμφωνα με τις επιταγές του κορανίου και της συνειδήσεώς των, αλλά και πολλές φορές ανάλογα με το μπαξίσι (δώρο) που έπαιρναν. Οι κάτοικοι των χωριών μας όμως και οι Χριστιανοί της Κόνιτσας σπανίως κατέφευγαν στον Κατή, καθώς και στα λειτουργήσαντα την τελευταία τριακονταπενταετία της τουρκοκρατίας ταχτικά δικαστήρια, διότι τις μεν μικροδιαφορές των τις έλυναν συνήθως επί τόπου οι ιερείς και μουχταροδημογέροντες (ιχτιάρ μεντζηλιση), οι οποίοι αποτελούσαν τα τοπικά ειρηνοδικεία (ντεβαϊρι σουλχηγέ) κάθε Κοινότητος, τις δε κληρονομικές υποθέσεις (διαθηκών κλπ.), καθώς και τις υποθέσεις διαζυγίων, προικών, κηδεμονίας κ.α. τις εξεδίκαζε το Επισκοπικό και Μητροπολιτικό δικαστήριο, με γνώμονα το Βυζαντινό δίκαιο, την Εξάβιβλο του Αρμενόπουλου και τους ιερούς κανόνες του Πηδαλίου, καθώς και τα καθιερωμένα ήθη και έθιμα.

Πρόεδρος του δικαστηρίου αυτού ήταν ο εκάστοτε Επίσκοπος ή Μητροπολίτης, μέλη δε από το 1885 ως τα 1892 ήταν οι: Ιωάννης Αποστολίδης, Γεώργιος Κ.Μπεκιάρης, Χρήστος Δ.Τόγκας, Δημήτριος Γ.Κούσιος, Ιωάννης Λούπας και Δημήτριος Ηγουμενίδης. Στα 1909 απαντούμε τους: Ιωάν. Λούπαν, Χαράλ. Φλώρον και Νικόλ.Φώτον ως μέλη του Μητροπολιτικού δικαστηρίου (Συμβουλίου) και οι ίδιοι ήταν ως τα 1912-13.

Το παλιό τουρκικό δικαστήριο (Μεχκεμές) ήταν χτισμένο δίπλα στα σαράγια των μεγάλων μπέηδων και πασάδων της Κόνιτσας: Ζεϊνέλ βέη, Σιαήμ βέη κλπ., εκεί που βρίσκεται σήμερα (τι παράδοξη σύμπτωση!) το σπίτι του Χρήστου Κατή. Τα νεώτερα τουρκικά δικαστήρια στεγάζονταν μέσα στο Οθωμανικό Διοικητήριο, εκεί που υψώνεται σήμερα το Νοσοκομείο του Ερυθρού Σταυρού.

1795

Ο πρώτος γνωστός μας Κατής (ιεροδίκης) της Κόνιτσας, όπως εξάγεται από ένα ιλιάμι (δικαστική απόφαση) του έτους 1795 από το χωριό Ίσβορος (νυν Αμάραντος) είναι κάποιος Χασάν αγνώστου επωνύμου.

1803

Στα 1803 ιεροδίκης Κονίτσης ήταν ο Χαλήλ υιός Ιμάμ και είχε αρχικλητήρα κάποιον Μπεκήρ και τρεις άλλους κατώτερους κλητήρες (μπουμπασύρηδες).

1834

Κατά το έτος 1834 ο Χασάν Μπερτελής (ή μάλλον Μπερατλής από το Βεράτι) ήταν Κατής και Μουσελίμης (Υποδιοικητής) συγχρόνως στην Κόνιτσα.

1844

Στα 1844 απαντούμε κάποιον Ιουσούφ Κατήν Ρεσίτην, πιθανώς Ιεροδίκη Κονίτσης.

1859

Έτος εγγραφής 1275=1859 μ.Χ. Ιεροδίκης Κονίτσης Γισούφ Ζηγιά. Χασάν εφένδης γραμματεύς του Δααβή δικαστηρίου. Δερβίς αγάς ζιουρνάλ εμίνης, επί των καταγγελιών (δημόσιος κατήγορος). Αχμέτ εφένδης και Μουχεδίν εφένδης επί των ληξιαρχείων (βουκουάτ). Δερβίς Ισάκ (Κονιτσιώτης) και Δημήτριος και Χρήστος μέλη (αζάδες) του δικαστηρίου.

1872

Μουρτεζά εφέντης κιατίπης (γραμματέας) του Ντααβή Μεντζηλισίου (δικαστηρίου). Επίσης και το 1873.

Αλή μπέης και Αμπάζ εφέντης ταπού μεμούρηδες (επί των τίτλων ιδιοκτησίας/υποθηκοφυλακείου).

Αχμέτ εφέντης ταχηράτ (επί των κλητεύσεων) μεμούρης.

Ρεφάτ εφένδης βουκουάτ μεμούρης (ληξίαρχος) επί των διαβατηρίων.

Μεμούς εφένδης γραμματεύς επί των ληξιαρχικών βιβλίων. Τον απαντούμε και το 1873 και το 1874.

Ταϊπ εφένδης βοηθός ταπού μεμούρη.

Νταλή βέης Αλή βέη (ο κατόπιν δήμαρχος), Σαφét εφένδης, Σπύρος Παπάς και Αθανάσιος Ζ.Τάτση αζάδες (μέλη-ένορχοι). Οι ίδιοι και το 1873 και 1874.

1873

Αλή μπέης ταπού μεμούρης.

1874

Ναϊπης-ιεροδικαστής Κονίτσης ήταν ο Αχμέτ Χαμδή εφέντης μέχρι τον Ιούλιο. Στις 31 Ιουλίου όμως διορίστηκε νέος ιεροδίκης (Κατής) ο τέως Μαργαριτίου Τεβφήκ εφένδης.

Αζάδες απαντούμε πάλι τους Νταλή μπέην, Σαβφét εφέντην και Αθανασάκην (Ζ.Τάτσην).

1875

Γραμματεύς του Ιεροδικείου ήταν ο Αλή Ριζάς.

Μετά την εισαγωγή του Αστικού Κώδικος στην Οθωμανική Αυτοκρατορία άρχισαν να λειτουργούν τα πρώτα πραγματικά τακτικά δικαστήρια (μεχαμίμι νιζαμγιέ) στην Κόνιτσα γύρω στα 1880.

Πρώτα ανασυγκροτήθηκε το Ειρηνοδικείο (μεντζηλισί Ναχηγέ), στο οποίο προήδρευε ο Ιεροδίκης (Κατής) έχοντας για βοηθό ένα γραμματέα (Σερή Κιατήπ) και συμβούλους (αζάδες) διαφόρους ευυπόληπτους δημογέροντες της πόλεως και Επαρχίας, όπως και παλαιότερα (και προ του 1870 ακόμη) που το δικαστήριο ονομαζόταν Μεντζηλισί Ντααβή και οι Έλληνες το ονόμαζαν Πρωτοδικείο χωρίς να είναι ακριβώς τέτοιο. Οι αζάδες ήταν ανάμικτοι Χριστιανοί και Μουσουλμάνοι.

Λίγο αργότερα ιδρύθηκε και το πραγματικό Πρωτοδικείο (μπιδαγιέτ μαχκεμεσί). Τα τουρκικά Πρωτοδικεία χωρίζονταν (αν οι ανάγκες το απαιτούσαν) σε δύο τμήματα, πολιτικό και ποινικό. Αλλά το δικό μας, λόγω του περιορισμένου αριθμού των υποθέσεων, είχε μάλλον, κατά τις προφορικές πληροφορίες που έχομε, τα δύο τμήματα συγχωνεμένα σε ένα μόνο τμήμα. Αποτελιζόταν από έναν Πρόεδρο και δύο δικαστές. Ο Πρόεδρος έφερε τον τίτλο του Τζιζά Ρεϊζη (Πρόεδρος Ποινικού-Πταισματοδίκης) και το δικαστήριο ήταν κυρίως ποινικό. Εξεδίκαζε πταίσματα και πλημμελήματα, αλλά και πολιτικές-αστικές υποθέσεις.

Από τους δύο δικαστές, ο ένας έφερε τον τίτλο του Μπασκιατήπη (αρχιγραμματέως) και ο άλλος ονομαζόταν Μουσεντίκ (ανακριτής).

Ο Μπασκιατήπη εκτελούσε συνήθως και χρέη Συμβολαιογράφου (μουκαβελάτ), όταν δεν υπήρχε τοιούτος.

Ο δε Μουσεντίκης ενεργούσε τις προανακρίσεις και ανακρίσεις, όχι μόνο των υποθέσεων που εκδικαζόταν στο εδώ δικαστήριο, αλλά και τις επί κακουργημάτων προανακρίσεις, και διεβίβαζε εκθέσεις (μαζπατάδες) στο Κακουργιοδικείο Ιωαννίνων.

Στην Κόνιτσα έδρευε επίσης κατά τα τελευταία χρόνια της τουρκοκρατίας και Μουνταής (αντιεισαγγελέας) που συνήθως τον αποκαλούσαν Εισαγγελέα.

Υπήρχαν ομοίως στο Πρωτοδικείο και άλλοι δύο Γραμματείς, μπιριντζή (πρώτος) και ηκιντζή (δεύτερος) κιατίπ. Επίσης δε και ιδιαίτερο εκτελεστικό τμήμα (ιτζιρά), με προϊστάμενον (ιτζιρά μεμούρη), με βοηθόν του (μουαβίν) και με αρκετούς δικαστικούς κλητήρες (μπουμπασύρηδες).

Στον δικαστικό κλάδο υπαγόταν και οι συμβολαιογράφοι (μουκαβελάτ μουχαριρή), τους οποίους αναπληρούσαν ο Μπασκιατίπης ή εν ανάγκη ο Μουσεντίκης. Στον ίδιο κλάδο υπαγόταν και οι ταπού μεμούρηδες (υποθηκοφύλακες), καθώς και οι βουκουάτ μεμούρηδες που κρατούσαν ληξιαρχικά βιβλία, καταλόγους γεννήσεων, εξέδιδαν διαβατήρια, κατέγραφαν γεγονότα, συμβάντα κλπ.

Και τώρα, αφού δώσαμε μία μικρή και όχι τέλεια εικόνα της συστάσεως και λειτουργίας των ταχτικών οθωμανικών δικαστηρίων της Κονίτσας, ας συνεχίσουμε τον ατελή δυστυχώς κατάλογο των διατελεσάντων δικαστικών λειτουργών και υπαλλήλων, με την ελπίδα ότι θα επανέλθωμε άλλοτε και θα συμπληρώσουμε αρκετά από τα κενά του.

1881

Μουρτεζά εφέντης κιατίπης (γραμματεύς). Πιθανόν ο ίδιος του 1872-73.
Αγκή εφέντης βουκουάτ μεμούρης. Και το 1882.

1882

Γιαγιά εφέντης βουκουάτ μεμούρης. Τον απαντούμε και το 1884.

1883

Τασήμ εφέντης βουκουάτ μεμούρης. Τον συναντούμε και στα 1884-85, 1889 και 1893.

1885

Αμπάζ Κουκέσης κιατίπης.

1886

Μουχαρέμ εφέντης Μπασκιατίπης (αρχιγραμματεύς).
Ιβραήμ εφέντης κιατίπης. Τον απαντούμε και το 1889 και 1891. Πιθανόν να ήταν ο μετέπειτα Μπασκιατίπης 1894 κλπ.
Κων/νος Αντων. Σούρλας, δικηγόρος, Πυρσογιαννίτης.

1889

Μεχμέτ βέης εισαγγελεύς (δηλαδή αντιεισαγγελέας). Τον απαντούμε και το 1890-91.

Χουσέν αγάς συμβολαιογράφος. Ο ίδιος και το 1892-93 και 1897.

Μιχαήλ Ευαγγελίδης δικηγόρος.

Μίνως Ευαγγελίδης δικηγόρος. Τον συναντούμε συνεχώς ως τα 1912. Καταγόταν από το Αργυρόκαστρο, αλλά εγκαταστάθηκε και πέθανε στην Κόνιτσα.

1890

Μεχμέτ εφέντης δικηγόρος.
 Νικόλαος Βότσης δικηγόρος.
 Χουσέν εφέντης συμβολαιογράφος. Ασφαλώς ο Χουσέν αγάς του 1889.

1891

6.6.1891. Ισμαήλ εφέντης βεκήλ (αναπληρωτής) εισαγγελεύς.
 Οκτώβριος 1891. Ομέρ βέης εισαγγελεύς.
 Νοέμβριος 1891. Χουσέν εφέντης εισαγγελεύς.
 Χαλήμ εφέντης Μπασκιατίπης. Ο ίδιος και το 1892.

1892

Ομέρ βέης εισαγγελεύς.
 Χουσέν εφέντης συμβολαιογράφος. Τον απαντούμε συνεχώς από το 1889-90
 ως το 1897.
 Γιαγιά εφέντης ταπού μεμούρης. Τον συναντούμε και το 1893-94 και 1896.
 Ίσως να είναι ο πρώην βουκουάτ μεμούρης.

1893

Τασήμ εφέντης βουκουάτ μεμούρης.

1894

Ιμπραήμ εφέντης Μπασκιατίπης. Τον απαντούμε συνεχώς μέχρι το 1902.
 Ήταν Τουρκαλβανός και καθόταν στο σπίτι του Τσιγαρίδα.

1895

Χουσέν εφέντης κιατίπης δικαστηρίου.

1896

Ιβραήμ βέης ανακριτής.

1897

Χακή εφέντης μουαβίν κιατίπης (γραμματεύς του εκτελεστικού τμήματος).
 Ήταν ντόπιος Κονιτσιώτης και τον συναντούμε και το 1898 και 1902.

1898

Γιουρούκ Μπεράτ τζιζά Ρεϊζης (πρόεδρος Πταισματοδικείου-
 Πρωτοδικείου).

Ιβραήμ εφέντης ανακριτής.

Ισμαήλ εφέντης κιατίπης. Και το 1899.

1899

Χουσέν εφέντης ανακριτής, 1899 και 1900.

Σουλεϊμάν αγάς μπουμπασύρης (δικαστικός κλητήρας). Τον απαντούμε
 συνεχώς ως τα 1908 και ως τα 1912.

1900

Ιανουάριος. Ναϊμ εφέντης Τσάνος Κατής (ιεροδίκης-ειρηνοδίκης). Τον απαντούμε και το 1901.

4 Ιουλίου. Γαλήπ (ή Ταλήπ) εφέντης Κατής.

Μεχμέτ εφέντης του Χότζα Κασίμ εφέντη Μπασκιάτιπης. Τον απαντούμε και το 1905-6. Ήταν Κονιτσιώτης και το σπίτι του ανήκει τώρα στον Νικ. Χατζηρούμπη.

Κιαμήλ εφέντης ανακριτής.

Μπεκήρ εφέντης γραμματεύς.

Νικ. Φώτος ιατρός αζάς.

Χριστόδουλος δικηγόρος.

1901

Μουσταφά εφέντης κιατίπης Πρωτοδικείου. Τον συναντούμε και το 1907 και 1908.

Σαλή εφέντης ταπού μεμούρης (επί των τίτλων ιδιοκτησίας).

1902

Σελαμή εφέντης Τζιζά Ρεϊζης.

Χακή εφέντης μουαβίνης (βοηθός) του Μπασκιάτιπη.

Ντίλιος καϊκττή κιατίπης (γραμματεύς επί της θεωρήσεως των εγγράφων).

Σουλεϊμάν Φούλιας μπουμπασίρης (ο ίδιος του 1899 κλπ.).

1903

Αβδουλάχ βέης εισαγγελεύς.

Μεχμέτ εφέντης ανακριτής. Και το 1904.

Κιαμήλ εφέντης ανακριτής.

Ισμαήλ χασάβ βέη κιατίπης. Πιθανόν ο ίδιος του 1898-99. Ήταν Κονιτσιώτης και ιδιοκτήτης του σημερινιού σπιτιού του Κων. Ρόμπολου.

1904

Μεχμέτ συμβολαιογράφος. Πιθανόν ο ίδιος ο Μπασκιάτιπης ο γιός του Χότζα Κασήμ εφέντη.

Ιζέτ αγάς (μέλος του Δικαστικού Συμβουλίου). Ήταν φοβερός ρακοπότης (γραφόταν και Ιζέτ εφέντης) *.

1905

Εισαγγελεύς Κωνσταντινοπολίτης, αγνώστου ονοματεπώνυμου. Τον απαντούμε και το 1906 και 1907.

Μεχμέτ εφέντης του Χότζα Κασήμ Εφέντη Μπασκιάτιπης. Τον συναντούμε και το 1906. (βλέπε 1900 κλπ.).

Κιαμήλ εφέντης ανακριτής. Τον απαντούμε και το 1906 και το Νοέμβριο του 1907. Ήταν μάλλον Κονιτσιώτης.

* Άλλοι γνωστοί μας αζάδες στα Οθωμανικά δικαστήρια της Κόνιτσας: ο Κωτούλας Δ. Παπαϊωάννου και ο γιός του Νικολάκης από τη Βούρμπιανη και οι Παναγ. Ρούβαλης, Χαράλ. Φλώρος, Σπυρ. Γκότζος και Γιώργης Μπεκιάρης από την Κόνιτσα.

1906

Ιρφάν εφέντης Μπασκιατίτης και Μουκαβελιάτης (συμβολαιογράφος). Τον απαντούμε και το 1909.

Μεχμέτ εφέντης σερχή κιατίτης (γραμματεύς του Ιεροδικείου).

1907

Σελαμή εφέντης Τζιζά Ρεϊζης (Πρόεδρος Πταισματοδικείου-Πρωτοδικείου). Υπηρέτησε συνεχώς από το 1902, ίσως και νωρίτερα στην Κόνιτσα, και περί τα τέλη Οκτωβρίου με αρχές Νοεμβρίου του 1907 μετατέθηκε στη Βοστίνα (νυν Πωγωνιανή), όπου στις 6.12.1907 αναφέρεται ότι είχε προσβληθεί από αποπληξία, διότι ήταν φοβερός ραχοπότης και πιθανώτατα πέθανε εκεί.

Μουσταφά εφέντης κιατίτης Πρωτοδικείου.

Φούλια Καμπάς (Κονιτσιώτης) μπουμπασύρης.

Μεχμέτ εφέντης αζάς. Και το 1908 και 1909.

Χριστόδουλος αζάς.

1908

Χαλήμ εφέντης ανακριτής στις 4 Αυγούστου.

27.10.1908. Νέος ανακριτής αγνώστου ονοματεπώνυμου. Πιθανόν ο Ρεμτζή εφέντης που απαντούμε στα 1910. (Σε άλλο έγγραφο απαντούμε Ρεμτζή εφέντην).

4 Σεπτεμβρίου. Τζινέλ εφέντης ταπού μεμούρης.

Ιρφάν εφέντης συμβολαιογράφος. Πρόκειται ασφαλώς για τον γνωστό Μπασκιατίτη (αρχιγραμματέα) που εκτελούσε και χρέη συμβολαιογράφου.

Χακή εφέντης ιτζιρά μεμούρης (υπάλληλος του εκτελεστικού τμήματος).

Μουσταφά εφέντης κιατίτης Πρωτοδικείου.

13.12.1908. Ντάκπ εφέντης ταπού μεμούρης.

Ιβραήμ εφέντης δικηγόρος. Τον συναντούμε και το 1909. Ήταν πατέρας του Μπασκιατίτη Ιρφάν εφέντη.

Οιμέτ εφέντης ιτζιρά μεμούρης.

1910

Ιανουάριος 1910. Τεβφήκ βέης εισαγγελεύς.

3 Ιουνίου. Ρεμτζή εφέντης ανακριτής.

5 Ιουνίου. Τζισμή εφέντης δεύτερος γραμματεύς του Πρωτοδικείου.

Ζινέλ εφέντης ταπού μεμούρης (υποθηκοφύλακας) και Ντάπες (Κονιτσιώτης) γραφεύς αυτού.

**ΓΙΑΤΡΟΙ ΚΑΙ ΦΑΡΜΑΚΟΠΟΙΟΙ ΣΤΗΝ ΚΟΝΙΤΣΑ
ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ**

1834-1837

Ο πρώτος γνωστός μας επιστήμων γιατρός μέσα στην Κόνιτσα είναι ο Κωνσταντίνος Παχώμιος (1834-1837). Είχε σπουδάσει στο Παρίσι και χρημάτισε για πολλά χρόνια γιατρός στα Γιάννενα κατά την εποχή του Αλή Πα-

σιά. Κατόπι κατέβηκε στην επαναστατημένη Ελλάδα. Πότε ακριβώς ξαναγύρισε στην Ήπειρο δεν ξέρομε. Το ότι υπηρέτησε στην Κόνιτσα το γνωρίζομε από αναφορά του προς τον Πασιά των Ιωαννίνων, με την οποία ζητούσε να πληρωθεί καθυστερημένους μισθούς του από το "Κοινόν της Κόνιτσας".

1844-45

Αυτή τη χρονολογία εγκαθίσταται στην Κόνιτσα ο γιατρός Ιωάννης Πρίγκος Μονοδενδρίτης, ο οποίος εξάσκησε εδώ το επάγγελμά του επί μισόν αιώνα μέχρι το 1894 που απεβίωσε.

1853-54

Στα 1853-54 εγκαταστάθηκε στην Κόνιτσα και ο Ιταλικής καταγωγής γιατρός Ιωάννης* Ματσίνης, ο οποίος εξάσκησε το επάγγελμά του επί αρκετά χρόνια εδώ (ως τα 1870-75) και έχτισε και ωραίο αρχοντικό σπίτι, το σημερινό φλωρέϊκο στο Περιβόλι. Ήταν δε άρτιστα κατηρτισμένος επιστήμονας. Καταγόταν από την οικογένεια των ευγενών Ματσίνι της Γένοβας και κατέφυγε οικογενειακώς στην Κόνιτσα ως καταδιωκόμενος μετά την αποτυχή επανάσταση του συγγενούς του Ιωσήφ Ματσίνι.

1861-1864

Στις 15 Μαρτίου 1864 απαντούμε το γιατρό Μιχαηλίδη ως οικογενειακό γιατρό του Δημ.Γκότζου στην Κόνιτσα από το 1861 (όπως εμφανίζεται από σχετικό λογαριασμό).

1876

Το 1876 αναφέρεται κάποιος Βότσης ιατρός στην Κόνιτσα. Αλλά σε άλλη χρονολογία δεν τον ξαναπαντούμε.

1879

Κατά το έτος αυτό ο γιατρός Ιωάννης Αποστολίδης ή Κιτσαντώνης από τη Βούρμπιανη ευρίσκεται εγκατεστημένος στην Κόνιτσα, όπου τον απαντούμε συνεχώς μέχρι το 1902.

1880

Ο Δημήτριος Χανάς αναφέρεται ως γιατρός και σπετσιέρης (φαρμακοποιός) στην Κόνιτσα. Τον συναντούμε και στα 1882 και 1885.

1882

Στα 1882 απαντούμε και νέο γιατρό, εντόπιο Κονιτσιώτη, τον Κωνσταντίνο Νικολαΐδη-Τάτση, ο οποίος εξάσκησε στην Κόνιτσα την επιστήμη του Ασκληπιού επί τέσσερις περίπου δεκαετηρίδες.

* Στην εφημερίδα Γιάνγια της 19.7.1871 απαντήσαμε Κ.Ματσίνης ιατρός.

1883

Υπήρξε προσωρινά στην Κόνιτσα και στρατιωτικός γιατρός ταγματάρχης (εκήμ Μπίμπασης), τον οποίο απαντούμε και το 1884.

1884

Στα 1884 απαντούμε για λίγο διάστημα και τον Ζαγορίσιο γιατρό Νούλη. Την ίδια χρονιά εγκατεστάθηκε στην Κόνιτσα και ο Νικόλαος Φώτος, ο οποίος εξάσκησε εδώ το ιατρικό επάγγελμα μέχρι θανάτου του (1926). Διετέλεσε δε επί τουρκοκρατίας 1894-1910 και μετά την απελευθέρωση μέχρι το 1920 περίπου. Υπήρξε δε πολύ ανθρωπιστής και αφιλοκερδούς χαρακτήρος.

Στα 1884 συναντούμε επίσης και τον μουλιαζίμη (υπολοχαγό) Χουσέν εφέντη ως στρατιωτικό χειρουργό στην Κόνιτσα.

1894

Ο Εβραίος Δαβιτσιών εφέντης, στρατιωτικός χειρουργός και φαρμακοποιός, διαμένει στην Κόνιτσα από το 1893.

Επίσης ο γιατρός Ιωάννης Αδαμαντίου είναι εγκατεστημένος στην Κόνιτσα, όπου παρέμεινε μέχρι του θανάτου του (γύρω στα 1920).

Στα 1894-95 φαρμακοποιός στην Κόνιτσα ήταν ο Σπυρίδων Τσιάντης.

1897

Ο Τούρκος Μουρτεζά εφέντης αναφέρεται ως στρατιωτικός φαρμακοποιός και τον απαντούμε ως τα 1902.

1898

Ευρίσκεται εγκατεστημένος στην Κόνιτσα ο γιατρός Κων/νος Ι.Πρίγκος, που τον συναντούμε συνεχώς ως τα 1902.

1900

Εξασκεί το ιατρικό επάγγελμα στην Κόνιτσα και ο Νικόλαος Γ.Μπεκιάρης, όπου διέμεινε επί ολόκληρες δεκαετηρίδες.

Στα 1900 επίσης συναντούμε και τον ιατρό Σπυρίδωνα Μπίλιο. Αλλά για μία φορά και μόνη αναφέρεται στο αρχείο Ρούβαλη.

1901

Ο Δημοσθένης Ιωαννίδης εξασκεί το ιατρικό επάγγελμα στην Κόνιτσα.

Στα 1901 απαντούμε και το γιατρό Δημήτριο Τζωανόπουλο, ανεψιό του πρώην Μητροπολίτου Βελλάς και Κονίτσης Βασιλείου, εγκατεστημένο στην Κόνιτσα, όπου εξάσκησε το επάγγελμά του μέχρι το 1910 περίπου.

Το 1901 ήταν φαρμακοποιός στην Κόνιτσα ο Ματθαίος Οικονόμου ή Οικονομίδης, που τον απαντούμε συνεχώς ως τα 1904.

1907

Στις 29 Αυγούστου του 1907 ανοίγει φαρμακείο στην Κόνιτσα ο Θεόφιλος ή Θεοφύλακτος Ζ.Τόκος, στο πρώην μαγαζί του Ρούβαλη. Το φαρμακείο του διατηρήθηκε ως τα 1913-14 που ήρθε ο γνωστός Κονιτσιώτης φαρμακοποιός Αθανάσιος Κ.Ρούσης και άνοιξε νέο, που διατηρείται διαδοχικά μέχρι σήμερα.

1911

Κατά το Νοέμβριο του 1911 ο Παν. Ρούβαλης επλήρωσε 50 γρόσια "εις οδοντογιατρόν" αγνώστου ονοματεπωνύμου.

Σημείωση:

Εκτός από τους γνωστούς γιατρούς που προαναφέραμε και που διέμεναν στην Κόνιτσα, υπήρχαν και άλλοι επιστήμονες γιατροί που έδρευαν έξω στα χωριά της Επαρχίας μας.

Στη Βούρμπιανη παρέμειναν για λίγο διάστημα οι: Αλέξιος Αθ. Τράντας και Λουκάς Δ. Δημαράτος και ο Γεώργιος Ν. Οικονόμου επί εικοσιπενταετία.

Στην Πυρσόγιαννη ήταν οι: Ζήσης Σούρλας, Χαράλαμπος Σπύρος, Γεώργιος Κολοκύθας και Γεώργιος Περώνης.

Στη Μόλιστα οι: Βασίλειος Στεφανίδης και Γεώργιος Τσανάδης.

Στη Σταρίτσια (νυν Πουρνιά): ο Μιλτιάδης Κουτσούκης.

Στους Πάδες οι: Αναστάσιος Αναγνώστου, Γεώργιος Εξαρχόπουλος και Αθανάσιος Νασιόκας.

Ίσως δε και άλλοι που δεν έχουμε στοιχεία των.

**ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ (ΔΙΕΥΘΥΝΤΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ κλπ.)
ΣΤΗΝ ΚΟΝΙΤΣΑ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ**

Πρωτού οργανωθεί η επίσημη και κανονική λειτουργία Δημοσίων Ταμείων κατά το ευρωπαϊκό σύστημα στην Επαρχία, οι δημόσιοι φόροι συλλεγόταν από τους κατά καιρούς επιτεταμένους-πληρεξούσιους του Βαλή (Γενικού Διοικητού) ή του Μουσαλίμη (Υποδιοικητού). Και σαν τέτοιους γνωρίζομε προς το παρόν τους εξής στην Επαρχία μας.

1831-32

Σαλή μπέης Γενικός Εισπράκτορας Επαρχίας Κονίτσης.

1832

Ντερβίς Χασάν μπέης (Ηπ. Χρον. 1937, σελ. 154).

1868

Εισπράκτορας Κονίτσης Σαφέντ εφέντης.

1870

Εδχέμ Εφέντης Ταμίας.

1871

Κώστας Βαΐου Σούρλας (Πυρσογιαννίτης) Ταμίας.

1872

Ετέμ εφέντης μεμούρης της κάσας (ταμειακός υπάλληλος).

Ταήπ εφένδης και Αχμέτ εφένδης του Κασήμαγα γικλαμά (επί των καταγραφών) μεμούρηδες.

Ομέρμπτης Ιωαννίτης ασήρ (επί της δεκάτης) μεμούρης.

1874

Δημήτριος Ηγουμενίδης (Κονιτσιώτης) Ταμίας.

Εδχέμ εφέντης βοηθός λογιστού.

Κερχήμ βέης και Ιβραήμ αγάς εισπράκτορες επί του φόρου των γαιών (βεργκί).

1875

Ταμίας Σαλή εφέντης.

1877

Αβδουλά εφέντης ασήρ μεμούρης (επί της δεκάτης).

1879

Ασήρ μεμούρηδες: Σπύρος Γκότζος και Μουσταφάς.

1884

Τεφήκ εφέντης και Σερίφ εφέντης, ασήρ μεμούρηδες.

1893

Οσμάν εφέντης Ταμίας. Τον απαντούμε και το 1894.

1894

25.9.1894. Αφίχθη νέος Ταμίας ο Μαχμούτ εφέντης που τον απαντήσαμε και το 1895.

1896

Ταμίας Ουζεκήρ ή Ουζεήρ εφέντης. Ο ίδιος και το 1898.

1899

Ισμαήλ βέης Ταμίας.

1900

Διευθυντής Ταμείου Σααδή ή Σααδεδή εφέντης.

1901

Ταμίας Νουρή εφέντης. Τον απαντήσαμε και στις 11.2.1902.

1902

Σαλή εφέντης Ταμίας.

1907

8 Ιανουαρίου. Βρισκόταν στην Κόνιτσα ο Χιλμή βέης μουφετίς ταξιλάρης (επιθεωρητής δημοσίων εισπρακτόρων).

1910

11 Οκτωβρίου. Βρισκόταν πάλι στην Κόνιτσα ο Σουλεϊμάν μουφετίς ταξιλάρης, τον οποίο συναντήσαμε επίσης και στα 1912.

Άλλοι οικονομικοί υπάλληλοι των τελευταίων δεκαετιών της Τουρκοκρατίας στην Κόνιτσα (δημόσιοι και κοινοτικοί εισπράκτορες και λοιποί) υπήρξαν περίπου οι εξής: Σαγίτης 1864-68, Ιλιάς Εφέντης ταξιλάρης 1865, Τασιούλας Γκότζος 1868-1886, Νικόλας Λίτος 1868-69-70, Δημήτρης Παπαπάντος 1872 και εξής, Ανδρέας Κορδάς 1876-1882, Κων/νος Παππός 1881, Γιάννης Καταραχιάς 1881-83, Κυρήμπεης Λεσκοβικινός 1881-83, Μουχτάρμπεης 1882, Αντέμ εφέντης 1883-1898 κλπ., Σιρρή εφέντης νοφούζ ταξιλάρης (φόρου στρατολογίας) 1894-98, Τεφίκ εφέντης τζιελιέπ μεμούρης (επί του φόρου αιγοπροβάτων κλπ.) 1894, πιθανόν ο ίδιος του 1884, Σπυρ.Βεκιάρης 1899, Μπεκήρ εφέντης εισπράκτορας φόρου στρατολογίας 1902, Εδχέμ εφέντης σουφαρή (έφιππος) ταξιλάρης 1900-1902, Μπεκήρμπεης Αμπεντίνμπεη Μπέτσιου 1903-1913, Μάνθος ταξιλάρης 1906-1913, Πέτρος Δ.Παπός 1907 και τέλος ο Παύλος Καμάνας 1912.

Οικονομικοί Έφοροι (Μαλμουδιήδες)**1870**

Μελίκ εφέντης μαλμουντίρης.
Βαϊράμ εφένδης επί των προσόδων.
Ταλήπ εφέντης βοηθός του μαλμουντίρη 1870-75.

1872

Χακή εφέντης μαλμουντίρης και Ετέμ εφέντης βοηθός του.

1874

Ταήπ εφέντης γραμματεύς επί της ελέγξεως των γαιών.

1875

22.1.1875. Διορίστηκε Οικον. Έφορος ο Ρεούφ βέης.

1880-81

Αντέμ εφέντης μαλμουδιήρης.

1889

Απαντήσαμε Οικον. Έφορο τον Ζεϊνέλ Αμπεντίν.

1890-98

Αμπεντίν εφέντης μαλμουντίρης (1890-98 συνεχώς).

1898

Οκτώβριος, Νουρή εφέντης, Οικον. Έφορος.

1900

Σαφέτ εφέντης, Οικον.Εφέντης.

1901

Χατζή βέης μαλμουδίου.

1905

Μουχτάφ βέης μαλμουδίου (κατά Σεπτέμβριον) και Κιαζήμ αγάς Πρεμετινός βοηθός του.

**Τελώνηδες ή Γιομπρουκτσήδες*
και τελωνειακοί υπάλληλοι**

1881-82

Αχμέτ εφέντης του Κασίμ αγά. Ήταν Κονιτσιώτης.

1885

Μεχμέτ εφέντης Λεσκοβεκλής (από το Λεσκοβίκι) γιομπρούκ μεμούρης (τελων. υπάλληλος).

1889

Βεής Αρίφ Τεπελενλής κολτζής γιομπρουκιού (τελωνοφύλακας). Τον απαντούμε και το 1898 και 1900.

1891

Χαλήτ εφέντης Λεσκοβικινός γιομπρουκτσής και Αλή μπέης βοηθός του (κολτζής). Τους απαντούμε και στα 1895-98.

1893

Φεϊζή εφέντης και Σερίφ εφέντης τον οποίο απαντούμε και το 1894. Ο Σερίφ ήταν Κονιτσιώτης και κατοικούσε πίσω από το σημερινό σπίτι του Τσαρτσάλη. Το 1893 απαντήσαμε και το όνομα του Τζεβτζή-εφέντη πρώην βεκήλ (αναπληρωτού) γιομπρουκτσή.

1896-98

Αλή εφέντης γιομπρουκτσής. Τον απαντούμε κατά διαστήματα μέχρι τον Φεβρουάριο του 1902.

1900

Το 1900 απαντούμε τρεις γιομπρουκτσήδες:

- 1) Τον Χαλέτ εφέντη Λεσκοβεκλή (ασφαλώς ο του 1891).
- 2) Τον Σερίφ εφέντη του 1893-94 και
- 3) Τον Αλή εφέντη του 1896-98.

* Οι γιομπρουκτσήδες εισέπραταν διάφορους δασμούς εισερχομένων και πωλουμένων μέσα στην πόλη προϊόντων, τόσο από το εξωτερικό (εμπορευμάτων), όσο και από άλλες Επαρχίες ή χωριά. Η υπηρεσία αυτή ήταν παρόμοια περίπου με εκείνη που προσφέρουν και οι δικοί μας τελώνηδες.

1902-3-4

Χασάν εφέντης.

1910-1913

Σερσίφ εφέντης γιομπρουκτσής. Πιθανόν ο του 1893.

ΤΑΧΥΔΡΟΜΙΚΟΙ ΚΑΙ ΤΗΛΕΓΡΑΦΙΚΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ ΣΤΗΝ ΚΟΝΙΤΣΑ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Πότε ακριβώς συστάθηκε το πρώτο ταχυδρομείο "η Πόστα" στην Κόνιτσα και πότε πρωτοάρχισε να λειτουργεί η τηλεγραφική υπηρεσία δεν μπορέσαμε να το προσδιορίσωμε με απόλυτη ακρίβεια. Θα παραθέσωμε λοιπόν έναν απλό κατάλογο των μέχρι σήμερα γνωστών μας επί τουρκοκρατίας διοικησάντων ταχυδρομικών και τηλεγραφικών υπαλλήλων.

16.7.1875

Από είδηση της Τουρκο-Ελληνικής εφημερίδας Γιάνγια-Ιωάννινα πληροφορούμαστε ότι: "συσταίνεται κατ'αυτάς ταχυδρομική γραμμή Κονίτσης, θα αρχίση να λειτουργή Ταχυδρομείον".

1878

Ο Παναγιώτης Στ. Ρούβαλης διορισμένος εις την πόσταν (ταχυδρομείο) από τον Καϊμακάμη (υποδιοικητή) κηρύττει δι' αιτήσεώς του από τον προϊστάμενο των ταχυδρομείων και τηλεγραφείων Ιωαννίνων, να του αποστείλη σφραγίδα για να μπορή να σφραγίση τα πούλια (γραμματόσημα) και να του επιτρέψη να αποστέλη και επιστολές μέσω των κερατζίδων (αγωγέων) λόγω της μη κανονικής λειτουργίας της πόστας, η οποία φαίνεται πως ήταν νεοσύστατη.

1879

Μπεύμη Βελή υπάλληλος πόστας.

1881

Ισά εφέντης μεμούρης (υπάλληλος) πόστας.

Γιακούπ αγάς τσιαούσης (λοχίας) και καβάσης της πόστας. Τον απαντήσαμε και το 1882-83.

Αυτό το έτος (1881) λειτουργούσε και τηλεγραφείο στην Κόνιτσα.

1882-83

Αλή εφέντης τηλεγραφετής. Πιθανόν ο ίδιος που απαντούμε και το 1884, το 1902 κλπ.

1889

Ισμαήλ εφέντης μεμούρης τηλεγράφου.

Χουσέν αγάς Αβδουραχμάν τσιαούσης τηλεγράφου. Τον απαντούμε και στα 1891-92.

1891

Μουσεντίν Μισιρλή (Αιγύπτιος) τσιαούσης τηλεγράφου και Χασήμ ή Χουσέν αγάς επίσης.

1892

Σερβέτ εφέντης τηλεγραφετή.

1893-94

Χακή εφέντης τηλεγραφετή και Εμίν εφέντης τηλεγραφετή.
Ομέρ αγάς καβάσης (κλητήρας) του τηλεγράφου. Τον απαντήσαμε ως καβάση και το 1900.

1895

Εμίν εφέντης τηλεγραφετή. Ο ίδιος του 1893.
Χαϊδερίν αγάς καβάσης (κλητήρας-διανομέας) τηλεγραφείου. Τον απαντούμε ως καβάση και το 1897 και 1898.

1897

Μουχδή εφέντης διευθυντής τηλεγραφείου και Εμίν εφέντης τηλεγραφετή.

1898

Νιχάτ εφέντης τηλεγραφετή.

1899

Χαμήτ καβάσης πόστας.

1900

Εδχέμ εφέντης τηλεγραφετή και Κιαμήλ μπέης Λεσκοβικινός τσιαούσης τηλεγράφου.

1902-1903

Αλή εφέντης τηλεγραφετή. Κατά προφορικές πληροφορίες υπηρέτησε στην Κόνιτσα μέχρι το 1913 που έγινε η απελευθέρωση.

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΗΣ ΚΟΝΙΤΣΑΣ*

Τα κείμενα και οι σημειώσεις που θα δημοσιεύσωμε προέρχονται από δύο Κώδικες (δευτέρια) του Δημητρίου Ηγουμενίδη, γόνου παλιάς αρχοντικής Κονιτσιώτικης οικογένειας, ο οποίος διετέλεσε κατά το δεύτερο ήμισυ του περασμένου αιώνα Γραμματέας στα τουρκικά δικαστήρια Άρτας, Αργυροκάστρου, Κόνιτσας κλπ., καθώς και γενικός εισπράκτορας και διαχειριστής του Δημοσίου Ταμείου του Καζά (Επαρχίας-Υποδιοίκησης) της Κόνιτσας.

Όλα τα ιστορικά κείμενα: έγγραφα, επιγραφές, σημειώσεις, ενθυμήσεις, πραγματείες κλπ., που με κόπους και δαπάνες συλλέξαμε ή συγγράψαμε και δημοσιεύσαμε κατά καιρούς ή δημοσιεύομε, αποτελούν πηγές και ντοκουμέντα για τον μέλλοντα να συγγράψη τη Γενική Ιστορία της Κόνιτσας και Επαρχίας της. Για να γίνη όμως αυτό πρέπει να ερευνηθούν όλα τα υπάρχοντα αρχεία και βιβλιοθήκες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, καθώς και τα πολύτιμα και πλούσια σε υλικό αρχεία της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, στα οποία υπάρχουν και πάρα πολλά έγγραφα γραμμένα στην Ελληνική γλώσσα. Τα αρχεία αυτά ευρίσκονται ανεξερεύνητα και αταξινομήτα στην Άγκυρα και περιμένουν τους ερευνητές των.

Οι σημειώσεις και τα κείμενα που ακολουθούν αναφέρονται όπως είπαμε στην Κόνιτσα και τα χωριά της Επαρχίας μας, εκτός από τα χωριά: Λεσκάτσι (Ασημοχώρι), Τούρνοβο (Γοργοπόταμο), Χιονιάδες και Πληκάτι που υπαγόταν τότε στον Καζά της Κολωνίας-Ερσέκας. Αναφέρονται επίσης (οι σημειώσεις) και στα χωριά της περιοχής Λεσκοβικίου που υπαγόταν τότε στην Κόνιτσα και προς χάριν της Ιστορίας τες δημοσιεύομε και αυτές. Υπάρχουν και ολίγα που αναφέρονται στην Άρτα και Αργυρόκαστρο, αλλά θα δημοσιευθούν αλλού. Εδώ δεν μας ενδιαφέρουν.

Πριν κλείσωμε το εισαγωγικό αυτό σημείωμα, έχομε να απευθύνωμε και μία παράκληση-συμβουλή προς τους ασχολούμενους και τους μέλλοντας να ασχοληθούν με την τοπική ή γενική ιστορία. Να μνημονεύουν πάντοτε-όπως απαιτεί η τάξη και το καθήκον-τες πηγές από τες οποίες λαβαίνουν τες πληροφορίες των και να μη "Μνημονεύουν με ξένα κόλυβα"....

Κατά τα έτη 1870-71-72-73-74 κλπ. ο Δημήτριος Ηγουμενίδης εισέπραττε τα δέκατα της Επαρχίας της Κόνιτσας από διάφορους εργολάβους της δεκάτης (δεκατιστάδες) Μουχτάρηδες κλπ., επλήρωνε και διάφορους υπαλλήλους.

ΕΤΟΣ 1870

Καταγραφή των εξόδων επί του δεκάτου Κονίτζης άτινα εμέτρησε ο Μουστάμπεης (πιθανόν διευθυντής του Ταμείου).

Διά μισθούς μηνών επτά του αμπάζμπεη προς 150 το μήνα: γρόσια 1050.

* Έχει παραλείψει

Του τελάλη Ράπου γύφτου: γρόσ. 92.

ΕΤΟΣ 1872

Πρόχειρον διαφόρων Πράξεων Βασιλικού Ταμείου Καζά Κόνιτσης κατά το έτος Χιλιοστόν οκτακοσιοστόν εβδομηκοστόν δεύτερον, Τουρκιστί Χιλιοστόν διακοσιοστόν ογδοηκοστόν όγδοον.

11 Ιουλίου 1872. Εμετρήθησαν παρά του Ταμείου εις χείρας Ζαπτιέ Μουλιαζίμ (ανθυπασπιστού Χωροφυλακής) Καπλάνμπεη διά μισθόν ... γρόσ.228.

Εμετρήθησαν εις πρώην βουκουάτ μεμούρην (Ληξίαρχον-υπάλληλον επί των Μητρώων) Μουχεδίν εφένδην διά μισθόν του μηνός Ιουνίου γρ.126.

Εμέτρησεν εις το Βασιλικόν Ταμείον ο πρώην Σαντούκ Εμίνης (Διευθυντής του Ταμείου) κύριος Κωνσταντίνος Σούρλας γρόσια 15.000.

13 Ιουλίου. Εμέτρησεν ο Μουχτάρης (Πρόεδρος Κοινότητος) Μπλίζτιανης (Λαγκάδας) Γεώργ.Κωνσταντής γρόσια 295.

Εμέτρησεν ο Κων/νος Παπααθανασίου κάτοικος του χωρίου Ζέρμας, αντί του Μουχτάρη διά στρατολογίαν και επιτηδεύματα γρ.1000.

Εμέτρησεν ο Μουχτάρης Τζεφληκίου Μαζίου Αναγνώστη Βαγγέλης γρόσ.441.

Εμέτρησεν ο Ετέμ εφένδης μουαβίνης Μαλμουδία (βοηθός Οικονομικού Εφόρου) εις το Ταμείον γρ.150.

15 Ιουλίου ημέρα Σάββατον. Εμέτρησεν ο Ιωάννης Λούπας διά λογαριασμόν των Μουχτάρηδων Παλαιοσελίου, Πάδων, Αρματόβου και Βρουάξης διάφορα ποσά.

Εμέτρησεν ο Μουχτάρης Τζεφληκίου Σέρανης Νικόλαος Χρήστου διά στρατολογία γρόσ.173.

Εμετρήθησαν εις του Ταμείου εις χείρας του Αλήμπεϊ Ταπού μεμούρη (Συμβολαιογράφου) γιά δικαιώματά του (Κ.Τ.Λ.) γρ.68.

(Σημείωση): Από διάφορες εγγραφές της ίδιας σελίδας πληροφορούμαστε ότι ο Αλήμπεης Τσέλιος ήταν πρόκριτος Λεσκοβικίου, ο Μέτκος Μουχτάρης (Πρόεδρος) του άνω βαροσιού (συνοικίας) της Κόνιτσης και ο Μουχεντίν εφέντης Χότζιας-Ιμάμης (θρησκ.λειτουργός) της απάνω Κόνιτσης.

18 Ιουλίου 1872. Εμέτρησαν τα Τζεφλήκια Αμάρι και Αλποχώρι διά χειρός Μουχτάρη των Θανάση Σανοβίτη γρόσια 275.

22 Ιουλίου 1872. Ιμάμης Κόνιτσης Κασίμ εφένδης.

" " " Μεχμέτ Κασίμ εφέντης Ιμάμης Κάτω Βαροσιού (Κάτω Κόνιτσης).

24 Ιουλίου 1872. Γιαγιάμπεης Τσιάτσος από Βαλοβίσδα, Βεήξης Μπίκας κερατζής Κονιτσιώτης.

Εμέτρησα του Ζαπτιέ Γιούζμπαση (Μοίραρχου χωροφυλακής) Μπαϊράμαγα διά μισθόν του μηνός Ιουλίου γρόσια 500.

Εμέτρησε το Χωρίον Βούρμπιανη διά λογαριασμόν Μουχτάρη Δημήτρη Θάνου διά χειρός Βασιλείου Χρήστου Τζίπη γρόσια 1300.

25 Ιουλίου 1872. Εμέτρησεν ο Μουχτάρης χωρίου Ζέλιστας Τόλης διά στρατολογία γρ.825.

Εμετρήθησαν εις χείρας του Μεχμέτ βέη Ζαπτιέ Γιούζμπαση (μοίραρχου Χωροφυλακής) διά μισθούς του ... γρ. 1987.

Εμέτρησεν ο Τασιούλας Γκότζου, Μουχτάρης άνω Βαροσίου Κονίτζης γρόσια 1111.

Εμετρήθησαν εκ του Ταμείου εις Μαλμουδίσην (Οικον.Έφορον) Χακή εφένδη ... γρ.30.

Ιουλίου 27. Εμετρήθησαν διά χειρός Τόλη, Μουχτάρη τσεφληκίου Γορίτσας... γρόσια 459.

29 Ιουλίου. Εμέτρησεν ο Παπά-Νικόλαος εκ του χωρίου Μπηλθούκι αντί του Μουχτάρη γρ.252.

Εμέτρησεν ο Ντίνια Λάπας Μουχτάρης Κουτζούφλιανης ... γρόσια 163.

1 Αυγούστου 1872. Εμετρήθησαν διά χειρός Κωνσταντίνου Νώτη Μουχτάρη χριστιανών Λεσκοβικίου γρόσια 820.

Εμετρήθησαν εις το Ταμείον διά χειρός Μουχτάρη χωρίου Στρατζιανης Χρήστου Θεοδώση ... γρ.1507.

2 Αυγούστου. Εμετρήθησαν διά χειρός του Ζαπτιέ Γιούζμπαση Μπαϊράμαγα διά μισθόν του Μπουλούκ Ερίνη (λοχαγού) Δερβίσαγα διά μήνας Μάιον-Ιούνιον-Ιούλιον γρόσια 431.

3 Αυγούστου. Εμέτρησεν ο Μουχτάρης Ισβόρου Χαρίσης Χρήστου γρ.523.

Εμετρήθησαν από το Μεντζηλίζ Νταβή (πολιτικό δικαστήριο) διά ρέσμι (χαρτόσημο) διά χειρός Κιατήπ (γραμματέα) Μουρτεζά εφένδη γρ.924.

Εμετρήθησαν από χωρίον Μπρουάζα (νυν Δίστρατο) διά χειρός Μουχτάρη Τέγου Πίσπα ... γρόσια 1800.

5 Αυγούστου 1872 ημέρα Σάββατον. Εμέτρησεν ο Μουχτάρης Κερασόβου Δημήτρη Χρήστου γρ.952.

7 Αυγούστου. Εμετρήθησαν από τζιεφλήκι Φετόκου διά στρατολ. διά χειρός Μουχτάρη Γιώργη Ρίζου γρ.90.

Εμετρήθησαν εκ του τζιεφληκίου Πλιάβαλης (Αγ.Βαρβάρας) διά μάλ βεργί (φόρο ακίνητης περιουσίας) διά χειρός Μουχτάρη Νικόλα Γιάννη γρόσια 840.

8 Αυγούστου. Εμετρήθησαν διά μάλ βεργί Μελισσόπετρας διά χειρός Μουχτάρη Σπύρου Γιάννη γρ.200.

9.8.1872. Εμετρήθησαν από χωρίον Κάντζικον διά χειρός Μουχτάρη Βασίλη Γιάννη γρ.1009.

Εμετρήθησαν από χωρίον Πεκλάρι διά χειρός Μουχτάρη Παναγιώτη Γιάννη Κίτσιου γρόσια 1213.

Εμετρήθησαν από χωρίον Κάντζικον διά χειρός Δημήτρη Γιώργη Μουχτάρη γρόσια 1400.

Πρέπει εδώ να σημειώσωμε ότι τα μεγάλα χωριά είχαν από δύο Μουχτάρηδες, Προέδρους δηλαδή: τον Μουχτάρ εβέλ (πρώτον) και τον Μουχτάρ σανή (δεύτερον). Οι Τούρκοι χρησιμοποιούσαν μόνο όνομα και πατρώνυμο και έτσι δεν είναι εύκολο να εξακριβώσωμε τα επώνυμα.

Εμετρήθησαν από χωρίον Γρεζμπάνι (Ελεύθερο) διά χειρός Μουχτάρη Νικόλα Μήλιου; γρ.500.

Εμετρήθησαν εις χείρας του ζαπτιέ Όμπαση (υπενωμοτάρχου) Τζένκου Λάνη (Κονιτσιώτη) διά μισθούς ζαπτιέδων (χωροφυλάκων) γρόσια 166.

Εμετρήθησαν εκ του Ταμείου εις χείρας κηρατζή Κωνσταντίνου Ζήση Μάντζιου γρ.18.

Από εγγραφές διαφόρων λογαριασμών φαίνεται ότι στα 1872 η Μπλίσδιανη (τώρα Λαγκάδα) ήταν τσιφλήκι των: Κούρτμπεη, της Ρακιμπέ Χανουμ, του Φείζή Σουλεϊμάν και Ισλιάμ φείζουλά.

9.8.1982. Κωνσταντή Σούρλας ιδιοκτήτης τζεφληκίου Πιστίλιαπης.

12 Αυγούστου, Σάββατον. Εμετρήθησαν εις το Ταμείον από χωρίον Γρεζμπάνι διά χειρός Μουχτάρη Δημήτρι Ρούβαλη γρ.1033.

Εμέτρησεν ο βουκουάτ μεμούρης (Ληξίαρχος-πρωτοκολλητής, καταχωρούσε διάφορα συμβάντα) Ρεφάτ εφένδης ... γρόσια 848.

Εμετρήθησαν από χωρίον Ράδαγη (Λεσκοβικ.) διά χειρός Μουχτάρη Καμπέρ Ελμάζ γρ.1556.

Εμετρήθησαν από χωρίον Κουκέσι διά χειρός Μουχτάρη Μεχμέτ Γκάτζιου γρ.109.

Εμετρήθησαν από χωρίον Σαραντάπορον διά χειρός Μουχτάρη Γκάτζιου γρ.43.

Παρέδωσεν εις το Ταμείον ο ζαπτιέ Γιούζμπασης Μπαϊράμαγας δύο σενέτια (επίσ.έγγραφα).

Εμετρήθησαν εκ του Ταμείου εις χείρας του κυρίου Σπύρου Παππά αζά Μεντζηλιού Νταβή (μέλους του δικαστηρίου) διά μισθόν του μηνός Ιουνίου γρόσια 140.

Εμετρήθησαν από τζεφλήκι Κορτίνιστας διά χειρός Μουχτάρη Γιάννη Μάντζιου γρ. 255.

16 Αυγούστου ημέρα Τετάρτη. Εμετρήθησαν εκ του Ταμείου εις χείρας Ζαπτιέ τσιαούση (ενωμοτάρχη) Αλή αγά Μπούρμπου (Κονιτσιώτη) διά μισθούς του γρ.250.

17.8.1872. Εμετρήθησαν από τζεφλήκι Περάτι διά χειρός Μουχτάρη Γεώργη Ζήσου γρόσια 240.

Εμέτρησεν ο Μουχτάρης Προυσόγιαννης Τόλης Κώστα Παγούνης ... γρόσια 6250.

Εμετρήθησαν από τζεφλήκι Δερβένι διά χειρός Μουχτάρη Αντώνη γρ.147.

Εμετρήθησαν εκ του Ταμείου εις χείρας Χακή εφένδη Μαλμουδίρη (Οικον.Εφόρου) γρόσια 100.

19 Αυγούστου. Εμετροήθησαν από χωρίον Καστάνιανη διά χειρός Μουχτάρη Κώστα Τσιλημίγκα γρ.2182.

Εμετροήθησαν εις χείρας Σεΐτ εφένδη χότζια ρουσδιέ (διδασκάλου του Ιεροδιδασκαλείου) Λεσκοβικίου διά μισθόν του γρόσ.1823.

Τασιούλας Γκότζος ταξιλάρης Άνω Κόνιτσας και Δημήτρης Νάτσης Κάτω Κόνιτσας. Ήταν εισπράκτορες και πιθανώτατα και Μουχτάρηδες.

22 Αυγούστου. Εμέτρησεν ο Μουχτάρης Χριστιανών Λεσκοβικίου Κωνσταντή Παναγιώτης γρ.875.

Εμέτρησεν ο Νικόλας Γούσια Λούψικου διά χωρίου Λούψικου γρόσια 321.

24 Αυγούστου. Εμετροήθησαν από χωρίον Βούρμπιανην διά χειρός Κώστα Σαμαρά διά Δημήτρη Θάνον και Λάμπρον Μουχτάρηδες γρόσ.350.

26 Αυγούστου 1872 ημέρα Σάββατον. Εμετροήθησαν από χωρίον Αρμάτοβον διά χειρός Μουχτάρη Νικόλα Αναγνώστη γρόσια 595.

Εμετροήθησαν από χωρίον Χ'ωσέτζικον διά χειρός Μουχτάρη Χαμζά γρ.293.

29 Αυγούστου 1872. Εξώφλησα με Ζαπτιέ Γιούζμπασην Μπαϊράμ αγάν προς τον Ζαπτιέ Μπίμπασην (ταγματάρχην Χωροφυλακής) Ιμπραϊμ μπέην με προφορικήν διαταγήν ... γρόσια 500.

2 Σεπτεμβρίου. Εμετροήθησαν από χωρίον Βούρμπιανην διά λογαριασμόν Μουχτάρη Στράτου διά χειρός Δημητρίου Ιωάννου Παπαρίζου γρ.1400.

Νταλή βέης αζάς Μεντηλίζ Νταβή (μέλος του δικαστηρίου).

Εμετροήθησαν εις χείρας απομάχου Γιούζμπαση (λοχαγού) Αβδουραχμάν αγά (Κονιτσιώτου) γρ.220 διά μισθόν του.

Μουρτεζά εφένδης, κιατίπης Ντααβή Μεντζηλισίου (γραμματέας του δικαστηρίου).

Ταχρηρέτ κιατίπης Αχμέτ εφένδης Σωτήρη Ντελής κυρατζής.

5 Σεπτεμβρίου. Εμετροήθησαν διά χειρός Δημητρίου Νάτση ταξιλάρη (εισπράκτορα) Κάτω βαροσίου (συνοικίας) Κονίτσης γρόσια 670.

6.9.1872. Εμετροήθησαν διά χειρός Μουχτάρη Γάκη Ρίζου εκ του τσεφληκίου Φετόκου γρ.120.

Εμετροήθησαν εις χείρας Ταπού μεμούρη (συμβολαιογράφου-υποθηκοφύλακα) Αλή μπεί διά δικαιώματά του κλπ. γρόσια 25.

Δημήτριος Ζώης και Γεώργιος Τσιόγκας κυρατζήδες.

Δερβίς Ιμπραήμ Ιμάμης Γκλήνας.

Αμπάζ εφένδης ταπού μπέη μεμούρη υιός.

19.9.1872. Εμετροήθησαν εις χείρας Ισούφ εφένδη Ζαπτιέ μουλιαζήμ (ανθυπασπιστή χωρ/κής) Γενή ασκεριού (νεοσυλλέκτων) Ιωαννίνων επιτετραμένου την προφύλαξιν Πανηγυρίου Παζαρόπλου διά μισθοδοσίαν των υπ'αυτόν ζαπτιέδων (χωροφυλάκων) γρόσια 1229.

Σπύρος Παππός και Αθανάσιος Ζήσης αζάδες (μέλη του Τουρκ. δικαστηρίου).

Μεχμέτ δερβίσης Τεκέ γεφυριού.

25.9.1872. Εμετρήσεν ο Μουχτάρης (Πρόεδρος) χωριού Μπρούζας Τέγος Πίσπας γρόσια 1723.

Ιμπραήμ μπέης Φρασιάρης Ζαπτιέ Μπίμπασης (ταγματάρχης χωροφυλακής) ευρίσκετο με αποστολήν εις Κόνιτσαν.

Εμετρήθησαν εις νουμάν Χότζιαν μεκτεπιού (διδάσκαλον του σχολείου) Λεσκοβικίου γρ.85.

Εμετρήθησαν εις Σιέχην (ηγούμενον Τεκέ) Μπετρεντίν Λεσκοβεκλήν γρ.229 και εις Σιέχη Χαντί μπαμπά Λεσκοβεκλήν γρ.375.

Εμετρήθησαν από χωριόν Σέλτση διά χειρός Μουχτάρη Μαργαρίτη ... γρόσια 709.

Εμετρήθησαν εις χείρας Νταμάζ μπέη Μεσαρέα διά μισθόν μισός Ιουνίου δερβίση Χατζή τεκέ Κωσάριτζικου γρ.252.

26 Σεπτεμβρίου ημέρα Τετάρτη. Εμετρήθησαν από χωριόν Πάδες διά χειρός Μουχτάρη Αναγνώστη Βασίλη γρ.2012.

Εμετρήθησαν από Πλιάβαλη διά χειρός Μουχτάρη Νικόλα Γιάννη γρόσια 722.

Εμετρήθησαν εις χείρας Σουλεϊμάν νιού Σιέχη Αβδούλ Γκανά Λεσκοβεκλή γρ.2125.

27.9.1872. Εμετρήθησαν από χωριόν Παλαιοσέλι διά χειρός Μουχτάρη Γιάννη Νάσιου γρόσια 2000.

28 Σεπτεμβρίου. Εμετρήθησαν από χωριόν Στρατζιανη διά χειρός Μουχτάρη/Δημήτ.Πρωτόπαπα γρ.2301.

30 Σεπτεμβρίου. Εμετρήθησαν από χωριόν Φούρκα διά χειρός Μουχτάρη Γιάννη Οικονόμου γρ.2871.

3.10.1872. Εμετρήθησαν διά χειρός Μουχτάρη Αρματόβου Δημήτρη Γιαννάκου γρ.595.

4 Οκτωβρίου. Εμετρήθησαν διά μισθόν μπουλούκ Εμίνη (λοχαγού) Δερβίσαγα γρ.227.

Σαντουλά εφένδης Χότζιας Λεσκοβικίου (δάσκαλος).

Μουρτεζά εφένδης κιατήπ νταβή (Γραμματέας του δικαστηρίου) Κονίτσης.

Αχμέτ εφένδης Ταχριρέτ κιατίπης.

7.10.1872. Εμετρήθησαν από τζιεφλήκι Δερβένι διά χειρός Μουχτάρη Αντώνη γρ.282.

14 Οκτωβρίου. Εμετρήθησαν από χωριόν Καβάσιλα διά χειρός Μουχτάρη Ντίνια Γκούντα γρ.824.

Εμετροήθησαν από χωρίον Μπομπίτσικον διά χειρός Μουχτάρη Κωσταντή Δημήτρη γρόσ.830.

Εμετροήθησαν από Κλειδονιάβισταν διά χειρός Μουχτάρη Θανάση Χρήστου γρ.416.

Ιμπραήμ μπέης μπίμπασης (ταγματάρχης) Ζαπτιέ.

Εμετροήθησαν από τζεφλήκι Μπλίσδιανης διά χειρός Μουχτάρη Γιώργη Κωσταντή γρόσια 223.

Δεοβίσαγας ζαπτιέ τσιαούσης (ενωμοτάρχης).

19 Οκτωβρίου. Εμετροήθησαν εις χείρας Γιουσούφ αγά Ρεντίφ Γιούζμπαση (λοχαγού εφέδρων-ατάκτων) με σενέτι (εντολή) Ρεντίφ μπίμπαση (ταγματάρχη ατάκτων) Ρουσήτ αγά γρόσια 1300.

20 Οκτωβρίου. Εμετροήθησαν από χωρίον Ραντάτι διά χειρός Μουχτάρη Σιαχήνη γρ.250.

Εμετροήθησαν από Ζέλισταν διά χειρός Μουχτάρη Τόλη γρόσια 605.

23.10.1872. Εμετροήθησαν από χωρίον Ίσβορον διά χειρός Μουχτάρη Χαρίση ... γρ.2.100.

Ρεφάτ εφένδης βουκουάτ μεμούρης.

27 Οκτωβρίου ημέρα Κυριακή. Εμετροήθησαν διά χειρός Παναγιώτη Κίτζιου Μουχτάρη Πεκλαρίου γρόσ.1098.

28.10.72. Εμετροήθησαν από χωρίον Σέλτζη διά χειρός Δημητρ.Μαργαρίτου γρ.680.

Εμετροήθησαν διά χειρός διδασκάλου Νικ.Ιωαννίδου διά τσεφλήκι Γορίτσας γρ.83.

1η Νοεμβρίου 1872. Εμετροήθησαν από τζιοφλήκι Κερασόβου διά χειρός Μουχτάρη Δημήτρη γρ.1900.

4 Νοεμβρίου. Εμετροήθησαν από χωρίον Ζιέρομα διά χειρός Μιχάλη Ιωάννου Μουχτάρη γρ.1443.

Εμέτροησεν ο Δημήτριος Νάτσης, Μουχτάρης και ταξιλάρης κάτω Βαροσίου (της Κόνιτσας) γρόσια 800.

Μουχτάρηδες: Μελισσόπετρας Λάμπρος και Περατίου Γεώργιος.

9 Νοεμβρίου. Εμετροήθησαν από χωρίον Αρμάτοβον διά χειρός Μουχτάρη Δημητρίου γρ.1191.

Εμετροήθησαν από Χριστιανούς Λεσκοβικίου διά χειρός Μουχτάρη Κωνστ.Νώτη γρόσια 1020.

Εμετροήθησαν από τζιοφλήκια Αμάρι και Αλποχώρι διά χειρός Μουχτάρη Θανάση Σανοβίτη γρ.170.

11 Νοεμβρίου 1872. Μουχτάρης Λεσκοβικίου Ρακήπ μπέης. Σουλεϊμάν και Αχμέτ μπαμπάδες (ηγούμενοι Τεκέδων) Λεσκοβικίου.

Εμετρήθησαν από χωρίον Πάδες διά χειρός Μουχτάρη Αναγνώστη διά βασιλικά δικαιώματα γρόσια 2032.

Εμετρήθησαν από τζεφλήκι κλειδονιάβουσαν διά βασιλ.δικαιώματα διά χειρός Μουχτάρη Θανάση Χρήστου γρόσια 380.

Εμετρήθησαν από χωρίον λούπτζηκον διά εμπλιάκ βεργί (δημόσ.φόρο) διά χειρός Βασιλάκη Γούσια γρόσια 334.

13.11.1872. Εμετρήθησαν από χωρίον Καστάνιανη διά βασιλ.δικαιώματα διά χειρός Μουχτάρη Κώστα Τσιλημίγκα γρόσια 3315.

Μπαϊράμαγας Ζαμπίτ Γιούζμπασης (μοίραρχος Χωρ/κής).

16.11.72. Εμετρήθησαν από τζεφλήκι μπιλθούκι διά χειρός Παπά Νικόλα διά βασιλ.δικαιώματα γρ.250.

Εμετρήθησαν διά χειρός Μουχτάρη τζεφληκίου ζέλιστας Τόλη γρόσ. 494.

Επιτηδεύματα Λεσκοβικίου από τουρκόγυφτους διά χειρός Μουχτάρη Ιμπραϊμ γρ.600.

Μουχτάρηδες: Δερβενίου Αντώνης, Πλάβαλης Νικόλας, Σανοβού Θανασούλας, Τσέρτσικου Χρήστος.

23.11.72. Εμετρήθησαν από χωρίον Κάντζικον διά χειρός Μουχτάρηδων Δημήτρη Γεωργίου και Βασίλη Γιάννη γρόσια 5900.

Εμετρήθησαν από τζεφλήκι Πυροβίτσκας διά χειρός Μουχτάρη Νάσιου Παναγιώτη γρ.244.

30.11.72. Εμέτρησεν ο Μουχτάρης Φούρκας Γιάννης Οικονόμου γρόσια 1427.

Εμέτρησεν ο Μουχτάρης τζεφληκίου Κουτζούφλιανης Ντίνια λάπος γρόσια 150.

Μουχτάρηδες Ζέρμας Μιχάλης και Λούψικου Νικόλα Γούσιας.

2 Δεκεμβρίου 1872 ημέρα Σάββατον. Εμετρήθησαν από χωρίον Βούρμπιανη διά χειρός Βασ.Χρ.Τζίπη διά Δημ.Θάνον (μουχτάρην) γρόσια 3953.

Εμετρήθησαν διά χειρός Ιμπραϊμ θυρωρού μεκτεπίου (σχολείου) Λεσκοβικίου διά μισθόν του μηνός Νοεμβρίου γρ.83 και διά μισθόν Χότζια (δασκάλου) Νουμάν εφένδη 83.

Καπλάνμπεης ζαπτιέ μουλιαζίμης (ανθυπομοίραρχος).

3.12.1872. Εμετρήθησαν εις χείρας Φίλιππα Μέλου κυρατζή διά έν αγώγι με χαζινέ (χρηματαποστολή) έως Ιωάννινα γρόσια 18.

Μουρτεζά εφένδης κιατίπης νταβή Μεντζηλησιού (Γραμματέας του δικαστηρίου) και Αλή αγάς ζαπτιέ τσιαούσης (ενωμοτάρχης).

6.12.72. Εμέτρησεν ο Μουχτάρης τζεφληκίου μελισσόπετρας Λάμπρο Μήτρος γρόσ.200.

Σουλειϊμάν υιός Σιέχη Αβδούλ Γκανή εις Λεσκοβίκιον και Τουραμπή μπαμπάς (ηγούμενος) εις Τεκέ Κονίτσης.

13 Ιανουαρίου 1873, ημέρα Σάββατον. Εμετρήθησαν από τζιεφλήκι Κεράσοβον διά χειρός Μουχτάρη Δημήτρη γρόσια 1020.

Εμέτρησεν ο Μουχτάρης Καστάνιανης Κώστας Παπαδάμος γρ.483.

20.1.73. Εμετρήθησαν από χωρίον Προυσόγιαννην διά χειρός Κων/νου Γιαννούλη Σούρλα γρ.2995.

22.1.1873. Εμετρήθησαν εις χείρας Αλή μπέγη ταπού μεμούρη (υποθηκοφύλακα) γρ.300.

Μουχτάρηδες: Βούρμπιανης Στράτος και Μόλιστας Δημ.Παπαϊωάννου.

24 Ιανουαρίου 1873 ημέρα Τετάρτη. Εμετρήθησαν από Οθωμανούς άνω βαροσίου Κονίτσης διά χειρός Μουχτάρη μέτκου γρόσσ.599.

Εμετρήθησαν από χωρίον Βούρμπιανη διά χειρός Μουχτάρη Θάνου γρόσια 5000.

25.1.1873. Εμετρήθησαν από χωρίον σέλτζη διά χειρός Μουχτάρη Μαργαρίτη γρ.707.

3.2.73. Εμετρήθησαν από χωρίον Φούοκα διά χειρός Μουχτάρη Γιάννη Οικονόμου γρόσσ.1008.

Βασίλειος Μάνθου κυρατζής Κονιτσιώτης.

Μεμούζ εφένδης, βουκουάτ μεμούρης (χρονικογράφος).

Ταξιλτάρης (εισπράκτορας) Κάτω Κονίτσης Δημ.Νάτσης. Μουχτάρης Βράνιστας, Αναγνώστης.

Σπύρος Παπάς αζάς Μεντζηλίζ (μέλος Διοικ.Συμβουλίου δικαστηρίου).

Οικονόμος Παπα-Βασίλειος εφημέριος Στράτσιανης.

Γιακούπ εφένδης Ίνταρέ κιατίπης (γραμματέας της Διοικήσεως).

20.2.73. Εμετρήθησαν από τζιεφλήκι μαζίου διά χειρ.Μουχτάρη Αναγνώστη Βαγγέλη γρόσια 507.

Μουχτάρηδες: Πυροβίτσκας Νάσιος Γιώτης, Τσέρτσικου Κων.Γεωργίου, Παχλαρίου Παναγιώτης Γιάννη Κίτζιος, Σανοβού Θανασούλας και Βούρμπιανης Δημ.Θάνος.

Σαντουλά εφέντης χότζιας (δάσκαλος) Λεσκοβικίου.

Μουχτάρης τζεφληκίου Μελισσόπετρας Λάμπρος.

25.2.1873. Εμετρήθησαν διά χειρός γιουκλαμά μεμούρη (υπαλλήλου στρατολογίας) Ταΐπ εφένδη γρόσια 1000.

Ταξιλτάρης (δημόσ.εισπράκτορας) Μεχμέτ βέης.

Εφημέριος Μόλιστας Παπά-Χρήστος Γερασίμου.

30.4.1873. Μουχτάρης Μόλιστας Αναγνώστης.

Ταπού κιατήπης (γραμματέας κτηματολογίου-υποθηκοφυλακείου) Αλή μπέης.

22.5.1873. Μουχτάρης Μποντσικού Κώστας Αχμέτ εφένδης γιουκλαμά μεμούρης (μαζί με τον παραπάνω Ταϊπ εφένδη, τους απαντούμε και στα 1872).

27 Σεπτεμβρίου 1873. Μουχτάρης Λεσκοβικίου Εσρέφ εφένδης.

Ιούνιος 1874. Μουχτάρης Λεσκοβικίου Αχμέτ αγάς.

Ιούλιος 1874. Ηγούμενοι μοναστηριών: Βελλάς Γρηγόριος και Αρτσίστας Καλλίνικος.

Ιανουάριος 1875. Μουχτάρης Γρεζμπανίου Κώστα Τάσης. Οσμάν Μουχτάρης Βρέψικου.

τέλος του δευτεριού

----- .. -----

Οι ιστορικές σημειώσεις που ακολουθούν προέρχονται από άλλο δευτέρι του Δημητρίου Ηγουμενίδη και δεν είναι καταχωρημένες κατά ακριβή χρονολογική σειρά.

1874

"Πρόχειρον καταγραφών εισπρατομένων χρημάτων από διάφορα χασιλιάτικα Καζά (Επαρχίας) Κονίτσης. Δηλαδή βασιλικά δικαιώματα και άλλαι εισπράξεις. Αρχόμενον από Μάρτιον του έτους 1874 τουρκιστί 1290"

Μαρτίου 4 ημέρα Δευτέρα. Εμετρήθησαν από Καστάνιανη διά χειρός Μουχτάρη Γιάννη δημητρίου γρόσια 2890.

9.3.74. Εμετρήθησαν από χωρίον μπρουάζα διά χειρός Μουχτάρη Γιάννη Αναγνώστη γρ.1500 και διά χειρός ετέρου Μουχτάρη Γούλα Νίκου 1500, σύνολον γρόσια 3.000.

[Σημειώνουμε εδώ ότι οι μεγάλες Κοινότητες είχαν από δύο Μουχτάρηδες (Προέδρους): Μουχτάρ εβέλ = (πρώτος) και Μουχτάρη σανή = (δεύτερος)].

11.3.1874. Μουχτάρηδες: Ισβόρου Αναγνώστης, Βούρμπιανης Θεόδωρος και Ζέλιστας Τόλης. Και **15.3.74** Μουχτάρης Ζέλιστας Νικόλα Γιάννης.

20.3.74. Μουχτάρης Μπλίσδιανης Λάμπρος και Μουχτάρης γύφτων Λεσκοβικίου Καραφίλ.

23.3.74. Εμέτρησεν ο Μουχτάρης δερβενίου αντώνης γρόσια 444 και ο Μουχτάρης Μπλίσδιανης Γιώργη Γιάννης γρ.490.

27.3.74. Μουχτάρης Πυρσόγιαννης Ζήση Γιάννης.

7 Απριλίου 1874. Εμέτρησεν ο Μουχτάρης άνω βαροσιού Κονίτσης Χαϊντάρ γρόσια 450.

8.4.74. Ταξιλδάρης (εισπράκτωρ) Σπύρος Γκότης εμέτρησεν ο Μουχτάρης τζεφληκίου Κλειδονιάβουστας Μίχος Αναγνώστου γρόσια 1016.

Μουχτάρης Λεσκοβικίου Καραφίλ Ιμπραήμ, οθωμανών και Θανάσης χριστιανών.

10.4.1874. Βουκουάτ μεμούρης Μεμούζ εφένδης.

10.4.74. Εμετρήθησαν από μαχαλά Σουλτάν Σουλεϊμάν διά χειρός Δεοβίς Λελίκα γρόσια 183.

11.4.74. Μουχτάρης Λεσκοβικίου Αχμέτ αγάς και χριστιανών Κωσταντής.

18 Απριλίου 1874 ημέρα Πέμπτη. Εμέτρησεν ο Μουχτάρης Χοσέτζικου Χαλήλ Χασάν γρ.129.

Εμέτρησεν ο Μουχτάρης τζεφληκίου Κερασόβου Βαγκέλης Γεωργίου γρόσια 2117.

Μουχτάρης Μπομπίτσικου Κώτσιος, Ισβόρου Αναγνώστης και Σέρανης Γεώργιος.

22.4.74. Μουχτάρης χωρίου Ραντάτ Γιουσούφ Ρετζέπ.

25.4.74. Εμέτρησεν ο Μουχτάρης τζεφληκίου Ζέλιστας Νικόλα Γιάννης γρ.1244.

27.4.74. Εμετρήθησαν από χωρίον Πρυσόγιαννην διά χειρός Μουχτάρη Ζήση τζιόλα γρ.620 - και διά χειρός ιδίου διά λογαο/μόν Γιαννούλη Σούρλα διά τζεφλήκι Ηιστίλιαπη γρ.53.

Μουχτάρης Πυροβίτσικας Βασίλης ντάλας.

14 Μαΐου 1874 ημέρα Τρίτη. Εμέτρησεν ο Μουχτάρης Καστάνιανης Γιάννης Κεχαγιάς γρόσια 776.

Μουχτάρης άνω Κονίτσης Μέτκος.

18 Μαΐου 1874. Εμέτρησεν ο Μουχτάρης τζεφληκίου Μάζιου Αναγνώστη Βαγκέλης γρόσια 390.

Εμέτρησεν ο Χουσεΐν μπέης Ιμήνμπεη (Σαρανταπόρης) διά τζεφλήκι Σαραντάπορον γρ.117.

20.5.74. Εμετρήθησαν από χωρίον Κάντζικον διά χειρός Μουχτάρη Κωτούλα Κοσμά γρ.1109.

23.5.74. Εμέτρησεν ο Μουχτάρης Σταρίτζιανης Βασίλειος Παπαγιαννούλης γρόσια 1884.

25.5.74. Μουχτάρης Βρανίστης Λάμπρο Θανάσης.

Εμέτρησεν διά τζεφλήκι Αμάρι ο Βασ.Καμάνας γρ.480.

Μουχτάρηδες: Μπρουάζας Θύμιο Γκαρέλιος, Ζέλιστας Τόλης, και Νικόλα Ρίζος. Σανοβού Νικόλα Ζαχάρης.

30.5.1874. Εμέτρησεν ο Μουχτάρης Πάδων Μαργαρίτης Ζήσης γρόσια 2286+2232=4518.

Εμέτρησεν ο Μουχτάρης Παλαιοσελίου Γιάννη Ζήσης γρόσια 4301.

2.6.74. Μουχτάρηδες: Κλειδονιάβιστας Παναγιώτης Βασίλης, Μπλίσδιανης Γιώργης Γιάννη Νάτσης, Σταρίτσιανης Βασίλης Κατζάνος και Κερασόβου Βαγγέλης

5 Ιουνίου 1874. Εμέτρησεν ο Μουχτάρης Πλάβαλης Γιάννη Χρήστου γρόσια 2050.

Εμέτρησεν ο Μουχτάρης Προυσόγιαννης Ζήση Γιάννης γρ.487.

Μουχτάρης Βράνιστας Λάμπρο Θανάσης.

8.6.74. Μουχτάρηδες: Ζέρμας Δημήτρη Γιάννης, Φούσκας Γιώργη Γιάννης, Βούρμπιανης Δημήτρη Θάνος και Θεόδωρος ... και Φετοκου Γάκης ...

10.6.74. Μουχτάρης Κορτίνιστας Γιάννης Γεωργίου.

Ιούνιος 1874. Ταξιλδάρηδες (εισπρακτορες) Κονίτσης: Σπύρο Γκότζος και Κερήμπεης Γκλήνα. Μουχτάρηδες, Μέτκος άνω Κονίτσης (οθωμανών) και Θανάσης (Σανοβίτης;) κάτω Βαροσίου.

17.6.74. Εμέτρησεν ο Μουχτάρης Καστάνιανης Γιάννη Κεχαγιάς γρόσια 1650.

Εμέτρησαν οι Μουχτάρηδες Ισβόρου, Γιώργη Χρήστος και Παναγιώτη Σωτήρης γρόσ.5022.

Μουχτάρης Λεσκοβικίου Αχμέταγας.

19.6.74. Μουχτάρηδες: Προυσόγιαννης Ζήση Νικόλας, Μάξιου Αναγνώστης ..., Καστάνιανης Δημήτρη Αναγνώστης και Αρμάτοβου Δημήτρη Γιαννάκος.

22.6.74. Μουχτάρης Παλαιοσελίου Γιάννη Ζήσης.

" " " Μουχτάρης Μπρουάζας Θύμιο Γκαρέλης.

" " " Μουχτάρης Περατίου Ζήση Κήτος.

Μουχτάρης Δεσβενίου Αντώνης ...

30.6.1874. Μουχτάρηδες: Ραντατίου Σιερίφης, Σανοβού Τσιόλα Ζαχάρης, Μπλίσδιανης Γιώργη Νάτσης και Ζέλιστας Νικόλα Γιάννης.

* Ο συντάκτης του Δευτεριού Δημήτριος Ηγουμενίδης μεταχειρίζεται δυστυχώς τα κύρια ονόματα και τα πατρώνυμα των Μουχτάρηδων (κατά το οθωμανικό σύστημα) και έτσι δεν έχουμε παρά σε σπάνιες περιπτώσεις, τα οικογενειακά τους επώνυμα. Όπως: Σούρλας, Θάνος, Σουρέλης, Πρωτόπαπας, Κεχαγιάς, Γκαρέλιος, Γιαννάκος, Καραγιάννης, Κήτσος, Γκότζος, Τζημοράγκας κλπ.

2.7.1874. Μουχτάρης Κλειδωνιάβιστας Γιώτη Βασίλης.

3.7.1874. Μουχτάρηδες: Πυροβίτσικας Βασίλης Ντελής, Πάδων Μαργαρίτης Ζήσης και Αρματόβου Δημήτρη Γιανάκος.

6.7.74. Μουχτάρηδες: Τζέρτσικου Χρήστος Αθανασίου και Λεσκοβικίου Γιώργη Ζήσης και Κωσταντής.

Εμετρήθησαν από χωρίον Στρατζιανη διά χειρός Χαράλαμπου Πρωτόπαπα γρόσ.3000.

10.7.74. Εμετρήθησαν από Χριστιανούς κάτω βαροσίου Κονίτζης διά χειρός Θανάση Σανοβίτη, γρ.456.

Εμετρήθησαν από Σουλτάν Σουλεϊμάν μαχαλά κάτω Κονίτσης διά χειρός Φεζουλά Καρούτα γρ.636.

15.7.74. Μουχτάρηδες: Μπομπίτσικου Κώστας, Ράντανης Μεχμέτ Χαμζάς και Κλειδωνιάβιστας Γιώτης και Θανάσης Χρήστου.

Εμετρήθησαν διά χειρός Μουχτάρη Καστάνιανης Γιαννάκη Αναγνώστη γρόσια 3000.

Εμετρήθησαν διά χειρός Μουχτάρη Καντζίκου Βασιλείου Σπέλα γρόσια 4698.

18.7.74. Εμετρήθησαν από χωρίον Φούγκα διά χειρός Μουχτάρη Γεωργίου Γιάννη γρόσ.1800 και ετέρου (Μουχτάρη;) Θύμιου Νικόλα γρόσ.1400. Μουχτάρης Γορίτσας Κωσταντής Ντέμος.

24.7.1874. Μουχτάρηδες: Ζέλιστας Τόλης ... και Νικόλα Γιάννης. Μπαμπάς (ηγούμενος) Τέκε κάτω Κονίτσης Αντέμ.

2 Αυγούστου 1874. Μουχτάρης Μπρούζας Θύμιο Γκαρέλιος, εμέτρησε γρόσια 4900.

3.8.74. Εμετρήθησαν από χωρίον Στρατζιανη διά χειρός Μουχτάρη Βασίλη Παπαγιάννη γρόσ.3058.

Μουχτάρηδες: Βράνιστας Λάμπρο Θανάσης, Πεκλαρίου Παναγιώτη Κίτζος, Σέλτζης Μαργαρίτης, Παλαιοσελίου Γιάννη Ζήσης και Ισβόρου Παναγιώτης και Γιώργης.

6.8.74. Εμετρήθησαν από Κλειδωνιάβιστα διά χειρός Μουχτάρη Γιώτη Τζιουβίλα γρόσια 400.

Εμετρήθησαν από τζιεφλήκι Αμάρι διά χειρός Μουχτάρη Παναγιώτη Βαγγέλενας γρ.150 και διά τζιεφλήκι Αλουποχώρι διά χειρός ιδίου Παναγιώτη γρ.100.

Μουχτάρηδες: Πάδων Μαργαρίτης Ζήσης, Αρματόβου Δημήτρη Γιανάκος, Βούρμπιανης Δημόθανος, Ράντανης Μεχμέτ Χαμζάς, Καντσίκου Βασίλειος Γιάννη Σπέλας, Μελισσόπετρας Λάμπρο Μήτρος, Μαζίου Αναγνώστης και φετόκου Γιάννη Ζιούνης.

13.8.1874. Μουχτάρηδες: Λεσκοβικίου Γιώργη Ζήσης Αχμέταγας και πρώην Εσρέφ εφέντης, Σέρανης Γιώργη Γιάννης και Δερβενίου Αντώνης...

Εμέτρησεν ο Μουχτάρης Καστάνιανης Γιάννης Κεχαγιάς γρόσια 1000. Μουχτάρης Χοσέτσικου Χαλήλ...

27 Αυγούστου 1874. Εμετρήθησαν από χωρίον Βούρμπιανην διά χειρός Γιάννη Στεργίου γρ.1000. Μουχτάρης Ράντανης Μεχμέτ Χαμζάς.

4.9.1874. Εμετρήθησαν παρά Γιάννη Στεργίου Μουχτάρη Βούρμπιανης γρ.400+605=1005.

Μουχτάρης Αμαρίου και Αλποχωρίου Παναγιώτη Βαγγέλης.

18.9.74. Μουχτάρης Κερασόβου Βαγγέλης Τέλης. Μουχτάρης Βράνιστας Λάμπρος ..., Μουχτάρης Μπομπίτσικου Κήτος ...

26.9.74. Μουχτάρης Χοσέτσικου Χαλήλ ...

27.9.1874. Μουχτάρηδες: Τσέρτσικου Χρήστος Αθανασίου και Παλαιοσελίου Γιάννη Ζήσης.

Εμέτρησεν ο Κιαζήμπεης Κολώνιας διά τζιεφλήκι Μπλίσδιανης γρόσια 100. Μουχτάρηδες: Μελισσόπετρας Λάμπρος Μήτρος, Μάξιου Αναγνώστης, Ισβόρου Παναγιώτης και Γιώργης.

Ηγούμενος Ζέρμας Σίλβεστρος.

Σιέχης (ηγούμενος) Ιμπραήμ Γκλήνας.

2.10.1874. Επλήρωσεν ο Μουσλήμπεης διά τζιεφλήκι Κεράσοβον γρόσια 1500.

12.10.74. Μουχτάρης Λεσκοβικίου Μεχμέτ Τζιτζιά. Μουχτάρης Ζέλιστας Νικόλα Γιάννης.

12 Νοεμβρίου 1874. Μουχτάρηδες: Κορτίνιστας Γιάννη Γιώργης, Κερασόβου Βαγγέλης, Αμαρίου Παναγιώτη Βαγγέλης και Μοναστηρίου Μολιστής Μιχαήλ ...

19.11.74. Μουχτάρηδες: Πάδων Μαργαρίτης Ζήσης, Βούρμπιανης Γιάννη Στέργιος, Πυροβίτσικας Βασίλης Ντελής, Λεσκοβικίου Κωσταντής, Μάξιου Αναγνώστης, Μπρυνάζας Θύμιο Γκαρέλιος και Φετόκου Γιώργης Γιάννη Ζιούνης.

27.11.74. Μουχτάρης Ράντανης Μεχμέτ Χαμζάς. Εμέτρησεν ο Μουχτάρης Βούρμπιανης Δημήτρη Θάνος γρόσια 11.350 και ο έτερος Μουχτάρης Γιάννη Στέργιος 5.500.

10.12.1874. Μουχτάρηδες: Πλάβαλης Γιάννη Χρήστος, Κάντζικου Γιάννη Σπέλας, Σανοβού Τσιόλα Ζαχάρης και Κορτίνιστας Γιάννης Γεωργίου.

ΚΟΝΙΤΣΙΩΤΕΣ ΑΓΩΝΙΣΤΕΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821

Άγνωστα και καταχωνιασμένα μέσα στα σκονισμένα χειρόγραφα του αρχείου αγωνιστών του 1821 της Εθνικής Βιβλιοθήκης, της Βιβλιοθήκης Βουλής, της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας και αλλαχού, ευρίσκονται πολλά ακόμη ονόματα Εθνικών αγωνιστών της Μεγάλης Ελληνικής Επανάστασεως.

Μολονότι εφέτος εορτάζομε την 150ετηρίδα της Εθνικής μας ανεξαρτησίας, κανένας δεν ενδιαφέρθηκε (καθ' όσον γνωρίζομε) να φέρη εις το φως της δημοσιότητος όλα γενικώς τα ονόματα των αφανών αυτών ηρώων που προσέφεραν εθελοντικώς τας χείρας και το αίμα των και την ζωήν των για να αναστήσουν την από αιώνας ολοκλήρους σκλαβωμένη και ταπεινωμένη πατρίδα μας και να δημιουργήσουν ελεύθερο Ελληνικό κράτος.

Ποίος όμως να αναλάβη το τοιούτον έργον και να υποβληθή εις κόπους και μόχθους αναδιφών σκονισμένα μισοσβυσμένα και δυσανάγνωστα χειρόγραφα;

Οι λόγιοί μας, συνταξιούχοι εκπαιδευτικοί κλπ. (και δη οί εν Αθήναις διαμένοντες Ηπειρώται) θα ημπορούσαν βεβαίως, και θα ήτο προς τιμήν των, αναδιφώντας τα εν λόγω αρχεία να μην αφήσουν κανένα άγνωστο όνομα Ηπειρώτου Εθνικού αγωνιστού.

Αλλά, περί άλλα μεριμνούν και τυρβάζουν. Λαμβάνοντες ικανοποιητικούς, και πολλοί παχυλούς μισθούς και συντάξεις, ενδιαφέρονται κυρίως πώς και πού θα διέλθουν ευχάριστα τας θερινάς ή χειμερινάς διακοπάς των, και τα μετά την συνταξιοδότησιν έτη των οι συνταξιούχοι ή και ασχολούνται πολλοί εκ των λογίων μας με τα τετοιμημένα και χιλιοειπωμένα εύκολα πνευματικά και λογοτεχνικά θέματα της ρουτίνας.

Ας όψεται η κατηραμένη "ντόλτσε βίτα", η οποία εθεοποιήθη εις την παράλογον και αλλοπρόσαλλον εποχήν μας ...

Μη έχοντες λοιπόν ημείς την δυνατότητα, ευχέρειαν και χρόνον, να αναδιφήσωμε τας προαναφερθείσας απροσίτους πηγάς, θα αρκεσθώμεν απλώς να ανασύρωμεν εκ της λήθης και να παρουσιάσωμεν εις το ευρύ κοινόν τα ονόματα και την δράσιν ολίγων μόνον εκ των γενναίων τούτων προμάχων της πατρίδος μας καταγομένων εκ της περιοχής Κονίτσης, ευχόμενοι όπως εις το μέλλον και άλλων αγνώστων μαχητών του ιερού αγώνος τα ονόματα και η δράσις έλθουν εις το φως της δημοσιότητος, και όπως δημοσιευθή (εκδοθή) βιβλίον περιέχον γενικόν κατάλογον των Ηπειρωτών προμάχων του 1821, και πλήρη εξιστόρησιν της δράσεως ενός εκάστου εξ αυτών.

Οπλαρχηγός Καραμήτσης

Ο πρώτος και επιφανέστερος απ'όλους τους μέχρι τούδε γνωστούς αγωνιστάς του 1821 τους καταγόμενους από την Επαρχία Κονίτσης, ήταν ο Μήτσης Λέξης ή Καραμήτσης.

Γεννήθηκε περί το έτος 1790 στην Βούρμπιανη της Ηπείρου και απεβίωσε ίσως το 1838 στην παλαιά Ελλάδα.

Πότε ακριβώς βγήκε κλέφτης και αρματωλός στα βουνά μην υποφέροντας την τουρκική σκλαβιά, δεν το γνωρίζομε. Πάντως όμως σύμφωνα με την παράδοση, ήταν αρματωλός και κλέφτης αρκετά χρόνια νωρίτερα από την Επανάσταση μαζί με τα σώματα των αρματωλών της Δυτικής Μακεδονίας και του Ολύμπου.

Ο εκ θυγατρός απόγονός του κ. Δημ. Μηνογιάννης (τομεάρχης τελωνείου Βόλου) μας περιγράφει ως εξής την δράσιν του και τα κατ'αυτόν.

"Υπήρξεν οπλαρχηγός εις Δυτ. Μακεδονίαν μαζί με τους Ντελή Δήμον, Γάκην Ζάκκαν, Κων. Μπίνον και λοιπούς. Μετονομάσθη Καραμήτσος επειδή ήτο πολύ μελαχροινός, τον δε μύστακά του τον έδενεν όπισθεν του αυχένος. Ότε το 1822 εκηρύχθη η επανάστασις Ναούσης και Βερροίας, ο οπλαρχηγός Καραμήτσος διήλθεν εκ της περιοχής Εορδαίας προς ενίσχυσιν των δυνάμεων του σώματός του, εις ό κατετάγησαν 45 ηρωϊκά παλληκάρια. Κατόπιν ο Καραμήτσος, όστις είχε αναλάβει την φρούρησιν ορισμένων θέσεων προς φύλαξιν, διετάχθη να μεταβή εις τα χωρία Κατρανίτσαν (Πύργου) και Γραμματικό διά να στρατολογήσῃ εθελοντάς και να διέλθῃ από Νάουσαν διά να αναφέρῃ εις τον Αγγελήν Γάτσον ότι θα αφήσῃ τῶν αδελφόν του Πέτρον (Γάτσον) εις την θέσιν του προς φρούρησιν του τομέως του, και ο ίδιος θα παραλάβῃ ικανήν δύναμιν οπλιτών και θα καταλάβῃ τας θέσεις Αρχουδοχωρίου και Στινημάχου (Χωροπάνη).

Την αναληφθεϊσαν εντολήν εξεπλήρωσεν ο Καραμήτσος στρατολογήσας περί τους τριακοσίους εκ των προαναφερθέντων χωρίων. Επιστρέφων όμως, παρά την τοποθεσίαν Μουχαρέμ χάνι συνελάκη με δύναμιν 1200 γενιτσάρων και γιουρούκηδων. Η θέσις του Καραμήτσου και των συντρόφων του ήτο πολύ τραγική. Οχυρωθέντες όσαν ηδυνήθησαν εκ του προχείρου αντέστησαν ηρωϊκώς, πυροβολούντες και πυροβολούμενοι επί εξ ολοκλήρους ώρας. Εντός ολίγου χρονικού διαστήματος όμως εκινδύνευσαν να περικυκλωθούν όλοι, και τότε απεφάσισαν τον έσχατον αγώνα εξορμήσεως. Ανασύραντες τας μάχαιράς των και διελθόντες διά μέσου των εχθρικών γραμμών επροξένησαν εις τους Τούρκους τεραστίας απωλείας, ενώ εκ των πολεμιστών του Καραμήτσου μόνον τρεις εφθονεύθησαν.

Οργισμένοι ο Καραμήτσος και οι σύντροφοί του εστράφησαν προς Γραμματικόν με πρόθεσιν να πυρπολήσουν την Τουρκικήν συνοικίαν, αλλά οι Τούρκοι είχαν προλάβει τον κίνδυνον καταφυγόντες εις Κατρανίτσαν και ειδοποιήσαντες τους εκεί ομοφύλους των.

Ο Καραμήτσος ακολουθών την προς Νάουσαν πορείαν του, ανεύρε σώμα εξ 25 ανδρών κονιάρων οίτινες εκρύπτοντο εις τας χαράδρας, τους οποίους εξόντωσε μέχρις ενός".

Ο Ν. Γ. Φιλιππίδης (1881) περιγράφων εις το Χρονικόν του την επανάστασιν και καταστροφήν της Ναούσης του 1822, αναφέρει ότι ο Καραμήτσος εφύλαττε τα προς Καϊλάρια στενά, αλλά οι Τούρκοι όντες πολλαπλάσιοι τρεις χιλιάδες πεζοί και ιππείς τον απώθησαν και πέρασαν προς την Νιάουστα.

Ο Νικόλαος Κασομούλης στα Στρατιωτικά του Ενθυμήματα (τόμ. Α' σελ. 188) τον αναφέρει ως υποσωματάρχη "Πολιτάρχην" του περίφημου αρματωλού Καπετάν Διαμαντή. Κατά την επανάσταση του Ολύμπου στις αρ-

χές Απριλίου 1822 "οι Μήτζιος (Καραμήτσης) και Λιάκος-γράφει ο Κασομούλης-πολιτάρχαι, έβαλαν αμέσως φωτιά εις του κάμπου τα χωριά όλα". Και στην σελίδα 196 πάλι, "εδιορίσθη ο Καραμήτζος να βαστά εκεί (προ της κωμοπόλεως Κολυνδρού) την ορμή του (τουρκικού) ιππικού με όλην την πολιταρχίαν του (σώμα του) έμπροσθεν και πλησίον του κέντρου". Και εν συνεχεία ο Κασομούλης διηγείται ότι ο Καραμήτζιος με το σώμα του αντιστάθηκε γενναία κατά την μάχη της Κολυνδρού, και εφονεύθη εκεί και ο ξάδελφός του ο "ήρωας" Καραπούλιας. Νά λοιπόν και ένας άλλος άγνωστος μέχρι τώρα αγωνιστής-Βουρμπιανίτης ασφαλώς αφού ήταν εξαδελφος του Καραμήτση-που προσέφερε την ζωή του στον ιερό αγώνα. Να είχε άραγε καμιά σχέση με την τοπωνυμία Καραπούλια που υπάρχει στη Βούρμπιανη; ...

Μετά την αποτυχή επανάσταση του Ολύμπου, ο Καραμήτσης με το σώμα του που αποτελούνταν από διάφορα παλληκάρια που καταγόταν από την Δυτική Μακεδονία και τα χωριά της Κονίτσης, κατέβηκε στη Ρούμελη και συνέχισε τους αγώνες του εναντίον των Τούρκων. Έλαβε μέρος στον άθνατο και επικό αγώνα της πολιορκίας, καθώς και στην θρυλική έξοδο του Μεσολογγίου, καθώς και σε άλλες μάχες τις οποίες αγνοούμε.

Ο απόγονός του όμως κ.Δημ.Μηνογιάννης μας δίνει (περιγράφει) ορισμένες πληροφορίες από την μετέπειτα ζωή του.

"Μετά την Επανάστασιν του 1821-1828 ο οπλαρχηγός Καραμήτσος συνέχισε τον αγώνα εναντίον των Τούρκων εις τα βουνά της Δυτικής Μακεδονίας. Έλαβε δε ως σύζυγον την μονακριβή αδελφή των αρματολών Ζακαίων, Μαρίαν από την οποίαν απέκτησε τρεις υιούς Σπύρον, Γιαννούλην και Νικολάκη, και μίαν κόρην την Βασιλική (γιαγιά του κ.Μηνογιάννη).

Διά διπλωματικούς δε λόγους, υποχρεώθησαν οι Ζακαίοι και ο Καραμήτσης από την Ελληνικήν Κυβέρνησιν να διακόψουν την δράσιν των και να κατέλθουν εις την ελευθέραν Ελλάδα. Εκεί ο Καραμήτσης εγκατεστάθη εις την Σπερχειάδα, και οι τρεις υιοί του ανεδείχθησαν αργότερα ως αξιωματικοί της Χωροφυλακής, φθάσαντες μέχρι του βαθμού του μοιράρχου.

Αν ο οπλαρχηγός μας έλαβε ηθικές ή υλικές αμοιβές από το κράτος αγνοούμε. Μια τελευταία πληροφορία μόνον μας παρέχει ο ιστορικός Λαμπρίδης στο βιβλίο του "Περί των εν Ηπείρω αγαθοεργημάτων", από την οποία πιθανολογούμε ότι απέθανε στα 1838. Ιδού τι γράφει ο Λαμπρίδης "Ο δε οπλαρχηγός Καραμήτσης εκληροδότησεν εις την Σχολήν (1838) πάσαν την κτηματικήν αυτού ενταύθα (εις Βούρμπιανην) περιουσίαν εξ ής σώζεται μόνον έν οικόπεδον αξίας λιρών 20". Το εν λόγω οικόπεδον ευρίσκετο κάτω από το Παλαιό Σχολείο στο νυν χωράφι Κιούρη απέναντι από το σπήτι του Δημ.Χαλκιά.

Τέλος δε, ο κ.Μηνογιάννης τερματίζει την μικρή βιογραφία του ηρωϊκού πρόγονού του με τα εξής: "τα άρματά του κοσμούν την αίθουσαν του εν Αμερική εγκατεσταθέντος διακεκριμένου ιατρού Αλεξάνδρου Ν.Δουδουμπούλου, εξαδελφού μου και δισεγγόνου του οπλαρχηγού Μήτσου Καραμήτσου".

Χρήστος Ζούμης

Μετά τον Καραμήτση και τον Καραπούλια, τρίτος γνωστός Βουρμπιανίτης αγωνιστής του 21 είναι ο Χρήστος Ζούμης, θείος (αδελφός του πατρός) της Ελένης Δημ. Ζούμη που απεβίωσε στα 1964.

Αυτός κατέβηκε πολύ νέος, σε ηλικία 18 χρονών, και έλαβε μέρος στην Επανάσταση. Χάρης δε στις ανδραγαθίες του ο Καραμήτσης τον ανεκήρυξε πρωτοπαλλήκαρό του. Κατά την Έξοδο του Μεσολογγίου τραυματίστηκε και έχασε σχεδόν και το φως από το ένα του μάτι. Ακολούθησε κατόπι τον Καραμήτση σε διάφορες μάχες, και μετά το τέλος του ιερού αγώνος ιδιώτευσε και εργάστηκε ως εργολάβος και αρχιτέκτων. Μαζί με τον Δημήτρη Πάνο έκτισαν την εκκλησία της Χρυσοσπηλαιώτισσας και άλλα κτίρια των Αθηνών. Όταν ιδρύθηκε στην Αθήνα στα 1883 η Φιλεκπαιδευτική Αδελφότης Βούρμπιανης, ο Χρήστος Ζούμης, αν και αρκετά ηλικιωμένος, προσέφερε σ'αυτήν τις υπηρεσίες του εκλεγόμενος μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου, και δωρίζοντας σ'αυτήν και 200 δραχμές, δηλαδή δέκα χρυσά ναπολεόνια. Δωρεές έκανε επίσης και προς την εκκλησία της Χρυσοσπηλαιώτισσας, όπου είχε τιμή εννεκεν και ιδιαίτερο στασίδι. Πέθανε ο γενναίος αυτός αγωνιστής γύρω στα 1890 και ετάφη εις τας Αθήνας. Τα δε όπλα του, καθώς και ένα παράσημο που του είχε απονεμίσει ο βασιλεύς Όθων, εσώζοντο μέχρι το 1964 στο σπίτι του στην οδό Σολωμού 24 που απεβίωσε η ανεψιά του Ελένη Δημ. Ζούμη.

Τέταρτος γνωστός Βουρμπιανίτης αγωνιστής του 21 ήταν ο Γιάννης Σαμαράς, για τον οποίο ξέρομε μόνον ότι ήταν παλληκάρι του Καραμήτση και ότι βγήκε στο κλαρί επειδή είχε σκοτώσει δύο Τούρκους κάτω στην Πίκενη στην Ποταμιά της Βούρμπιανης.

Άλλος πάλι αγωνιστής ο Γάτσης (Γεώργιος), Βουρμπιανίτης κι αυτός και γεννάρχης της οικογένειας Γάτση.

Έκτος ήταν ο Κύρκας Κωσταντή Κύρκας ανδράδελφος της Γότσιως, που είχε την τεράστια καρδιά στην Βούρμπιανη κάτω στην Βαρβάρα τη γνωστή με το όνομα "Της Γότσιως η καρδιά", παλληκάρι κι αυτός του Καραμήτση που συνέχισε να πολεμάει τους Τούρκους και σκοτώθηκε γύρω στα 1830-32 στη Δυτική Μακεδονία.

Ο Γεώργιος Αθ. Οικονόμου (Ηπ.Εστία, τόμ.1957, σελ.203) αναφέρει ως αγωνιστήν και τον Γεώργιον ή Τζιόρτζιον Παπαϊωάννου από τη Βούρμπιανη. Πάντως απ'όσα γνωρίζομε εμείς ο Γεώργιος Παπαϊωάννου δεν έλαβε μέρος σε μάχες του αγώνος, αλλά μαζί με τον αδελφό του Κωσταντίνο υπέστησαν μαρτυρικών δι'απαγχονισμού θάνατον (πιθανόν την άνοιξη του 1821 ή 1822) στην Κόνιτσα μπροστά στην θύρα του Γιαγιάμπεη (νυν οικία Μίσιου) κατηγορηθέντες από τον ομοχώριό των Κώσταν Γραμματικών, ως ενεχόμενοι εις την Φιλική Εταιρία. Στην Βούρμπιανη διασώζεται και δημοτικό τραγούδι που εξιστορεί τα του θανάτου των, το οποίο είδε κατ'επανάληψιν το φως της δημοσιότητας. Πούθε αρύεται τις πληροφορίες του ο Οικονόμου συγκαταλέγοντας τον Γεώργιο Παπαϊωάννου μεταξύ των αγωνιστών του 21 δεν

το γνωρίζομε. Πιθανόν λόγω της εθνικής του δράσεως και του μαρτυρικού του θανάτου.

Νικόλαος Κονιτσιώτης

Η μόνη πηγή που τον αναφέρει είναι το ημερολόγιο του Αθηναίου αγωνιστού Νικολάου Α.Καρώρη (σελίς 140). Κατά το έτος 1826 ήταν κλεισμένος στην Ακρόπολη. Από το ότι βέβαια έφερε το επώνυμο "Κονιτσιώτης" είναι φανερό ότι καταγόταν ή από μέσα από την Κόνιτσα ή από κάποιο χωριό της Επαρχίας μας. Και από την διήγηση του Καρώρη βγαίνει πάλι το συμπέρασμα ότι δεν ήταν απλός οπλίτης αλλά αρχηγός μικρού ή μεγαλύτερου σώματος. Άλλοτε δε μη έχοντες επαρκή στοιχεία τον είχαμε ταυτίσει με τον προαναφερθέντα οπλαρχηγόν Καραμήτην (περιοδικό Κόνιτσα, τεύχος 63, σελ.14) του οποίου το μικρό όνομα πιστεύαμε πως ήταν Νικόλαος. Ήδη όμως κατόπιν των στοιχείων που έθεσε υπ'όψιν μας ο κ.Μηνογιάννης πρέπει να τον ξεχωρίσωμε διότι πρόκειται περί άλλου αγωνιστού. Και επειδή άλλα στοιχεία σχετικά με αυτόν δεν έχομε, ας μεταφέρωμε εδώ αυτούσιο το κείμενο του Καρώρη.

"29 Σεπτεμβρίου (1826) πρωϊ, ένας αξιωματικός Αρβανίτης Χασάν Καφζέζας εξήτησε τον Νικόλαον Κονιτσιώτην φιλικώς να ανταμωθούν και συνωμιλήσουν".

Και παρακάτω στην σελίδα 144: "Συνελήφθη αιχμάλωτος τραυματίας ένας υπηρέτης του Μουκτάρ μπέη Καφαζέζα εξαδελφου του Μουστά μπέη το όνομα Ισούφης από πατρίδα Κολώνιαν, ειπεν ότι ο προχθεσινός όστις ήλθε και συνωμίλησε με τον Νικόλαον Κονιτσιώτην υπό το όνομα Χασάν Καφζέζας ήταν αυτός ο ίδιος ο Μουκτάρμπης όστις ήτον υποψήφιος να μείνη φρούραρχος εις τας Αθήνας".

Φαίνεται λοιπόν ότι ο Νικόλαος Κονιτσιώτης συνδεόταν με τον περίφημο Μουκτάρμπη Καφζέζη από την Ήπειρο. Δεν αποκλείεται και να είχαν πολεμήσει ο ένας εναντίον του άλλου εδώ επάνω στα βουνά του Γράμμου. Πιθανόν δε εκεί στην Αθήνα ο μπέης να του έκανε προτάσεις περί παραδόσεως του φρουρίου της Ακροπόλεως κλπ.

Χρήστος Τσάκας

Και ένας ακόμη αγωνιστής που καταγόταν εξακριβωμένα μέσα από την πόλη της Κόνιτσας. Ήταν αδελφός του παππού του αιμνήστου φίλου μας λογίου Νικολάου Τσάκα, ο οποίος στο περιοδικό Κόνιτσα (τεύχος 32-34) έγραψε τα εξής για τον πολεμιστή του 21 και θείον του πατρός του.

"Όταν είχα διαβάσει από την "Εστία" (16.2.1951) την ιστορία του Αγγελομάτη, θυμήθηκα όταν ήμην μικρός μαθητής στο σχολείο της ιδιαιτέρας μου πατρίδος, τον μακαρίτην πατέραν μου διηγούμενον τα περί του θείου του-αδελφού του πατρός του-Χρήστου Τσάκα, τον οποίον μου επαρουσίαζεν ως ανδρείον και πολεμήσαντα εις το πλευρόν του Καραϊσκάκη εις το Νέον Φάληρον.

Την περί του Χρήστου Τσάκα διήγησιν του πατρός μου την επιβεβαίωνεν και ο κατ'εκείνην την ώραν ευρισκόμενος μετά του πατρός μου επίσης μακαρίτης νουνός μου Σπυρίδων Γκότζος.

Ως έλεγεν ο πατέρας μου ο Γερο-Τσάκας μετά το πέρας των επιχειρήσεων της επανάστασεως του 1821 δεν επανήλθεν εις Κόνιτσαν, φοβούμενος τους Τούρκους, αλλά εγκατεστάθη στην ελεύθερη Ελλάδα, κάπου κοντά στη Λαμία".

Και τώρα ας παραθέσωμε το ανέκδοτο του Γερο-Τσάκα, όπως το δημοσίευσε στην Εστία (16.2.1951) ο Χ.Αγγελομάτης.

"Όταν εσκοτώθη, τόσον άδικα, ο Καραϊσκάκης αγωνιζόμενος ν' απελευθερώση την Ακρόπολιν, τον μοιραίον εκείνον Απρίλιον του 1827, πένθος και κατήφεια και απελπισία εκυριάρχησεν εις το Ελληνικόν στρατόπεδον και εις όλον τον Ελληνισμόν. Έτσι και ο γιγαντόσωμος παληός κλέφτης ο Τσάκας φορτωμένος τρία τέταρτα σχεδόν αιώνος, όταν ετελείωσεν ο πόλεμος, αντί να εκλιπαρήση τον οίκτον και μίαν οιανδήποτε θέσιν εις το Ναύπλιον ή τας Αθήνας, απεσύρθη εις τα βουνά της Δυτικής Ελλάδος, κατόρθωσε ν' αγοράση μερικά γιδοπρόβατα και έγινε τσοπάνος.

Εις την ηλικίαν αυτήν, απεφάσισε ν' αποκτήση οικογένειαν και ενυμφεύθη μίαν πανεύμορφην χωρικήν των βουνών.

Τα χρόνια εκύλισαν και κάποτε που ο Όθων και η Αμαλία περιώδευσαν εις εκείνα τα μέρη, ήκουσαν τον υπασπιστήν των Γαρδικιώτην Γρίβαν να τους λέγη:

- Σε λίγο θα φθάσουμε στη στάνη του ονομαστού Τσάκα.

- Και ποιος είναι αυτός ο Τσάκας;

Ο Γρίβας, που τον ήξευρε καλά από την εποχήν που επολεμούσαν μαζί κάτω από την φλογερήν αρχηγίαν του Γυιού της Καλόγρης, του Καραϊσκάκη, περιέγραψεν εις τους βασιλείς τον λεοντόθυμον κλέφτην και πρόσθεσε:

- Το πιο παράξενο όμως δεν είναι αυτό. Το πιο παράξενο είναι ότι ο Τσάκας, αν και εκατό χρονών, δεν έχει πολύν καιρό που πανδρεύθηκε για τρίτη φορά.

Οι βασιλείς-κατά τα ανέκδοτα απομνημονεύματα του Β.Γ.Δημητρακάκη, τα διασωζόμενα από τον Γιάννην Βλαχογιάννην-εξεπλάγησαν, όπως ήταν φυσικόν, και εξήτησαν να ιδούν τον γέρο-Τσάκα. Μετά πάροδον ολίγης ώρας ο λεβεντόκορμος και ασπρομάλλης Τσάκας, ευθυτενής και ζωηρός, εστέκετο εμπρός των.

- Διατί δεν εξητήσατε αμοιβήν διά τας υπηρεσίας σας;" ηρώτησεν ο Όθων εις την καθαρεύουσαν, που του είχε μάθει ο πρώτος διδάσκαλός του, Φίλιππος Ιωάννου.

Ο Τσάκας θα εχρειάσθη ασφαλώς να σκεφθή προτού απαντήσει:

- Χαρά στα γουνικά-είπε-που καρτεράνε να δώσουν ψουμί στα παιδιά'τς, άμα σκάσουν απ' τα κλάυματα!

Ο γέρο-Τσάκας απηχούσε με την απάντησιν του αυτήν το παράπονον των αγωνιστών διά τον κατατρεγμόν των από τους Βαυαρούς και διά την αδιαφορίαν της κοινωνίας και της πολιτείας, που έφερε πολλούς μαχητάς εις τον τάφον, από πείνα και από αυτοχειρίαν.

Ο Όθων εδέχθη αληθινόν πλήγμα με την εύγλωπτον αυτήν απάντησιν του Αγωνιστού και, μη ημπορώντας τίποτε άλλο να κάμη την στιγμήν εκείνην, τουλάχιστον, του απένειμε τον Σταυρόν του Σωτήρος και διέταξε τον Γαρδικιώτην να κρατήσει σημείωσιν του ονόματος του Τσάκα διά να του δώση,

επανερχόμενος εις τας Αθήνας, υλικωτέραν απόδειξιν της ευγνωμοσύνης του Έθνους.

Εν τω μεταξύ, η Αμαλία περιεργάζετο μίαν χωρικήν υψηλήν και αυτήν και ρωμαλέαν, που δεν μπορούσε να έχει ηλικία μεγαλυτέραν των τριάντα χρόνων και που εστέκετο άφωνη και άκουε την συνομιλίαν.

- Είσαι κόρη του καπετάνιου; ηρώτησε, αν και ήξευρεν ήδη από όσα τους είχε πει ο Γρίβας, ότι θα ήτο η γυναίκα του.

Ο Τσάκας δεν άφησε να απαντήσει.

- Ο Θεγός-είπε-δέ μ'χάρ'σε παιδιά με καμιά απ'τις τρεις γ'ναίκες, που πήρα. Η στερνή, η τρίτη είν' αυτήνη οπ' βλέπ'ς τώρα, Κυρά Βασίλισσα!

Η Αμαλία ηθέλησε να πειράξη τον γέρο-Τσάκαν και του απήντησε με κάποιαν δόσιν πονηρίας:

- Μα αυτή είναι πολύ νέα για σένα και την αδίκησες να την πάρης γυναίκα σου. Εσύ είσαι πολύ προχωρημένος στα χρόνια.

Ο Τσάκας που ήξευρε να μάχεται ήξευρε και να απαντά:

- Να σ'πώ ..., είπε με πονηριά κι αυτός. "Κυρά βασίλισσα, αν είν'νά χαλάης τ'Σαρακουστή, τότες να φάς αρνί ή πλακίδα (πουλακίδα). Μα αν εν (είναι) να φας παλιόγιδα, φάει καλλίτερα ξερό του ψουμάκι σ' νάχης διάφουρου και την ψυχή σ'".

Από τότε πλέον και η Αμαλία δεν έπαυε να ερωτά οσάκις συναντούσεν όσους εγνώριζεν ότι κατήγοντο από τα μέρη εκείνα της Δυτικής Ελλάδος:

- Ζή ο γέρο-Τσάκας;

Κωνσταντής Κονιτσιώτης

Άλλος αγωνιστής καταγόμενος από την Κόνιτσα ή το πιθανώτερο από κάποιο από τα μαστοροχώρια της είναι και ο Κωνσταντίνος Κονιτσιώτης.

Μας είναι γνωστός από μία αναφορά του "Προς το Σεβαστόν Εκτελεστικόν Σώμα" την οποία εδημοσίευσε ο Κ.Σ.Κώνστας στην Ηπειρωτική Εστία (τόμ.ΙΑ' σελ. 195) την οποία αξίζει να αναδημοσιεύσωμε.

"Προς το Σ(εβαστόν) Εκτελεστικόν Σώμα.

Εγώ ο ταπεινός πατριώτης και δούλος σας, ειδοποιώ με την παρούσαν ταπεινήν μου αναφοράν το Σ(εβαστόν) τούτο Σώμα, ότι διωρίσθην εις Μεσολόγγιον παρά του Κυρίου Μαυροκορδάτου και εδούλευσα αρκετάς ημέρας εις λέτα κανονιών και έμεινα απλήρωτος άχρις σήμερον. Δεν έλειψα να προστρέξω εις την ευγενίαν του, αλλ'επειδή ήτον ελλειπές το ταμείον έλαβε την καλωσύνην και μου έδωσεν έν αποδεικτικόν διά τα όσα είχαν να λάβω, το οποίον το επαρησίασα ταις προάλλαις εις το Σ(εβαστόν) τούτο Σώμα, ελπίζοντας ότι θέλει διορίση διά να πληρωθώ τους κόπους μου εδώ εις το Ναύπλιον. Πλην, αντί να επιτάξη εδώ, γράφει προς τους εν Μεσολογγίω επιστατο δημογέροντας διά να με πληρώσωσι. Φοβούμενος λοιπόν ότι θέλει κοπιάσω ματαίως και χασομερήσω ανωφελώς, ικετεύω θερμώς και μετά δακρύων το Σ(εβαστόν) τούτο Σώμα ίνα διορίση όθεν ανήκει διά να πληρωθώ εδώ, διά να λείψω από τόσους κόπους, έξοδα και χασομέριας μου, ότι είμαι πτωχός άνθρωπος, και η καλοκαγαθία σας ας με λυπηθή διά να μη καταντήσω εκ της ανάγκης εις την απελπισίαν. Και μένω με το προσήκον σέβας.

Τη 13: Φεβρουαρίου 1825 Ναύπλιον.
Ο ευπειθέστατος πατριώτης και δούλος σας.
μαστροκοσταντίς κονιτζότης

Τζοβάρας-Μίνος

Αυτός πολέμησε στον Προύθο της Μολδοβλαχίας. Ο Νικόλαος Πατσέλης (Ηπ.Εστία έτους 1965, σελ.6 και 10) τον παρουσιάζει ως Δελβινακιώτη. Αλλά, η αρχοντική οικογένεια Μίνου είναι Κονιτσιώτικη και κλάδος αυτής πρέπει να εγκαταστάθηκε στο Δελβινάκι. Ένας "Ευγενέστατος άρχων" Ιωάννης Διαμαντίου Μήνου μνημονεύεται σε ιδιόχειρη επιγραφή του Επισκόπου Βελλάς και Κονίτσης Παϊσίου κατά το έτος 1778 ως επισκεφθείς την Ιεράν Μονήν Στομίου μαζί με άλλους επιφανείς Κονιτσιώτες. Αλλά και σε άλλα έγγραφα Κονιτσιώτικα απαντάται το επώνυμο Μίνου.

Ο αγωνιστής αυτός ήταν γιός του απαγχονισθέντος εις Κονιτσαν Ιωάννου Δούκα Μίνου (Γιάνη Νταή) και το επώνυμο Τζοβάρας το είχε πάρει από τον περιβόητο αρματωλό Νικολό Τζοβάρα, διότι ασφαλώς του έμοιαζε στην παλληκαριά.

Αγωνισταί από το χωριό Πληκάτι

Ο υπέργρηρος ιερέυς του χωριού Πληκάτι, αιδεσιμώτατος Αρχιμανδρίτης Γεράσιμος Στόγιας, μας διέσωσε τα ονόματα τριών συγχωριανών του αγωνιστών του 1821 που πολέμησαν στο Μεσολόγγι, καθώς και σε άλλες μάχες.

- 1) Ο Γιάννης Δέλκος, ο οποίος ήταν ομαδάρχης.
- 2) Ο Ντεβές που ήταν ψυχογιός του Δέλκου, και μεταξύ των άλλων καθηκόντων του ήταν και το να ανάβει και το τσιμπούκι του αρχηγού του. Κάποτε όμως που ο Ντεβές ανδραγάθησε, έλεγε υπερηφανευόμενος ή ίσως και αστειευόμενος στον Δέλκο: "τώρα θα μου ανάβεις κι εσύ το δικό μου τσιμπούκι".

- 3) Τρίτος δε αγωνιστής του 21 Πληκαδίτης ήταν κάποιος Μπίζας.

Γιώργης Μπίλης

Και ο μακαρίτης Γιώργο Μπίλης ή Πορφύρης από το χωριό Δερβένι μας είχε αφηγηθή ότι ο παππούς του Γιώργης Δήμου Μπίλης πολέμησε κατά την επανάσταση του 21 και διεσώθη κατά την έξοδο του Μεσολογγίου. Τον είχαν επιστρατεύσει οι τουρκαλβανοί, αλλά αυτός αυτομόλησε στους Έλληνες. Έπειτα από χρόνια πολλά ξαναγύρισε στο χωριό του και ασχολήθηκε με την κτηνοτροφία. Έπαιζε δε τόσο γλυκόλαλη φλογέρα που-κατά τον θρύλλο-μαζευόταν οι εξωτικές και χορεύαν γύρω του... Παντρεύτηκε σε ηλικία 75 χρονών στο Δερβένι, απέκτησε απογόνους και απεβίωσε σε ηλικία 105 χρονών. Τα άρματά του υπήρχαν ως τον καιρό του πολέμου του 1940 και της κατοχής και χάθηκαν με την καταστροφή του χωριού.

Επί τη ευκαιρία του εορτασμού της 150ετηρίδας της Επανάστασεως του 1821 ας αποτελέσει η μικρή αυτή και ατελής εργασία μας ένα μικρό μνημόσυνο των γνωστών τε και αγνώστων συμπατριωτών μας αγωνιστών της εποχής εκείνης.

Τελειώνουμε με την ελπίδα, θεού θέλοντος, να επανέλθουμε εις το μέλλον με νέα άγνωστα επί του ιδίου θέματος στοιχεία.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΔΑΣΚΑΛΟΙ ΚΑΙ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΗΣ ΚΟΝΙΤΣΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Με τους δασκάλους και τα Σχολεία της Κονίτσης, της εποχής της Τουρκοκρατίας, ασχολήθηκαν, καθ'όσον γνωρίζουμε εμείς, μέχρι σήμερα οι εξής: Ο ιστορικός Λαμπρίδης στο βιβλίο του (περί των εν Ηπείρω αγαθοεργημάτων), ο Α.Γονιός από τα Κάτω Σουδενά εις την εφημερίδα Νεολόγος Κων/πόλεως κατά το έτος 1874, ο καταγόμενος από την Αρίστη Ζαγορίου καθηγητής κ.Άγγελος Παπακώστας εις τα Ηπειρωτικά, Μ.Οικονομίδου έτους 1938 εις την εφημερίδα Καθημερινή 5.9.1938 και περιοδικό ΚΟΝΙΤΣΑ τεύχος 15-16, και ο συν/χος δημοδιδάσκαλος κ.Στ.Γκατσόπουλος από τον Πωγωνίσκο εις το τεύχος 19-20 της Κονίτσης, ο οποίος έλαβε τις πληροφορίες του κυρίως από την προμνημονευθείσα εργασία του Α.Γονιού.

Εμείς, κατέχοντας ορισμένα ανέκδοτα στοιχεία των τελευταίων δεκαετιών της Τουρκοκρατίας, θα ασχοληθούμε κυρίως με αυτή την περίοδο, αναφέροντας μόνον περιληπτικά και επιτροχάδην τα προηγούμενα τα οποία είναι γνωστά. Θεωρούμε δε καθήκον μας να δηλώσουμε προς τους αναγνώστες ότι με τη μικρή αυτή πραγματεία δεν εξαντλείται το θέμα, απλώς και μόνο συμβάλλουμε κατά το δυνατόν στην προώθησή του.

Έναρξη λειτουργίας των Σχολείων Κονίτσης

Τα πρώτα σχολεία στην Κόνιτσα, όπως και σε όλη την τουρκοκρατημένη Ελλάδα, υπήρξαν ασφαλώς οι νάρθηκες των εκκλησιών, καθώς και των μοναστηριών της Παναγίας άνω Κονίτσης και της Μονής Στομίου (του παλαιομονάστηρου) όπου οι ταπεινοί Ιερομόναχοι και καλόγεροι edίδασκαν τα ολίγα, αλλά τόσο απαραίτητα για τη διατήρηση του Έθνους και της Θρησκείας, κολυβογράμματα στα μικρά Ελληνόπουλα.

Επίσημη Σχολή άρχισε να λειτουργή πρώτα εις την άνω Κόνιτσα, άγνωστο πόσα χρόνια, πάντως αρκετά, προ του 1700, όπως μας πληροφορεί ο Μελέτιος ο Γεωγράφος, και όπως πρέπει να συμπεράνουμε από το ότι ονομαστές αρχοντικές οικογένειες άκμαζαν στην Κόνιτσα κατά τις αρχές του 18ου αιώνας, όπου περί το έτος 1713 εγκαταστάθηκε και η Επισκοπή της καταστραφείσης Βελλάς. Η Σχολή αυτή μεταφέρθηκε κατά τον ιστορικό Λαμπρίδη, άγνωστο από ποιά τοποθεσία, πλησίον της Μητροπόλεως όπου ευρίσκεται και σήμερα το Α' Δημοτικό Σχολείο, κατά το έτος 1822, έφερε δε τον τίτλο Ελληνική Σχολή Κονίτσης.

Κατά το έτος 1874 ιδρύθηκε με διαφόρους εράνους και εισφορές και Παρθεναγωγείο στην Κόνιτσα, αλλά πριν παρέλθη διετία έκλεισε "ένεκα της ολιγωρίας του Ιεράρχου" (πιθανόν του Βασιλείου) κατά τον Λαμπρίδη, "δι' έλλειψιν πόρων" σύμφωνα με ένα έγγραφο του 1890. Ξανάρχισε να λειτουργή και πάλι κανονικά πλέον τώρα από το σχολικό έτος 1902-1903.

Στα 1882-83 όμως, ιδρύθηκε το μικτό Δερδέκειο Νηπιαγωγείο με τους πόρους του κληροδοτήματος του αιμνήστου Δημητρίου Δερδέκη, και έτσι τα κορίτσια φοιτούσαν σ'αυτό μαθαίνοντας ολίγα στοιχειώδη γράμματα. Κατόπι

διέκοπταν, ενώ τα αγόρια συνέχιζαν στο αρρεναγωγείο. Τα ήθη της εποχής ήταν ακόμη κάπως αυστηρά και δεν τους επέτρεπαν να φοιτούν μαζί με τα κάπως μεγαλύτερα αγόρια. Αυτό κράτησε ως το σχολικό έτος 1893-94 και από τότε αρχίσανε να φοιτούν και τα κορίτσια στο μικτό πλέον Δημοτικό Σχολείο, ώσπου κατά το σχολικό έτος 1902-1903 ξανάρχισε πάλι η λειτουργία του Παρθεναγωγείου, όπως προαναφέραμε, και στο οποίο edίδασκαν πάντοτε δασκάλες.

Στις 4 Αυγούστου του 1890 η εξατάξια Ελληνική Σχολή της άνω Κονίτσης ανασυγκροτείται και χωρίζεται σε δύο τμήματα, τετρατάξιο Νηπιαγωγείο-Δημοτικό, και τριτάξιο Σχολαρχείο. Παραθέτομε εδώ και το σχετικό έγγραφο της προαγωγής της.

"Οι υποφαινόμενοι βλέποντες καθαρώς την ανάγκην της διαρρυθμίσεως των Σχολών ημών επί το βέλτιον και τελειότερον, απεφασίσαμεν οριστικώς σήμερον, ίνα την εν λόγω αναγκαιοτάτην ταύτην διαρύθμιν πραγματοποιήσωμεν καταρτίζοντες Σχολαρχείον, διευθυνόμενον παρά των ελλογιμωτάτων κ.κ.Εμμανουήλ Γ.Τζιόβα και Νικολάου Παπακώστα. Και επειδή προς τον άνω κοινωφελέστατον σκοπόν ελλείπουσι λίραι οθωμ.τριάντα πέντε αριθ.35, το ποσόν τούτο καλύπτομεν διά της ποιουμένης ημών συνδρομής εγγραφομένης επί του παρόντος καταλόγου και αποτισομένης ετησίως τοις κατά καιρόν εφόροις των Σχολών, ισχυούσης δέ επί τετραετίαν ολόκληρον. Εις ένδειξιν όθεν υποσημειούμεθα ιδιοχείρως.

Κόνιτσα τη 4η Αυγούστου 1890 εννενήντα

Ακολουθούν πολλές υπογραφές με τα ποσά τα οποία προσέφερε ο καθένας. Οι αδελφοί Χαράλαμπος και Ιωάννης Φλώρου προσέφεραν από πέντε λίρες ο καθένας, οι Ιωαν.Αδαμαντίου, Γεώργ.Π.Μπεκιάρης και Γεώργ.Κ.Μπεκιάρης από τρεις, οι Νικ.Φώτος, Γεώργ.Παπακώστας και Λόπη Καμπούρη από δύο και πολλοί άλλοι από μία λίρα, από μισή και άλλα μικρότερα ποσά.

Κατά το σχολικό έτος 1905-1906 το Παρθεναγωγείο άνω Κονίτσης συμπτύχθηκε με το Νηπιαγωγείο και ονομάστηκε Νηπιοπαρθεναγωγείο.

Συνάμα δε, ιδρύθηκε παράλληλα προς το Δημοτικό Σχολείο, το οποίο είχε συσταθή κατά το έτος 1784 "δαπάναις Ζαΐρα και Τασέτα" κατά τον ιστορικό Λαμπροΐδη, και στην κάτω Κόνιτσα Νηπιοπαρθεναγωγείο, και έτσι ελύθη και εκεί το πρόβλημα της στοιχειώδους μορφώσεως των κοριτσιών.

Από το σχολικό έτος 1907-1908 ολόκληρη η Σχολή άνω Κονίτσης, Δημοτικό και Σχολαρχείο, έφερε και την προσωνυμία "Αστική Σχολή Κονίτσης".

Διατηρήθηκε δε το Σχολαρχείο Κονίτσης ως τα 1929 οπότε μετετράπη εις Ημιγυμνάσιο και τέλος στα 1946 ιδρύθηκε πλήρες και κανονικό Γυμνάσιο.

Οι κατά χρονολογική σειρά διατελέσαντες διδάσκαλοι

Ο πρώτος γνωστός μας διδάσκαλος της Ελληνικής Σχολής Κονίτσης είναι ο Δημήτριος Μόστρας από την Άρτα (Ηπ.Μέλλον 12-11-1963 και Ηπ.Εστία 1963, σελ.802) και κατόπιν ο αδελφός του Γεώργιος Μόστρας, μαθητές και οι δύο του περίφημου Μπαλάνου Βασιλόπουλου, οι οποίοι edίδαξαν στη Σχολή άνω Κονίτσης περί τα τέλη του 18ου αιώνας.

1832-33

Κατά το έτος 1832 εδίδασκε στην Κόνιτσα ο Κοσμάς ο Θεσπρωτός, ο οποίος ανεχώρησε το 1833.

Επίσης, δεν αποκλείεται να εδίδαξε και στην ιδιαίτερα του πατρίδα ο Κονιτσιώτης διδάσκαλος της Ζωσιμαίας Σχολής Αναστάσιος Γκίνου Σήψας, που άκμασε κατά τις πρώτες δεκαετηρίδες του περασμένου αιώνας.

1853-54

Όπως εξάγεται από διάφορες επιστολές του Μητροπολίτου Ιωαννίνων Ιωαννικίου, τας οποίας κατέχει ο ιστοριοδίφης Ιερέυς Γ. Παΐσιος (βλ. και Ηπ. Εστία, τόμ. Β', σελ. 354), Ελληνοδιδάσκαλος Κονίτσης κατά τα έτη 1853-1854 (ίσως και αρκετά ενωρίτερα και αργότερα) διετέλεσε ο Χριστόδουλος Χατζής.

1869-74

Κατά τα παραπάνω σχολικά έτη εδίδαξε συνεχώς στην Ελληνική Σχολή Κονίτσης ο περίφημος Ελληνοδιδάσκαλος Νικόλαος Παντούλας.

Δεύτερος διδάσκαλος της "Δημοτικής Σχολής" άνω Κονίτσης ήταν ο Γεώργιος Παπαβασιλειάδης από τη Σταρίτσιανη (νυν Πουρνά), ο οποίος εδίδαξε στην Κόνιτσα επί σειράν ετών (1870-1882 κλπ.) και περιέγραψε και την απαγωγή του Νικολάκη Μπεκιάρη (1876) από τον τουρκαλβανό λήσταρχο Νταμάζ Λεσκοβεκλή.

1874-75

Κατά το σχολικό έτος 1874-75 διεθύντρια του νεοσυσταθέντος, αλλά και πάλιν μετά διετίαν καταργηθέντος, Παρθεναγωγείου άνω Κονίτσης υπήρξε η κυρία Αγγελοπούλου από τα Γιάννενα.

1875-76

Κατά το παραπάνω σχολικό έτος δάσκαλοι της άνω Κονίτσης αναφέρονται, πλην της κυρίας Αγγελοπούλου, ο Γεώργ. Παπαβασιλειάδης και ο αδελφός του Δημήτριος Παπαβασιλειάδης, ο οποίος παρέμεινε ως το 1880.

1876-77

Την 1.9.1876 διορίζεται για πρώτη φορά Ελληνοδιδάσκαλος ο αείμνηστος Κονιτσιώτης Νικόλαος Παπακώστας, ο οποίος, όπως εμφανίζεται από το παρακάτω δημοσιευόμενο ιστορικό έγγραφο του διορισμού του, προσελήφθη αρχικώς με ετήσιο μισθό 40 οθωμανικών λιρών. Κατόπιν όμως εξελίχθηκε σε πρώτου μεγέθους διδασκαλικόν αστέρα και εκράτησε στα στιβαρά του χέρια, με μικρές διακοπές, επί μισόν αιώνα την διεύθυνση των Σχολείων της Κόνιτσας, ποτίζοντας με τα αγνά και άδολα νάματα της παιδείας και του πατριωτισμού γενεές ολόκληρες Κονιτσιωτών και συνεπαρχιωτών.

Ιδού και το ιστορικό έγγραφο του διορισμού του:

"Οι υποσημειούμενοι Έφοροι της Κεντρικής Ελληνικής Σχολής Κονίτσης ευχαρίστως διορίζομεν δι' ελληνοδιδάσκαλον της ως άνωθεν είρηται Σχολής τον Νικόλαον Παπακώστα επί τοις εξής όροις. Αυτός μόν θέλει υπηρετήσσει όσον ένεστιν επιμελώς και τακτικώς ουδόλως αναμιγνυόμενος εις τα κοινά της πόλεως συμφέροντα, αλλά το ίδιον αυτώ έργον αποκλειστικώς εξασκών. Ημείς

δε θέλομεν τω δώσει μισθόν απέναντι της υπηρεσίας του ταύτης λίρας Τουρκίας τεσσαράκοντα αριθ.40. Διό εις ένδειξιν δίδοται αυτώ το παρόν ισχύον δι' έν έτος από της σήμεραν α' Σεπτεμβρίου 1876, ενυπόγραφον μέν παρ' ημών, επικεκυρωμένον δέ και παρά της ενταύθα εκκλησιαστικής αρχής, του Σεβασμιωτάτου ημών Αρχιερέως.

1876 Σεπτεμβρίου α' εν Κονίτση

Οι Έφοροι

Σπύρος Παπάς, Γεώργιος Κ.Μπεκιάρης, Λάζ.Χ.Τσίπης

Ο Βελλάς και Κονίτσης Βασίλειος επιβεβαιοί

1877-78

Και πάλι κατά το σχολικό έτος 1877-78 Ελληνοδιδάσκαλος ήταν ο Νικ.Παπακώστας και Δημοδιδάσκαλος άνω Κονίτσης συνεχώς από τα 1870 ως γνωστόν ο Γεωργ.Παπαβασιλειάδης και ο αδελφός του Δημήτριος ως τα 1880. Για τους δασκάλους κάτω Κονίτσης δεν έχουμε δυστυχώς ακόμη πληροφορίες.

1878-79

Το σχολικό αυτό έτος Ελληνοδιδάσκαλος Κονίτσης ανέλαβε ο Κωνσταντίνος Φ.Παπαδόπουλος.

Ο Νικ.Παπακώστας έφυγε για την Κωνσταντινούπολη απ' όπου ξαναγύρισε έπειτα από αρκετά χρόνια, σαν έχασε την πρώτη σύζυγό του και ξαναπαντρεύτηκε και εγκαταστάθηκε οριστικά εδώ στην Κόνιτσα.

1879-80

Κατά το σχολικό αυτό έτος διδάσκαλοι διετέλεσαν οι ίδιοι του προηγούμενου έτους.

1880-81

Κατά το σχολικό έτος 1880-1881 διορίζεται νέος Ελληνοδιδάσκαλος ο Κονιτσιώτης Βασίλειος Αθαν.Ρούσης με ετήσιο μισθό 35 λιρών οθωμανικών, όπως ήταν και ο προκάτοχός του Παπαδόπουλος. Δημοδιδάσκαλος ακόμη αυτή τη χρονιά είναι ο Γεώργιος Παπαβασιλειάδης, όπως και την επομένη.

1881-82

Και αυτό το σχολικό έτος ελληνοδιδάσκαλος είναι πάλι ο Βασίλειος Α.Ρούσης και δημοδιδάσκαλος ο Γ.Παπαβασιλειάδης. Τώρα όμως, συναντούμε υποδιδάσκαλο στο Σχολείο της απάνω Κόνιτσας τον Γεώργιο Ν.Σούρλα από την Πυρσόγιαννη, καθώς και δημοδιδάσκαλο στη Σχολή κάτω Κόνιτσας τον Νικόλαο Παπαχαρισιάδη ή Χαρισιάδη από την Αρτσίστα, με ετήσιο μισθό 20 λιρών, ενώ ο Σούρλας έπαιρνε 18 λίρες.

1882-83

Κατά το σχολικό έτος 1882-83 διορίζεται Ελληνοδιδάσκαλος ο Κωνσταντίνος Αθανασίου Ρούσης με 37 λίρες ετήσιο μισθό, ο οποίος ήταν αδελφός του Βασιλείου Ρούση και παππούς του φαρμακοποιού και τέως Δημάρχου Κονίτσης κ.Κων.Αθ.Ρούση. Δημοδιδάσκαλος δε, διορίστηκε ο Δημή-

τριος Οικονομίδης από την Αρτσίστα με 35 λίρες μισθό και υποδιδάσκαλος με 17 λίρες ο Δημήτριος Α. Μήσιος από την Αρτσίστα επίσης. Στην δε κάτω Κόνιτσα και πάλι απαντούμε τον ίδιο Παπαχαρισιάδη, με 24 λίρες μισθό όμως τώρα.

1883-84

Κατά το σχολικό αυτό έτος άρχισε και η λειτουργία του Δερδεκείου Νηπιαγωγείου στην απάνω Κόνιτσα με νηπιαγωγό την Γιαννιώτισσα Φωτεινή Ν.Νάνη. Οι υπόλοιποι δάσκαλοι είναι οι ίδιοι του προηγούμενου σχολικού έτους.

1884-85

Και κατά το σχολικό έτος 1884-85 διδάσκαλοι Κονίτσης διετέλεσαν οι ίδιοι του προηγούμενου σχολικού έτους.

1885-86

Διορίζεται νέος Ελληνοδιδάσκαλος ο Δημήτριος Α. Τζούκαλης από την Βούρμπιανη, με 42 λίρες ετήσιο μισθό. Εις τα Δημοτικά Σχολεία και το Νηπιαγωγείο παρέμειναν οι ίδιοι του προηγούμενου έτους.

1886-87

Κατά το σχολικό αυτό έτος διδάσκαλοι παρέμειναν οι ίδιοι, πλην του Δημ.Α.Μήσιου, τον οποίο αντικατέστησε ο Γεώργιος Δημητριάδης, αλλά και αυτός δεν παρέμεινε ως το τέλος του σχολικού έτους, αλλά απεβλήθη και προσελήφθη στη θέση του ο Φώτιος Αθ.Κωνσταντινίδης, με 20 λίρες ετήσιο μισθό.

1887-88

Κατά το σχολικό έτος 1887-88 επήλθαν ανωμαλίες στα σχολεία της Κόνιτσας, λόγω διαφωνιών και αντεγκλήσεων των Κονιτσιωτών, οι οποίοι διαιρέθηκαν σε "δεσποτικούς" και "αντιδεσποτικούς". Ενώ οι εφοροεπίτροποι Παγ.Σ.Ρουβαλης, Κων.Χ.Τσιγαρίδας και Πέτρος Κ.Ζαφείρης είχαν επαναδιορίσει τον ελληνοδιδάσκαλο Δημήτριο Τζούκαλη, ο Επίσκοπος Βασίλειος, κάνοντας Συνέλευση μόνο με τους οπαδούς του, έπαψε τους προαναφερθέντες εφοροεπιτρόπους και ετοποθέτησε στη θέση των τους Γεώργιον Μπεκιάρη, Κων.Φλώρον, Σπυρ.Γκότζον και Μιχ.Γκούσγκουνον, οι οποίοι διόρισαν ελληνοδιδάσκαλο τον Κων/νο Αθ.Ρούση, τον οποίο όμως οι αντιδεσποτικοί κατηγορούσαν ως ακατάρτιστον και ανεπαρκή εις το έργον του.

Από τους υπολοίπους διδασκάλους συναντούμε μόνο τον Ν.Παπαχαρισιάδη στην κάτω Κόνιτσα. Για τους άλλους δεν ευρήκαμε στοιχεία. Πιθανόν να παρέμειναν οι ίδιοι.

1888-89

Αυτό το σχολικό έτος συναντούμε Ελληνοδιδάσκαλο Κονίτσης τον Εμμανουήλ Γ.Τζιόβα από τα κάτω Σουδενά, καθώς και κάποιον Παύλο διδάσκαλο αγνώστου επωνύμου. Ασφαλώς θα ήταν και ο Κων.Ρούσης και πιθανόν οι υπόλοιποι του προηγούμενου έτους.

1889-90

Στα 1889-90 συναντούμε Ελληνοδιδάσκαλο τον Αν. Δημόπουλο, με 40 λίρες ετήσιο μισθό, βοηθό Ελληνοδιδασκάλου τον Κων. Αθ. Ρούση, δημοδιδάσκαλο με 38 λίρες μισθό τον Κ. Ζαβρίκα, τον αγνώστου επωνύμου Παύλο, την Ουρανία Γ. Ζδράβου-Τσιγαρίδα νηπιαγωγό νεοδιορισμένη, με 19 λίρες ετήσιο μισθό, και τον Απόστολο Παπαχρήστου ή Παπαχρηστίδη από την Καστάνιανη διδάσκαλον κάτω Κονίτσης, με 2.438 γρόσια ετήσιο μισθό.

1890-91

Κατά το σχολικό αυτό έτος το Ελληνικό Σχολείο προβιβάζεται, όπως είδαμε, και παίρνει την επωνυμία Σχολαρχείον Κονίτσης. Έχει δε δύο Ελληνοδιδασκάλους: τον Εμμανουήλ Γ. Τζιόβαν, με 55 λίρες ετήσιο μισθό, και τον επαναδιορισθέντα Νικόλαον Παπακώσταν. Δημοδιδάσκαλος επανέρχεται ο παλαίμαχος Γεώργιος Παπαβασιλειάδης, νηπιαγωγός συνεχίζει η Ουρανία Ζδράβου ή Τσιγαρίδα και διδάσκαλος κάτω Κονίτσης ο Απόστολος Παπαχρήστου.

1891-92

Συνεχίζουν και αυτό το σχολικό έτος να διδάσκουν στα σχολεία της Κόνιτσας οι ίδιοι διδάσκαλοι του προηγούμενου έτους.

1892-93

Και κατά το σχολικό έτος 1892-93 διδάσκαλοι αναφέρονται οι ίδιοι των προηγούμενων ετών, πλην του δημοδιδασκάλου κάτω Κονίτσης τον οποίο αντικατέστησε ο Κονιτσιώτης Κωνσταντίνος Πορφύρης, με 25 λίρες ετήσιο μισθό.

1893-94

Διδάσκαλοι οι ίδιοι του προηγούμενου έτους, πλην του Εμμανουήλ Τζιόβα, ο οποίος απεχώρησε και έμεινε μόνος διευθυντής του Σχολαρχείου ο Νικόλαος Παπακώστας.

1894-95

Σχολάρχης συνεχίζει πάντοτε ο Ν. Παπακώστας, δημοδιδάσκαλος διορίζεται ο Νικόλαος Παγώνης Πυρσογιαννίτης και νηπιαγωγός η Ουρανία Ζδράβου-Τσιγαρίδα.

Αυτό το σχολικό έτος, κατόπιν υποχρεώσεως υπό του Τουρκικού Νόμου, προσλαμβάνεται και διδάσκαλος της Τουρκικής ο Ιγνάτιος Μανθούλης, δικηγόρος από την Σμύρνη, ο οποίος αργότερα έλαβε ως σύζυγον την Κονιτσιώτισσα Τίκω Βασιλ. Μοκόρου και εδίδαξε τα τουρκικά στο Σχολαρχείο Κονίτσης ως τα 1905. Δημοδιδάσκαλος κάτω Κονίτσης διορίστηκε ο Κονιτσιώτης Παναγιώτης Στολίδης.

1895-96

Διδάσκαλοι οι ίδιοι του προηγούμενου έτους.

1896-97

Και κατά το σχολικό έτος 1896-97 διδάσκαλοι Κονίτσης παραμένουν οι ίδιοι των προηγούμενων ετών.

1897-98

Ελληνοδιδάσκαλος παραμένει συνεχώς ο Ν.Παπακώστας, δημοδιδάσκαλος ξαναδιορίζεται ο Γ.Παπαβασιλειάδης, διδάσκαλος τουρκικής συνεχίζει πάντα ο Ιγνάτιος Μανθούλης και νηπιαγωγός η Ουρανία Ζδράβου. Δημοδιδάσκαλος κάτω Κονίτσης διορίζεται όμως ο γνωστός Δημήτριος Οικονομίδης.

1898-99

Και αυτό το σχολικό έτος διδάσκαλοι άνω Κονίτσης παραμένουν οι ίδιοι. Στο σχολείο της κάτω Κόνιτσας όμως διορίζεται άλλος διδάσκαλος, ο Πυρσογιαννίτης Θεοδόσιος Κ.Παγούνης.

1899-1900

Και αυτό το σχολικό έτος έχουμε τους ίδιους δασκάλους εκτός από τον Γ.Παπαβασιλειάδη, τον οποίο αντικατέστησε ο Δημήτριος Μαργαρίτης από τους Πάδες στο Δημοτικό Σχολείο άνω Κονίτσης, με 24 λίρες μισθό.

1900-901

Παραμένουν οι ίδιοι δάσκαλοι του προηγούμενου σχολικού έτους.

1901-902

Κατά το σχολικό έτος 1901-902 συναντούμε και πάλι τους ίδιους δασκάλους των προηγούμενων ετών.

1902-903

Κατά το έτος 1902-1903 εδίδαξαν οι εξής διδάσκαλοι: Σχολάρχης (Διευθυντής) ο Νικ.Παπακώστας, δημοδιδάσκαλος (άνω Κονίτσης) ο Βασίλειος Καμενόπουλος, διδάσκαλος Τουρκικής ο Ιγνάτιος Μανθούλης, Παρθεναγωγός του νεοσυσταθέντος Παρθεναγωγείου η κα Ευανθία Δ.Χατζή από τα Γιάννενα και νηπιαγωγός η Ουρανία Ζδράβου-Τσιγαρίδα. Διδάσκαλος κάτω Κονίτσης ο Νικόλαος Χαρισιάδης και πιθανόν και ο Δημήτριος Οικονομίδης.

1903-904

Τώρα, πλέον του Σχολάρχου, συναντούμε δύο δημοδιδασκάλους στα σχολεία της άπάνω Κόνιτσας: τον Παντελή Βακάλη και τον Στέργιο Παπαγεωργίου από το Γκριζμπάνι (νυν Ελεύθερο), ο δε Καμενόπουλος απελύθη. Η Ευανθία Χατζή και η Ουρανία Ζδράβου συνεχίζουν, ο Ιγνάτιος Μανθούλης δεν εμφανίζεται στα βιβλία μισθοδοσίας, ούτε και για τους δασκάλους κάτω Κόνιτσας έχουμε πληροφορίες, πιθανόν να ήταν οι ίδιοι του προηγούμενου σχολικού έτους.

1904-905

Δάσκαλοι αναφέρονται οι ίδιοι. Μόνον ο Σπ.Παπαγεωργίου αντικαταστάθηκε από τον Γ.Αστερινό.

1905-906

Σχολάρχης (Διευθυντής) ο Νικ. Παπακώστας με 4.280 γρόσια ετήσιο μισθό. Δημοδιδάσκαλος ο Θεοδόσιος Γ. Ντάφλος με 2.914 γρόσια μισθό, και Β Δημοδιδάσκαλος ο Νικόλαος Σωτηριάδης, με 1880 γρόσια μισθό. Η Αικατερίνη Θ. Ρακοπούλου παρθεναγωγός, με 2.350 γρόσια ετήσιο μισθό, και νηπιαγωγός η Αγγελική Ι. Τράγια, με 1.692 γρόσια μισθό.

Στο σχολείο της κάτω Κόνιτσας απαντούμε τον Γεώργιο Παπαπέτρου δημοδιδάσκαλο με 20 οθωμ. λίρες ετήσιο μισθό, και δασκάλα την Γιαννιώτισσα Σεβαστή Ιωαννίδου με 18 εικοσόφραγκα ετήσιο μισθό.

1906-907

Σχολάρχης ο Νικ. Παπακώστας, πρώτος Δημοδιδάσκαλος ο Γρηγόριος Κ. Τσήτος, δεύτερος ο Νικόλαος Σωτηριάδης, διδασκάλισσα η Αικατερίνη Ρακοπούλου από τα Γιάννενα και δεύτερη διδασκάλισσα η επίσης Γιαννιώτισσα Ελένη Ν. Πετσαλίτη.

Στο σχολείο κάτω Κονίτσης παραμένουν οι ίδιοι του προηγούμενου έτους.

1907-908

Κατά το σχολικό έτος 1907-908 οι δημοδιδάσκαλοι άνω Κονίτσης αλλάζουν. Διορίζονται νέοι, ο Ιωάννης Δ. Χασάνης με 4.700 γρόσια ετήσιο μισθό, ο Νικόλαος Α. Νικολαΐδης με 2.820 γρόσια και ο Γιαννιώτης Αναστάσιος Χατζής με 2.762 γρόσια. Οι δασκάλες παραμένουν οι ίδιες.

Στην κάτω Κόνιτσα παραμένει ο Γεώργιος Παπαπέτρου, αλλά η δασκάλα αλλάζει και διορίζεται η Χαρίκλεια Γεωργιάδου ή Βασιλειάδου.

1908-909

Στα σχολεία άνω Κονίτσης συναντούμε τους ίδιους δασκάλους του προηγούμενου έτους, πλην του Νικ. Νικολαΐδη, τη θέση του οποίου καταλαμβάνει ο Στέφανος Παπαζώης, από τον Δεκέμβριο 1908 έως τον Ιούλιο 1909. Στις 13.11.1908 ανεμένετο και ο Ξενοφών Ι. Αδαμαντίου ως διδάσκαλος της Τουρκικής, αλλά μάλλον δεν ήρθε. Φαίνεται πως από τα 1904-905 που έφυγε ο Ιγνάτιος Μανθούλης δεν υπήρχε συστηματικός διδάσκαλος της Τουρκικής, αλλά παρέδιδε Τουρκικά ο ίδιος ο Σχολάρχης.

Στην κάτω Κόνιτσα παραμένουν οι ίδιοι δάσκαλοι.

1909-10

Κατά το παραπάνω σχολικό έτος συναντούμε τους ίδιους δασκάλους στην απάνω Κόνιτσα, πλην της Ελένης Πετσαλίτη, που διορίστηκε στην κάτω Κόνιτσα μαζί με τον Γεώργιο Παπαπέτρου.

1910-11

Σχολάρχης είναι πάντοτε συνεχώς ο Νικ. Παπακώστας και δημοδιδάσκαλοι άνω Κονίτσης ο Ιωάννης Ταμβάκος Μετσοβίτης, που παρέδιδε και τα Γαλλικά, και ο Ιωάννης Χασάνης.

Στην κάτω Κόνιτσα συναντούμε τον Γεώργ. Παπαπέτρου και την Χαρίκλεια Βασιλειάδου.

1911-12

Στα σχολεία της άνω Κονίτσης συναντούμε τους Ν.Παπακώστα, Ι.Χασάνη, Ι.Ταμβάκο, Στέργιο Παπαγεωργίου ή Τζινέρη από το Γκριζμπάνι, την Αγγελικήν Παπακώστα (μετέπειτα Φλώρου) και την Φωτεινήν Καραγιαννοπούλου.

Στην κάτω Κόνιτσα διορίζονται νέοι, ο Σταύρος Τσιγαράς και η Βασιλική Κυριακοπούλου.

1912-13

Κατά το σχολικό αυτό έτος συναντούμε τους εξής δασκάλους στην άνω Κόνιτσα: τον Νικ.Παπακώστα, τον Κων/νο Τσιανταφύλλου, τον Δημήτριο Πρωτοσύγγελο, τον Ιωάννη Χασάνη, τους Κων/νο Οικονόμου από την Καστάνιανη Πωγωνίου και τον Αναστάσιο Φάφα από το Γρεβενήτι Ζαγορίου, που υπηρέτησαν μάλλον μετά την απελευθέρωση της πατρίδος μας από τον τουρκικό ζυγό, και δασκάλες την Αγγελική Ν.Παπακώστα και την Ελένη Μπούντα από το Συρράκο.

Στην κάτω Κόνιτσα συναντούμε τον Μολιστινό Νικόλαο Γεγίτο (νυν ιερέα) και την Βασιλική Κυριακοπούλου.

1913-14

Αυτό το σχολικό έτος Σχολάρχης είναι πάλι ο Ν.Παπακώστας και άλλοι δάσκαλοι άνω Κονίτσης, ο Κων/νος Τσιανταφύλλου, που απεχώρησε στις 26.1.1914, ο Ιωάννης Χασάνης, ο Δημήτριος Πρωτοσύγγελος, η Αγγελική Παπακώστα και η Ανδρονίκη Καντάρα. Για τους δασκάλους κάτω Κονίτσης δεν έχουμε πληροφορίες.

Επιθεωρητής των σχολείων ήταν ο Α.Καθάριος, όπως και κατά το σχολικό έτος 1914-15.

1914-15

Σχολάρχης Κονίτσης κατά το σχολικό έτος 1914-15 διορίσθηκε ο Αντώνιος Αρχοντάκης, Κρητικός, και βοηθός αυτού ο Νικόλαος Παπακώστας. Συναντούμε δε και ως δημοδιδάσκαλο τον Ιωάννη Χασάνη και δασκάλα την Αγγελική Ν.Παπακώστα.

Εδώ πλέον σταματούμε, διότι οι δάσκαλοι παύουν να μισθοδοτούνται από την Κόνιτσα και γίνονται δημόσιοι υπάλληλοι του Ελληνικού Κράτους.

Η Τουρκοκρατία παρήλθε πλέον ανεπιστρεπτεί.

Πριν κλείσωμε όμως αυτό το κεφάλαιο, ας αναφέρωμε και τα ονόματα των γυναικών που διετέλεσαν επιστάτριες ή "παιδονόμοι" στα Σχολεία της Κόνιτσας στα χρόνια της Τουρκοκρατίας.

Στην απάνω Κόνιτσα συναντούμε πρώτη την Άννα Μπούτκαινα ως τα 1888 και κατόπι την Ελένη (Πούλια) Κ.Μίχου ή Σταύρου το γένος Τατσιοπούλου ως τα 1905. Έπειτα συναντούμε την Βασιλική Μ.Παπά ως τα 1906 και κατόπι συνεχώς την Ελένη Γ.Τζέτη.

Στην κάτω Κόνιτσα πρώτη επιστάτρια ήταν η Θώμαινα τς' Κατσιούλους ως τα 1909, δεύτερη η Βαρβάρα Μουλιαμά ως τα 1911 και τρίτη η Ρήνα.

ΠΟΡΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Επ' αυτού του θέματος έγραψαν οι Λαμπρίδης, Γονιός, Αγγ. Παπακώστας, Ι. Λυμπερόπουλος, Σ. Γκατσόπουλος και άλλοι, αλλά είναι ανεξάντλητο. Θα γράψωμε και εμείς μερικά, προσπαθώντας κατά το δυνατόν να μην πολυεπεκταθούμε.

Είναι γνωστοί οι παλαιότεροι ευεργέτες Παναγιώτης Ζαΐρας παπλωματάς, και Τατσέτας, με δαπάνη των οποίων πρωτοϊδρύθηκε στα 1784 σχολείο στην κάτω Κόνιτσα.

Άλλοι μεγάλοι ευεργέτες "Λασοθέται" είναι οι εξής:

Ο Δημήτριος Κονιτσιώτης πρό αμνημονεύτων χρόνων.

Ο Ιωάννης Μάνθου Κονιτσιώτης άφησε για τα Σχολεία της Κονίτσας στα 1807, 6.000 ασιγνάτσες.

Ο Μιχαήλ Διαμάντης ή Δημητρίου Κονιτσιώτης εκληροδότησε επίσης στα 1811, 2.575 ασιγνάτσες.

Ο Παναγιώτης Χατζηνίκου επίσης άφησε 1.428 ρούβλια.

Ο Ζήσης Καραπάνος στα 1828 εκληροδότησε 28.000 γρόσια, τα οποία με τους τόκους των έγιναν 40.000.

Ο ιερομόναχος Αγάπιος Μπαταούλης στις 20.1.1877 άφησε στα ευαγή ιδρύματα της Κονίτσας 2.492 δραχμές.

Ο Μιχαήλ Διαμάντου εκληροδότησε 1.786 ρούβλια.

Επίσης και ο Δημήτριος Χατζός ή Διαμαντής στα 1880 εκληροδότησε 16.000 γρόσια.

Ο Δημήτριος Διαμάντη Δερδέκης προσέφερε στις 15.9.1881 27.000 δραχμές στα Σχολεία της Κονίτσας, συνοδευόμενες από την ακόλουθη συγκινητική και γεμάτη εθνικό παλμό και φλόγα επιστολή του:

"Εντιμοι και Κύριοι Συμπολίται της Πόλεως Κονίτσας χαίρετε

Έλαβον το αγαπητόν σας διά του Κυρίου Χ.Π. Φλώρου από τας 19 του παρελθόντος Αυγούστου και σας ευχαριστώ όπου με ενθυμήθητε.

Κύριοι εγώ τον σκοπόν τον οποίο έτρεφον διά τα εκπαιδευτικά κατστήματα της Πατρίδος μου τούτο ήτον εκ νεαράς μου ηλικίας, και επιτέλους ήλθεν το πλήρωμα του χρόνου. Σχεδόν έφθασα το εξηκοστόν πέμπτον της ηλικίας μου, και ούτω απεφάσισα και έστειλα εις την Εθνικήν Τράπεζαν της Ελλάδος φράγγα χιλιάδες 24.000 και ο τόκος του ποσού αυτού κατά τας διαταγάς μου θέλη εξακολουθήση η Ελληνική Κυβέρνησις, καθώς θα έχετε γράμμα μου, το γράμμα εστάλη διά της Ελληνικής Πρεσβείας του Βουκουρεστίου, αλλά δεν γνωρίζω άν το ελάβατε, και τότε θέλετε πληροφορηθήτε αρκετά. Το ανωτέρω γράμμα εγράφη εις τας 30 Ιουλίου του παρελθόντος. Άμα λάβετε το επίσημον γράμμα μου απαντήσατε εγκαίρως.

Επιζών δεν θέλω παύση (άν έχω ακόμη ζωήν) παρά του υψίστου ακόμη θέλω φανεί Ευεργέτης. Διά τας εικόνας τας οποίας μου γράφετε όταν γίνουν σας τας στέλλω. Λείπω από την αγαπητήν μου Πατρίδα χρόνους 42, καθώς ανωτέρω λέγω, έχω μεγάλην αγάπην διά να έλθω αυτού να αποθάνω. Σκοπόν έχω μετά τον ερχόμενον Ιούνιον να έλθω άν και έχω ημέρας παρά του υψίστου, και υποσημειούμαι με το ανήκον.

1881 Σεπτεμβρίου 15 Βουζαίων
 Ο υμέτερος και αχώριστος Πολίτης
 Δημήτριος Διαμάντη Δερδέκης

Ο Νικόλαος Τατσιόπουλος εκληροδότησε μίαν οικίαν αξίας 12.000 γροσίων, ο δε Δημήτριος Διαμάντη Κολιός 11.280 δραχμές, κ.α.

Εμμεσοι δε ευεργέτες των Σχολείων είναι και όλοι εκείνοι οι παλαιοί Κονιτσιώτες που αφιέρωσαν την περιουσία τους στην εκκλησία, διότι τα ταμεία των εκκλησιών και σχολείων ήταν ενωμένα κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας.

Μεταξύ αυτών ας αναφέρωμε τους κυριώτερους:

Ο Δημήτριος Γ.Δόσης αφιέρωσε με διαθήκη του 100 οθωμ.λίρες, η Μαρίνα Π.Μπεκιάρη 1.550 δραχμές, η Άννα Ν.Τατσιοπούλου 60 λίρες, ο Βασίλειος Ι.Καλογήρου τη βιβλιοθήκη του και 1.700 δραχμές, ο Αναστάσιος Αθ.Γουσγούνης ένα μαγαζί, ένα σπίτι, διάφορες ομολογίες και 2.988 δραχμές, οι Παύλος και Ευανθία Γούναρη 10 λίρες τουρκικές και 1.350 δραχμές, ο Δημήτριος Λιάμπης 50 λίρες, ο Ιωάννης Λώλος 1.000 δραχμές, η Παρασκευή Κώστα Ζτράβου 25 λίρες, η Ρούσιω Κυρίτσαινας 22 λίρες και μισή, η Αικατερίνη Γ.Χαρίση 13 λίρες, η Ελένη Β.Παντούλα έναν κήπο, μία καλύβα και ένα αμπέλι, ο Κων/νος Γούναρης 1.600 γρόσια, ο Πέτρος Αναστασίου 20 λίρες, η Ρήνα Ρουσιάμβη ένα σπίτι και έναν κήπο, η Μάρθα Παπαγεωργίου Καρέλου ένα σπίτι με δύο κήπους αξίας 15 λιρών, η Ειρήνη Ι.Φλώρου 30 λίρες, και πολλοί άλλοι edώρησαν διάφορα άλλα-κυρίως μικρότερα-ποσά, αλλά δεν μας παίρνει ο χώρος να απαριθμήσουμε τα ονόματά τους, ίσως το κάνουμε άλλοτε σε ειδική εργασία.

Πρέπει να τονίσωμε ιδιαίτερα πως οι Κονιτσιώτες προσέφεραν πάντοτε και από αμνημονεύτων χρόνων, κατά δύναμιν ο καθένας των, για τη δημιουργία και συντήρηση των σχολείων των. Από την εποχή του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού ακόμη, οι Κονιτσιώτισσες προσέφεραν τα κοσμήματά των, και αργότερα επλήρωναν όλοι πρόθυμα διάφορους φόρους και συνεισφορές, όπως π.χ. 1% επί των προικών, γενική ετησία ερανική εισφορά όλοι οι αρχηγοί οικογενειών, πλην των εντελώς απόρων, φόρο επί των πωλουμένων λαμπάδων και κηρίων, εισφορές γάμων και βαπτίσεων, έριχναν φιγούρα στο δίσκο της εκκλησίας οι ξενητεμένοι που ξαναγύριζαν στην πατρίδα, όπως και οι άρχοντες έριχναν κάθε πρωτοχρονιά, και τέλος επλήρωναν οι γονείς και κηδεμόνες των μαθητών δίδακτρα.

Άλλοι πόροι συντηρήσεως των σχολείων της Κονίτισης ήταν οι εισφορές (υποχρεωτικές και προαιρετικές) των Ιερών Μονών Βελλάς και Στομίου, και των εκκλησιών Αγίου Νικολάου και Αγίων Αποστόλων, καθώς και οι εισπράξεις από τους βοσκότοπους της Καρουτιάς Παλιογορίτσας και Αμαριού, και από τα δικαιώματα του ποτιστικού νερού της Τοπόλιτσας.

Εκτός όμως από όλους τους πόρους που προαναφέραμε, όσες φορές οι Κονιτσιώτες ήθελαν να προαγάγουν τα σχολεία των ή να συμβάλουν στην ομαλή και απρόσκοπτη λειτουργία τους, έκαμναν και άλλες έκτακτες προαιρετικές συνεισφορές, όπως μαρτυρούν και τα διάφορα έγγραφα της εποχής εκείνης, από τα οποία δημοσιεύομε το ακόλουθο:

**Κατάλογος
Συνδρομής προς διατήρησιν του Ελληνικού Σχολείου**

1) Άγιος Βελλάς λίρας οθ.χρυσάς 15. 2) Ιωάννης Φλώρος λιρ.5. 3) Αδελφοί Δόβα λίρ.2. 4) Σπύρος Πατέρας λίρ.2. 5) Ιωάννης Πρίγκος λίρ.3. 6) Χριστόδουλος Πύρρου λίρ.2. 7) Μίχος Γκούσκουνου λίρ.1, ήτοι σύνολον λίρας οθ. χρυσάς τριάκοντα αριθ.30.

Κόνιτσα τη 5 8βρίου 1880

Επί τη βάσει της άνω προαιρετικής ημών συνδρομής προβάντες σήμερον εις διορισμόν Έλληνοσ διδασκάλου του Κυρ.Βασιλείου Αθ.Ρούση κατοίκου ενταύθα, υποσχόμεθα οι υποφαινόμενοι, ίνα το διατυπωθέν άνω ποσόν μετρήσωμεν προθύμως και ανενδιάστως τω ειρημένω διδασκάλω εις δόσεις τρεις, και υποφαινόμεθα.

Κόνιτσα τη 5 8βρίου 1880

+ Ο Βελλάς και Κονίτσης Βασίλειος υπόσχεται "
(Ακολουθούν και οι υπογραφές των υπολοίπων έξη)

Κατά το φθινόπωρο του 1897, οι εις Αθήνας διαμείνοντες Κονιτσιώτες, ίδρυσαν και Φιλεκπαιδευτική Αδελφότητα, με Πρόεδρο τον Αριστοτέλη Ρωμαΐδη, Γραμματέα τον Αριστοτέλη Σ.Πατέρα και Ταμία τον Ματθαίο Μακαριάδη. Είχαν δε και σε άλλες πόλεις αντιπροσώπους, όπως τους αδελφούς Μοιρούλη στο Βουκουρέστι, τους Παναγιώτη και Δημήτριο Καχτίση στον Πύργο Ηλείας και αλλού, και έκαμναν εισφορές με τις οποίες αγόραζαν βιβλία και γραφική ύλη για τους άπορους μαθητές, καθώς και χάρτες, εικόνες, εποπτικά όργανα και διάφορα άλλα χρήσιμα είδη για τα σχολεία της ιδιαίτερας πατρίδος των.

Πολλές φορές παρατηρήθηκαν και διαχειριστικές ανωμαλίες γύρω από τους πόρους και τα εισοδήματα των σχολείων της Κόνιτσας, και νομίζουμε ότι προς χάριν της Ιστορίας πρέπει να αναφέρωμε ορισμένες από αυτές.

Κατά τον Δεκέμβριο του 1884 ο Δημήτριος Ηγουμενίδης καταγγέλλει με αναφορά του προς τον Επίσκοπο Βασίλειο, ότι ο επί τέσσερα έτη 1878-1882 διατελέσας εφοροταμίας Παναγιώτης Σ.Ρούβαλης κατεχράσθη κοινοτικά χρήματα. Αλλά ο Ρούβαλης ανταπαντώντας τον προκαλεί να έρθη σε δημόσια αντιπαράθεση μαζί του, προσκομίζοντας συγκεκριμένα στοιχεία, και δηλώνει ότι αν αποδειχθή καταχραστής ενός ορισμένου ποσού να πληρώση τα τετραπλάσια. Η υπόθεση φαίνεται πως σταμάτησε ως εκεί, διότι ο Ηγουμενίδης δεν ετόλμησε να συνεχίση. Αλλά και πώς μπορούσε, αφού ο ίδιος προηγουμένως είχε υπογράψει τους λογαριασμούς του Ρούβαλη, υπό την ιδιότητά του ως μέλους της Εξελεγκτικής Επιτροπής, ως "καλώς και ορθώς έχοντας";

Στις 10.7.1887 οι έφοροι των σχολείων της Κονίτσης, Παν.Ρούβαλης, Κων.Χ.Τσιγαρίδας και Πέτρος Κ.Ζαφείρης, με αναφορά τους προς τον Πατριάρχη, αφού αναφέρθηκαν προηγουμένως χωρίς αποτέλεσμα προς τον Μητροπολίτη Ιωαννίνων Σωφρόνιο, παραπονούνται ότι ο "αφιλόμουσος και φωτοσβέστης" Επίσκοπος Βασίλειος κατακρατεί επί οκτώ έτη τους εισπραχθέντας επί των προικών φόρους, καθώς και άλλα μικροποσά, προς βλάβην της λειτουργίας των σχολείων. Έπειτα δε από πολλές παρόμοιες ανα-

φορές και πολυετείς αγώνες, του απέσπασαν 10.000 γρόσια, όπως αναφέρει σε μία έκθεσή του του έτους 1899 ο Παν.Σ.Ρούβαλης.

Στις 10 Ιουλίου 1890, και 3 Φεβρουαρίου 1891 πάλι, οι έφοροι των σχολείων της Κονίτσης ενάγουν τον ηγούμενο της Μονής Βελλάς Γρηγόριο Ζεΐνον ενώπιον του Επισκοπικού δικαστηρίου ως καθυστερούντα από του 1885 διακόσιες πενήντα λίρες (50 ετησίως) μαζί με τους τόκους των, τις οποίες έπρεπε να είχε παραδώσει προς τα σχολεία της Κονίτσης, από τα εισοδήματα της Μονής, σύμφωνα με την υπ'αριθμ.1459 της 15ης Μαρτίου 1885 Πατριαρχική απόφαση.

Στην πρώτη συνεδρίαση της 8ης Φεβρουαρίου 1891 έγινε αναβολή της δίκης, για να προσαχθή το έγγραφο της Πατριαρχικής αποφάσεως. Και προσήχθη το έγγραφο αυτό στη δεύτερη συνεδρίαση του δικαστηρίου στις 11 του ιδίου μηνός, αλλά και πάλι επηκολούθησε νέα αναβολή για την 15η Φεβρουαρίου 1891, οπότε απεφασίσθη να κλητευθή! ο εναγόμενος ηγούμενος, ο οποίος δεν είχε κλητευθή, άγνωστο για ποιο λόγο. Τέλος δε, στις 18 του ιδίου μηνός γίνεται τέταρτη συνεδρίαση, κατά την οποία αγνοούμε αν παρουσιάστηκε ο κατηγορούμενος (ο εναγόμενος ηγούμενος δηλαδή), αλλά απερρίφθη η αγωγή "επειδή η εν λόγω αίτησις αυτών (των Σχολικών Εφόρων) δεν είναι γεγραμμένη επί χαρτοσήμου-πολύ αργά την επρόσεξαν-και επειδή εν αυτή δεν γίνεται μνεία της διαμονής και της υπηκοότητας των εναγόντων και του εναγομένου".

Στον Κώδικα αποφάσεων του Επισκοπικού δικαστηρίου Κονίτσης δεν ξαναβρίσκομε δυστυχώς πλέον τη συνέχεια, διότι τον Ιούλιο του 1891 τελειώνει αυτό το βιβλίο και δεν υπάρχει ο επόμενος Κώδικας στα εδώ Μητροπολιτικά αρχεία. Πάντως όμως, αν και δεν υπάρχει ο Κώδικας, έχομε άλλες πηγές από τις οποίες θα δώσωμε με λίγα λόγια τη συνέχεια της υποθέσεως.

Οι πρόκριτοι της Κονίτσης αποτάνθησαν με αναφορά των στις 2 Μαΐου 1891 στον Μητροπολίτη Ιωαννίνων Γρηγόριο-κατηγορούντες μάλιστα και "δι'ολιγωρίαν" τον Επίσκοπο Βασίλειο-και εκείνος τους απάντησε στις 23 του ιδίου μηνός με αοριστολογίες και υποσχόμενος ότι θα ενεργήση να τους δοθή το ποσόν των πενήντα λιρών, το οποίο όμως δεν εδόθη, διότι στις 16 Νοεμβρίου 1891 οι εφοροεπίτροποι και πρόκριτοι της Κονίτσης καταφεύγουν με αναφορά των στα Πατριαρχεία και ζητούν την καταβολή του εκ μέρους της Ιεράς Μονής Βελλάς οφειλομένου, αλλά κατακρατουμένου, προς τα σχολεία των επιδόματος, επικαλούμενοι και πάλι την προαναφερόμενη Πατριαρχική απόφαση υπ'αριθμ. 1459 της 15ης Μαρτίου 1885. Και τώρα μάλιστα, κατηγορούν ανοιχτά πλέον τον Επίσκοπο *"Ο θεοφιλέστατος Επίσκοπος ημών Κύριος Κύριος Βασίλειος, διαχειρισθείς μετά του Ηγουμένου τας προσόδους της εν λόγω Ιεράς Μονής Βελλάς, επί πενταετίαν ολόκληρον απόσχε του να δώση τη Κοινότητι ημών το ανωτέρω επίδομα προς συντήρησιν Παρθεναγωγείου, μολονότι πολλάκις εξητήθη παρ'ημών και διά ζώσης και δι'αιτήσεως ημών από 10 Ιουλίου 1890, και δεν εισηκούσθημεν τελείως"*.

Επειδή όμως δεν "εισηκούσθησαν" ούτε από τον Πατριάρχη και την Ιερά Σύνοδο επί δεκατέσσερις περίπου μήνες, καταφεύγουν και πάλι για την ίδια υπόθεση οι έφοροι και πρόκριτοι της Κονίτσης "προς την πανσέβαστον Μητέρα και Αγίαν του Χριστού εκκλησίαν" και προς τον "Παναγιώτατον και θειότατον Δέσποτα τον Πατριάρχη". Πλήν όμως, ούτε φωνή ούτε ακρόασις και στη δεύτερη αυτή αναφορά των της 18ης Ιανουαρίου 1893. Και επανέρχονται με

τρίτη αναφορά στις 25 Φεβρουαρίου 1894 προς τα Πατριαρχεία. Αλλά αυτή χωρίς αποτέλεσμα. Και ενώ διάφοροι Πατριάρχες ανεβοκατεβαίνουν στον Οικουμενικό Θρόνο της Κωνσταντινουπόλεως, ο αγώνας και οι αναφορές των Κονιτσιωτών συνεχίζονται ως τα 1903, οπότε ο Πατριάρχης Ιωακείμ ο Γ' αποφασίζει να παραχωρήσει είκοσι μόνον λίρες ετησίως στα σχολεία της Κονίτσης από τα εισοδήματα της Μονής Βελλάς, όπως εμφανίζεται από σχετική επιστολή του της 11ης Νοεμβρίου 1903 προς τον Μητροπολίτη Βελλάς και Κονίτσης Κωνσταντίνο τον Αράβογλου.

Και έτσι σταμάτησε προσωρινά η διαμάχη γύρω από τα εισοδήματα της Μονής και περιοχής Βελλάς, η οποία από πολλά χρόνια αποτελούσε, και αποτελεί ακόμη και σήμερα, το μήλον της έριδος μεταξύ Κονίτσης και Ιωαννίνων. Μετά το 1916 όμως η διαμάχη ξανάρχισε και συνεχίζεται με διάφορες φάσεις και μορφές.

Αλλά ας ξαναγυρίσουμε στο θέμα μας και στην εποχή που ιστορούμε.

Και από μία έκθεση του νεοεκλεγέντος εφόρου Παναγιώτη Σ. Ρούβαλη, με ημερομηνία 7 Οκτωβρίου και χρονολογία 1899, πληροφορούμαστε ότι εις τους παραληφθέντας από αυτόν λογαριασμούς των παρελθόντων ετών "εφαίνοντο αρκετά λάθη προς ζημίαν της τε Εκκλησίας και Εφορίας, τα πλείστα των οποίων οι νυν συνάδελφοί μου (λέγει ο Ρούβαλης) είτε διότι δεν ηδύναντο είτε διότι δεν ήθελον, τις οίδε διά ποίους λόγους εστάθη αδύνατον να πεισθώσι και αναγνωρίσωσιν ως υπ'εμού υποδεικνυόμενα και συνεπώς από κοινού να υποχρεώσωμεν τους πριν διαχειρισμένους τα της πόλεώς μας, ή να ζητήσωσι την επέμβασιν της Δημογεροντίας δι'αναφοράς των, ή να πληρώσωσι τα υπ'αυτών καθυστερούμενα".

Και ο Ρούβαλης συνεχίζοντας την καταχωρημένη σε επίσημο βιβλίο λογαριασμών έκθεσή του, λέει ότι αντί να γίνει έλεγχος και να παρθούν τα εναντίον των "κακώς" (κατά τον Ρούβαλη) διαχειρισθέντων τα κοινά χρήματα μέτρα που επρότεινε, οι συνάδελφοί του ενήργησαν μέσω του Μητροπολίτη και τον διάγονσαν από μέλος της εξελεγκτικής επιτροπής.

Παρόλες όμως τις κατά καιρούς παρατηρούμενες πραγματικές ή και φανταστικές καμιά φορά διαχειριστικές ανωμαλίες, τα σχολεία της Κονίτσης, διευθυνόμενα και διαχειριζόμενα κατά το πλείστον από φρόνιμους, λογικούς και εμφορούμενους από υψηλά πατριωτικά φρονήματα άνδρες, επρόκοπταν και εξελίσσονταν με την πάροδο του χρόνου.

ΕΦΟΡΟΕΠΙΤΡΟΠΟΙ

Οι Εφοροεπίτροποι, με Πρόεδρο τον εκάστοτε Επίσκοπο ή Μητροπολίτη, ήταν οι υπεύθυνοι διαχειριστές των πόρων και εισοδημάτων και της εν γένει περιουσίας των σχολείων της Κονίτσης και εκλέγονταν κάθε δύο χρόνια, συνήθως με ελεύθερη ψηφοφορία από όλους τους πολίτες.

Πολλοί και διάφοροι Κονιτσιώτες διετέλεσαν εφοροεπίτροποι κατά τους χρόνους της Τουρκοκρατίας και οι περισσότεροι καταγόταν από τις επιφανέστερες οικογένειες των Μπότζιου, Λιάμπη, Σκουμπουρδή, Μπέρκου,

Διαμάντη, Μακαριάδου, Χαρισιάδου και άλλων. Τα ονόματά τους όμως δεν είναι γνωστά και μόνο τους παρακάτω γνωρίζουμε χρονολογικά:

Στα 1834 τον Παναγιώτη Θεοδοσίου, στα 1837 τον Παναγιώτη Βάγια. Στα 1834 τον Τόλη Πασχάλη, τον περίφημο Νικόλα Ζήση Τάτση ή Αναστασίου και τον Γιάννη Ζώη Πατέρα. Κατά τα έτη 1869-70-71 συναντούμε τους Κώστα Ζτράβο και Σπύρο Παπά και στις 13 Απριλίου 1872 τους Σπυρ.Παπά, Γεώργιον Π.Βεκιάρη και Λάζαρον Χ.Τσίπην. Την 1η Σεπτεμβρίου 1876 απαντούμε πάλι τους Σ.Παπά, Λ.Τσίπην και Γεώργιο Κ.Μπεκιάρη.

Από τις 20 Νοεμβρίου 1878, που γίνεται αρχή να καταγράφονται με τάξη τα εισοδήματα των Σχολών, όπως μας πληροφορεί ένα έγγραφο του αρχείου Ρούβαλη, έχομε κάπως ταχτικότερη τη σειρά των διατελεσάντων Εφορο-επιτρόπων.

Από την 1.8.1878 ως τα 1880 συναντούμε τους Παναγιώτη Στ. Ρούβαλη, Κων/νο Π.Φλώρο και Σπύρο Χ. Πατέρα.

Κατόπι, από τα 1880 ως τα 1882 τους Π.Σ.Ρούβαλη (ο οποίος ήταν πάντοτε Ταμίας), Κων/νο Χ.Τσιγαρίδα και Πέτρο Κ.Ζαφείρη. Φαίνεται πως οι ίδιοι διετέλεσαν συνεχώς εφοροεπίτροποι ως τον Αύγουστο του 1887, οπότε επαύθησαν-όπως προαναφέραμε-από τον Επίσκοπο Βασίλειο και στη θέση τους διορίστηκαν οι Γεώργιος Μπεκιάρης, Κων.Φλώρος, Σπυρίδων Γκότζος και Μιχαήλ Γκούζγκουνας.

Στις 29.12.1888 ταμίας εφορίας κάτω Κονίτσης ήταν ο Γούσιας Κ. Μπεκιάρης.

Τον Ιούνιο του 1889 και στις 10.2.1890 εφοροταμίας άνω Κονίτσης αναφέρεται ο Ιωάννης Αδαμαντίου, ιατρός. Στις 17.5.1890 όμως, εφοροταμίας αναφέρεται ο Χαράλαμπος Φλώρος, όπως και τον Απρίλιο του 1891 και στις 15.3.1892.

Τον Ιούνιο και Αύγουστο του 1890, εκτός από τον Χαρ.Φλώρο, απαντούμε εφοροεπιτρόπους και τους Ι.Αδαμαντίου, Κων/νο Ηγουμενίδη και Σπ.Γκότζο.

Στις 30 Ιουλίου και 16 Νοεμβρίου 1891 όμως, συναντούμε τους Χαρ.Φλώρο, Παν.Ρούβαλη και Χριστόδουλο Πύρρο, και στις 18 Ιανουαρίου 1893 πάλι τους ίδιους, όπως και στις 25 Φεβρουαρίου 1894. Και φαίνεται πως οι ίδιοι διετέλεσαν εφοροεπίτροποι ως τα τέλη του σχολικού έτους 1896-97, διότι το φθινόπωρο του 1897 συναντούμε νέους, τους Γεώργιο Βεκιάρη, Ιωάννη Π.Φλώρο, Κων.Ηγουμενίδη, Σπυρ.Δ.Γκότζο και Μιχαήλ Α.Ζήση (πενταμελής εφορεία).

Το επόμενο σχολικό έτος φαίνεται πάλι πως αλλάξανε, διότι συναντούμε τον Χριστόδ.Πύρρο και Ταμία τον Παν.Ρούβαλη.

Στις 7.10.1899 έγιναν εκλογές και αναδείχτηκαν εφοροεπίτροποι οι Γεωργ.Π.Μπεκιάρης, Ιωάννης Π.Φλώρος, Γεώργ.Κ.Μπεκιάρης, Χαρ.Π.Φλώρος και Βασ.Ιωάννου, οι οποίοι όμως το επόμενο σχολικό έτος 1900-901 παρέδωσαν στους Πέτρον Κ.Ζαφείρη (ταμία), Γεώργιον Δ.Νάτσην και Σπύρον Λάμπρου Ζτράβο. Αυτοί παρέμειναν ως τις 3.12.1902, οπότε παρέδωσαν στους Γεώργιον Π.Μπεκιάρη, Λάζαρον Γ.Τσίπην (ταμία), Μιχ.Α.Ζήσην και Μιχαήλ Σ.Πατέρα, οι οποίοι είχαν εκλεγεί στις 17.11.1902.

Στις 14.11.1904 έγιναν νέες εκλογές και αναδείχτηκαν εφοροεπίτροποι οι Κων.Ηγουμενίδης (γραμματεύς), Λάζ.Τσίπης (ταμίας), Αθανάσιος Γουσγούνης και Αριστείδης Παπάς. Αυτοί διηύθυναν ως τις 12.1.1907, οπότε παρέλαβαν οι

Γεωργ.Π.Μπεκιάρης, Κ.Ηγουμενίδης, Ιωαν.Αδαμαντίου και πάλι ταμίας ο Λάζ.Τσίλης, που είχαν εκλεγεί στις 10.12.1906.

Σε ένα πρακτικό όμως, της 14.9.1907 δεν υπογράφουν οι Γ.Μπεκιάρης και Κ.Ηγουμενίδης, αλλά μόνον οι Λ.Τσίλης και Ι.Αδαμαντίου και δύο νέοι, ο Χαράλαμπος Βασιλείου και ο Αριστ.Παπάς.

Σε ένα πρακτικό με χρονολογία 14.12.1908 συναντούμε τις υπογραφές των Ι.Αδαμαντίου, Λ.Τσίλη και Αρ.Δ.Παπά, καθώς και στο ψήφισμα επί τω θανάτω του Μεγάλου Ευεργέτου Αναστασίου Γουσγούνη στις 24 Ιανουαρίου του 1910.

Στις 8 Αυγούστου 1910 γίνονται εκλογές και αναδειχνονται εφοροεπίτροποι οι Μιχ.Α.Ζήσης (ταμίας), Αθαν.Γουσγούνης Ιωάν.Αδαμαντίου, Ζώης Ιωάννου, Ζήσης Παπανίκος και Χαράλαμπος Κ.Λαμπρίδης.

Τελευταίοι εφοροεπίτροποι παρέλαβαν την 1.7.1914 οι Λάζ.Τσίλης (ταμίας), Δημήτριος Παπαϊωαννίδης και Χρήστος Ζ.Παπανίκος, οι οποίοι στις 23.11.1914 παρέλαβε και το ταμείο από τον υπέργρηρο πλέον Λάζ.Τσίλη.

Εδώ τελειώνει η σειρά των Εφοροεπιτρόπων των Σχολών της Κονίτσης, οι οποίοι παρέδωσαν πλέον το έργο τους στους εκκλησιαστικούς επιτρόπους και την εν γένει διοίκηση και διαχείριση των σχολείων μαζί με την μισθοδοσία των διδασκάλων ανέλαβε το Ελληνικό Κράτος.

Οι εφοροεπίτροποι, όπως προαναφέραμε, συνεδρίαζαν τακτικά υπό την Προεδρία του εκάστοτε Επισκόπου ή Μητροπολίτου και είχαν ως έργο τους, εκτός από τη διαχείριση των σχολικών πόρων και εισοδημάτων, την ανέγερση και συντήρηση των σχολικών κτιρίων, τον διορισμό διδασκάλων, παιδονόμων και υπηρετιών των σχολείων, την διοργάνωση των εξετάσεων μαζί με τους δασκάλους και την παρακολούθηση της αγωγής και της προόδου των μαθητών.

Και όχι μόνο την διαγωγή και συμπεριφορά των μαθητών παρακολουθούσαν, αλλά και των ιδίων των διδασκάλων, και όταν παρέβαιναν τα καθήκοντά των ή παρεκτρεπόταν, τους επέβαλλαν πρόστιμα και τιμωρίες, όπως εμφανίζεται από τα ακόλουθα έγγραφα.

Αριθ.Α' (σελίς κώδικος 79)

"Οι υποφαινόμενοι εφοροεπίτροποι των Σχολών άνω Κονίτσης εν πλήρει συνεδριάσει πρὸς σύσκεψιν περί των ληπτέων μέτρων επί του λαβόντος, ως μη ὤφειλε, χώραν επεισοδίου μεταξύ της διδασκαλίσσης του Παρθенаγωγείου ημών κας Ευανθίας Δ.Χατζή και της νηπιαγωγού κας Ουρανίας Γ.Ζτράβου, αποφαινόμεθα ως εξής. Επειδή εκ των καταθέσεων τούτων αποδεικνύεται τρανώτατα η ενοχή αμφοτέρων της τε Παρθенаγωγού και Νηπιαγωγού, επειδή αι μεταξύ των διαμειφθείσαι ὕβρεις, και δὴ ενώπιον μαθητῶν και μαθητριῶν, αντικείμεναι δέ εκ διαμέτρου τη δημοσία ηθική, ουδενί απολύτως επιτρεπόμεναι και αυστηρώς υπό του Νόμου τιμωρούμεναι, πρό πάντων δέ εις αυτὰς κληθείσας διά την μόρφωσιν και διαπαιδαγώγησιν της τρυφεράς ημών νεολαίας. Επειδή και μετά την προκαταρκτικήν ημών προς αυτὰς ετυμηγορίαν επί τω άνω αυτῶν διαβήματι και την δοθείσαν αυταίς ρητήν εντολήν, του να μη δέχωνται πλέον εν ταις Σχολαίαις ημών πρόσωπα δημιουργήσαντα και συντελέσαντα εις την ως ερρέθη σκανδαλώδη κατάστασιν, ουδόλως συνεμορφώθησαν,

Διά ταύτα

Επιεικώς και διά πρώτην και τελευταίων φοράν, απέχοντες της χρήσεως ποινής ίσης τω βαρυτάτω αυτών παραπτώματι, αρκούμεθα μόνον εις την επιβολήν προστίμου, εκατέρα αυτών, του ημίσεως ποσού εκ του μηνιαίου μισθού της, ανερχομένου της μεν πρώτης εις γρ.εννενήκοντα οκτώ (98), της δε δευτέρας εις γρ.εξήκοντα επτά (67), κρατηθησομένου εκ του μισθού των, μετ'επιφυλάξεως, όπως εν τη απειθεία των προς συμμόρφωσιν τη αποφάσει ταύτη, ή και υποτροπή των, προβώμεν αυθωρεί εις την άμεσον από της θέσεώς των παύσιν.

Συνάμα δε, θεωρήσαντες ένοχον και την ολιγωρίαν της παιδονόμου Ελένης Μίχου Σταύρου ήτις ώφειλεν εκ καθήκοντος να καταστήση ενήμερον την Εφορείαν και πρό της γενέσεως και άμα τη γενέσει αυτή του επεισοδίου, ότε και θα απεσοβείτο και δεν θα ελάμβανον χώραν τοιαύται ασχημονίαί, ημέλησε δε, επιβάλλομεν επίσης αυτή πρόστιμον γρόσια δέκα (10) κρατηθησόμενα εκ του μισθού της.

Εγένετο εν Κονίτση τη 22α Απριλίου του 1905 πέντε

Οι Εφοροεπίτροποι

Κ.Ηγουμενίδης, Λάζαρος Γ.Τσίλης,
Α.Μ.Γουσγούνης, Αριστείδης Δ.Παπάς

(Σελίς Κώδικος 93)

"Σήμερον 14ην Σεπτεμβρίου 1907 οι υποσημειούμενοι έφοροι των Σχολών άνω Κονίτσης συνελθόντες και συσκεψάμενοι επί της αδιαφορίας την οποίαν αι διδασκάλισσαι του ημετέρου Νηπιοπαρθεναγωγείου Αικατερίνη Ρακοπούλου και Ελένη Πετσαλίτη επεδείξαντο ως προς το έργον αυτών και επί της ολιγωρίας περί την οφειλομένην ακρίβειαν της εξασκήσεως του ιερού των επαγγέλματος: Επειδή εννοούσιν αύται να εργάζονται ότε και όσον θέλουσι, επειδή εννοούσι να εργάζονται κατά βούλησιν, να παρατείνωσιν άνευ λόγου την ελευθίν των και την ανάληψιν των καθηκότων των πέραν του δέοντος και παρά τα συμπεφωνημένα, επειδή μένουσι εν ταις οικίαις των άνευ σπουδαίου λόγου, επειδή δεν ειδοποίησαν διά την παρατασίν των ταύτην, ούτε τον Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην, ούτε την Εφορίαν, ούτε την διεύθυνσιν, επειδή σήμερον είναι η 14η Σεπτεμβρίου και αύται δεν ήλθον ενώ έπρεπε από της 1ης να ώσιν εις τας θέσεις των, επειδή η πράξις των αύτη δεικνύει περιφρόνησιν προς τους προϊσταμένους των Σχολών και καταπάτησιν των καθηκόντων και υποχρεώσεων αυτών, επειδή διά της διαγωγής των αυτής προσγίνεται ηθική και υλική ζημία εις το Νηπιοπαρθεναγωγείον μας - Διά ταύτα - Εγκρίνομεν ομοφώνως και αποφασίζομεν· Ίνα επιτιμηθώσι δεόντως διά την συμπεριφοράν των ταύτην, αν μέχρι της σήμερον ή αύριον έλθωσιν. Ίνα κρατηθή εκ του μισθού εκατέρας ήμισυ μηνιαίον. Ίνα αν μέχρι της προσεχούς Κυριακής (16) ισταμένου μη έλθωσι, τηλεγραφηθή εις αυτάς ότι είναι πανυμένα και ίνα διορισθώσιν αμέσως άλλαι, τη εγκρίσει πάντοτε του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου εις όν αντίγραφον του παρόντος υποβάλλομεν αυθημερόν και ούτινος την κρίσιν επί του ζητήματος τούτου προφορικώς θέλομεν ζητήση. Εγένετο, ανεγνώσθη, ενεκρίθη και υπεγράφη.

Οι Έφοροι των Σχολών Κονίτσης
 Ι.Αδαμαντίου, Χαράλαμπος Βασιλείου,
 Λάζαρος Γ.Τσίλης, Αριστείδης Παπάς

ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΡΙΕΣ

Στα Ελληνικά Σχολεία της Κονίτσας φοιτούσαν και πολλοί μουσουλμάνοι μαθητές και μαθήτριες ακόμη, παρ'όλο που κατά το τελευταίο τέταρτο του περασμένου αιώνα είχαν αποχτήσει και δύο Οθωμανικά Σχολεία (μεκτέπια). Και αυτό οφείλεται στο ότι όλοι οι μουσουλμάνοι της Κονίτσας είχαν μητρική τους γλώσσα την Ελληνική.

Η υπέργρηη διδασκάλισσα Ουρανία Τσιγαρίδα το γένος Ζδράβου αποφοίτη του Ελισαβετείου Παρθεναγωγείου Ιωαννίνων, που πρωτοδιορίστηκε το σχολικό έτος 1889-90 στα σχολεία της Κονίτσας ως νηπιαγωγός, μάς αφηγείται πως είχε τους εξής μουσουλμάνους μαθητές και μαθήτριες:

Την Τζεβριέ θυγατέρα του Δημάρχου Νταλήπ βέης, την Ζεϊνέμπ κόρη του Περτέφ Πασά, καθώς και την Τζεβριέ του Ισμαήλ Πασά, καθώς και τις αδελφές της την Ιφέτ και Χικμέτ αργότερα. Τις τρεις θυγατέρες του Τζιζά Ρεϊζή (Προέδρου Πρωτοδικείου) Σελαμή εφέντη, Ζεκρριέ, Νουριέ και Μπεντριέ. Την ωραιωτάτη Μινερέ εγγονή του Ελμάζ βέη και τον αδελφό της Χασάν. Τους τρεις αδελφούς Σκούρα, Χαϊδής, Μαζλουμ και Σήφκαν και άλλους.

Ελληνικά γράμματα γνώριζαν και οι παρακάτω μουσουλμάνοι Κονιτσιώτες, των οποίων συναντήσαμε τις υπογραφές, καθώς και δείγματα γραφής (Ελληνικά) σε διάφορα παλαιά έγγραφα:

Τεκή Βέης Φράσιαρης, Μουρτεζά Αμπεντίν, Αντήλ Σελήμ Λιάζβεη, Συρρή Αμπάζ (άριστος καλλιγράφος και ορθογράφος), Μπεκήρ βέης Αμπεντίν ταχσιντάρης (δημόσιος εισπράκτωρ), Μουσταφάς Μουχαρέμ Κατσούδας, Ναϊμ Αβδούλ Μπούρμπος, ο Χουσεϊν Σιαϊν βέη Σίσκου (απόφοιτος της Ζωσιμαίας Σχολής, αλλά κατόπιν φανατικός Αλβανιστής), ο πατέρας του Χουσεϊν ο Σιαϊμ βέης υπέγραφε και αυτός Ελληνικά, όπως και ο Δήμαρχος Νταλήπ βέης, επίσης και ο Σαμπήτι του Σαντουλά Χότζα, ο Σαλή Ομέρ τελευταίος πρό της ανταλλαγής Μουφτής Κονίτσης, η Αντηλέ χήρα Νεϊμ Γλήνα έγραφε επιστολές στην Ελληνική, ο Δερβίς Σαλής υπέγραφε, και διάφοροι άλλοι.

Σχετικά με τις μικρές μουσουλμανίδες Κονιτσιωτοπούλες μαθήτριές της, η υπέργρηη δασκάλα μας αφηγήθηκε και τα παρακάτω ανέκδοτα:

Κάποτε που γινόταν οι εξετάσεις (προφορικές) επί παρουσία όλων των αρχών της Κονίτσης και συγκεκριμένα στο μάθημα των θρησκευτικών, καθώς η δασκάλα υπέβαλε ερωτήσεις σηκώανε και αυτές το χέρι τους για να δώσουν απαντήσεις. Εκείνη δεν τις άφηνε φυσικά να απαντήσουν για να μη εκτεθή απέναντι στους γονείς των. Αλλά ο δήμαρχος Νταλήπ βέης που το αντελήφθη:

- Άφησέ τες, της λέει, κυρά δασκάλα, άφησέ τες να πούν κι' αυτές ό,τι ξέρουν.
- Μά κυρ Δήμαρχε, του απαντάει κάπως στενοχωρημένη η δασκάλα, εγώ τις δικές σας κοπέλες δεν τες κρατώ υποχρεωτικά στο μάθημα των θρησκευτικών, τους λέω να φεύγουν, αλλά αυτές κάθονται μόνες τους και ακούν.

- Δεν πειράζει, της κάνει ο δήμαρχος, ας ακούν, και αφήσέ τες να μας πουν τι ξέρουν.

Και τότε, συνεχίζει η γηραιά αφηγήτρια, η Ζεϊνέμπ του Περτέφ Πασά, αφηγήθηκε την ανάσταση της κόρης του Ιαείρου από τον Μέγαν Ιατρόν, όπως ονόμαζε τον Ιησούν Χριστόν, και η Μινερέ η εγγονή του Ελμάζ βέη αφηγήθηκε τον εν Κανά γάμον. Αργότερα δε, η Τζεβριέ του Ισμαήλ Πασά μου απήγγειλε το παρακάτω ποίημα:

Διδασκάλισσά μου σ' αγαπώ πολύ,
Σ' έχω ως μητέρα σεβαστή καλή.
Όταν σε πρωτοείδα σε φοβήθηκα,
Μα εκ των συμβουλών σου ωφελήθηκα.
Μ' έμαθες προθύμως γράμματα πολλά,
Θα σε ανταμείψω και εγώ καλά.
Πανταχού και πάντα θα σε αγαπώ,
Κι' όσους κόπους κάνεις δεν τους λησμονώ.

Μαθητής μου χρημάτισε, όπως ξέρετε, αφηγείται η κυρία Ουρανία, και ο Παναγιώτατος Πατριάρχης μας κ..Αθηναγόρας. Επίσης και ένας γυιός του μπασκιάτιπη (Α' γραμματέως του Τουρκικού Πρωτοδικείου) Ιμπραήμ Εφέντη, ο οποίος στα 1913 πέρασε ως μπίμπασης (ταγματάρχης) από την Κόνιτσα και με επεσκέφτηκε και μου φίλησε το χέρι. Και άλλα πολλά τουρκοκοινωνισιωτόπουλα και τουρκοπούλες είχα στο σχολείο μου, τελειώνει η υπέρρηρη και αόμματη παλαιά δασκάλα της Κόνιτσας.

ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΕΝΤΟΣ ΚΑΙ ΕΚΤΟΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Όπως είναι γνωστό σε όλους τους παλαιότερους, η συμπεριφορά και η αγωγή των μαθητών της εποχής εκείνης ήταν πολύ διαφορετική από την της σημερινής εποχής.

Τους μαθητές τους διέκρινε προπαντός η κοσμιότητα, η σεμνότητα, η μελετηρότητα, ο σεβασμός προς τους γονείς, διδασκάλους, και γενικά τους μεγαλύτερους των, και πολλές άλλες αρετές οι οποίες, κατά το λέγειν των παλιών δασκάλων, εχάθησαν από τους σημερινούς.

Και για να σας δώσωμε μία μικρή ιδέα της ιδανικής συμπεριφοράς των μαθητών της εποχής της Τουρκοκρατίας, παραθέτομε εδώ μερικά αποσπάσματα (άρθρα) από έναν "Εσωτερικόν Κανονισμόν της Αστικής Σχολής Κονίτσης", στα οποία διατυπώνονται τα καθήκοντά των.

"Ο μαθητής φέρει μεθ'εαυτού εν καθαρά θήκη άπαντα τα αναγκαία βιβλία και υλικά, ουδέν δε άχρηστον ή επιβλαβές βιβλίον, όπερ θα κατακρατείται υπό της διευθύνσεως". Πρέπει να σημειώσωμε ότι άχρηστα και επιβλαβή θεωρούνταν τότε και τα απλά ρωμαντικά μυθιστορήματα. Πού να είχαν υπόψιν τους οι συντάκτες του Κανονισμού τα σημερινά, Μάσκα, Μυστήριο, Στροήπ τής κλπ., που κυκλοφορούν στα χέρια του σύγχρονου μαθητόκοσμου.....

"Η προσαγωγή καρπών (εις το Σχολεῖον) και των τοιούτων απαγορεύεται αυστηρώς". Και αυτό γινόταν για λόγους καθαριότητος, αλλά και για να μην ζηλεύουν τα φτωχόπαιδα που δεν είχαν να αγοράσουν γλυκά κλπ.

"Ἐκαστος μαθητῆς προσέρχεται εἰς τὴν Σχολὴν διὰ τῆς συντομωτέρας οδοῦ ευτάκτως και προσαγορεύων τους καθ'οδὸν γνωστούς, και ἀπέρχεται ομοίως.

Καθ'οδὸν οὐδένα ενοχλεῖ ἢ βλάπτει, οὐδέ παίζει ἢ ασχημονεῖ ἢ υβρίζει, οὐδέ αναρριχάται εἰς τοίχους και δένδρα, οὐδέ αναστρέφεται μετ'αγνιοπαίδων.

Κατ'οἶκον φέρει ἀπόλυτον υπακοήν και σέβας εἰς τους γονεῖς και λοιπούς μεγαλυτέρους του, αγαπά και βοηθά τους μικροτέρους του, παίζει εν αθωότητι.

Κατὰ τας εργασίμους ἡμέρας απαγορεύεται το παίζειν, κατὰ δε τας εορτάς επιτρέπονται τα αθῶα παιγνίδια εἰς ωρισμένα μέρη, οὐχί εἰς τα κέντρα τῆς πόλεως.

Οὐδέποτε περιφέρεται (ο μαθητῆς) εἰς τὴν αγοράν ἀνευ εἰδικῆς ἀποστολῆς των γονέων αὐτοῦ. (Τα σημερινά παιδιὰ χαζεύουν γύρω ἀπὸ τα τραπέζια των καφενειῶν στα πεζοδρόμια).

Κατὰ τας ἐπισήμους τελετὰς πρό του πλήθους παρέχει αὐτὸν ὑπόδειγμα ευπειθείας, τάξεως, και ευγενούς συμπεριφορὰς".

Σας ἐδώσαμε μια ἰδέα του ἰδανικοῦ μαθητοῦ (οὐκ ἦταν βέβαια ὅλοι τέτοιοι) τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Τώρα αν θέλετε να ἰδῆτε πὼς τιμωροῦνταν οἱ ἀτακτοὶ και κακοήθεις μαθηταί, διαβάστε και το παρακάτω πρακτικό:

Πρακτικὸν 7ον

Σήμερον τὴν 10ην Φεβρουαρίου 1911 συνελθόντες οἱ υποφαινόμενοι Εφορο-επίτροποι των εὐαγῶν ἰδρυμάτων τῆς Κοινότητος ἀνω Κονίτσης, ὑπὸ τὴν προεδρείαν του Γενικοῦ Αρχιερατικοῦ Επιτρόπου Αρχιδιακόνου κ. Δημητρίου εν τῷ εφορείῳ, και λαβόντες ὑπ'ὄψιν γραπτὴν καταγγελίαν του Ἑλλην. διευθυντοῦ των Σχολῶν κ. Ν. Παπακώστα, καταγγέλοντος των εκ των μαθητῶν τῆς 6ης τάξεως του ἀρρεναγωγείου Ἡλίου Β. Καλογιάννην ἐπὶ ἀτασθάλῳ και ἀνηθικῳ διαγωγῇ, ἐπειδὴ οὐ περί οὗ πρόκειται μαθητῆς ἀπεδείχθη ἐπανελημμένως ὅτι εἶναι κακοήθης και ἐπειδὴ κατὰ τον ἐσωτερικὸν Κανονισμόν τῆς Σχολῆς οἱ ἀνήθικοι μαθηταί τιμωροῦνται δι' ἀποβολῆς. Διὰ ταῦτα, αποφασίζομεν παμψηφεί ὅπως ο μαθητῆς οὗτος τιμωρηθῇ δι' ὀριστικῆς ἀποβολῆς ἀπὸ τῆς Σχολῆς.

Ο Προεδρεύων
Ο Γεν. Αρχ. Επίτροπος
Αρχιδιάκονος Δημήτριος

Τα μέλη
Α. Μ. Γουσγούνης
Ζήσης Ν. Παπανίκος
Μ. Α. Ζήσης
Χαρ. Κ. Λαμπρίδης

ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ

Θα κλείσωμε το θέμα μας με μία σύντομη περιγραφή των σχολικών εξετάσεων επί Τουρκοκρατίας, αντλώντας τα στοιχεία μας από έγγραφα και εφημερίδες της εποχής και κυρίως από τις αφηγήσεις της υπέργηρης δασκάλας κυρίας Ουρανίας.

Και πρώτα θα παραθέσωμε μία ανταπόκριση της εφημερίδας "Φωνή της Ηπείρου" σχετική με τις εξετάσεις του σχολικού έτους 1894-95, σταλμένη κατά πάσαν πιθανότητα από τον αείμνηστο Νικόλαο Παπακώστα.

"Αι εξετάσεις εις Κόνιτσαν"

"Ἦρξαντο προχθές εν Κονίτση αι εξετάσεις του Ελληνικού Σχολείου και αυθημερόν (δεν αναφέρεται η ημερομηνία) ἔληξαν. Κατά το ειωθός πρότον εγένετο δοξολογία υπό του μητροπολίτου Βελλάς και Κονίτσης, εἶτα εψάλη ὕμνος προς τον θεόν και τον Σουλτάνον. Μετά ταῦτα δε ο Ελληνοδιδάσκαλος κ. Παπακώστας διά λόγου απερίττου ἐξέθηκε τα πεπραγμένα κατά το λήξαν σχολικόν έτος περιορισθείς εις τούτο μόνον, και ουχί ως ἄλλοτε διδάσκαλοι διά λόγων εκτενεστέρων ἐξέθετον τα διάφορα παιδαγωγικά και φιλοσοφικά συστήματα διά γλώσσης αρχαιΐζουσης, ἦν ουδ'αυτοί ἠννόουν. Τούτον καταβάντα εκ του βήματος διεδέχθη ο διδάσκαλος της τουρκικής γλώσσης, διότι ἐφέτος ἔνεκα του καταναγκαστικού νόμου περί ἐκμαθήσεως της τουρκικής η εφορεία καλώς πράττουσα διώρισε διδάσκαλον τον κάτοχον της τουρκικής γλώσσης κ. Ιγνάτιον Μανθούλην, οστις ωμίλησε τουρκιστί αποσπάσας τα συγχαρητήρια οθωμανών και Χριστιανών. Εἶτα ἤρξαντο αι εξετάσεις πρότον των θρησκευτικών και εἶτα των τουρκικών και εν τοις ἐπιλοίποις μαθήμασι, ως δε εβεβαιώθη οι διδάσκαλοι ἐργάσθησαν ευσυνειδήτως και καρποφόρως".

Και τώρα ας συνεχίσωμε σύμφωνα με τις αναμνήσεις και αφηγήσεις της υπέργηρης δασκάλας κυρά Ουρανίας.

"Οι εξετάσεις της εποχής εκείνης αποτελούσαν μία από τις μεγαλύτερες γιορτές της αυστηρής και σεμνής κοινωνίας μας. Παρευρισκόταν σ'αυτές και οι γυναίκες ἀκόμη-οι παντρεμένες εννοείται-που δε λάβαιναν μέρος σε καμιά ἄλλη κοσμική δημόσια εκδήλωση. Ο Δεσπότης, ο Καϊμακάμης (Υποδιοικητής), ο Δήμαρχος, ο Τζιζά Ρεϊζης (Πρόεδρος Πρωτοδικείου Κονίτσης), ο Κατής (Ειρηνοδίκης-Ιεροδίκης), οι Δημογέροντες, οι Πρόκριτοι και αζάδες και ὅλοι οι εκπρόσωποι των Τουρκικών και Χριστιανικών αρχών ἦταν παρόντες".

Οι δε εφοροεπίτροποι διόριζαν και κριτάς των εξετάσεων, ὅπως ἐμφαίνεται ἀπό το παρακάτω δημοσιευόμενο έγγραφο του έτους 1906:

Σελίς Κώδικος 89

Κύριε Αριστοκλή Σ. Πατέρα

Ενταύθα

Εχοντες υπόψιν την ατομικήν υμών υποχρέωσιν προς την ενταύθα Σχολήν ημών, παρ'ἧς ἠντλήσατε τα πρώτα της εκπαιδεύσεως νάματα, αφ'ετέρου θεωρούντες ὅτι μάλλον ευόρκως εκπληρούμεν το καθήκον ημών ἀπέναντι της προσφιλοῦς νεολαίας της πόλεως ημών. Νομίζομεν, ὅτι ευχαρίστως θέλετε

δεχθή την κοινήν παρ'ημών εκλογήν σας ως κριτού εκείνης εις τας προσεχείς δημοσίας εξετάσεις γενησομένας τη 16η ισταμένου μηνός ημέρα Κυριακή.

Εκ Κονίτση τη 12η Ιουλίου 1906

Οι Εφοροεπίτροποι

Κ.Ηγουμενίδης

Λάζαρος Γ.Τσίλης

Α.Μ.Γουσγούνης

Αριστείδης Δ.Παπάς

Μετά την καθιερωμένη Δοξολογία και τον Αγιασμό που έκανε ο Δεσπότης, ψαλόταν ένας ύμνος προς τον θεό και έπειτα ο ύμνος του Σουλτάνου.

Κατόπι ένα παιδί (μαθητής) απήγγειλε τους παρακάτω στίχους:

- Οποία χαρά, ημέρα λαμπρά,
Ας τρέξωμεν όλα στάς τάξεις φαιδρά.
Καλοί μας γονείς, και σείς συγγενείς,
Πλησθήτε μαζί μας, χαράς και ηδονής.
Ως ο κηπουρός συνάζει φαιδρός,
καρπούς όταν έλθη του θέρους καιρός.
Ούτω θα σας δείξωμεν και ημείς χαρωποί,
Ποιοί ήσαν του έτους μας όλοι οι καρποί.
Και ο μέγας θεός και ημών πλαστοουργός,
Θα ελθή εις τα τέκνα αυτού αρωγός.

Έπειτα ακολουθούσε η εξής θρησκευτική απαγγελία:

- Θεός υπάρχει εις τους ουρανούς, προστάτης των ανθρώπων,
Η καρδιά και ο νούς τον βλέπ' εις πάντα τόπον.
Με τον νούν και την καρδιαν, τον θεόν ευχαριστώ,
Εις αυτόν ζωήν, αγάπην, και τα πάντα χρεωστώ.
Ω θεέμου, φώτισέ με, ν'αγαπώ τας αρετάς,
Ω θεέ μου οδηγησέ με, εις τας πράξεις τας καλάς.
Σύ και μόνον κυριεύεις, την οδύνην, την χαράν,
Σύ την τύχην μου, το πέν μου, και αυτήν μου την ζωήν.
Φύλαξέ με Κυριέ μου, απ' αυτούς τους πειρασμούς,
Του προκαίρου τούτου κόσμου, τους κακούς διαλογισμούς.

Και όταν τελείωνε η θρησκευτική απαγγελία τα κορίτσια του Νηπιαγωγείου-Παρθεναγωγείου τραγουδούσαν το άσμα του μεγάλου ευεργέτου Δερδέκη:

- Τον αείμνηστον Δερδέκην, και τον μέγαν ευεργέτην,
Στεφανώσατε παιδιά, όλα μ' ανοιχτή καρδιά.
Δέξε αθάνατο στεφάνι ιερά σελπή σκιά,
Που κανένα δεν το φθάνει στην τιμή στην ευμορφιά.
Προς τιμήν και ευγνωμοσύνην του ευεργέτου μας παιδιά,
Διά την τόσην καλωσύνην, ας αναφωνήσωμ' όλα μ' ανοιχτή μας την καρδιά
Αλησμόνητος να είναι ο αείμνηστος Δερδέκης,
Ο μεγάλος ευεργέτης,
Της πατρίδος το λαμπρόν αστέρι,
Των νηπίων το ιερόν ξεφτέρι.

Αιωνία του η μνήμη, αιωνία του η μνήμη, αιωνία του η μνήμη.

Και επακολουθούσε κατάθεσις στεφάνου εις την εικόνα του μεγάλου ευεργέτου, κάτω από την οποία υπήρχε η επιγραφή: "Εκ στόματος νηπίων και θηλαζόντων κατηρτήσω αίνον".

Ύστερα ακολουθούσε το τραγούδι του ξενητεμένου (ωμιλεί το σώμα με την ψυχή):

- Ω ψυχή μου, τί έχεις τώρα και στενάζεις θλιβερά;
Δεν σου δίδ' η ωραία χώρα, κύν μικράν παρηγοριά;
- Όχι! όχι, δεν μου δίδει η ξένη γη παρηγοριά,
Ό,τι η πατρίς μας δίδει, δεν μας δίδει η ξενητεία.
- Των φιλτάτων στερημένη, εις την ξένη περπατείς,
Ω ψυχή μου τι σου μένη; ή απαύστως να θρηνείς.
Θρήνει, θρήνει, έως ότου έλθ' η ώρα η καλή,
Να πατήσης όπου είναι της πατρίδος μας η γη,
Τους γονείς μου να φιλήσω, φίλους μου και αδελφούς,
Εις τους λόφους να πηδήσω, να χορεύσω στους αγρούς.

Μετά από αυτό, γινόταν η προφορική εξέταση στα θρησκευτικά, και ακολουθούσε άλλο τραγούδι, και κατόπι ένας διάλογος, και μετά απ' αυτόν η εξέταση στα Ελληνικά (ανάγνωση). Έπειτα, πάλι ένα τραγούδι, μία απαγγελία, κι' ένας διάλογος. Μετά από αυτόν ακολουθούσε η εξέταση στην πραγματογνωσία, και άλλο τραγούδι, ακόμη ένας διάλογος, και η εξέταση στα μαθηματικά. Έπειτα ακολουθούσαν οι εξετάσεις του Νηπιαγωγείου, με πρώτη την παρακάτω απαγγελία:

- Μικρό πουλάκι πέταξα κι' εγώ απ' τη φωλιά μου,
Και ήλθα 'δώ ν' ακούσετε κι' εμένα τη λαλιά μου.
Με βλέπετε παιδάκια μου, καλά μου αδελφάκια,
Π' άφησα τα τουφέκια μου και τ' άλλα παιχνιδάκια.
Κι' ήλθα σε τούτη τη φωλιά, που κατοικούν πουλάκια,
Να μάθω γράμματα πολλά, ποιήματα, τραγουδάκια.

Ακολουθούσαν και άλλες απαγγελίες και διάλογοι των νηπίων και έπειτα ένα ακόμη τραγούδι:

"Ο ξενητεμένος"

- Ασπασμούς προς σέ ευθύνω, ώ πατρίς αγαπητή,
Και πληθύν δακρύων χύνω, και οδύνη με κρατεί.
Στέγη υπό την οποίαν έτυχε να γεννηθώ,
Πότε πάλι με καρδίαν ευτυχή θα σ' ασπασθώ;
Μάτην στρέφω προς τα άνω πόθων βλέμματα κι ευχής,
Εις γην ξένην θ' αποθάνω σκυθρωπός και δυστυχής.

Τελευταία ήταν η ακόλουθη απαγγελία:

"Ο Αποχαιρετισμός"

- Χαίρετε, το έτος λήγει, εξητάσθημεν λοιπόν,
Τώρα ανάπαυσις ολίγη, και καιρός διακοπών.

Χαίρετε γονείς και φίλοι, και διδάσκαλοι ημών,
Διά σας κινούμεν χείλη ευχαριστιών θερμών.
Και του χρόνου με υγείαν, είτε ώ φίλοι και γνωστοί,
Εις εξέτασιν ομοίαν να φανώμεν ικανοί.

Και οι εξετάσεις τελείωναν.

Τελειώνωμε και εμείς την χωρίς μεγάλες αξιώσεις πραγματεία μας αυτή, πιστεύοντας-αν και δεν εξαντλήθηκε το θέμα-πως συμπληρώσαμε ένα κενό και με την ελπίδα να επανέλθωμε συμπληρωματικά με νεώτερα άγνωστα στοιχεία στο μέλλον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΠΩΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΘΗΚΕ Η ΚΟΝΙΤΣΑ ΚΑΙ Η ΕΠΑΡΧΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΖΥΓΟ

Η Κόνιτσα, λόγω της γεωγραφικής της θέσεως και της γειτνιασεώς της με τη Βόρειο Ήπειρο και τη φοβερή αυτή αιμοδότρια του Τουρκικού στρατού, απελευθερώθηκε σχεδόν τελευταία απ' όλες τις άλλες πόλεις της Ηπείρου, κατά την 24η Φεβρουαρίου 1913. Για να ελευθερωθή όμως, προηγήθησαν αρκετοί αγώνες, τους οποίους διεξήγαγον τόσο ο Ελληνικός Στρατός και τα ανταρτικά σώματα, όσον και οι κάτοικοι των γύρω χωριών και υπέφερε όχι ολίγα και η ίδια η πόλι από τα στίφη των εχθρών που την κατέκλυσαν.

Μετά την τελευταία ήττα του στην Κορυτσά (6.12.1912), εδώ στην Κόνιτσα κατέφυγε τελικώς ο περιβόητος Τζαβήτ Πασιάς με τα υπολείμματα του στρατού του, δύο χιλιάδες περίπου ελεεινών και πειναλέων στρατιωτών, τους οποίους εγκατέστησε μέσα στην πόλι. Τοποθέτησε και 3-4 κανόνια που διέθετε ακόμη κάτω από την πλατεία και εν συνεχεία άρχισε να απειλή και να εκβιάζει τους κατοίκους, και ιδίως τους Χριστιανούς, να του φέρουν τρόφιμα.

Εδώ κατέφυγε επίσης και εγκατέστησε την έδρα του και ο τρομερός και απαίσιος Μπεκήρ αγάς, αφού κατελήφθησαν τα Γρεβενά, που ήταν η ιδιαίτερη πατρίδα του, και όλη η Μακεδονία από τον Ελληνικό Στρατό και απ' εδώ εξορμούσε και κατέστρεφε τα χωριά της Ηπείρου, και κυρίως του Ζαγορίου, λεηλατώντας, σφάζοντας, καίγοντας, και μη σεβόμενος ούτε τους ιερούς ναούς και τα ιερά άμφια, σκεύη και εικόνες.

Έδρευαν τότε στην Κόνιτσα και ο περίφημος Μουχτάραγας ή Μουχτάρμπεης Σεβράνης, ο παλαιός διδάκτης των Λεωνίδα και Νταβέλη με 250-300 άνδρες, ο Μπίμπασης Αχμέτ βέης με το τάγμα του, καθώς και οι Κυρήμ, Ιζέτ και Τζιαφέρ Τσιαουσήδες με τα αποσπάσματά των. Όλος αυτός ο Τουρκικός στρατός, που έφθανε ή ξεπερνούσε τις τέσσερις χιλιάδες, τρεφόταν από την Κόνιτσα και τα ελάχιστα κοντινά χωριά. Οι δύστυχοι κάτοικοι στερούσαν τους εαυτούς των επί τρεις μήνες για να τροφοδοτούν αυτά τα άγρια και πειναλέα στίφη.

Αλλά το άστρο της ελευθερίας είχε αρχίσει να ανατέλλη στον ορίζοντα. Τα περισσότερα από τα ορεινά χωριά της επαρχίας είχαν υψώσει την Ελληνική σημαία. Από τις αρχές Νοεμβρίου του 1912 είχαν κάνει κιόλας την εμφάνισι τους τα πρώτα αντάρτικα σώματα. Ο καπετάν Σιδέρης από το Γιαννοβένι της Μακεδονίας εμφανίστηκε στη Βούρμπιανη με εθελοντές Βουρμπιανίτες και από άλλα χωριά, ερχόμενος κατ' ευθείαν από την Αθήνα, και οι Βουρμπιανίτες εξωπλίσθησαν αμέσως με 100 γκράδες σταλμένους από την Αδελφότητά των.

Οι Σελτσιώτες εξωπλίσθησαν κι' αυτοί με 10 γκράδες. Ο ηγούμενος της Μονής Ζέρμας Διονύσιος Παπαδάτος, μνημένος από τον Δεσπότη Σπυρίδωνα, δημιούργησε αντάρτικο σώμα με εθελοντάς από διάφορα χωριά της επαρχίας και ξεσήκωσε τα χωριά Ζέρμα (νυν Πλαγιά) και Κάντσικο (νυν Δροσοπηγή). Η Φούρκα, μιμούμενη τη γειτονική της γενέτειρα ηρώων Σαμαρίνα, είχε επαναστατήσει ακόμη νωρίτερα και κοντά σ' αυτή το ηρωικό Κεράσοβο (νυν Αγία

Παρασκευή), που εξοπλίσθηκε με 150 γκράδες, τους οποίους μετέφεραν από τα Γρεβενά ο αγωγιάτης Κώστας Γαλάνης με την παρέα του.

Όπως διηγείται ο Β.Τζαλόπουλος στο "Ηπειρωτικό Ημερολόγιο" (1914, σελ.137), οι αρχές της Κονίτσης ζήτησαν από τους μουχτάρηδες της Φούρκας να τους στείλουν μάλλινα εσώρουχα. Κι' εκείνοι τους έστειλαν ένα δέμα με κόκκινα φέσια κι' ένα λακωνικό σημείωμα που έγραφε: "Ελάτε να τα πάρετε".

Λαβαίνοντας λοιπόν οι Τούρκοι της Κόνιτσας αυτή την επιστολή και μαθαίνοντας συγχρόνως ότι η Φούρκα και τα τριγύρω χωριά επαναστάτησαν, ετοίμασαν ένα σώμα από πεντακόσιους περίπου άνδρες, με επικεφαλής τον Κυρήμ Τσιαούση που γνώριζε τα μέρη και τους ανθρώπους, γιατί είχε χρηματίσει σταθμάρχης άλλοτε εκεί, και το έστειλαν να καταστρέψει τη Φούρκα και το Κεράσοβο. Δεν κατόρθωσε όμως να κάνει σχεδόν τίποτε. Παρ' όλο που έκανε τρεις εφόδους, αναγκάστηκε να γυρίσει πίσω κατισχημένος στην Κόνιτσα, αφού ελεηλάτησε μόνον το Κεράσοβο.

Κατόπιν ο Κυρήμ Τσιαούσης στράφηκε προς την Στράτσιανη (νυν Πύργος), όπου συνέλαβε σαράντα περίπου κατοίκους και τους έστειλε δεμένους στην Κόνιτσα. Βαδίζοντας δε προς την Πυρσόγιαννην και τη Βούρμπιανην, εφόρευσε πέντε-έξι χωρικούς και αφού έφτασε μέχρι το χωριό Οξυά (πρώην Σέλτση), όπου συνεπλάκησαν οι προφύλακές του με ενόπλιους Βουρμπιανίτες και Σελτσιώτες, ξαναγύρισε πάλι στη Στράτσιανη, απ' όπου έκανε άλλες μιά-δύο εξορμήσεις προς βορράν, λεηλατώντας και αρπάζοντας τα τρόφιμα των χωρικών.

Προτού προηγηθούν τα παραπάνω γεγονότα, προσπάθησε ο διοικητής της Τουρκικής Χωροφυλακής Κονίτσης Φεϊκή Εφένδης να επαναφέρει με την πειθώ τα επαναστατημένα χωριά σε υπαταγή, αλλά οι ηρωικοί κάτοικοι του απάντησαν, όπως είδαμε, μόνον με τα όπλα.

Εκτός όμως από τα χωριά που αναφέραμε, μόλις απελευθερώθηκαν τα Γρεβενά και η Κοζάνη, επαναστάτησαν και όλα τα βλαχόφωνα χωριά της λάκκας του Αώου. Παρ' όλο που η Ρουμανική προπαγάνδα, με την ανοχή και συμπαράσταση της Τουρκικής Διοικήσεως, είχε αγωνιστεί τόσο για να πετύχει τον αφελλητισμόν των και ο τρομερός και αιμοβόρος Ρουμάνος λήσταρχος Τραγιάν με τη συμμορία του τριγύριζε προς εκείνα τα μέρη, ωπλίστηκαν και ύψωσαν την Ελληνική σημαία.

Πρώτη-πρώτη ξεσηκώθηκε η ηρωική κωμόπολη Βριάζα (νυν Δίστρατο) με αρχηγούς τον μουχτάρη της Νικόλα Γούλα, τον δάσκαλο Ξενοφώντα από τη Ντοβρά, τον Τζήμο Γεράση και τον ιερέα Παπαθανάση. Με ογδόντα περίπου γκράδες, που τους είχαν κρυμένους στο κοιμητήριο της εκκλησίας από την εποχή του Μακεδονικού αγώνος, ωπλίστηκαν ισάριθμα Βριαζιώτικα παλληκάρια με επικεφαλής τους: Χρήστο Αρόφσια, Νικόλα Καραγιάννη, Γούλα Κατσιμπαρη και Γούσια Μάϊπα, έπιασαν τους γύρω λόφους και με τα στρατηγήματά των ανάγκασαν τον αποσπασματάρχη Τζιαφέρ Τσιαούση και τον απαίσιο Ρουμάνο αρχιληστή Τραγιάν να φύγουν διά νυκτός από το χωριό τους.

Ακολουθώντας το παράδειγμα της Βριάζας επαναστάτησαν και τα άλλα χωριά. Το Αρμάτοβο (νυν Άρματα) με αρχηγό τον Γιάννη Γκρόσο, οι Πάδες με επικεφαλής τον Μουχτάρη των Θανάση Παπόνη και το Παλαιοσέλι με αρχηγό τον ηρωικό Τενεκέ. Σε λίγες ημέρες ήρθαν στα χωριά αυτά και οι οπλαρχηγοί Γεώργιος Τσιοκαντάνας από το Περιβόλι (ή μάλλον από το Προσγόλι), ο Κανι-

ζιέλος από τη Λαΐστα και τελευταίος ο Θεσσαλός (νομίζω Καρδιτσιώτης) Νικόλαος Μπλατσής με τα σώματά των, και έτσι ενωμένοι όλοι μαζί δεν άφησαν τους Τούρκους να πατήσουν πιο πάνω από το Γκριζμπάνι (νυν Ελεύθερο). Εις μάτην έστειλε και σ' αυτούς ανθρώπους-όπως τον Πλατή από το Γκριζμπάνι-ο Φετή εφένδης για να τους πείση να υποταχθούν. Εκείνοι του απαντούσαν πάντοτε με το "Μολών λαβέ".

Αλλά ας ρίξωμε και μια ματιά να δούμε και τι γινόταν μέσα στην Κόνιτσα. Προτού ανατείλουν η 23η και 24η Φεβρουαρίου 1913, οι ημέρες της ελευθερίας της, αυτή υπόφερε αρκετά, όπως είπαμε. Και πρώτα-πρώτα περιορίσθηκε, φυλακίσθηκε και παρ'ολίγον να καταδικασθή εις την εσχάτην των ποινών ο Μητροπολίτης της, ο φλογερός, ένθερμος και ακαταδάμαστος πατριώτης Σπυρίδων Βλάχος, ο οποίος ήταν επί μακράν σειράν ετών ένα από τα σημαίνοντα μέλη της Ηπειρωτικής Εταιρείας και επικοινωνούσε συνεχώς με τα ανταρτικά σώματα και τους μεμνημένους προκρίτους της Επαρχίας.

Οι τουρκικές αρχές της Κονίτσης πάντοτε τον υποψιαζόταν, αλλά δεν μπορούσαν να βρουν εύκολα αιτία και αφορμή να τον ενοχοποιήσουν για κάτι και να τον συλλάβουν. Ο επιτελής του Ιωάννης Κέντρος, ανθυπασπιστής του Ελληνικού Στρατού και φαινομενικά υπάλληλος της Μητροπόλεως, τα κανόνιζε ωραία. Και ο έμπιστος αγωγιάτης του, ο περίφημος Τούρκοκονιτσιώτης Χουσέν Μπαλατίνας, μολονότι Μουσουλμάνος, μετέφερε ασφαλίστατα τα έγγραφα και τις επιστολές του στα Γιάννινα, χωρίς να γίνεται καθόλου ύποπτος ή αντιληπτός.

Κάποτε όμως, έβαλε ο διάβολος την ουρά του και οι Τούρκοι συνέλαβαν έναν αγγελιοφόρο, ο οποίος μετέφερε μια επιστολή, την οποία ο Σπυρίδων απηύθυνε προς τον γιατρό Λουκά Δημαράτο στο Λεσκοβίκι, και τον ρωτούσε συνθηματικά να του απαντήσει αν έπεσε ή όχι ακόμη η Κορυτσά. Ο αγγελιοφόρος αυτός φαίνεται πως θα βασανίστηκε και φλυάρησε και οι Τούρκοι έθεσαν αμέσως κάτω από αυστηρή παρακολούθηση τον Δεσπότη, ζητώντας αφορμή να τον συλλάβουν.

Και αυτή δεν άρχισε να παρουσιασθεί. Όταν ο Μητροπολίτης επεσκέφθηκε, περί τας αρχάς Φεβρουαρίου του 1913, τον Τζαβήτ Πασά και του εξήτησε να απελευθερώσει τους κρατούμενους που είχε στείλει ο Κυρήμ Τσαούσης από τη Στρατιάνη και άλλα χωριά, ο άγριος και Χριστιανομάχος αυτός Πασάς, όχι μόνο δεν θέλησε να τον ακούση, αλλά τον απεδίωξε σκαιώτατα και τον περιόρισε στην Μητρόπολι, γύρω από την οποία ετοποθέτησε φρουρά.

Ο γέρων Μ.Μπινόλας διηγείται ότι όχι μόνον τον Δεσπότη, που δεν ήθελε να κάνει έγγραφα παραινεντικά προς τα διάφορα χωριά για να υποταχθούν, προφασιζόμενος ότι δεν εισακούεται, εκακοποίησε ο Τζαβήτ Πασάς, αλλά και τους ίδιους τους προκρίτους Τουρκοκονιτσιώτες και τις Αρχές επέπληξε, διότι δεν εφρόντισαν να πατάξουν εγκαίρως τα κινήματα των γκιαούρηδων χωρικών. Προσπάθησε δε ο ίδιος αυτός Πασάς να βρή μεταξύ των Χριστιανών κατασκόπους για να τους στείλη να του φέρουν πληροφορίες από τα γύρω χωριά, και πρόσφερε αρκετά, αλλά με μεγάλη δυσκολία κατόρθωσε να βρή έναν ή δύο. Είπαν για κάποιον που κατήγετο από την Πυρσόγιαννη ότι εστάλη εκεί για να κατασκοπεύση, αλλά μόλις εννόησαν τις προθέσεις του ή ειδοποιήθηκαν καταλλήλως οι συμπατριώτες του, τον εξυλοκόπησαν άγρια και δεν τον άφησαν να επιστρέψη πίσω στην Κόνιτσα. Την ίδια τύχη είχε και ο άλλος, κάποιος Στ.

Τζινιέρης, υπάλληλος του Χουσέν Σιαϊμβη, ο οποίος κατήγετο από το Γκριζμπάνι, και προσποιούμενος τον άρρωστο μεταφέρθηκε στο χωριό του από τον Θωμά Γάκη, ο οποίος όμως μνημένος στην Εθνική ιδέα τον παρέδωσε αμέσως στους αντάρτες και κατατάχθηκε και ο ίδιος στα ανταρτικά σώματα. Κατά Γούσια Γεράσην όμως, Βριαζιώτην αγωνιστήν, ο Τζινιέρης πήγε στο Γκριζμπάνι (νυν Ελεύθερο) και εξελήφθη ως κατάσκοπος, αλλά δεν ήταν τοιούτος, ή μάλλον υπεσχέθη στους Τούρκους να τους στείλη ειδήσεις, αλλά δεν το έκανε. Απόδειξη, ότι δεν ήταν κατάσκοπος ή ότι εξαπάτησε τους Τούρκους, είναι το ότι αυτοί οι ίδιοι οι Τούρκοι πρώτο-πρώτο κάψανε το σπίτι του, υποχωρώντες τον Φεβρουάριο του 1913.

Βλέποντας ο Τζαβήτ Πασάς ότι τα στρατεύματά του δεν μπορούσαν να καταβάλουν τους αντάρτες και τους επαναστατημένους χωρικούς, οι οποίοι δεν άφηναν τους Τούρκους να καταπατήσουν τα ορεινά χωριά, ξέσπασε και πάλιν εναντίον του Μητροπολίτου. Τον συνέλαβε λοιπόν περί τας αρχάς (πρώτον δεκαήμερον) Φεβρουαρίου του 1913 και τον εφυλάκισε εκεί που είναι τώρα το σπίτι της Ολυμπιάδας. Αφού δε τον εβασάνισε αρκετά, τον παρέπεμψε στο στρατοδικείο, με σκοπό να τον καταδικάση εις την εσχάτην των ποινών. Ο Γραμματεύς του όμως Σπύρ. Δόβας, ο αείμνηστος Σχολιάρχης Νικ. Παπακώστας και τα άλλα μέλη του Εθνικού Κομιτάτου Κόνιτσης, κινήθηκαν δραστηρίως. Έφθασε η είδηση στ'αυτιά του Διαδόχου Κωνσταντίνου, κι' εκείνος τηλεγράφησε αμέσως στον Εσάτ Πασά των Ιωαννίνων, λέγοντάς του ότι τον καθιστά υπεύθυνον για τη ζωή του Μητροπολίτη Σπυριδωνος. Ο δε Εσάτ Πασάς, προβλέποντας ότι πολύ σύντομα θα ηττηθή ή θα παραδοθή, ειδοποίησε αμέσως τον Τζαβήτ Πασά και του παρήγγειλε να μη θίξη ούτε τρίχα της κεφαλής του Δεσπότη.

Παράλληλα δε, οι Χριστιανοί κινήθηκαν και προς την κατεύθυνσι των εγχώριων Τούρκων, οι οποίοι, προβλέποντας επίσης ότι θα πέσουν στα χέρια των Ελλήνων, έσπευσαν να μεσολαβήσουν και αυτοί υπέρ του Μητροπολίτου. Ο Τζαβήτ όμως ήταν αμετάπειστος, διότι δεν είχε λάβει ακόμη τη διαταγή του Εσάτ Πασά. Επενέβη τότε ο γηραιός Μουχτάραγας ή Μουχτάρμπεης Σεβράνης και του είπε:

- Εσύ Πασά μου θα φύγης με το ασκέρι σου, τι θ' απογίνουν όμως ετούτοι εδώ; Και έδειξε τους Τουρκοκονιτσιώτες. Θα τους σφάξουν όλους, πρόσθεσε, οι Έλληνες σαν έρθουν και δε βρουν ζωντανό τον Δεσπότη τους.

Δεν έχεις καμιά θέσι εσύ για να μου δώσης συμβουλές ή να με διατάξης τι θα κάνω, απάντησε περιφρονητικά ο Τζαβήτ Πασάς.

- Πρόσεξε καλά! τόνισε ο Μουχτάρμπεης, μόλις αγγίξης έστω και μία τρίχα του Δεσπότη θα χτυπηθούμε. Δεν θα φύγης ζωντανός από την Κόνιτσα. Βλέπεις τα παλληκάρια μου; και του έδειξε τους άντρες του που ήταν συγκεντρωμένοι κάτω από την πλατεία. Είναι έτοιμα να χτυπηθούν με τους δικούς σου ντουντούμηδες μόλις τα διατάξω.

Ο Τζαβήτ αποσύρθηκε βλοσυρός. Δεν άργησε όμως να λάβη τη διαταγή του Εσάτ Πασά και τότε άλλαξε αμέσως τακτική. Φώναξε ευθύς τους αξιωματικούς που θα αποτελούσαν το Στρατοδικείο και τους έδωσε εντολές. Την άλλη ημέρα κι' όλας ο Μητροπολίτης οδηγήθηκε από τη φυλακή στο Διοικητήριο, όπου αθωώθηκε, όπως ήταν επόμενο, και αφέθηκε ελεύθερος να επιστρέψη στη Μη-

τρόπολι ύστερα από φυλάκιση αρκετών ημερών, όπως διηγείται ο Αλ.Φλώρος, ο οποίος ήταν αυτόπτης μάρτυς των γεγονότων.

Την άλλη ημέρα το απόγευμα, ο Σπυρίδων μαζί με τους Τούρκους αξιωματικούς (πλην Τζαβήτ Πασά) συζητούσαν τουρκικά σαν καλοί φίλοι μέσα στο αργυραμοιβείο των αδελφών Φλώρου, σαν να μην είχε συμβή τίποτε. Και όταν μάλιστα ετοιμάσθηκε για αποχώρησι, του επρότειναν να του προσφέρουν και άλογο για να ανηφορίση προς τη Μητρόπολι, αλλά αυτός αποποιήθηκε με εύσχημο τρόπο.

Και τώρα ας περιγράψω με λίγα λόγια τις μάχες που προηγήθηκαν από την απελευθέρωσι της Κονίτσης.

Στις 15 περίπου του Ιανουαρίου 1913 εξεστράτευσαν και πάλι οι Τούρκοι εναντίον του ηρωϊκού Κερασόβου, οι κάτοικοι του οποίου, μαζί με τους οπλαρχηγούς Σιδέρην, Ηγούμενον Ζέρμας Περικλήν, και τους Τσιαοκάνταναν, Κανιζιέλον, Αρόφσιαν, Μάϊπαν και λοιπούς που κρατούσαν τα προς τον Σμόλιγκαν υψώματα, και με ολίγους Φουρκιώτες, επολέμησαν επί δύο ημέρας γενναϊότατα. Αλλά, λόγω του ότι αφ' ενός μεν οι εχθροί ήταν πολυάριθμοι, αφ' ετέρου δε εξαντλήθηκαν τα πυρομαχικά των, την τρίτη ημέρα, 18 Ιανουαρίου, εξαναγκάσθηκαν να εκκενώσουν το χωριό των και να αποσυρθούν συν γυναιξί και τέκνοις προς Φούρκαν και Σαμαρίναν.

Οι Τούρκοι κατέλαβαν το χωριό, στο οποίο είχαν παραμείνει μόνον 5-6 γέροντες και γρηές και επεδόθησαν στη λεηλασία.

Αλλά οι Κερασοβίτες δεν εκάθησαν με σταυρωμένα χέρια. Έσπευσαν αμέσως στα Γρεβενά, όπου προμηθεύτηκαν νέα πυρομαχικά, και ο Φρούραρχος συνταγματάρχης Καλογερόπουλος απέστειλε προς ενίσχυσί των δύο λόχους του Α' Συντάγματος, υπό την αρχηγία του γενναίου λοχαγού Δ.Παπανικολάου, ο οποίος είχε υπό τας διαταγάς του τους ανθυπολοχαγούς Αντωνόπουλον, Κωνσταντάτον, Γκούμαν και Τρίγκαν.

Άμα έφθασε ο Παπανικολάου στη Φούρκα, εκάλεσε σε σύσκεψη όλους τους οπλαρχηγούς και αποφάσισαν να κάνουν πρώτα αναγνώρισι του εδάφους και ακολούθως να πλήξουν τον εχθρό. Έξαφνα όμως, διαδόθηκε η φήμη ότι οι Τούρκοι βαδίζουν προς τη Φούρκα. Και τότε συγκεντρώθηκαν όλοι, τακτικός στρατός και ανταρτικά σώματα, και εβάδισαν προφυλακτικά προς το Κεράσοβο.

Οι Τούρκοι όμως δεν είχαν μετακινηθή καθόλου και τους εκύκλωσαν χωρίς να το αντιληφθούν. Πριν ακόμη κατεβή η κύρια δύναμις των Ελλήνων και ο Διοικητής Παπανικολάου, οι άτακτοι άρχισαν να πυροβολούν και εφόνευσαν δύο-τρεις Τούρκους. Πρώτος (κατά Β.Τζαλόπουλον "Ηπειρ.Ημερολ." 1914, σελ.204) επυροβόλησε ο ηγούμενος Ζέρμας ή (κατά Κ.Γαλάνη, αυτόπτην μάρτυρα) ο Κερασοβίτης Θόδωρος της Ντούλαινας. Η μάχη γενικεύθηκε και οι Τούρκοι έπαθαν μεγάλες ζημιές. Οι δικοί μας είχαν μόνον έναν τραυματία. Ενώ όμως οι άτακτοι Τουρκαλβανοί υποχώρησαν πανικόβλητοι, ο μπίμπασης Αχμέτ Βέης με το τάγμα του εκράτησε μέχρι αργά το βράδυ ωχυρωμένος μέσα στο χωριό.

Ο Παπανικολάου αποσύρθηκε προς διανυκτέρευσι στη Φούρκα αφήνοντας προφυλακές και το πρωί ξαναγύρισε. Οι Τούρκοι, αφού έλαβαν ενισχύσεις και από τον Κυρήμ Τσιαούση από τη Στράτσιανη, ξαναγύρισαν στο Κεράσοβο την

άλλη μέρα και ετόλμησαν να δώσουν και μερικές αψιμαχίες εναντίον των δυνάμεων του Παπανικολάου, ο οποίος όμως είχε εντολή να μην προχωρήσει ακόμη προς κατάληψη του Κερασόβου άνευ νεωτέρας διαταγής.

Κατά το βραδάκι της 25ης Ιανουαρίου 1913, φοβούμενοι οι Τούρκοι μήπως κυκλωθούν, αφού ελεηλάτησαν πρώτα όλα τα σπίτια, έβαλαν φωτιά στο Κεράσοβο και υπεχώρησαν. Έσπευσαν αμέσως οι δύστυχοι Κερασοβίτες μαζί με τον στρατό και τα ανταρτικά σώματα, αλλά ήταν αργά. Μόλις κατόρθωσαν να περισώσουν 40-50 σπίτια. Τα υπόλοιπα 80 περίπου, μαζί με 70 αχυρώνες, έγιναν παρανάλωμα του πυρός.

Μέχρι της 7ης Φεβρουαρίου, ο Λοχαγός Παπανικολάου με τον ταχτικό στρατό και με τα υπ'αυτόν ανταρτικά σώματα, αναπαυθήκανε στη Φούρκα, αφ'ενός μεν διότι επικρατούσε αφόρητη κακοκαιρία, αφ'ετέρου δε διότι δεν είχε διαταγή προελάσεως. Τέλος δε, η διαταγή έφθασε και μαζί μ'αυτή ήρθε προς ενίσχυσιν και ο 4ος Λόχος υπό τον υπολοχαγό Αθ.Τριανταφύλλου.

Οι Τούρκοι, αφού ελεηλάτησαν και έκαψαν το Κεράσοβο, επέστρεψαν πάλι στην Κόνιτσα, αφήνοντας μόνο δύο Λόχους, έναν στη Μόλιστα και έναν στην Σταρίτσιανη, για προφυλακές.

Έξαφνα όμως, ενώ ο Τζαβήτ Πασάς, ο οποίος βρισκόταν εδώ από τις αρχές Φεβρουαρίου, αναπαυόταν, παρουσιάζεται κάποιος καταδότης και λέει ότι οι αντάρτες (τα σώματα δηλαδή της Λάγκας Αώου) είχαν φτάσει στη Σουσνίτσα και απειλούσαν να αποκόψουν τους Λόχους της Μόλιστας και Στράτσιανης. Ο Πασάς ταραχτήκε και αμέσως ετοίμασε δύο σώματα, από 300 άνδρες το καθένα, και τα έστειλε το ένα από το μέρος του Πεκλαρίου (νυν Πηγή) και το άλλο μέσω των στενών Αώου-Μονής Στομίου, με εντολή να περικυκλώσουν και να εξοντώσουν τους "κομίτες".

Το μόνο όμως που κατόρθωσαν αυτά τα δύο σώματα ήταν να καταλάβουν με αρκετές απώλειες και να λεηλατήσουν το χωριό Γκριζμπάνι. Αποπειράθηκαν δε να προχωρήσουν και προς το Παλαιοσέλι, αλλά αποκρούστηκαν γενναία από τους αντάρτες και τους οπλισμένους χωρικούς και καθηλώθηκαν εκεί, όπως προαναφέραμε.

Ενώ τα παραπάνω γεγονότα συνέβαιναν εις την Σουσνίτσαν και το Γκριζμπάνι, ο Λοχαγός Παπανικολάου ξεκίνησε από τη Φούρκα και διά μέσου Σταρίτσιανης (νυν Πουρνιας) έφθασε στη Μόλιστα, όπου την αυγή της 9 Φεβρουαρίου επετέθη εναντίον οχυρωμένων στην συνοικία Μποτσιφάρι και ύστερα από πεισματώδη μάχη τους εξουδετέρωσε και συνέλαβε και 86 αιχμαλώτους. Έρχονται προς ενίσχυσίν των οι Τούρκοι της Στράτσιανης, αλλά αναγκάζονται να υποχωρήσουν κακήν κακώς προς την Κόνιτσα, αφού άφησαν εις το πεδίο της μάχης περί τους 30 νεκρούς.

Νικητής λοιπόν ο ηρωϊκός Διοικητής Παπανικολάου εγκαθίσταται στη Μόλιστα και μολονότι λαβαίνει διαταγή του Συνταγματάρχου Καλογερά να συμπτυχθή, δεν υπακούει, αλλά απαντάει ότι προτιμά να αποθάνει παρά να εγκαταλείψη τόσα χωριά εις το έλεος της Τουρκικής μάχαιρας. Ο Καλογεράς αναγνωρίζει την ορθότητα της αποφάσεώς του και όχι μόνο δεν τον τιμωρεί, αλλά του στέλλει και νέες ενισχύσεις, έναν ακόμη Λόχον υπό τον Λοχαγόν Πλατανιάν, ο οποίος καταλαμβάνει την Ζάρωση.

Ο Τζαβήτ Πασάς μαίνεται και ξεκινά ο ίδιος με όλες του τις δυνάμεις πανστρατιά από την Κόνιτσα στις 15 Φεβρουαρίου, με τα κανόνια και τα πολυ-

βόλα του, και επιτίθεται με 4.000 περίπου στρατιώτες εναντίον των Ελλήνων.

Ο Παπανικολάου όμως, αν και με πολύ ολιγώτερα μέσα και δυνάμεις, αμύνεται σθεναρά και επί έξι ημέρες ο Τούρκος δεν κατορθώνει τίποτε. Τέλος δε, την έβδομη ημέρα (21 Φεβρουαρίου) το απόγευμα, ο Τζαβήτ Πασάς λαβαίνει τη θλιβερή γι'αυτόν είδηση της πτώσεως των Ιωαννίνων και υποχωρεί πανικόβλητος, αφού προηγουμένως πυρπολεί αρκετά σπίτια του χωριού Γκριζμπάνι.

Την επομένη, στις 22 Φεβρουαρίου, κυκλοφορεί αστραπιαία σ'όλη την Κόνιτσα η είδηση ότι έπεσαν τα Γιάννενα και οι Τούρκοι υποχωρούν. Τα στήθη των Χριστιανών κατοίκων πλημμυρίζουν από χαρά, αλλά ακόμη φοβούνται, φοβούνται μήπως οι βάρβαροι υποχωρώντας προβούν σε λεηλασίες και βανδαλισμούς. Ευτυχώς όμως, οι φόβοι των αποδείχτηκαν περιττοί. Οι Τούρκοι είχαν πανικοβληθεί και ήταν εντελώς αβέβαιοι για την τύχη τους. Ξεθάρρεψαν λοιπόν σιγά-σιγά οι κάτοικοι και άρχισαν να βγαίνουν στην αγορά. Κατέβηκαν όλοι οι πρόκριτοι, Χριστιανοί και Μουσουλμάνοι, ακόμη και ο ίδιος ο Μητροπολίτης.

Οι Τούρκοι υποχωρούσαν συνεχώς και όλοι οι υπάλληλοι της Τουρκικής Διοικήσεως, οι μεμούρηδες όπως τους έλεγαν, πήραν τις οικογένειές των και τράβηξαν προς την Πρεμετή. Ο ίδιος ο Τζαβήτ Πασάς πέρασε βλοσυρός και αμίλητος μαζί με το επιτελείο του και τράβηξε για το Μπουραζάνι, χωρίς να καταδεχτεί να αποχαιρετήσει ούτε και αυτούς τους προκρίτους Τουρκοκονιτσιώτες ακόμη που είχαν παραμείνει εδώ.

Τελευταίος έμεινε ένας γενειοφόρος Τούρκος συνταγματάρχης, ο οποίος emίλησε προς τους συγκεντρωμένους Κονιτσιώτες, λέγοντάς τους περίπου τα εξής: "Αυτή είναι αγαπητοί μου η μοίρα των κρατών και των εθνών. Άλλο ανυψώνεται και άλλο κατεβαίνει, όπως ο ήλιος και το φεγγάρι που ανατέλλουν και βασιλεύουν. Ας υποταχθούμε στο κισμέτ και στη θέλησι του παντοδύναμου Θεού. Επί πέντε αιώνες η Τουρκία κυβέρνησε αυτά τα μέρη, τώρα ήρθε η σειρά των Ελλήνων. Εμείς φεύγομε ίσως για πάντα..... Σας συνιστώ όμως, εσείς να είστε πάντα ενωμένοι και αγαπημένοι. Και όπως ζήσατε έως τώρα σαν αδέρφια, Χριστιανοί και Μουσουλμάνοι μαζί, έτσι να ζήτε και στο εξής". Κατόπιν, ο ευγενής αυτός Τούρκος (εν αντιθέσει προς τον αιμοβόρο αρχηγό του) χαιρέτησε διά χειραψίας όλους ανεξαιρέτως τους προκρίτους, Χριστιανούς και Μουσουλμάνους, και ανεβαίνοντας στο άλογό του ανεχώρησε.

Ενώ είχε φύγει και ο τελευταίος Τούρκος από την πόλι, μια έκρηξι ακούστηκε χαμηλά προς το ποτάμι. Ο κακούργος Τζαβήτ Πασάς είχε αποπειραθή να ανατινάξει τη γέφυρα. Την είχε υπονομεύσει από καιρό, αλλά, καθώς λένε, κάποιοι τσοπαναραίοι βαλμένοι από το Δεσπότη αφαίρεσαν κρυφά τη μεγαλύτερη ποσότητα των εκρηκτικών υλών και έτσι η ζημιά που έπαθε ήταν πολύ μικρή. Άλλοι πάλι είπαν πως ο ίδιος ο Τουρκοκονιτσιώτης αξιωματικός Ρουστέμ Νταλήπ Βέης φρόντισε να μην καταστραφή. Όπως και να έχη το πράγμα, το σπουδαιότερο είναι ότι η γέφυρα γλύτωσε και εξυπνέτησε επί αρκετές δεκαετίες τον λαό της Κόνιτσας και της Επαρχίας και αποτελεί σήμερα ένα εξαιρετικό μνημείο της λαϊκής μας αρχιτεκτονικής.

Και οι μεν Τούρκοι έφυγαν, εξαφανίσθηκαν από την Κόνιτσα, οι Έλληνες όμως δεν εφάνηκαν να τους καταδιώκουν, ούτε έδωσαν σημεία ζωής μέχρι το βράδυ της 22ας Φεβρουαρίου. Ο λοχαγός Παπανικολάου αφ'ενός μεν δεν είχε

εντολή να προελάση, αφ'ετέρου δε δεν είχε πληροφορηθεί πιθανόν την πτώσι των Ιωαννίνων, ούτε και αντιλήφθηκε ίσως τη γενική υποχώρησι των Τούρκων αμέσως. Με την πρωτοβουλία λοιπόν του Μητροπολίτου, σχηματίστηκε μία επιτροπή από τους Νικ. Παπακώσταν Σχολάρχην, Σπυρ. Δόβαν Γραμματέα της Μητροπόλεως, Ιωάν. Αδαμαντίου ιατρόν και από δύο Μουσουλμάνους (τους Σιέχ Κιαμήλ και Δερβίς Αμπεντίν νομίζω), η οποία την άλλη μέρα ξεκίνησε πρωί-πρωί για τη Μόλιστα, να συναντήση τον Διοικητή των Ελληνικών Δυνάμεων Παπανικολάου, για να του παραδώση την Κόνιτσα.

Ο Β. Τζαλόπουλος ("Ηπειρ. Ημερολ." 1914, σελ. 214) λέει ότι τα μέλη της επιτροπής αυτής έφτασαν μόνο μέχρι το χωριό Πεκλάρι, όπου συνάντησαν τον Λοχαγό Πλατανιά που είχε κατεβή από τη Σουσνίτσα, καθώς και τους ανιχνευτές του Παπανικολάου, και τους ανακοίνωσαν ότι η Κόνιτσα εκκενώθηκε από χθές. Ο Αλ. Φλώρος όμως, ως αυτόπτης μάρτυρας που έζησε τα γεγονότα, λέει ότι η επιτροπή έφθασε μέχρι τη Μόλιστα όπου συναντήθηκε με τον λοχαγό Παπανικολάου και τον εκάλεσε να κατέλθη προς κατάληψιν της πόλεως. Αυτός όμως απάντησε ότι περιμένει τη σχετική διαταγή του Συνταγματάρχου Καλογερά. Τα μέλη της επιτροπής επέστρεψαν στην Κόνιτσα το απόγευμα (πλην του ιατρού Ι. Αδαμαντίου) όπου έφεραν την απάντησί του.

Εν τω μεταξύ όμως, μέσα στην Κόνιτσα άλλοι από τους ντόπιους Τούρκους είχαν καταφύγει σε χριστιανικά σπίτια και στη Μητρόπολι προς ασφάλειά των και άλλοι όμως που ήταν οπλισμένοι, μη βλέποντας να έρχονται οι Έλληνες, άρχισαν να αναθαρρεύουν. Έστειλε τότε εσπευσμένως ο Δεσπότης αγγελιοφόρον και κατά το δειλινό κατέβαιναν κιόλας οι πρώτοι αντάρτες από το Κουρί. Ήταν περί τους εκατό και κυρίως Βραζιώτες υπό τους Γούσια, Μάϊπαν, Μπλατσίν, Μπαταπέλον, Αρόφσιαν και Καραγιάννην. Πρώτος τους αντελήφθη, όπως λένε, ο Αγησίλαος Παπαχρηστίδης και αμέσως σκαρφάλωσε στο καμπαναριό και άρχισε να κρούει χαρμόσυνα την καμπάνα. Οι αντάρτες έβαλαν δύο-τρεις ομοβροντίες στον αέρα και ζητωκραύγασαν. Κατόπιν, ο σημαιοφόρος των Γούσια Γεράσης, ο οποίος επιζεί ακόμη θαλερός γέροντας στο Διάτσατο, ανέβηκε απάνω στο καμπαναριό και έστησε την Ελληνική σημαία. Οι Τουρκοκονιτσιώτες μαζεύτηκαν αμέσως στο καβούκι τους.

Ο Μητροπολίτης και οι πρόκριτοι τους υποδέχτηκαν με ενθουσιασμό και τους μοίρασαν φαγητά και κρασί. "Καλά που ήρθεταν αδέρφια, τα ντόπια σκυλιά είχαν αρχίσει να το παίρνουν απάνω τους. Νόμιζαν πως θα ξαναγυρίση ο Τζιαβήτης".

Οι αντάρτες αγρίεψαν ακούγοντας αυτά τα λόγια κι' ετοιμάστηκαν να χτυπήσουν τα σπίτια των μπέηδων. Ήθελαν να χαλάσουν και τον τεκέ (τουρκ. μοναστήρι) της κάτω Κόνιτσας, γιατί είχε κυκλοφορήσει προ ημερών τόσο στην Κόνιτσα, όσο και στα χωριά, η φήμη πως ο ηγούμενός του, ο μισέλληνας μπαμπά Χαϊντάρης, είχε φέρει και έκρυβε εκεί Κολωνιάτες κακούργους για να κάνουν σφαγές μέσα στην πόλι και να πλιατσικολογήσουν. Ο Δεσπότης όμως τους καθησύχασε. Τους επέδειξε μάλιστα και ένα ψεύτικο σημείωμα που έλεγε ότι οι Τούρκοι ανακατέλαβαν τη Στράτσιανη και ετοιμάζονται να επιτεθούν από τα νώτα. Κι έτσι σταμάτησαν κι αναγκάστηκαν να βγούνε σε φυλάκια, στον Άγιο Αθανάσιο, στον Αη-Λιά και τη Μακριά Ράχη.

Την άλλη μέρα, Κυριακή της Τυρινής στις 24 Φεβρουαρίου, διαδόθηκε η είδησι πως θα ερχόταν ο Ελληνικός Στρατός και όλος ο κόσμος, Χριστιανοί και

Μουσουλμάνοι, συγκεντρώθηκαν έξω στον Αγιάνη και περίμεναν. Επικεφαλής όλων ήταν ο Μητροπολίτης Σπυρίδων ντυμένος με τα χρυσοστόλιστα άμφιά του και δίπλα του οι παπάδες, δάσκαλοι, χοτζάδες και όλοι οι πρόκριτοι. Ενώ οι ώρες περνούν, τα μάτια ολονών είναι καρφωμένα πέρα προς τη Μακρορράχη.

Είχε περάσει σχεδόν το μεσημέρι, όταν έξαφνα καταφθάνει έφιππος ο γέρον ιατρός Αδαμαντίου και αναγγέλλει ότι έρχεται ο Παπανικολάου με τον Στρατό. Έπειτα από καμιά ώρα περίπου εμφανίζονται οι πρώτοι καβαλλάρηδες στη Μακριά Ράχη. Είναι ο Παπανικολάου με το επιτελείο του και κοντά του ακολουθούν άνω από 1.800 άντρες στρατιώτες και αντάρτες. Να πλησιάζουν. Ο κόσμος παραληρεί από ενθουσιασμό. Οι ζητωκραυγές του φθάνουν μέχρι τον ουρανό και δονούν τις γύρω ψηλές βουνοκορφές της Τύμφης, του Λαζάρου, της Γκαμήλας, του γέρο Σμόλικα.

- Χριστός Ανέστη αδέρφια! καλωσωρίσεται, φωνάζουν οι προαιώνιοι σκλάβοι καθώς αντικρύζουν τους φορείς της ελευθερίας των.

Ο γενναίος ταγματαρχεύων Λοχαγός αντιχαιρετά τα πλήθη συγκινημένος και μόλις φθάνει στον Μητροπολίτη αφιππεύει και τον χαιρετά στρατιωτικά. Έπειτα του ασπάζεται το χέρι και ο Σπυρίδων τον αγκαλιάζει και τον φιλεί και τον ευλογεί. Οι άλλοι αξιωματικοί επαναλαμβάνουν κι αυτοί τα ίδια. Κατόπιν ο Μητροπολίτης τον προσεφώνησε με ενθουσιώδη και πύρινο λόγο, ο δε Παπανικολάου ανταπάντησε στον ίδιο τόνο.

Όλοι οι Χριστιανοί αγκαλιάζουν και φιλούν τους αξιωματικούς και τους στρατιώτες, κλαίγοντας από χαρά και συγκίνηση. Οι ντόπιοι Τούρκοι, κάνοντας την ανάγκη φιλοτιμία, χαιρετούν κι αυτοί τους Έλληνες.

Έπειτα, μπαίνουν όλοι μέσα στην πόλι και κατευθύνονται προς τον Μητροπολιτικό Ναό του Αγίου Νικολάου, όπου τελείται χαρμόσυνη δοξολογία και κατόπι παρατίθεται γεύμα στους αξιωματικούς και οπλαρχηγούς.

Οι στρατιώτες και οι αντάρτες φιλοξενούνται στα σπίτια. Οι άρχοντες, όπως οι Φλωραίοι, οι Μπεκιαραίοι κλπ., διαθέτουν άφθονα φαγητά και κρασιά για να φιλοξενηθούν τους ελευθερωτάς.

Οι επίσημοι Τούρκοι προσέρχονται στη Μητρόπολι και δηλώνουν πίστι και υποταγή στον αρχηγό του Ελληνικού Στρατού, συνάμα δε ζητούν και προστασία. Ο Παπανικολάου διατάσσει αμέσως να τοποθετηθούν φρουρές στα επίσημα Τουρκικά σπίτια και βγάζει περιπόλους για να διατηρήσει την τάξι. Την ίδια μέρα συγκεντρώνει και καμιά ογδονταριά αιχμαλώτους, από τους οποίους άλλοι ήταν ασθενείς και άλλοι παραδόθηκαν αυθόρμητα, μη θέλοντας να ακολουθήσουν τον εξουθενωμένο Τουρκικό στρατό.

Την επομένη συστήθηκε και τοπική πολιτοφυλακή, επικεφαλής της οποίας τοποθετήθηκαν οι Βασίλειος Κούσιος, Λάμπρος Κωλέτσης και, ας μην σας φανή παράξενο, ο Τούρκος πρώην αστυνόμος Ακήφ εφέντης, άνθρωπος που είχε επιδείξει πολύ καλή διαγωγή και ήταν ακεραίου χαρακτήρος. Εννοείται όμως, όπως συμβαίνει σε τέτοιες περιστάσεις, δεν έλλειψαν και οι μικροαντεκδικήσεις. Ο πρώην τζιανταρμάς (χωροφύλακας) Τουρκοκονιτσιώτης Χαρούμης που είχε κάψει κόσμο και κοσμάκη, ξυλοδάρθηκε άγρια από τους Χρήστο Οικονόμου και Κώσταν Τρουμπούκη, καθώς και μερικοί άλλοι Τούρκοι χαστουκίστηκαν. Αλλά πολύ γρήγορα επεβλήθηκε η τάξι και οι Χριστιανοί έδειξαν άψογη στάσι απέναντι στο εγχώριο Μουσουλμανικό στοιχείο.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΟΙ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΤΗΣ ΚΟΝΙΤΣΗΣ (Η ιστορία και τα ήθη και έθιμά τους)

Δεν φιλοδοξούμε με την παρούσα μας εργασία να συνθέσουμε μία πλήρη ιστορία των μουσουλμάνων της Κονίτσης ή την ιστορία της πόλεως κατά τους χρόνους της Τουρκοκρατίας. Αυτό το έργο μόνον όποιος ευτυχήσει να εξερευνήσει εντελώς τα αρχεία της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, που ευρίσκονται στην Άγκυρα, θα το φέρη εις πέρας. Εμείς μόνο μία μικρή συμβολή θα προσφέρουμε με τις ακόλουθες σελίδες μας.

Προτού καταληφθή η Κόνιτσα από τους Τούρκους, μία και μόνη φορά συναντούμε το όνομά της. Οι Γερμανοί ιστορικοί Μπαίκερ, Μπαμπιγιέρ κλπ., γράφουν ότι το φρούριον (Κάστρο) της Κονίτσας το έχτισε κατά το έτος 1319 ο Ηγεμών της Ηπείρου Συριάνης Επικέρνης Παλαιολόγος, γαμβρός του αυτοκράτορα Ανδρονίκου του Β'.

Και ερχόμαστε τώρα στην εποχή της καταλήψεως της Κονίτσας από τους Τούρκους.

Σύμφωνα με το Χρονικό των Τσαραπλάνων, οι Τούρκοι πρωτοήρθαν στα μέρη μας κατά το έτος 1352. Το δε Χρονικό της Δρυοπίδος αναφέρει πως πρωτοεμφανίσθηκαν στα 1354 και ο Καδικας του Δελβίνου στα 1372.

Το Χρονικό της Δρυοπίδος, αναφερόμενο στις τουρκικές επιδρομές και καταστροφές λέγει: "Εχάλασαν την Φοινικούπολιν και την Κόνιτσαν". Να πρόκειται άραγε για την δική μας Κόνιτσα ή μήπως για την Κόνισκα Φιλιατών; Δεν αποκλείεται να είναι και αντιγραφικό λάθος, όπως και σ' ένα συγγίλιο Πατριαρχικό σχετικό με τη Μονή Γηρομερίου Φιλιατών αναφέρεται Κόνιτσα στην Επαρχία Φιλιατών...

Στην δημοδή επιτομή του Χρονικού Ιωαννίνων όμως (έκδοσις Λ. Βρανούση, σελ. 91 και 114), η Κόνιτσα αναφέρεται ως κάστρον περί το 1380. Ο δε Αραβαντινός, αντλώντας πιθανόν απ' εδώ ή από τον Κουβαρά τις πληροφορίες του, γράφει στην Χρονογραφία του (τ. Α', σελ. 145) ότι, μετά την κατάληψη της Βελλάς και της Οπάς γύρω στα 1380 από τον εκ Λεσκοβικίου αρνησίθηρσκο Ισαήμ, ο Δεσπότης της Ηπείρου Θωμάς Πρελούμπος ωχύρωσε και κατείχε μεταξύ άλλων κάστρον, τα Σουδενά, την Δοβράν, την Αρτζίσταν, ΚΟΝΙΤΖΑΝ, Λαχανόκαστρον, Βίσσανην, Δελβινάκι και Μαζαράκι. Κατά το έτος 1382, συνεχίζει ο Αραβαντινός, ο Ισαήμ κατέλαβε το κάστρο του Ρευνίκου (καστράκι Αρτσίστας). Άραγε την Κόνιτσα να μην την είχε ακόμη καταλάβει; Πιθανώτερο μάλλον αυτό, διότι σύμφωνα με τις παραδόσεις των παλιών Κονιτσιωτών, το Κάστρο της Κονίτσας-τα ερείπια του οποίου σώζονται ακόμη στην ομώνυμη τοποθεσία-αντιστάθηκε αρκετά χρόνια στις επιδρομές των Τούρκων. "Δώδεκα χρόνια, λέει ο Τουρκοκονιτσιώτης Ισμαήλ Χούσος, πολεμούσαν για να το πάρουν και στο τέλος το πάτησαν με την πονηριά και όχι με την παλληκαριά. Οι Φράγκοι το κρατούσαν γερά-συνεχίζει ο Ισμαήλ, και μαζί του συμφωνούν και οι Καδής Κούλιος και Χασάν Ντάπες-και ήταν αφεντάδες του κάμπου της Κονίτσας. Ένας γενίτσαρος κατάσκοπος όμως, ρογιάστηκε σαν χουσμεικιάρης

στον αρχηγό των Φράγκων και αυτός άνοιξε τη θύρα στους συντρόφους του και μπήκαν. Είχαν γιορτή οι αφεντάδες Φράγκοι στην παλιά Αγία Βαρβάρα, που ήταν χτισμένη λίγο πιο κάτω από την σημερινή, και σαν τους σώθηκε το κρασί έστειλαν τον υπηρέτη αυτόν του αρχηγού να φέρη. Εκείνος όμως ήταν συνεννοημένος με τους συντρόφους του, που τους είχε κρύψει κάπου εκεί τριγύρω, και μόλις η κυρά, η κόρη του αφέντη του, του άνοιξε τη θύρα, τους φώναξε και χώθηκαν μέσα. Η κόρη έτρεξε να γκρεμιστή από τον πύργο, αλλά ο γενίτσαρος την πρόφτασε και την πήρε για γυναίκα του".

Κάπως διαφορετικά μου είχε αφηγηθή την ίδια παράδοση ο γέρο Μίχο Μπινόλας: "Τα παλιά χρόνια, όπως έχω ακουστά, είχαν πύργο εκεί οχπάνω οι Βενετσιάνοι κι εξουσίαζαν όλον τον κάμπο. Σαν ήρθαν οι Τούρκοι (που κατέβηκαν απ' την Αρβανιτιά) οι Φράγκοι κλείστηκαν στο Κάστρο κι έκαμαν πόλεμο.

Τον καιρό εκείνο δεν είχαν βγεί ακόμα τα ντουφέκια, ούτε οι Τούρκοι είχαν κανόνια για να γκρεμίσουν το κάστρο. Έτσι λοιπόν, ο πόλεμος βαστήξε καιρό. Μια έφευγαν οι Τούρκοι, μια έρχονταν. Αλλά ο πύργος έμενε απάτητος. Προφυλαγμένοι πίσω από τα στενά παράθυρα κι' από τις πολεμίστρες τους, οι Βενετσιάνοι γκυλούσαν πέτρες κι' έριχναν ένα σωρό βέλη στους επιδρομείς. Για νερό δεν είχαν ανάγκη γιατί, όπως λέν, είχαν υπόγειο διάδρομο με σκαλοπάτια που κατέβαιναν στο ποτάμι.

Σαν είδαν κι' απόειδαν οι Τούρκοι, ότι ήταν αδύνατο να πάρουν το κάστρο με την παλληκαριά, έβαλαν σ' ενέργεια ένα πονηρό σχέδιο, για να το πάρουν με απάτη.

Ήταν η μέρα της Αγιά-Βαρβάρας και οι Βενετσιάνοι, που την είχαν προστάτριά τους, ήταν όλοι μαζωμένοι στην εκκλησιά της και λειτουργούσαν. Οι Τούρκοι είχαν πολύ καιρό να φανερωθούν και να κάμουν πόλεμο. Στα κρυφά όμως, τριγυρούσαν μεταμορφωμένοι σε διακοναραίους, πραματευτάδες και ό,τι άλλο σου βάλει ο νους.

Την ίδια ώρα ακριβώς που οι Βενετσιάνοι λειτουργιούνταν μέσα στην εκκλησιά, ένας διακονάρης χτύπησε την πόρτα του πύργου ζητώντας ελεημοσύνη. Η κόρη του αρχηγού των Φράγκων, χωρίς να υποψιάζεται ποιος ήταν, έτρεξε ν' ανοίξη τη θύρα για να του προσφέρει κάτι, μια και ήταν μέρα γιορτής.

Δεν πρόφτασε όμως να καλοανοίξη και δέχτηκε μια τρομερή σπρωξιά που την κύλησε χάμω. Ο ζητιάνος, που δεν ήταν παρά ένας Τούρκος Χότζιας μεταμφιεσμένος, όρμησε κι ανέβηκε τις σκάλες του πύργου. Οι δούλοι και οι υπηρέτες λεν πως ήταν συνεννοημένοι με τους Τούρκους.

Μόλις βγήκε στην κορφή του Κάστρου ψηλά στην κούλια, αρχίνησε να μπαχλατάη. Ακούγοντας τα μπαχλατήματα του Χότζια οι σύντροφοί του, που ήταν κρυμμένοι όξω, όρμησαν και χώθηκαν στον πύργο, αμπαρώνοντας την πόρτα από μέσα.

Οι Φράγκοι, σαν άκουσαν τα ψαλμωδήματα του Χότζια, στην αρχή απόρεσαν, ύστερα τους κυρίεψε τρόμος. Νόμισαν ότι αμέτρητοι Τούρκοι τους είχαν κυκλώσει και πως το κάστρο ήταν αδύνατο να το ξαναπάρουν.

Οι αρχηγοί τους, λέει η παράδοση, αυτοκτόνησαν και οι υπόλοιποι σκορπίστηκαν σαν τα πρόβατα και χάθηκαν.

Η κόρη του αρχηγού, μόλις συνήλθε από το χτύπημα, είδε ότι οι Τούρκοι πάτησαν το κάστρο. Ανέβηκε επάνω στην κορυφή και γκρεμίστηκε στους βράχους.

Της είχαν βγάλει και τραγούδι (έλεγε ο γέρο-Μίχος) και το τραγουδούσαν. Τό'ξαιρα κι εγώ από την κυραμάνα μου τη Βασιλική του Κώστα Νίτσα που μου τα μολογούσε όλ' αυτά, αλλά τώρα τ' αστόχησα. Πέρασαν ογδοήντα χρόνια από τότες".

Όπως και να έχη το πράγμα όμως, όσο και αν αφαιρέσωμε τους θρύλους, το γεγονός είναι ότι το κάστρο της Κόνιτσας κατελήφθη από τους Τούρκους με προδοσία, αφού το πολέμησαν ανώφελα επί αρκετά χρόνια.

Και τώρα ίσως γεννηθή η απορία πώς βρέθηκαν οι Φράγκοι να κατέχουν το κάστρο της Κόνιτσας.

Δεν είναι νομίζομε δύσκολο να εξηγηθή. Το Χρονικό του Μωρέως και άλλες ιστορικές πηγές αναφέρουν ότι οι Φράγκοι περάσανε πολλές φορές από την Ήπειρο κατά την εποχή εκείνη και νωρίτερα. Πιθανόν να είχε εγκαταστήσει τους Φράγκους στην Κόνιτσα και ο Δεσπότης Κάρολος Τόκος, όπως και στο Καστράκι της Λιτονιαβίστας, που το κατείχαν κι αυτό οι Φράγκοι, κατά μία τοπική έγγραφη παράδοση. Διάφοροι τότε Φράγκοι αρχηγοί, "μαχαιρόβιοι τυχοδιώκται", όπως τους χαρακτηρίζει ο Αραβαντινός, διέτρεχαν την Ελληνική και Ηπειρωτική γη για να την κατακτήσουν. Παράδειγμα ο Μερσίν Ροβέρτος, που είχε αρπάξει το κάστρο του Αγίου Δονάτου. Και ο βασιλιάς της Νεαπόλεως πάλι διεκδικούσε και κατείχε κτήσεις στην Ήπειρο.

Δεν είναι παράξενο επομένως το πώς βρέθηκαν οι Φράγκοι να κατέχουν το Κάστρο της Κόνιτσας.

Πότε όμως και σε ποιά περίπου χρονολογία κατελήφθη το κάστρο μας από τους Τούρκους, είναι δύσκολο να το προσδιορίσουμε.

Ο αείμνηστος Γυμνασιάρχης Χρ. Σούλης έγραφε στη Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, στο άρθρο "Κόνιτσα", ότι η Κόνιτσα κατελήφθη επί Σουλτάνου Μουράτ, "συντελέσαντος προς τούτο του εκ Λεσκοβικίου αρνησιθρήσκου Ισαήμ". Ο Ισαήμ όμως, ο οποίος ήταν ενήλικος βέβαια περί τα μέσα του 14ου αιώνα, όταν υποδέχθηκε τους Οθωμανούς και αλλαξοπίστησε, δεν μπορούσε να ζη μετά το 1421 που βασίλευσε ο Σουλτάνος Μουράτ. Εξ άλλου, ο Αραβαντινός γράφει επί λέξει ότι ο Ισαήμ "ετελεύτησε περί τα τέλη του ΙΔ' αιώνα".

Επομένως, η Κόνιτσα πρέπει να κατελήφθη από τον Ισαήμ και τους οπαδούς του. Πιθανότατα δε γύρω στα 1385-1390, αφού οι παραδόσεις μας λένε πως αντιστάθηκε αρκετά χρόνια.

Υπάρχει όμως και άλλη μία παράδοση, που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα "Αώος" το 1929 και την αναδημοσίευσαν ο Γ. Βαρβαρέτος τότε και ο Δημ. Σαλαμάγκας στα 1957 ("Ηπειρωτική Εστία", τόμος 6ος), σύμφωνα με την οποία η Κόνιτσα παρεδόθη δήθεν αμαχητί και με προνόμια, μεταξύ των οποίων ήταν και το να επιτρέπεται στους Κονιτσιώτες να φοράνε μάσκες τις αποκριές. Και μάλιστα αυτό το τελευταίο προνόμιο το είχαν λησμονήσει οι Κονιτσιώτες και εξήτησαν να προστεθή εκ των υστέρων στην συνθήκη.

Πιθανόν όλα αυτά τα περί καρναβαλιού κλπ. να είναι θρύλοι, αλλά δεν αποκλείεται όμως και το να παραδόθηκε δύο φορές στους Τούρκους η Κόνιτσα, όπως συνέβη και με τα Γιάννενα που επροσκύνησαν μια φορά τον Γαζή Εβρε-

νόξ γύρω στα 1380 και υπετάγησαν οριστικά στον Σινάν Πασιά στα 1431. Δεν αποκλείεται, μετά τον θάνατο του πρώτου πορθητού της Ισαήμ και την καταστροφή του Σουλτάνου Βαγιαζήτ από τον Ταμερλάνο, να απελευθερώθηκε η Κόνιτσα, όχι βέβαια από τους πρώτους της δεσπότες τους Φράγκους, που είχαν καταστραφή και διαλυθή, αλλά από Χριστιανούς Έλληνες, οι οποίοι αργότερα, επί Σουλτάν Μουράτ-μέτα ίσως και από την παράδοση των Ιωαννίνων-να υπέκυψαν και πάλι με προνόμια στον Τουρκικό ζυγό.

ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ ΚΟΝΙΤΣΙΩΤΕΣ

Οι πρώτοι Τούρκοι ή μάλλον εξισλαμισμένοι οπαδοί και συγγενείς του Ισαήμ, υποθέτουμε πως θα εγκαταστάστηκαν στην Κόνιτσα αμέσως μετά την άλωσή της και εν συνεχεία θα εξισλαμίσθηκαν και αρκετοί από τους ντόπιους.

Οι γαιοκτήμονες του κάμπου, κατά την παράδοση, είχαν τα σπίτια τους κυρίως στην Κόνιτσα, που ήταν χτισμένη κατά τον Μεσαίωνα κάτω χαμηλά στα κυπαρίσια, στους Αγίους Αποστόλους και στους πρόποδες του κάστρου.

Άλλοι συνοικισμοί ήταν στο Παληοχώρι, όπου σήμερα η κεντρική πλατεία και αγορά, στο Τσιφλικόπλο, όπου η τοποθεσία Ιωαννίτσια, και στα Σέρβενια-Παληγορίτσα.

Αργότερα, πιθανόν εξ αιτίας επιδρομών αττάκων στιφών, οι συνοικισμοί των Σερβένων-Παληγορίτσας και Τσιφλικόπλου διαλύθηκαν και οι κάτοικοί των συγκεντρώθηκαν κυρίως στην Κόνιτσα από τις πρώτες ίσως δεκαετηρίδες της Τουρκοκρατίας και έτσι αυτή επεκτάθηκε και ενώθηκε με το Παληοχώρι.

Αλλά, ας ξαναγυρίσωμε στον κυρίως θέμα μας, στους Μουσουλμάνους.

Εάν αληθεύουν (και αμφαλώς θα αληθεύουν) οι πληροφορίες που θα παραθέσωμε σε άλλο κεφάλαιο της παρούσης εργασίας μας, σύμφωνα με τις οποίες ο Σουλτάνος Βαγιαζήτ ο Β' έκτισε περί το έτος 1500 μ.Χ. το τζαμί της αγοράς, πρέπει να παραδεχτούμε πως υπήρχαν ήδη από τότε αρκετοί Μουσουλμάνοι στην Κόνιτσα.

Λίγο αργότερα, στα 1536 περίπου, ο Σουλτάνος Σουλεϊμάν ο Μεγαλοπρεπής περνώντας και διαμένοντας στην Κόνιτσα, χτίζει και δεύτερο τζαμί, αυτό που σώζεται ερειπωμένο στην Κάτω Κόνιτσα και φέρει το όνομά του.

Και να λοιπόν, στα 1550 απαντούμε τον Κονιτσιώτη Λουφτή Πασιά των Ιωαννίνων, τον οποίο αναφέρουν ο Αθανάσιος Σταγειρίτης στην ιστορία του (1819), καθώς και οι ιστορικοί της Ηπείρου Αραβαντινός και Λαμπρίδης, όπως και οι Τουρκικές πηγές, σύμφωνα με κατάλογο των Πασιάδων των Ιωαννίνων, που μας απέστειλε προ ετών ο τότε Διευθυντής της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Άγκυρας κ. Αντνάν Οτουκέν. Ο Πασιάς αυτός κατασκεύασε την πρώτη γέφυρα του Λυκοστόμου και διοίκησε, κατά τον Λαμπρίδη, τα Γιάννενα και την Ήπειρο από τα 1550 μέχρι τα 1590.

Δυστυχώς, άλλα γνωστά ονόματα επισήμων Τουρκοκονιτσιωτών, από τους πρώτους αιώνες της Τουρκοκρατίας, δεν έχουμε να παραθέσωμε προς το παρόν και έτσι θα μεταπηδήσωμε στον 18ο αιώνα.

Πριν μεταπηδήσωμε όμως, ας αναφέρωμε και τις λίγες σποραδικές πληροφορίες από το ενδιάμεσο διάστημα.

Στα 1679, γράφει ο Λαμπρίδης στα Ζαγοριακά του, η Λιτονιάβιστα προσαρτήθηκε πολιτικώς στην Κόνιτσα. Άρα λοιπόν, η Κόνιτσα ήταν έδρα Μουσελίμη (υποδιοικητού) από αμνημονεύτων χρόνων.

Απληροφόρητος λοιπόν φαίνεται πως ήταν ο Μελέτιος ο Γεωγράφος, που έγραφε λίγο αργότερα, στα 1695 περίπου, ότι η Βελλά και η Κόνιτσα "πόλεις ποτέ τα νυν δέ κώμαι". Πώς μπορούσε ποτέ σ' ένα χωριό να εδρεύει Μουσελίμης, καθώς και Κατής (ιεροδίκης);

ΕΠΙΦΑΝΕΙΣ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΤΟΥ 18ου ΑΙΩΝΑ

Και ερχόμαστε τώρα στον 18ο αιώνα.

Στα 1711, γράφει ο ιστορικός της Ηπείρου Ι.Λαμπρίδης, τα Άνω Σουδενά και το ένα τρίτο του Βραδέτου, επειδή κινδύνευαν να γίνουν τσιφλίκια, ζήτησαν να προσαρτηθούν στην Υποδιοίκηση Κονιτσης. Και το επέτυχαν χάρις στην υποστήριξη ενός ισχυρού μπέη Κονιτσιώτου, προγόνου πιθανόν του περίφημου Σουλεϊμάν μπέη, του Γιακούπ-μπέη που ήταν προστάτης των γύρω στα 1820.

Και στα 1725 πάλι, όπως μας πληροφορεί το Χρονικό των Τσαράπλανών, η Κόνιτσα ήταν έδρα Κατή και φυσικά και υποδιοικησίας.

Απαραίτητο είναι νομίζομε να ασχοληθούμε και πάλι απ' εδώ με ένα διήγημα του αείμνηστου κορυφαίου Ηπειρώτου διηγηματογράφου Χρηστοβασίλη που κυκλοφορεί δημοσιευμένο στα Νεοελληνικά Αναγνώσματα του Γυμνασίου με τον τίτλο "Το αμαρτήμα του Παπαγιώργη" και με το οποίο ασχοληθήκαμε και κατά το παρελθόν (εφημερίδα "Πρωϊνός Λόγος" 9.6.1960 και περιοδικό "Κόνιτσα", τεύχος 7ο 1962).

Γράφει μεταξύ άλλων σ' αυτό του το διήγημα ο Χρηστοβασίλης και τα εξής: "Πριν διακόσια χρόνια (δηλαδή στα 1710-15 περίπου) η Κόνιτσα δεν ήταν πρωτεύουσα Επιοχής κι ούτε Καϊμακάμη (Υποδιοικητή) είχε, ούτε αρχιερέα κι ούτε Τούρκο στα σπλάγχνα της, αλλά ήταν Χριστιανικό χωριό πέρα και πέρα".

Αυτά φυσικά είναι όλα ανυπόστατα και αποκυήματα της φαντασίας κάποιου ευφάνταστου πληροφοριοδότη του μεγάλου διηγηματογράφου. Θεωρούμε ότι εκείνη την εποχή υπήρχαν στην Κόνιτσα δύο τζαμιά που αριθμούσαν ηλικία δύο αιώνων, υπήρχαν Μουσελίμης και Κατής και πολλές επιφανείς οικογένειες μπέηδων και πασιάδων ακόμη.

Αναφέρει επίσης πιο κάτω, στο ίδιο διήγημά του ο Χρηστοβασίλης, ότι σαράντα Λεσκοβικινοί Τουρκαλβανοί, πηγαίνοντας για να πλιατσικολογήσουν στο Ζαγόρι, δεν μπόρεσαν να περάσουν τον πλημμυρισμένο Αώο και γυρίζοντας στην Κόνιτσα άρχισαν να οργιάζουν. Και τότε οι Κονιτσιώτες, που ήταν όλοι Χριστιανοί, τους σκότωσαν και στος τέλος, για να αποφύγουν τα αντίποινα, αναγκάστηκαν να εξισλαμιστούν ομαδικά.

Εμείς, μέχρι σήμερα τουλάχιστον, δεν ακούσαμε καμιά τέτοια παράδοση ομαδικού εξισλαμισμού των Κονιτσιωτών γύρω στα 1700. Πιθανόν βέβαια, να έγινε και αυτή την εποχή ο τελευταίος μερικός εξισλαμισμός, αλλά όχι επιφανών οικογενειών, διότι οι μεγάλοι μπέηδες και πασιάδες της Κόνιτσας

κατάγονταν από την κοιλάδα του Αώου "Καραμουρατιά", από το Λεσκοβίκι και τη Φράσιαρη.

Επομένως, η παράδοση που αναφέρει ο Χρηστοβασίλης θα πρέπει να είναι ή εντελώς αποκύημα φαντασίας ή να ανάγεται σε πολύ παλαιότερη εποχή, στον 15ο τουλάχιστον αιώνα.

Και τώρα ας παραθέσωμε όσα ονόματα επιφανών Κονιτσιωτών Μουσουλμάνων του 18ου αιώνα μας είναι γνωστά προς το παρόν.

Στα 1714 απαντούμε το όνομα Σεΐχη Αχμέτ σε επιτύμβια στήλη.

Στα 1723 κάποιος Αλής κατασκεύασε (με δαπάνη του) τη βρύση του Τζαμιού Κάτω Κονίτσης.

Το 1728 απαντούμε σε επιτύμβια στήλη το όνομα του Χασάν μπέη, υιού Σουλεϊμάν μπέη.

Στα 1748 απεβίωσε η Αϊσέ Μπατζή, σύζυγος επιφανούς Τούρκου ιερομένου (δεοβίση ή μάλλον κάποιου Σεΐχη).

Εδώ πρέπει να ασχοληθούμε λιγάκι και με τον περίφημο Βοεβόδα των Αθηνών 1775-1795 Χατζή Αλή Αγά Χασεκή, τον οποίο ο αείμνηστος Νικ. Τσάκας, ο κ.Ι.Λυμπερόπουλος, ο κ.Άγγελος Παπακόλλας στο Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό Ηλίου, και άλλοι, μας τον παρουσιάζουν ως Κονιτσιώτην, ενώ οι τουρκικές πηγές τον φέρουν ως ανατολίτην.

Επειδή στην Κάτω Κόνιτσα υπάρχει ένα οικόπεδο που το λένε "στου Χασεκή", παρασύρθηκαν φαίνεται οι γράμματα και νόμισαν ότι ο Χατζή Αλή Αγάς ο Βοεβόδας των Αθηνών καταγόταν από την Κόνιτσα, χωρίς να ξέρουν ότι ο τίτλος του "Χασεκή" δινόταν σε όλους τους αξιωματικούς του σώματος των Μποσταντζήδων στην Κωνσταντινούπολη (που ήταν σουλτανικό) και φαίνεται πως είχε δοθή και σε κάποιον Τουρκοκονιτσιώτη. Σε σχετικό άρθρο του επιστημονικού περιοδικού "Ήλιος" σελ.385, διαβάσαμε ότι "Ο Χατζή-Αλή-Χασεκής κατήγετο από τα βάρη της Ανατολικής Μικρασίας". Η δε Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια και άλλες, δεν αναφέρουν τον τόπο καταγωγής του. Επομένως, αφού καμιά επίσημη πηγή δεν τον αναφέρει ως Κονιτσιώτη πρέπει να παραδεχτούμε πως ήταν ανατολίτης.

Κατά τις αρχές του 18ου αιώνα η επιφανέστερη μάλλον μουσουλμανική οικογένεια της Κόνιτσας ήταν του Ζεϊνέλ-μπέη, ο οποίος ήταν συγγενής του Κούρτ Πασιά, διοικητού του Βερατίου, και κατά την παράδοση απόγονος του Σκεντέρμπεη. Ακόμη σώζονται στην Απάνω Κόνιτσα τα ερείπια των σαραγιών του και μέρος από τις πανύψηλες μάντρες (σωστά κάστρα) που τα περιβάλλουν.

Περνώντας συχνά από την Κόνιτσα ο Βελήμπεης ο Τεπελενλής, μαζί με τους ληστοσυμμορίτες και πλιατσικολόγους οπαδούς του, φιλοξενήθηκε από τον Ζεϊνέλμπεη και αγάπησε τη θυγατέρα του, την ωραία Χάμκω, και την πήρε γυναίκα του. Και απ' αυτή γεννήθηκε ο περίφημος Αλή Πασιάς Τεπελενλής, ο τόσο γνωστός στην Ιστορία της Ηλείου.

Η οικογένεια αυτή ήταν πολύ πλούσια και είχε τσιφλήκια στη Θεσσαλία, πολλά κτήματα στον κάμπο της Κόνιτσας, όλη την έκταση κάτω από την Κεντρική Πλατεία, όπου γινόταν το Παζαρόπλο, τσιφλήκι στο χωριό Ελεύθερο

(Γκριζμπάνι), έκταση 800 στρεμμάτων στην Νταβάλιστα του Στομίου και διάφορα άλλα.

Άλλος επιφανής Τουρκοκονιτσιώτης της εποχής αυτής ήταν ο Γιαγιάμπης, πεθερός του Αλή Πασιά Τεπελενλή, από την δεύτερη νομίζω γυναίκα του, την οποία οι παλαιοί Κονιτσιώτες αναφέρουν με το όνομα Ζελχά.

Κατά τον περασμένο 19ο αιώνα πολλά είναι τα ονόματα των επιφανών Τουρκοκονιτσιωτών που μας είναι γνωστά από έγγραφες πηγές, αλλά δυστυχώς, λόγω του ότι οι Τούρκοι δεν χρησιμοποιούσαν καθόλου οικογενειακά επώνυμα, αλλά μόνο το κύριο όνομα και τον τόπο καταγωγής ή το πατρώνυμό των, δεν μπορούμε να προσδιορίσωμε-εκτός από ορισμένους-σε ποια οικογένεια ανήκαν.

Στα αρχεία του Κώστα Παπανικολάου, Βουρμπιανίτη Γραμματικού του Αλήπασια, που δημοσιεύτηκαν από τον απόγονό του παιδαγωγό Ε.Σούρταν στα "Ηπειρωτικά Χρονικά", συναντούμε τα ονόματα αρκετών επιφανών Μουσουλμάνων.

Ένας απ' αυτούς ήταν ο Γιακούπ βέης ή Γκαβο-Γιακούμπης, όπως τον αποκαλεί ο Κ.Γραμματικός, ο οποίος χρημάτισε Μουσελίμης (Υποδιοικητής) Κονίτσης στην εποχή του Αλή Πασιά και ήταν προστάτης του χωριού Καστάνιανη (Κονίτσης).

Γιός του Γιακούπ μπέη ήταν ο Σουλεϊμάν μπέης, ο άσπονδος εχθρός του Κώστα Γραμματικού. Τον Σεπτέμβριο του 1820 "όταν τον εκίνησαν οι Βεζυράδες και τον έστειλαν στο Μπεράτι", ο Κ.Γραμματικός τον εδάνεισε με αρκετά γρόσια, αλλά αυτός, αντί για ευχαριστίες, του εξάπωσε (καταπάτησε) το χάνι του στην Κόνιτσα και το κράτησε ως τον Ιούνιο του 1822. Τον δε Οκτώβριο του 1824 του άρπαξε πάλι αλεύρι και καλαμπόκι από τη Σαλαώρα και τους Κουκλιούς, αξίας 3.150 γροσίων και τον φυλάκωσε κατά διαταγή του Ομέρ Βουώνη. Τον επόμενο χρόνο φαίνεται πως συμφιλιώθηκαν, γιατί ο Σουλεϊμάν μπέης, μαζί με τον γιό του τον Χουσέν μπέη, έδωσαν υποσχετικό στον Κ.Γραμματικό και στα παιδιά του ότι θα είναι υπερασπιστές των, αλλά έναντι ορισμένης αμοιβής.

Τον Οκτώβριο του 1826, μετά την καταστροφή που υπέστη ο Κ.Γραμματικός από τις ορδές του Σιλιχτάρη Πόδα και την πυρπόληση του αρχοντικού του στη Βούρμπιανη, του άρπαξε και πάλι το χάνι του στην Κόνιτσα ο Σουλεϊμάν μπέης, και γενικά τον κατεδίωκε.

Χρειάστηκε να καταφύγει σε ισχυρούς πασιάδες ο Κ.Γραμματικός για να καταφέρει επιτέλους στις 15.8.1827 να αποσπάσει διαταγή του Βεζύρη Μεχμέτ Ρεσήτ Πασιά προς τον Σουλεϊμάν μπέη να τραβήξει χέρι από το χάνι του. Και φαίνεται πως ετράβηξε. Αλλά, αν το ξανάρπαξε πάλι αργότερα ή ο Γραμματικός και τα παιδιά του, του το πούλησαν, αγνοούμε.

Αγνοούμε επίσης και ποιο από τα χάνια της Κόνιτσας ήταν αυτό που ανήκε άλλοτε στον Κώστα Γραμματικό. Ο φίλος ιστοριοδίφης κ.Λυμπερόπουλος παραδέχεται πως ήταν το σημερινό Πανδοχείο του Ντόκου, που ανήκε άλλοτε στον περίφημο σαράφη και άρχοντα Σουλεϊμάν Αχμέτ Εφέντη, που ζούσε στην Κόνιτσα τα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας. Αν παραδεχτούμε αυτό, θα πρέπει να ταυτίσωμε και τον Σουλεϊμάν μπέη του Γιακούπ με τον παππού του

Σουλεϊμάν Εφέντη. Δεν έχομε όμως κανένα γραπτό ή προφορικό στοιχείο που να μας πείθη. Μπορεί αυτός ο Σουλεϊμάν να ήταν πρόγονος του Σουλεϊμάν Εφέντη, αλλά καθόλου απίθανο επίσης να ήταν άλλος.

Στα 1823, όταν ο Ομέρ Βρυώνης εξεστράτευσε εναντίον της Δυτικής Στερεάς Ελλάδος, τοποτηρητές του άφησε στα Γιάννενα στο Πασαλήκι του τον Τσιαφέρ Βρυώνη και τον Σουλεϊμάν Κονίτσα. Υποθέτομε πως εκατό τοις εκατό πρέπει να ήταν ο Σουλεϊμάν του Γιακούπ. Και για τον ίδιο ασφαλώς πρέπει να αναφέρουν τα Ελληνικά Χρονικά του Μεσολογγίου, ότι στις 28 Αυγούστου 1824 σαν φρούραρχος των Ιωαννίνων βγήκε μαζί με τους Αλβανούς του να χτυπήσει τους Γοτιστινούς που είχαν επαναστατήσει, αλλά γύρισε άπρακτος επειδή δεν τον ακολουθήσανε οι Τουρκογιαννιώτες.

Και Μουσελίμης Κονίτσης πιθανόν να διητέλεσε ο Σουλεϊμάν μπέης του Γιακούπ (1832 κλπ.).

Επιφανείς Τουρκοκονιτσιώτες που έφεραν το όνομα Σουλεϊμάν μπέη, υπήρχαν και άλλοι δύο τουλάχιστον στην ίδια εποχή. Ο ένας ήταν ο Σουλεϊμάν μπέης Σίσκος του Μεχμέτ, που δεν ταυτίζεται καθόλου με τον Σουλεϊμάν Γιακούπ.

Ένας τρίτος Σουλεϊμάν μπέης Κονίτσης σκοτώθηκε στην πολιορκία του Μεσολογγίου στις 22 Απριλίου 1825, όπως αναφέρουν ο Αρτέμιος Μίχος στα απομνημονεύματά του και τα Ελληνικά Χρονικά του Μάγερ. Σε ποια οικογένεια όμως ανήκε αυτός, παραμένει ανεξορίβωτο. Μήπως πρόκειται άραγε για τον Σουλεϊμάν μπέη τον γιό ή εγγονό του Γιαγιάμπεη (σημερινά σπίτια Μίσιου και Κούγια), που ήταν εγγονός της Ζελχάς συζύγου του Αλή Πασιά, για την οποία κάναμε λόγο;...

Και ένας ακόμη Σουλεϊμάν μπέης Κονίτσης αναφέρεται στο τραγούδι του Γιώργου Ντερβένα (συλλογή Αρβαντινού, αριθ.92), πως ήταν τοπάρχης στην Κόνιτσα στα 1826. Φυσικά δεν μπορούσε να ήταν αυτός που σκοτώθηκε στο Μεσολόγγι.

Ο Αθανάσιος Ψαλίδας, σε επιστολή του από την Κέρκυρα προς τον Άγγελο Πρόξενο των Ιωαννίνων (2 Φεβρουαρίου 1823), αναφέρει ότι Μουσελίμης (Διοικητής) των Ιωαννίνων ήταν ο Ισμαήλ μπέης Κονίτσας. Κατά πάσα πιθανότητα θα ήταν ο ίδιος αυτός ο "Σμαήλμπεης", τον οποίο περιγράφει σαν ευγενή και φιλόανθρωπο και ευεργέτη του, στα απομνημονεύματά του ο στρατηγός Μακρυγιάννης, που στα 1821 βρισκόταν με το στρατιωτικό σώμα του στην Άρτα και μίλησε προφητικά για την ανάσταση της Ελλάδος προς τους συμπολεμιστές του μπέηδες και Πασιάδες της Αρβανιτιάς. Κατά τη γνώμη μας δε, ο Ισμαήλ μπέης θα πρέπει να καταγόταν από την οικογένεια του Ζεϊνέλ βέη, του πατέρα της Χάμκως.

Άλλοι επιφανείς Τούρκοι της Κόνιτσας, που τα ονόματά τους απαντούμε στα αρχεία του Κ.Γραμματικού, είναι οι Χουσέν μπέης Κονίτσας 1820-23, που ήταν συνεργός στον πρώτο χαλασμό (1820) του Κ.Γραμματικού. Επίσης και οι τρεις αδελφοί Χουσέν μπέης, Χασάν μπέης και Σεάτ μπέης, παιδιά του Σούλιου Χασάνμπεη, που έπαιρναν εργολαβικώς τα δέκατα μαζί με τον Κ.Γραμματικό.

Και συνεχίζομε με τα ονόματα άλλων επιφανών Τουρκοκονιτσιωτών: Αχμέτ μπέης του Χασάνμπεη 1820, Σαλής του Αλήμπεη 1838, Διβάν Εφέντης φίλος του Αλή Πασιά με ανώτατο αξίωμα στην Κωνσταντινούπολη, που εκδιώχθηκε μετά την αποστασία του Αλή στα 1820.

Στο ημερολόγιο του Αντ.Καρώρη, σελ.171-172, αναφέρεται κάποιος Ιουσούφ Εφέντης Κονιτσιώτης, ο οποίος στα 1826 ήταν αιχμάλωτος των Ελλήνων μέσα στην πολιορκημένη Ακρόπολη των Αθηνών και τον οποίο κάποιος Παπά-Συνέσιος "με ανίερων διαγωγήν" κατηγορήσε ότι έστειλε προδοτικά γράμματα προς τους πολιορκητάς. Ο Ιουσούφ Εφέντης αποκρίνεται ότι η κατηγορία είναι άδικη και για να αποδείξη την αθωότητά του γράφει επιστολήν "Γραικιστί"-ήξεραν φαίνεται ανέκαθεν όλοι οι Τουρκοκονιτσιώτες Ελληνικά γράμματα-προς τον μεταξύ των πολιορκητών αδελφό του Φερχάτ και του συνιστά να φύγουν οι Τούρκοι από την Αθήνα, διότι καταφθάνουν μεγάλες Ελληνικές δυνάμεις.

Και ένας Ισλιάμ Κονίτσας ήταν επιφανής την εποχή εκείνη. Όταν ο γιός του Αλή Πασιά, ο Βελής, έσπευσε να βοηθήση στα 1820 τον επαναστήσαντα κατά του Σουλτάνου πατέρα του, τον άφησε τοποτηρητή-φρούραρχο Ναυπάκτου.

Εκεί που χτίστηκε το υπάρχον σήμερα Νοσοκομείο του Ερυθρού Σταυρού και ήταν άλλοτε Τουρκικό Διοικητήριο, υπήρχε στην εποχή του Αλή Πασιά το σαράϊ ενός φοβερού Χριστιανομάχου μπέη, του Καπλάνμπεη, ο οποίος δεν αποκλείεται να ήταν το ίδιο πρόσωπο με τον "επάρατο", όπως τον αποκαλεί ο ιερομόναχος Χρύσανθος Λαενάς, εκείνον του Καπλάνμπεη που στις 22 Ιανουαρίου του 1829 πυρπόλησε τον Καθεδρικό Ναό του Αγίου Νικολάου Άνω Κονίτσης.

Στα 1826, όταν ο Κιουταχής πολιορκούσε το Μεσολόγγι, τοποτηρητές του στα Γιάννενα είχε αφήσει τον γιό του τον Μίν Πασιά και τον Λιατίφ Εφέντην Κονιτσιώτην. Επίσης, στις 23 Ιανουαρίου και 10 Φεβρουαρίου 1830 ο Λιατίφ Εφέντης υπογράφει σε έγγραφο ως Μουσελίμης Ιωαννίνων ("Ηπειρωτικά Χρονικά" 1941, σελ.124).

Σε μία ομολογία του 1833 απαντούμε το όνομα ενός Ελμάζ Σουλεϊμάνμπεη Κονιτσιώτου.

Ο Λάμπρος Κουτσονίκας στα απομνημονεύματά του (σελ.84, 85, 291), μας πληροφορεί ότι κατά το 1821 φρούραρχος Τρικέρων Θεσσαλίας ήταν κάποιος Ταχίο Κονίτσας. Υποθέτουμε πως ήταν ο πρώην ιδιοκτήτης του σπιτιού της οικογένειας Ντόκου στην Άνω Κόνιτσα.

Στο αρχείο Σ.Γκότζου απαντούμε στα 1852 έναν Τζινέλ μπέη και στα 1876 έναν Ιουσούφαγα Τζινέλ μπέη, ασφαλώς γιόν του προηγούμενου. Πιθανώτατα όμως ανήκαν σε άλλη οικογένεια και όχι στην γνωστή οικογένεια Ζεϊνέλ μπέη της Άνω Κονίτσης

Ο Αραβαντινός αναφέρει επίσης τον Κονιτσιώτη μεγαλοκτηματία Τζεμαλή αγά στα μέσα του περασμένου αιώνα. Αυτός είχε τσιφλήκια στην Ζέλιστα και τη Βράνιστα (νυν Εξοχή), που τα έδωσε στον γαμπρό του τον Σελήμ μπέη Λιάζμπεη.

Στα 1830 απαντούμε σε επιτύμβια στήλη το όνομα της Σεϊδέ χανούμ, κόρης του Σουλεϊμάν μπέη Ζαδέ, που πέθανε φυματική.

Άλλους επιφανείς Τουρκοκονιτσιώτες ως τα μέσα περίπου του περασμένου αιώνα, που δεν μπορούμε να τους προσδιορίσω σε ποιες οικογένειες ανήκαν, απαντούμε και τους εξής:

- 1836 Αχμέτ Βέης Χασάν Βέη.
- 1838 Μουσάς Καστρινός

1849 Σαντουλάς Σπαχή (πιθανόν ο μετέπειτα Χότζιας, ο πατέρας του Χότζια Μουχεντίν Εφέντη).

1856 Αχμέτ Βέης Χασάνβη συνδρομητής Χρονογραφίας Αραβαντινού, πιθανόν ο ίδιος του 1836.

Ιβραήμ Μπεηζαδές κτήτορας του κατεδαφισθέντος ωρολογίου της αγοράς (πιθανόν στα μέσα του περασμένου αιώνα).

Η μητέρα του μεγάλου Τούρκου ποιητή Ναμίκ Κεμάλ, η Ζεχρά χανούμ, ήταν θυγατέρα του Κονιτσιώτη Αμπντουλατίφ Πασιά. Ο ίδιος ο ποιητής γεννήθηκε το 1840 στο Τεκίρ Ντάγ και πέθανε ως Μουτεσαρίφης (Υπονομάρχης) του Σακίζ Αντασί στα 1888.

Υπήρχε και Κεμάλ Βέης εκ Κονίτσης, δημοσιογράφος. Στα 1870-71 ήταν φυγάς στο Λονδίνο και εξέδιδε την αντικυβερνητική εφημερίδα "Χουριέτ" Σύνταγμα. Στα 1872 ξαναγύρισε στην Κωνσταντινούπολη και εξέδιδε την "Ιβρέτ". Τον Απρίλιο του 1873 ο Κεμάλ βέης αυτός εξορίστηκε στην Κύπρο, διότι έγραψε και ανέβασε στη σκηνή προσβλητικό για την αυτοκρατορική κυβέρνηση θεατρικό έργο.

Υποθέτομε ότι ο δημοσιογράφος και ο ποιητής Κεμάλ Βέης ήταν ένα και το αυτό πρόσωπο.

Και συνεχίζομε με τους νεώτερους.

1862 Αλήκος μουλτεζίμης (εκμισθωτής φόρων).

1869 Σαφέντ εφέντης.

1869 Χουσεΐν Βέης που δώρησε αυθόρμητα 4.400 γρόσια σε χαρτονόμισμα υπέρ του Δημόσιου Ταμείου.

1869 Νουρεδίν Βέης Κονίτσας. Διορίστηκε μέλος του Γενικού Συμβουλίου του Βιλαετίου Ιωαννίνων. Επισκεύασε και την κρήνη του τεμένους Σουλτάν Σουλεϊμάν.

1870 Δερβίς βέης μέλος του Ιδαρέ Συμβουλίου.

1875 Αλής Ελμάζ Αγά.

1876 Ρακήπ εφέντης κτηματίας από την Κάτω Κόνιτσα.

1876 Αλής Χουσέν μπέη.

1876 Μεχμέτ μπέης Χασάνμπη.

1876 Ετέμ Εφέντης.

1877 Ιμπραήμ αγάς Μπάμες.

1884 Μουρτεζά Εφέντης του Σαντούλ αγά.

1889 Ισμαήλ Αχμέτ μπέη.

1889 Χουσέν αγάς Χαβούζ Μουσταφά.

1890 Ρακήπ εφέντης του Ρουσίτ αγά.

1901 Γαλήπ εφέντης.

1903 Ιζέτ εφέντης.

1905 Ριζάμπηης Αβδουλά.

Απαντούμε επίσης γύρω στα τέλη του περασμένου αιώνα και αρχές του παρόντος και τους εξής:

Κιαζήμπηης (και Τζιαφέρης υπηρέτης του) 1892 κλπ., Ιαήπ Εφέντης 1895 κλπ., Νουσερέτ εφέντης Πουλιάνας 1896 κλπ., Φαχρεδίν Αμπάζμπηης που έμενε στην Κωνσταντινούπολη, πιθανόν κουνιάδος του Δημάρχου Νταλήμπη.

Απαντούμε επίσης τους Ρακήπ μπέη Αλήμπη, Ρακήπ μπέη Αχμέτμπη, που καταγόταν από τη Βαλοβίζδα και είχε σπίτι στην Κάτω Κόνιτσα, όπου μένει

σήμερα η οικογένεια Σέρρα, τον Ναϊμ μπέη τον φουστανελλά, που είχε το σπίτι του κοντά στη λίπα, τον Μουράτμπεη του Ρακήπ μπέη, τον Βελή μπέη του Σεγκή μπέη, τον Σερφέτ μπέη, τον Σαφέτ μπέη γαμβρό του Αβδούλ Μπούρμπου τον δικαστικό, τον Σεφκέτ μπέη γυναικάδελφο του Χουσένμπεη Σίσκου, τον Σελήμ αγά, τον Χασάν εφέντη Ταγιάρ, τους Χουσέν Εφέντη Πουλιάνα και τον γυιό του Μεχμέτ εφέντη, τον κτηματία Μουρτεζά Αμπεντίν, τον Μεμούζ εφέντη, Χουσεΐν εφέντη, Αβδουραχμάν αγά και άλλους κατώτερους ακόμη, που δεν θα τους απαριθμήσωμε.

Θα περάσωμε τώρα σε άλλο κεφάλαιο και θα ασχοληθούμε κάπως λεπτομερέστερα με τις επιφανείς μουσουλμανικές οικογένειες της Κόνιτσας, περιγράφοντας και επεισόδια γύρω από τη ζωή και τη δράση ορισμένων προσώπων.

Πριν προχωρήσωμε όμως, θα κάνωμε μία προεισαγωγή σχετική με τις κοινωνικές τάξεις των Μουσουλμάνων Κονιτσιωτών.

ΕΠΙΦΑΝΕΙΣ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ

Οι Μουσουλμάνοι της Κονίτσης διαμοούνταν κι αυτοί, όπως και οι Χριστιανοί, σε διάφορες κοινωνικές τάξεις.

Η πρώτη και ανώτερη απ' αυτές ήταν η των μεγαλυτέρων και επιφανεστέρων μπέηδων, από τα τζάκια των οποίων έβγαιναν και πασιάδες. Στην τάξη αυτή ανήκαν οι οικογένειες των Ζεϊνέλμπεη, του Σίσκου, του Γιαγιάμπεη, του Ελμάζμπεη, του Νταλήμπεη, του Σουλεϊμάν Εφέντη, του Κούρτμπεη, του Οσμάνμπεη κ.α.

Κατόπι ερχόταν η σειρά των κατωτέρων μπέηδων, που είχε κοινωνικές σχέσεις με την πρώτη, και ερχόταν και σε επιγαμίες μαζί της, αλλά από τους πρώτους μπέηδες θεωρούνταν σαν υποδεέστερη τάξη.

Στην τρίτη τάξη ή σειρά ανήκαν οι οικογένειες των αγάδων, από την οποία όμως αναδεικνύονταν και αρκετοί δημόσιοι υπάλληλοι (μεμούρηδες) και αξιωματικοί του στρατού και της Χωροφυλακής, παίρνοντας τον τίτλο του εφέντη.

Τέταρτη τάξη ήταν των τεχνιτών, επαγγελματιών και γεωργών που είχαν δικά τους κτήματα.

Υπήρχε δε και πέμπτη τάξη, των εντελώς φτωχών Τούρκων, που τους αποκαλούσαν Χαρμπούτηδες και τσακάλια. Αυτοί ήταν εντελώς ακτήμονες, σωστοί παρίες, και εργάζονταν σαν μεροκαματιάρηδες εργάτες στα κτήματα των πλουσίων Μουσουλμάνων και Χριστιανών ή κουβαλούσαν καυσόξυλα με την πλάτη ή με κανένα κουτσογαϊδουράκι και τα πουλούσαν. Γίνονταν και τσοπάνηδες, βουκόλοι, αγροφύλακες και αυλακάδες.

Αλλά ας προχωρήσωμε.

Και αρχίζουμε με την οικογένεια του Ζεϊνέλμπεη, παππού από μητέρα του Αλή Πασιά Τεπελενλή, για τον οποίο μιλήσαμε στα προηγούμενα.

Ποιοι ακριβώς ήταν οι αμέσως επόμενοι απόγονοι του πρώτου Ζεϊνέλμπεη δεν μπορούμε να βεβαιώσωμε. Στις 28 Απριλίου 1817 κάποιος Ισμαήλ μπέης του Ζεϊνέλμπεη δανείζεται από τον Κώστα Γραμματικό Βουρμπιανίτη 2.095

γρόσια. Να ήταν άραγε αυτός μικρότερος αδελφός της Χάμκως και θείος του Αλήπασια; Να ανήκε σ' αυτή την οικογένεια; Ή μήπως πρόκειται για τον Σμαήλμπεη που αναφέρει ο Μακρουγιάννης ή για κείνον που αναφέρει ο Ψαλίδας; Θα ήταν δύσκολο να ταυτίσωμε και τους τρεις σε ένα πρόσωπο. Μόνο τον ομώνυμο του πρώτου Ζεϊνέλμπεη απόγονο, τον Ζεϊνέλμπεη που έδρασε περί τα μέσα του περασμένου αιώνα γνωρίζομε θετικά, τον πατέρα των Ισμαήλ και Περτέφ που θα αναφέρωμε παρακάτω.

Ένας Ζεϊνέλ Βέης Κονιτσιώτης σκοτώθηκε στα 1854 πολεμώντας με τα Ελληνικά ανταρτικά σώματα έξω από την Άρτα ("Ηπειρωτική Εστία" 1959, σελ.365). Να ήταν άραγε αυτός ο δικός μας Ζεϊνέλ Βέης, ο συγγενής του Αλή Πασιά; Εμείς το θεωρούμε πιθανό, διότι από μια επιστολή του Γεωργ. Ρούβολη (9.7.1913) μαθαίνομε ότι κατά το έτος 1854 η οικογένεια του Ζεϊνέλμπεη φάνηκε πολύ χρήσιμη προς τους Χριστιανούς της Κόνιτσας. Μήπως άραγε τους εγλύτωσε από βιαιοπραγίες που ήθελαν να κάνουν εις βάρος των οι εξαγριωμένοι βασιβουζούκοι του φονευθέντος αρχηγού των Ζεϊνέλ βέη. Ή μήπως από άλλες τουρκαλβανικές ορδές;

Αλλά ας συνεχίσωμε.

Όπως από τις αφηγήσεις της αιωνόβιας μακαρισσας Ρήνας Μπίλη-Ντούτη γνωρίζομε, η γυναίκα του Ζεϊνέλ μπέη του νεότερου καταγόταν από την Καστοριά και ήταν νομίζω αδελφή του παλαιού Κιαζήμ μπέη. Είχε δε μόνο δύο παιδιά. Τον Περτέφ πρωτότοκον και δεύτερον τον Ισμαήλ.

Μου διηγόταν μάλιστα η γριά Ρήνα και το εξής επεισόδιο σχετικά με τον Περτέφ και τη μητέρα του. Όταν αποφάσισε να του πάρη νύφη, διάλεξε την κόρη του αδελφού της από την Καστοριά. Και πήγαν και την έφεραν χρυσοστολισμένη και με αφάνταστη μεγαλοπρέπεια στο ταχταβάνι (φορείο). Μόλις όμως διάβασε ο Χότζας τις ευχές της αρραβώνας και πήγε ο Περτέφ και της τράβηξε τον φερειζέγια να τη χτυπήση με το κλωνάρι της μηλιάς, σύμφωνα με το έθιμο που είχαν οι Τουρκοκονιτσιώτες, οπισθοχώρησε σαν να τον δάγκωσε φίδι. Η νύφη ήταν άσχημη Αμέσως ο γαμπρός εξαφανίσθηκε και ούτε ξαναφάνηκε στην Κόνιτσα και για πολλά χρόνια.

Ο αδερφός της Τζενελμπήγαινας και πατέρας της κόρης το θεώρησε αυτό μεγάλη προσβολή και παίρνοντας τα παλληκάρια του, ήρθε και πολέμησε με τους σωματοφύλακες της αδερφής του. Τους νίκησε και έβαλε και φωτιά και έκαψε το αρχοντικό της.

Με χρόνια, σαν πέθανε ο θείος των, ξαναγύρισε ο Ισμαήλ ο δευτερότοκος γυιός μαζί με τη μητέρα του από την Πόλη, όπου είχαν καταφύγει, και ξαναχτίσανε το σαράγι τους και έκανε και το γάμο του, παίρνοντας για γυναίκα την όμορφη Σαφιέ, την κόρη του γείτονά του Σιαϊμ (Σαχίν) βέη Σίσκου, με την οποία απέκτησε πρώτα δύο κόρες, τις Ιφét και Χικμέτ (ή μάλλον τρεις με την Φαντέτ που πέθανε γύρω στα 1912) και κατόπι ένα γυιό, τον Ζεϊνέλ, που πέθανε σε ηλικία 23 ετών ως σπουδαστής στην πόλη Μεράνο του Τρεντίνο της Ιταλίας και έφερε το επώνυμο Κιανάσης-Κονίτσας.

Κοντά στον Ισμαήλ ξαναγύρισε και ο αδερφός του ο Περτέφ στην Κόνιτσα και πήρε για γυναίκα του την μικρότερη κόρη του Σιαϊμπεη, την Ρεχηγιέ, με την οποία απέκτησε μόνο μια κόρη, την Ζεϊνέμπ.

Πού ακριβώς σπούδασαν οι δύο αδελφοί Περτέφ και Ισμαήλ δυστυχώς δεν γνωρίζομε. Πάντως, ο Ισμαήλ υποθέτομε πως μορφώθηκε στην Κωνσταντινού-

πολη, διότι ήταν πιο εγγράμματος από τον μεγαλύτερο αδελφό του τον Περτέφ. Έφθασε μέχρι τον βαθμό του Πασιά. Δεν γνωρίζουμε αν ανέλαβε ενωρίτερα τη διοίκηση κανενός Νομού ή Επαρχίας, αλλά πάντως αργότερα, σε ώριμη ηλικία, διορίστηκε υπουργός Δικαιοσύνης από τον Σουλτάνο Αβδούλ Χαμίτ. Ανήκε δε στο κόμμα των παλαιότουρκων, όπως και ο αδελφός του ο Περτέφ και ήταν συνάμα και αλβανόφρων.

Τον Μάρτιο του 1885 κάποιος Ισμαήλ Βέης edώρησε 20 γρόσια στον Άγιο Νικόλαο της Κονίτσας. Να πρόκειται άραγε γι' αυτόν που μιλούμε ή για κάποιον άλλο; Αδύνατο να το εξακριβώσουμε.

Μετά την ανακήρυξη του Τουρκικού Συντάγματος στις 8.8.1908, έγραφε ο Γεώργ. Ρούβαλης από την Κωνσταντινούπολη σε μία επιστολή του προς τον πατέρα του: "Ο Ισμαήλ Πασάς, γαμβρός της Σιαΐμβήγαινας εξωρίσθη εις Ικόνιον, διότι ήτο εις εκ των χαφιέδων και εις τούτο μάλιστα οφείλει τον προβιβασμό του".

Υποθέτομε ότι ο Ισμαήλ Πασιάς θα απέθανε εκεί στην εξορία του τον επόμενο χρόνο, διότι σ' ένα έγγραφο του Τουρκικού Κτηματολογίου, κατά τον Φεβρουάριο του 1910, αναφέρεται ως αποβιώσας και απασιθμούνται οι κληρονόμοι του. Στο ίδιο αυτό έγγραφο ονομάζεται και Ισμαήλ Μαχήρ Πασάς. Πούθε όμως προέρχεται αυτό το επώνυμο, καθώς και το "Κιανάσης" που έφερε ο γυιός του ο Ζεϊνέλ, αγνοούμε.

Ο Περτέφ, αν και οι Κονιτσιώτες συνηθίζουν να τον αποκαλούν Πασιά, αναφέρεται πάντοτε ως μπέης. Φαίνεται πως ήταν κατωτέρας μορφώσεως και όχι τέλειος χαρακτήρας. Οι πληροφορίες που έχουμε γι' αυτόν είναι μάλλον αντιφατικές, αλλά ας τις παραθέσωμε εδώ.

Στο υπ' αριθμ. 64 φύλλο της εφημερίδας "Φωνή της Ηπείρου" (3.12.1893) διαβάζομε ότι "Καϊμακάμης Λούρου διωρίσθη ο Περτέφ Εφέντης εκ Κονίτσης καταγόμενος, και διακρινόμενος διά την ικανότητα και δραστηριότητα αυτού".

Στο υπ' αριθμ. 148 φύλλο (4.8.1895) διαβάζομε πάλι "Ο Καϊμακάμης Φιλιπιάδος Περτέφ Βέης Κονίτσας καταπιέζει τους χωρικούς. Έχει οπλισμένους Αλβανούς, οι οποίοι διαπράττουν τα αίσχιστα. Είναι αγράμματος, αδαέστατος, αλαζών, τυρανικός, απότομος και λαμβάνει ρουσφέτια κλπ. Έχει δε ως εκτελεστικόν όργανον τον συγγενή του Φουάτ βέην".

Καϊμακάμης Φιλιπιάδος διετέλεσε μέχρι τα 1897. Κατόπι, στα 1900, τον συναντούμε διοικητήν Πρεβέζης.

Να τι γράφει στις 11.10.1900 η αθηναϊκή εφημερίδα "Αγών" σχετικά μ' αυτόν: "Διωρίσθη Μουτεσαρίφης Πρεβέζης ο προ του πολέμου Καϊμακάμης Φιλιπιάδος Περτέφ Βέης εκ Κονίτσης, γνώστης της Ελληνικής και Αλβανικής γλώσσης, εφύης, χαρακτήρος δε ορμητικού".

Στις 5.3.1902 ήταν ακόμη διοικητής Πρεβέζης. Στα 1904 όμως (βλ. περιοδικό "Ηπειρωτικός Αστήρ") ήταν διοικητής του Δεδεαγάτς.

Στις 6 Απριλίου 1907 και οι δύο αδελφοί Περτέφ και Ισμαήλ βρίσκονταν στην Κωνσταντινούπολη.

Ο Περτέφ Βέης πέθανε αργότερα από τον αδελφό του, κατά το έτος 1920, οι δε κληρονόμοι των προτίμησαν την Τουρκική υπηκοότητα και έφυγαν στην Κωνσταντινούπολη. Τα κτήματά των θεωρήθηκαν ανταλλάξιμα και τα παρέλαβε η Τράπεζα.

Σήμερα, το οικόπεδο όπου σώζονται τα ερείπια των σαραγιών τους ανήκει στον κ. Δημήτριο Μηλίγκο κλπ. Τελευταία δε, τα ερείπια αυτά με τον πύργο και το κάστρο τωνς κρήθηκαν ως διατηρητέα μνημεία από την αρμόδια Αρχαιολογική Υπηρεσία.

Και τώρα ας έρθωμε σε μία άλλη μεγάλη και επιφανή μουσουλμανική οικογένεια της Κονίτσης, την οικογένεια του Σιαϊμπε ή ορθότερα Σαχίν Βέη, που το επώνυμό της είναι Σίσκος. Επώνυμο Χριστιανικό που απαντάται σε πολλά μέρη της Ηπείρου (Βήσσανη κλπ.) και από το οποίο συμπεραίνομε ότι η οικογένεια αυτή καταγόταν από εξισλαμισμένους Χριστιανούς σπαχήδες.

Ένας Σίσκος μιραλάης (αντισυνταγματάρχης), όπως αναφέρει ένα δημοτικό τραγούδι της συλλογής του Αραβαντινού, πήγε και κατέστειλε μια ανταρσία των Αλβανών Τόσκηδων στα 1835. Ασφαλώς πρόκειται για τον δικό μας Σουλεϊμάν μπέη Σίσκο κατά εκατό τοις εκατό.

Την κατά σειράν γενεαλογία των μελών της οικογένειας Σίσκου δεν μπορούμε να την παρακολουθήσωμε δυστυχώς, διότι, όπως προαναφέραμε, οι Μουσουλμάνοι δεν χρησιμοποιούσαν επώνυμο αλλά και το πατρώνυμο σπανίως.

Αρχίζουμε λοιπόν με τον Σουλεϊμάν μπέη, γιό του Μεχμέτ μπέη, που έδρασε στην εποχή της Ελληνικής Επανάστασης και στα μέσα του περασμένου αιώνας. Στα 1845 έχτισε το οικογενειακό του μέγαρο (σαράγι), το οποίο σώζεται μέχρι σήμερα (1973), με ερειπωμένα βέβαια τα παραρτήματά του, τον πύργο, τις αυλές, τις εξώθυρες κλπ. και στεγαζόταν σ' αυτό λίγα χρόνια πριν το Γυμνάσιο της Κόνιτσας. Κατά τη διάρκεια της Επανάστασης του 1821 εξεστράτευσε εναντίον των Ελλήνων, επικεφαλής σώματος ατάκτων βασιβουζούκων, και έφερε, όπως αφηγούνται οι παλαιοί, πολλά λάφυρα και σκλάβους.

Στα 1844 ο Αναστάσης Γκότζος νοικιάζει ένα εργαστήριο από τον Σουλεϊμάν μπέη Κονίτσα (πιθανόν να πρόκειται για τον Σίσκο) και στα 1848 απαντούμε κάποιον Τσάνε Πορσότην βεκίλην του Σουλεϊμάν βέη.

Πότε ακριβώς πέθανε ο Σουλεϊμάν βέης Σίσκος δεν μας είναι ακριβώς γνωστό.

Γιός του Σουλεϊμάν μπέη ήταν ο Μεχμέτ μπέης. Αλλά, δυστυχώς δεν έχουμε πληροφορίες γύρω από τη δράση του, ούτε γνωρίζομε αν είχε άλλα αδέρφια και αδερφές. Γνωρίζομε μόνο από τον ιστορικό Λαμπρίδη ότι στα 1870 προσέφερε 2.500 γρόσια στον έρανο για την κατασκευή της γέφυρας του Αώου.

Κι' ερχόμαστε τώρα στο γιό του Μεχμέτ μπέη, στον Σαχίν βέη (Σιαϊμπε), για τον οποίο γνωρίζομε ότι ήταν αρχηγός βασιβουζούκων (ατάκτων πολεμιστών) και κατά τον Ρωσο-Τουρκικό πόλεμο του 1878 πολέμησε εναντίον των Ελληνικών ανταρτικών σωμάτων. Φορούσε πάντα ως την ώρα που πέθανε, μου έλεγε ο γερο-Μπινόλας, πολύπτυχη κάτασπρη φουστανέλλα με χρυσοκέντητα γελέκια και πεσιλιά.

Σε παλαιά έγγραφα του περασμένου αιώνας συναντήσαμε την ιδιόχειρη υπογραφή του Ελληνικά γραμμένη. Άρα θα είχε φοιτήσει σε Ελληνικό Σχολείο.

Η γυναίκα του Σαχίν μπέη ονομαζόταν Ζελχά και ήταν αδερφή κάποιου Σεφήκ βέη αγνώστου επωνύμου. Αυτή πέθανε τον Ιούνιο του 1919, ενώ ο άντρας της 25-30 χρόνια νωρίτερα.

Τέκνα του Σαχίν βέη ήταν τρεις γιοιό, ο Μεχμέτ, ο Φαΐκ και ο Χουσέν (γεννημένος στα 1885) και δύο θυγατέρες, η Σαφιέ σύζυγος του Ισμαήλ Πασιά Ζεϊνέλβη και η Ρεχηγιέ σύζυγος του Περτέφ βέη (γεννημένη στα 1877), τις οποίες προαναφέραμε. Κατά τον Ν. Τσάκα όμως, υπήρχε και τρίτη θυγατέρα του Σιαΐμπεη, παντρεμένη με τον Κονιτσιώτη Κιαζήμ Πασιά, στρατιωτικόν διοικητή της Νικομηδείας (πιθανόν να πρόκειται για τον Κιαζήμ Λιάλιο από την Μεσαριά).

Και τα τρία παιδιά του Σαχίν βέη είχαν αποφοιτήσει από την Ζωσιμαία Σχολή Ιωαννίνων, όπως λένε, και κατόπι οι δύο μεγαλύτεροι εφοίτησαν και στις Τουρκικές Σχολές της Πόλης και έλαβαν ανώτερα αξιώματα, ενώ ο μικρότερος, ο Χουσέν βέης, εγκαταστάθηκε στην Κόνιτσα σαν κτηματίας και διαχειριστής της μεγάλης οικογενειακής περιουσίας των.

Ο Μεχμέτ βέης διετελέσε πρόξενος της Τουρκίας στην Άρτα και κατόπι στον Πειραιά. Παρ' όλο όμως που κατέλαβε επιφανείς θέσεις στα Οθωμανικό κράτος ήταν φανατικός Αλβανιστής, καθώς και τ' αδέρφια του, και μετά την απελευθέρωση της Κόνιτσας από τον Τουρκικό ζυγό δήλωσαν Αλβανική υπηκοότητα και έκαναν το παν να συμπεριληφθεί και η Επαρχία μας στο νεοσύστατο Αλβανικό κράτος.

Περί το έτος 1914 οι τρεις αυτοί αδελφοί Σίσκου έβγαζαν και Αλβανική εφημερίδα με τον τίτλο "Αφύπνησις" στο Βουκουρέστι και έγραφαν ως τόπο έκδοσής της την ... Κορυτσά. Διευθυντής της ήταν ο Φαΐκ, που είχε υπηρετήσει κι' αυτός ως τότε σε διάφορες θέσεις ως υπάλληλος του Οθωμανικού κράτους. Κατόπιν εξελίχθηκε σε δημοσιογράφο και διπλωμάτη και τελικά διορίστηκε Πρεσβευτής της Αλβανίας στις Ηνωμένες Πολιτείες. Όταν οι Ιταλοί στα 1939 κατέλαβαν την Αλβανία, ο Φαΐκ δεν αναγνώρισε το νέο καθεστώς και παραιτήθηκε από το αξίωμά του, μένοντας πιστός στον βασιλιά Αχμέτ Ζώγκου. Απέθανε δε στην Βοστώνη, δημοσιογραφώντας συνεχώς υπέρ της Αλβανίας,

Ο δε Μεχμέτ υπηρετήσε κι' αυτός πιστά τον Αχμέτ Ζώγκου και διορίστηκε Πρεσβευτής της Αλβανίας στο Λονδίνο. Στη θέση αυτή παρέμεινε μέχρις ότου κατέλαβαν οι Ιταλοί την Αλβανία. Νομίζω δε, ότι εκεί στην Αγγλία πέθανε κι' αυτός. Είχε δε ο Μεχμέτ γυναίκα Γερμανίδα. Και μάλιστα μια κουνιάδα του πέθανε εδώ στην Κόνιτσα και της έκανε χριστιανική ταφή με τον Δεσπότη Σπυρίδωνα.

Παραθέτομε εδώ κι' ένα επεισόδιο, όπως το ακούσαμε να το αφηγείται ο Πατριάρχης Αθηναγόρας κατά την εδώ στην Κόνιτσα επίσκεψή του στις 22.7.1963.

Κάποτε, όταν ο Μεχμέτ μπέης ήταν πρόξενος της Τουρκίας στην Άρτα, ερχόμενος εδώ μαζί με την ντυμένη στα ευρωπαϊκά, και χωρίς φερετζέ φυσικά, Γερμανίδα γυναίκα του, σταμάτησε το αμάξι του στου Μάζιου για να ξεκουραστούν τα άλογα και να πιούν κι' αυτοί κανέναν καφέ. Ο ιερέας του χωριού, ο αγαθός Παπασπύρος, κατά τη συνήθεια που είχε να πλησιάζη τους ξένους και περαστικούς, πήγε και τους καλοσώρισε, νομίζοντάς τους για Χριστιανούς, άνοιξε δε μαζί τους τη συζήτηση:

- Από πού έρχεστε ευλογημένοι, από μέσα από το Ρωμείο; τους ρώτησε.
- Ναι παππά μου, ερχόμαστε από την Άρτα, του απαντά ο Μεχμέτ βέης.

Και ο αγαθός λευΐτης, που είχε τον καημό του:

- Τι γίνεται ωρέ παιδιά αυτό το Ρωμέϊκο, τους λέει, θα μας έρθη καμμιά φορά κατά δώθε ή όχι;

- Θαρθή παππά μου, θαρθή. Μια που ζωντάνεψε ξανά ύστερα από τετρακόσια τόσα χρόνια, κάποτε θα ξαναρθή, μην ανησυχής, του απαντάει ο Μεχμέτ βέης.

Και κατόπι, αλλάζοντας λιγάκι ύφος:

- Παππούλη μου, του λέει, να προσέχης άλλη φορά όταν κάνης τέτοιες κουβέντες. Πρέπει να ξέρης πρώτα με ποιόν μιλάς. Ξέρεις ποιός είμαι εγώ;

- Μα, ή από μέσ' από την Κόνιτσα ή από κανένα χωριό.

- Είμαι ο Μεχμέτμπεης, ο γυιός του Σιαϊμπεη.

Κοκκάλωσε ο ταλαίπωρος παππάς, έπαθε γλωσσοδέτη.

Αλλά, ο πολιτισμένος και ανεπτυγμένος Μεχμέτ βέης τον χτύπησε φιλικά στον ώμο.

- Μη φοβάσαι, του κάνει, εγώ δεν σου κάνω κακό, αλλά άλλοτε να προσέχης.

Ο μικρότερος αδερφός, ο Χουσέν (Χουσεϊν) μπέης, όπως προαναφέραμε, έμενε τον περισσότερο καιρό στην Κόνιτσα και ήταν διαχειριστής της περιουσίας των.

Παλαιότερα είχαν τσιφλήκια στη Θεσσαλία και στα Γορβενά. Στον κάμπο της Κόνιτσας είχαν επίσης αρκετά κτήματα και βοσχοτόπια με δάσος στη Νταβάλιστα του Στομίου και στο χωριό Γκροϊμπάνι (νυν Ελεύθερο).

130

Ήταν και διοργανωτής της Αλβανικής προπαγάνδας ο Χουσένμπεης και από τα ιδρυτικά μέλη της Αλβανικής Λέσχης στην Κόνιτσα μετά το Σύνταγμα (Χουριέτ) του 1908. Παντού δε όπου πήγαινε, μέχρι το 1913, συνοδευόταν από το παλληκάρι του (σωματοφύλακα), τον αρειμάνιο Ρουσιάνη.

Στα 1916, για να μην επιστρατευθή από τους Έλληνες, διορίστηκε και Μουεζίνης του τζαμιού της αγοράς "Χουσεϊν Σιάχ".

Γύρω στα 1923-24 ο Χουσένμπεης κατέφυγε οικογενειακώς στην Αλβανία και εγκαταστάθηκε στο Δέλβινο, όπου και πέθανε μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Η δε περιουσία του εδώ στην Κόνιτσα (όση δεν πούλησε), το μέγαρό του κλπ, σώζεται ακόμη εκκρεμής και υπό την διαχείριση της Οικονομικής Εφορίας. Αγνοούμε δε αν επιζεί ο γυιός του Σαχίν, γεννημένος στην Κόνιτσα στα 1912, ή άλλοι απόγονοι της οικογένειας Σίσκου ή η γυναίκα του Χουσένμπεη, που ήταν αδερφή κάποιου Σεφκέτ βέη.

Επειδή οι πλούσιοι μπέηδες, όπως θα ιδούμε σε άλλο κεφάλαιο, δεν ανακατεύονταν οι ίδιοι στις λεπτομέρειες της διαχειρίσεως της περιουσίας των, είχαν οι περισσότεροι τους επιτρόπους και επιστάτες των, που τους ονόμαζαν Κεχαγιάδες.

Στην οικογένεια Σίσκου απαντούμε τους εξής: τον Τσενέ Πορσότη στα 1848, τον Μερσίν αγά Ράντανη στα 1877-79 και τον Ομέραγα από τα 1879 ως τα 1895 κλπ.

Υπηρέτης των μόνιμος ήταν επί χρόνια ο Μουχτάρ Αζήζ και αργότερα ο Ριζάς στα 1908-1910, και τελευταίος ο Χακής. Είχε και Χριστιανούς υπαλλήλους η οικογένεια Σίσκου, όπως τον Σίμο, τον Στέργιο Τζινέρη από το Γκροϊμπάνι (νυν Ελεύθερο) κ.α.

Σωματοφύλακες (παλληκάρια) της χρημάτισαν: ο Χόντος Σαντίκ Καζατασιούλας (επώνυμο Ελληνικό) και ο Ρουσιάνης.

Απέναντι από τα σαράγια του Ζεϊνέλβη και της οικογένειας Σίσκου, πέρα από το λάκκο, σώζονται ακόμη τα ερείπια του αρχοντικού του Ελμάζ μπέη με τη μεγάλη θολωτή θύρα με τα τεράστια καρφιά.

Αυτός ο Ελμάζμπη (συγγενής της οικογένειας Σίσκου, κατά τη Ρήνα Μπίλη) έδρασε την εποχή του Αλή Πασιά και πολέμησε εναντίον των Ελλήνων κατά την Επανάσταση του 1821.

Ήταν εχθρός του Βουρμπιανίτη Κώστα Παπανικολάου, Γραμματικού του Αλή Πασιά και όπως αναφέρει ο ίδιος ("Ηπειρωτικά Χρονικά" 1938, σελ.20) στις 20 Νοεμβρίου του 1820 ήταν συνεργός στον πρώτο του χαλασμό, μαζί με τους επίσης Κονιτσιώτες Μεμπρή μπέη Χότζια, Χουσεΐν μπέη, με τον Κατή της Κόνιτσας και λοιπούς.

Η παράδοση τον φέρει ως φοβερών Χριστιανομάχο. Όταν χτιζόταν η σημερινή εκκλησία του Αγίου Νικολάου δίπλα από το σαράϊ του, πυροβόλησε τον πρωτομάστορα Χρήστο Γιόση από τη Βούρμπιανη και παρ' ολίγο να τον σκοτώσει. Η Κονιτσιώτικη παράδοση διατείνεται μάλιστα ότι τον σκότωσε. Αλλά ο δισέγγονός του Αριστοτέλης Γιόσης-Θεοδοσιάδης μας πληροφορήθηκε θετικά ότι μόνο τον πυροβόλησε, χωρίς να τον πετύχει, και κατόπι έλαβε τα μέτρα του και προφυλαγόταν. Αν πάλι συνέβαινε τέτοιο γεγονός, θα το είχε ασφαλώς καταχωρήσει ο Ιερομόναχος Χρυσάνθος Λαενάς στο Χρονικό-ενθύμησή του της πυρπολήσεως και ανοικοδομήσεως του Ναού.

Και ένα ακόμη ανοσιούργημα του Ελμάζμπη ή των κληρονόμων του μας αναφέρει η παράδοση. Κάποια Μεγάλη Παρασκευή, Τούρκοι που παραφύλαγαν πάνω στη μάντρα του Ελμάζμπη, έριξαν ... ακαθαρσίες στον επιτάφιο, καθώς οι Χριστιανοί, με επικεφαλής τον Δεσπότη τους, έκαναν την περιφορά του.

Και ένα ερώτημα αναπάντητο προς το παρόν: Ο Ελμάζ μπέης, που ήταν κλεισμένος στο κάστρο της Τριπολιτσάς στα 1821 και κατόπιν συμφωνίας με τον Κολοκοτρώνη εγκατέλειψε τους ομόπιστούς του και έφυγε με 1.500 Τουρκαλβανούς και γύρισε στην Ήπειρο, όπου άρχισε τις ληστείες εις βάρος των Χριστιανών, ποιος άραγε ήταν; Μήπως πρόκειται για τον δικό μας;

Ο Ελμάζμπη πέθανε γύρω στα 1854 και άφησε μοναδικό κληρονόμο του τον από θυγατέρα γαμβρό του Ισμαήλ Κεμάλ. Ποια όμως από τις θυγατέρες του ήταν γυναίκα του Ισμαήλ, αγνοούμε.

Κατά το έτος 1873 έμενε μια κόρη του στη Θεσσαλία στα Φάρσαλα, η Ρεζιέ, κι' εκεί πέθανε τον ίδιο χρόνο άλλη αδερφή της, η Ζεκιέ.

Ο Ισμαήλ Κεμάλ πούλησε τη μισή περιουσία του πεθερού του σ' έναν Ιταλό και την άλλη μισή στον Αλή βέη Τσέλιο από το Λεσκοβίκι. Ο Ιταλός την έδωσε στον Νετζήπ Δερβίς βέη από τη Βαλοβίζδα, που τον κληρονόμησε ο ανεψιός του ο Ζεϊνέλ Τσάτσης. Τέλος δε, το σαράγι του Ελμάζ μπέη κατέληξε, ως ανταλλάξιμο, νομίζω στην οικογένεια Γιοβάνη ή Γιοβανίδη.

Γιουός δεν φαίνεται να είχε ο Ελμάζμπη και η γενεά του έσβησε, γιατί τον καταράστηκε ο Δεσπότης, όπως έλεγαν οι παλιοί Κονιτσιώτες.

Και μια παράδοση σχετική με την οικογένεια του Ελμάζμπη από την μακαρίτισσα Ρήνα Μπίλη:

Μετά τον θάνατο του γέρου μπέη, ζούσε στο σπίτι του ένας υπέργηρος Χότζιας, άγιος άνθρωπος και ασκητής που έκανε νηστείες και ντυνόταν με δέρματα και μουσαμάδες. Ο Ελμάζ μπέης είχε δύο κόρες, στις οποίες ο Χό-

τζιας προφήτεψε ότι η μία θα πεθάνη για τις αμαρτίες του πατέρα της και η άλλη θα ζήσει ευτυχισμένη, όπως και έγινε.

Όταν πέθανε ο γερο-Χότζιας τον έθαψαν εκεί στο ίδιο το κελί του και οι Τούρκοι σέβονταν τον τάφο του.

Θρυλείται δε και το εξής παράδοξο:

Ο Μήτρο Μπλαγκανάς, όταν ήταν παιδάκι, πήγε να φάη σύκα μαζί με έναν άλλο σύντροφό του στον μπαξέ του Ελμάζμπεη και αποπάτησε στον τάφο του Χότζια. Το αποτέλεσμα ήταν να χάση τη φωνή του και να μείνη επί πέντε μέρες βουβός, ώσπου έμαθε από το άλλο παιδί την αιτία η μάνα του, η κυρά Μπλαγκανού, και πήγε κι' έκανε μετάνοιες και άναψε ξυγκοκέρια απάνω στον τάφο του εβλιά (αγίου) Χότζια κι' έγινε καλά ο γυιός της

Άλλη επιφανής μουσουλμανική οικογένεια της Κονίτσης ήταν του Αλή μπέη Φρασιαλή Φατή ή Φετή, που είχε σπίτι εκεί ακριβώς που είναι σήμερα του Παύλου Αντωνίου ή Μελισσοπετρινού της Μάρως, στην Άνω Κόνιτσα.

Παιδιά του Αλή μπέη ήταν ο Καπλάν μπέης, αξιωματικός του Τουρκικού στρατού, και ο Νταλήπ βέης, ο γνωστός Δήμαρχος της Κόνιτσας.

Ο Καπλάν μπέης ήταν μεγαλύτερος και πέθανε νεότερα. Τον θυμόνταν όμως οι γέροντες Χρήστο Πατέρας, Μπινόλας κλπ. Ήταν Γιούζμπασης και τελευταία μπίμπασης (ταγματάρχης). Ήταν δε γαμπρός του Οσμάν μπέη, τον οποίο και κληρονόμησε, γιατί ο γυιός του και γυναικαδελφός του (του Καπλάνμπεη) σκοτώθηκε στον Κριμαϊκό πόλεμο στα 1854.

Ο Καπλάνμπεης πάντρεψε την πρώτη κόρη του, την Χανιφέ και της έδωσε προίκα το πατρικό του σπίτι (σημερινό Παύλου Αντωνίου). Εκείνη πέθανε νέα, αφήνοντας δύο θυγατέρες, την Γκιουλιγέ και τη Νάζω. Η Γκιουλιγέ παντρεύτηκε με τον Ναϊμ Ομέο Ελμάζ ή Μάτσκο μπέη από την Γκλήνα Λεσκοβικίου. Πέθανε όμως νέα και ο Ναϊμ πήρε δεύτερη γυναίκα την κουνιάδα του τη Νάζω και εγκαταστάθηκε στην Κόνιτσα.

Είχε και άλλη μικρότερη κόρη ο Καμπλάνμπεης, που πέθανε ενώ της ετοίμαζε τα προικιά να την παντρέψη. Και τότε, απογοητευμένος και περίλυπος, πούλησε τα κτήματα του πεθερού του Οσμάν μπέη, από το δρόμο (Προακτορείο ΚΤΕΥΛ κλπ.) μέχρι απάνω στα σπίτια του Καραγιώργου, στους Στρατιανίτες Μουσαίους και Λωλαίους, και αποσύρθηκε και πέθανε στο πατρικό του, που κατόπι το κληρονόμησε ο από εγγονή γαμπρός του, Νεϊμ μπέης, που προαναφέραμε.

Από εκεί, από το σπίτι του Αλή μπέη Φρασιαλή, καταγόταν (όπως λέει ο ηλικίας σήμερα 90 ετών κυρ Λάκριας Ζδράβος) και ο Ζεκή Πασιάς, τον οποίο αναφέρει ως Κονιτσιώτην ο Μυστακίδης το 1904 στον "Ηπειρωτικό Αστέρα". Να ήταν άραγε αδερφός των Καπλάνμπεη και Νταλήμπεη ή εξάδελφός των;

Ο άλλος γυιός του Αλή μπέη Φράσιαρη, ο Νταλήπ βέης, είχε μπει γαμπρός στο και σήμερα σωζόμενο γνωστό ως σπίτι του Νταλήμπεη, όπου κατοικεί η οικογένεια Αριστοτέλη Κούσιου.

Η γυναίκα του Νταλήμπεη λεγόταν Μερσέπ και ήταν κόρη του Αμπάζ μπέη.

Ο Νταλήπ περιποιήθηκε κάποτε έναν ισχυρό Βαλή, είχε και φίλους στην Πόλη, ίσως τον στενό συγγενή του Ζεκή Πασιά, και έτσι κατόρθωσε να διατηρήσει μονίμως τη θέση και το αξίωμα του Δημάρχου από τα 1880-81, που

πρωτοδημιουργήθηκε το οφίκιο αυτό, ως τον θάνατό του, που συνέβηκε στα 1905.

Συγκεχυμένες και αντικρουόμενες εν μέρει είναι οι πληροφορίες που έχουμε γύρω από το άτομο και τον χαρακτήρα του.

Πολλοί τον θεωρούν σαν καλοκάγαθο και φιλόανθρωπο. Φρόντιζε για την πρόοδο της Κόνιτσας και για τον εξωραϊσμό της. Φύτεψε λίπες και πλατάνια, που σώζονται ως τα σήμερα στην κεντρική πλατεία. Έφτιαχνε καλντερίμια και βρούσες και άλλα έργα. Γεγονός είναι ότι δεν ήταν Χριστιανομάχος. Ανεχόταν και αγαπούσε, θα μπορούσε να πη κανείς, το χριστιανικό στοιχείο και σεβόταν την θρησκεία μας. Την Μεγάλη Παρασκευή, άμα έβλεπε κανέναν Χριστιανό να ανοίγει το μαγαζί του, τον απόπαιρνε: "Γιαχουντής (εβραίος) είσαι μπρέ που ανοίγεις σήμερα; Γλήγορα στην Εκκλησιά". Και συνήθιζε να στέλνη κι' αυτός λαμπάδες στον επιτάφιο και λάδι στις εκκλησιές.

Η υπέργρηη παλιά Κονιτσιώτισσα δασκάλα Ουρανία Τσιγαρίδα το γένος Ζδράβου, που πέθανε το 1971 σε ηλικία 99 ετών, μου διηγήθηκε και το εξής επεισόδιο που σχετίζεται με την ευλάβεια του Νταλήμπεη προς την Χριστιανική θρησκεία:

Η κόρη του η Τζεβριέ (δεν είχε νομίζω άλλη θυγατέρα) που ήταν μαθήτρια του Ελληνικού Παρθεναγωγείου, αρρώστησε κάποτε βαριά και κινδύνευε να πεθάνη. "Δεν τάξεις και στον Άγιο Σπυρίδωνα μήτη μου, του είπε η γριά Λιούρω, η υπηρέτριά του, μήπως γίνη καλά το κορίτσι".

Και έταξε τρεις μεγάλες λαμπάδες, ένα ασκί λάδι και μία λίρα. Και ώ του θαύματος! Το κορίτσι έγινε καλά. Είδε στον ύπνο της τον Άγιο Σπυρίδωνα που την σταύρωσε και σαν ξύπνησε το διηγόταν. Και από τότε ο Δήμαρχος είχε αποχτήσει τη συνήθεια να σέβεται τους αγίους και τις εορτές των Ρωμιών.

Η μόνη γλώσσα που ήξερε ο Δήμαρχος Νταλήμπεης ήταν τα Ελληνικά και κοντά σ' αυτά και τ' αρβανίτικα. Τούρκικα δεν ήξερε καθόλου. Ο ιστοριοδίφης Κ.Λαζαρίδης αναδημοσίεψε στο περιοδικό "Κόνιτσα" από την "Φωνή της Ηπείρου" (28.1.1905) μια στιχομυθία μεταξύ αυτού και του Βαλή των Ιωαννίνων Εγιούπ Πασιά, που δυσανεστήθηκε επειδή του μίλησε τουρκικά κι' ο Νταλήμπεης του απάντησε πως μόνο τα Ελληνικά γνώριζε. Τα ίδια είχε απαντήσει νωρίτερα και στον Αυστριακό Πρόξενο, που του είχε μιλήσει Γαλλικά.

Ήταν και φιλόργυρος όμως σε αρκετό βαθμό ο Νταλήμπεης. Ο υπερωιωνόβιος Αντώνης Λακιώτης (αδερφός του Μήτρου Λακιώτη), που γεννήθηκε στα 1860 και επιζεί ακόμη στα 1973, μου διηγόταν πως συνήθιζε να τριγυρίζη στις ταβέρνες και στα Χάνια και να τρώη μεζέδες και να πίνη ρακιά και κρασάκι ακόμη, αμακατζήδικα.

Το περίφημο Χάνι του, το οποίο σήμερα, ημικατεστραμμένο, είναι κτήμα των Κηταίων, το είχε χτίσει πάνω σε δημοτικό οικόπεδο, που το καταπάτησε. Κάτι βλάχοι βρήκαν έναν τέντζερη γεμάτο με φλωριά, κρυμμένο στα Γραβίτσια και ο Νταλήμπεης τους άρπαξε τα περισσότερα, διηγόταν η Ρήνα Μπίλη, και μ' αυτά έχτισε το χάνι του, γκρεμίζοντας κάτι άθλιες παράγκες που βρισκόταν πρώτα εκεί.

Η φιλοχρηματία του Νταλήμπεη επιβεβαιώνεται και από μερικά κείμενα της "Φωνής της Ηπείρου" και άλλων εφημερίδων της εποχής. Σε μια περιγραφή του Παζαρόπλου της Κόνιτσας κατά το έτος 1893, διαβάζουμε ότι "ο Δήμαρχος της

πόλεως Κονίτσης Νταλήπ βέης διαπράττει και αυτός τας μεγαλυτέρας παρανομίας και αρπαγάς, αργυρολογεί όσον περισσότερα δύναται να αφαιμάξη από τα βαλάντια των πανηγυριζόντων".

Σε εφημερίδα του 1895 πάλι αναγράφεται ότι ο Δήμαρχος φορολογεί πάντοτε (όχι στο Παζαρόπλο) με πέντε γρόσια το κάθε εισερχόμενο ζώο και οι χωρικοί ξεφορτώνουν έξω τα ζώα των και φέρουν επ' ώμου τα ξύλα των και τα πουλούν. Αυτό ασφαλώς θα ίσχυε για τους ετεροδημότες για να προσπορίζεται έσοδα ο πάντοτε (και σήμερα ακόμη) φτωχός Δήμος της Κονίτσης.

Και συνεχίζει η ίδια εφημερίδα, πως για να φτιάσης έναν πεσμένο τοίχο στην αυλή ή στον μπαχτσέ σου, πρέπει να βγάλης άδεια με πέντε γρόσια χαρτόσημο. Στη "Φωνή της Ηπείρου" (21.7.1895) πάλι διαβάζουμε πως ο Νταλήμπτης ενοικίαζε τα γεώμορα του Μεσοβουνίου και Αγίου Μηνά και τα εισέπραττε καταφεύγοντας σε εκβιασμούς. Στην ίδια εφημερίδα (Σεπτέμβριος 1896) βλέπουμε πάλι πως ο Νταλήμπτης δεν εβίαζε καθόλου τους μουσουλμάνους για να πληρώνουν τους φόρους και εισφορές για το πρόσιμο νερό, με τον απώτερο σκοπό να μένη (όπως και έμεινε) ισόβιος Δήμαρχος.

Στις μεγάλες μουσουλμανικές γιορτές και φέστες ο Δήμαρχος ντυνόταν την επίσημη στολή του και κρεμούσε σπαθί και παρόσημα. Και τότε αποχτούσε αγέρωχο και αλαζονικό ύφος.

Σαν συμπέρασμα λοιπόν βγαίνει ότι ο Νταλήμπτης ήταν χαρακτήρας με μεταπτώσεις. Άλλοτε καλός και σχεδόν φιλόανθρωπος και άλλοτε σατραπικός λόγω της φιλοχρηματίας του. Στα 1905 όμως που πέθανε, είναι γεγονός ότι η κηδεία του έγινε πάνδημη και με μεγάλη επισημότητα.

Ο Νταλήμπτης είχε τέσσερα αρσενικά παιδιά, τους Αμπάζ, Νουρεντίν, Ρουστέμ και Μουράτ μπέηδες.

Απ' αυτούς ο Αμπάζ έφυγε ενωρίς από την Κόνιτσα και δεν γνωρίζομε πού σταδιοδρόμησε. Το ίδιο και ο Μουράτ μπέης.

Ο Νουρεντίν μπέης διατήρησε επί αρκετά χρόνια το χάνι του πατέρα του και το καφενείο, όπου αργότερα και μέχρι και το 1972 στεγαζόταν το Ειρηνοδικείο.

Η γυναίκα του Νουρεντίν, η Ισμέτ, ήταν κόρη του Σελήμ Ιλιάζ μπέη, τσιφλικούχου της Βράνιστας (νυν Τράπεζα) και απέκτησαν μια θυγατέρα, τη Μακμπούλέ, που την πάντρεψαν με τον Λεσκοβικινό Ισχάν Καμπέρ Ζιώγα (το επώνυμο είναι χριστιανικό και σημαίνει Γεώργιος).

Ο Νουρεντίν δεν τα πήγαινε καλά με την γυναίκα του και τη χώρισε μια φορά. Πήγε και τους συμφιλίωσε ο Νούρες ο φουστανελλάς από την Κάτω Κόνιτσα (νυν σπίτι Τσινασλανίδου), που ήταν επιτετραμένος από τον Μουφτή να συμφιλιώνη τα φιλονικούντα αντρόγυνα. Αυτός είχε και έναν γιού, το Φέρο, και τους είχαν βγάλει και τραγούδι:

Νούρε και Φέρο
και παρά δε μπαίρω

Αργότερα όμως ο Νουρεντίν την χώρισε οριστικά τη γυναίκα του και αυτή πέθανε απ' το μαράζι της στα 1916.

Το επεισόδιο του Νουρεντίν, που ελετέθηκε εναντίον τριών Τούρκων αξιωματικών, οι οποίοι αποπειράθηκαν να αποπλίσουν τον Γιασιαξή (ακόλουθο-σωματοφύλακα) του Δεσπότη Κωνσταντίνου του Αράπογλου, το διηγηθήκαμε στο περιοδικό "Κόνιτσα", τεύχος 19-20 και δεν είναι ανάγκη να το επαναλάβωμε.

Έχομε όμως και μία σκοτεινή σελίδα που αμαυρώνει τον χαρακτήρα του Νουρεντίν μπέη. Στη "Φωνή της Ηπείρου" (17.2.1895) διαβάζουμε ότι επειδή οι κάτοικοι του Μεσοβουνίου και Αγίου Μηνά δεν επλήρωσαν τον φόρο (γεώμορο) της Μονής Σπηλαιωτίσσης, με την δικαιολογία ότι αυτή (η Μονή) δεν επλήρωσε (όπως είχε υποχρέωση) τους διδασκάλους των, ο Νουρεντίν εσκηνοθέτησε απόπειρα φόνου εναντίον του εαυτού του (ήταν ενοικιαστής του γεώμορου) εκ μέρους δήθεν των κατοίκων και τους τραβούσε στα δικαστήρια.

Αυτά για τον Νουρεντίν. Και ερχόμαστε στον άλλο γιό του Νταλήμπεη, τον Ρουστέμ μπέη.

Αυτός ήταν αξιωματικός του τουρκικού στρατού, αλλά μετά τον θάνατο του πατέρα του ανέλαβε το δημαρχιλίκι, έγινε Δήμαρχος. Στα αρχεία του Ρούβαλη τον συναντούμε μ' αυτό το αξίωμα από τις 20.8.1906 έως τις 14.4.1919. Ίσως να συνέχισε και αργότερα. Πιθανόν όμως ότι από τα 1910 ή 1911 τον αντικατέστησε ο Σιέχ Κιαμήλ. Στα 1912 πάντως ήταν και πάλι αξιωματικός και κατά μία εκδοχή έσωσε την γέφυρα του Αώου από καταστροφή τον Φεβρουάριο του 1913, όταν την υπονόμεισε υποχωρώντας ο Τζιαβήτ Πασιάς.

Ο Λάκια Βράνιστας αφηγείται πως όταν ο Ρουστέμ βέης ανέλαβε Δήμαρχος έδωσε την άδεια στους Χριστιανούς να ρίχνουν κι' αυτοί πυροβολισμούς το Πάσχα στην Ανάσταση και πρώτος πυροβόλησε ο Γούσια Γούναρης, τον οποίο συνέλαβαν οι Τούρκοι ζαπτιέδες. Έτρεξε όμως άμέσως ο Δήμαρχος και τον απελευθέρωσε. Και με εισήγησή του δεν ξαναενοχλήσαν πλέον άλλη χρονιά οι Τούρκοι τους Χριστιανούς γι' αυτή την αιτία. Πυροβολούσαν ελεύθερα στην Ανάσταση, όπως και στους γάμους.

Ο Ρουστέμ μπέης στα 1912, επικεφαλής ατάκτων Τουρκαλβανών, έφτασε ως έξω από το Παληοσέλι πολεμώντας τους Έλληνες αντάρτες. Κατόπι στα 1913 έφυγε προς την Αλβανία διότι ήταν Αλβανόφρων. Πού απεβίωσε δεν γνωρίζουμε.

Και ένα ακόμη επεισόδιο με ήρωα τον Ρουστέμ μπέη, όπως μας το αφηγήθηκε ο αείμνηστος φίλος μας Αλέξης Φλώρος, που υπήρξε αυτόπτης μάρτυρας.

Μίσος άσπονδο υπήρχε ανάμεσα στον Ρουστέμ μπέη και τον ισχυρό και πλούσιο Σουλεϊμάν Εφέντη. Και η αιτία ήταν κάτι γυναικοδουλειές. Ο Αλή μπέης Μπέτσιος είχε διαβάσει τον Σουλεϊμάν Εφέντη πως δήθεν ενοχλούσε (πιθανόν να είχε και ερωμένη) κάποια συγγενή του Ρουστέμπεη και ο τελευταίος του το φύλαγε.

Κάποια μέρα λοιπόν, ενώ ο Σουλεϊμάν Εφέντης έπινε τον καφέ του, εκεί που είναι το σημερινό καφενείο του Ζακόπουλου, μαζί με τον Χουσένμπεη Σίσκο συνοδευόμενο κι' από τον σωματοφύλακά του τον αρειμάνιο Ρουσιάνη, μπαίνει ξαφνικά ο Ρουστέμπεης συνοδευόμενος κι' αυτός από τον σωματοφύλακά του τον Καδρή. Και μόλις βλέπει τον εχθρό του τον Σουλεϊμάν Εφέντη του αρπάζει και τα δύο τα χέρια και τον καθηλώνει στην καρέκλα φωνάζοντας προς τον Καδρή:

- Μπιέρι ωρέ! μπιέρι (χτύπα).

Τραβάει εκείνος την κουμπούρα του από το σιλάχι, αλλά πριν προλάβει να την χρησιμοποιήσει, μ' ένα νεύμα του Χουσένμπεη, επεμβαίνει αστραπιαία ο Ρουσιάνης και τον αφοπλίζει.

- Ντροπή ωρέ Ρουστέμ, να κάνετε φονικό μπαμπέσικα με στη μέση στον καφενέ! τον επιπλήττει ο Χουσένμπεης.

Και ο Ρουστέμ αποσύρεται βλαστημώντας μαζί με το παλληκάρι του, ενώ ο Σουλεϊμάν Εφέντης είχε γίνει κατακίτρινος από τον φόβο του.

Αργότερα ο σωματοφύλακας αυτός του Ρουστέμπεη σκοτώθηκε στο Πεκλάρι από τον καπετάν Κρομμύδα.

Τέλος, ας αναφέρωμε και τους υπαλλήλους-υπηρέτες του Νταλήμπεη.

Στα 1881 απαντούμε κάποιον Καταρραχιά. Στα 1890 τον Χρήστο Γκόγκο από την Διπαλίτσα (Μολυβδοσκεπάστον). Και αργότερα τον γνωστό σε όλους τους παλαιούς Κονιτσιώτες Στέφο του Νταλήμπεη.

Άλλη αρχοντική οικογένεια ήταν του Σουλεϊμάν Εφέντη, που το σαράγι της βρισκόταν κάτω από το τζαμί της αγοράς, εκεί που είναι τα σπίτια του Λαμπρίδη και Νικολόπουλου.

Ο πάππος του Σουλεϊμάν Εφέντη λεγόταν Σουλεϊμάν μπέης. Ο κ. Γιάννης Λυμπερόπουλος τον ταυτίζει με τον Σουλεϊμάν μπέη του Γιακούμπ μπέη, για τον οποίο μιλήσαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο της πραγματείας μας. Ταυτίζει συγχρόνως και το Χάνι του Σουλεϊμάν Εφέντη (σημερινό Ντόκου) μ' εκείνο που θ' άρπαζε ο Σουλεϊμάν Γιακούμπβης από τον Κώστα Γραμματικό. Εμείς όμως διστάζομε να το βεβαιώσωμε, διότι φοβούμαστε μήπως διαψευστούμε μελλοντικά από νεώτερες ανέκδοτες πηγές, από τα αρχεία της Οθωμανικής αυτοκρατορίας π.χ. ή από αλλού.

Και ερχόμαστε στον Αχμέτ Εφέντη τον πατέρα του Σουλεϊμάν Εφέντη. Αυτός διετέλεσε Καϊμακάμης (υποδιοικητής) σε διάφορες Επαρχίες. Στα 1874, όπως πληροφορούμεθα από την Τουρκο-Ελληνική εφημερίδα Γιάνγια-Ιωάννινα (φύλλο 254/3.7.1874) ήταν Καϊμακάμης της Υποδιοικήσεως Σερβίων του Δουνάβεως και στις 21 Ιουνίου 1874 κήκε το αρχοντικό σαράγι του στην Κόνιτσα. Διετέλεσε επίσης και στην Κόνιτσα Καϊμακάμης από τα 1882 (ίσως και παλαιότερα) μέχρι το 1887-88 περίπου. Κατόπιν δε μετατέθηκε στο Λεσκοβίκιον, όπου και απέθανε ως Καϊμακάμης της Επαρχίας αυτής. Ο δε νεκρός του μεταφέρθηκε στην Κόνιτσα και ενταφιάστηκε με τιμές.

Είχε δε ο Αχμέτ Εφέντης τσιφλήκια στην Μακεδονία, στον κάμπο της Κόνιτσας και αλλού, καθώς και το σημερινό χάνι του Ντόκου και πολλά μεταητά, που τα κληρονόμησε ο γυιός του, ο Σουλεϊμάν Εφέντης.

Ο Σουλεϊμάν Εφέντης ήταν αρχικά σαράφης και Τραπεζίτης. Κατόπιν ανέλαβε και διευθυντής του Μονοπωλείου του καπνού (Ρεζί) και είχε κολτζήδες (φύλακες του Ρεζί) τον Καμάνη Γκλήνα, τον Κιανή Σέρανη, τον Μήτρο ή Μήτε Βλάχο, κάποιον Κώτσε και Ισμαήλ αργότερα. Παράλληλα δε έκανε και τον τροφοδότη του στρατού, έχοντας αποθήκη εκεί που είναι σήμερα το μαγαζί του Μαργ. Ζούκη. Ο αείμνηστος γηραιός φίλος Αλ. Φλώρος μου διηγόταν πως κάποτε ένας Τούρκος αξιωματικός τράβηξε το σπαθί να τον χτυπήσει, επειδή του είχε πουλήσει σάπια κρεμμύδια για συσσίτιο, αλλά χτύπησε σε μία κολώνα και σώθηκε. Και δεν είναι αυτή η πρώτη φορά. Και άλλες φορές, όπως είδαμε και θα ξαναϊδούμε, κινδύνεψε να σκοτωθή ο Σουλεϊμάν Εφέντης, αλλά πάντοτε γλύτωνε.

Η φήμη και η παράδοση τον φέρουν ως χαρακτήρα βάρβαρο και Χριστιανομάχο. Τα ελαττώματά του όμως αυτά, καθώς και άλλα, τα εκάλυπταν ο πλού-

τος και η κοινωνική θέση του. Αλλά παρ' όλη τη φήμη του ως Χριστιανομάχου, σ' ένα μανουάλι της κεντρικής εκκλησίας του χωριού Μαζίου συναντούμε το όνομά του ως δωρητού, με χρονολογία 1894. Την ίδια χρονιά κιόλας πήρε για γυναίκα του την Γιαννιώτισσα Αληγιέ, όπως μας πληροφορεί η εφημερίδα "Φωνή της Ηπείρου" 24.6.1894 "Ετελέσθησαν εις Ιωάννινα οι γάμοι του εξ επιφανούς οικογενείας της Κονίτσης Σουλεϊμάν Εφένδη Αχμέτ Εφένδη, μετά της θυγατρός τού εκ των προκρίτων των Ιωαννίνων Σετκή Εφένδη".

Μια γλαφυρή περιγραφή του αρχοντικού σπιτιού του, με τους θυρωρούς, τα παλληκάρια του, τα πολυτελή χαμάμια και τους μουσαφίρ οντάδες του, με τα πολλά σκυλιά του που τα ντύνανε το χειμώνα για να μην κρυώνουν, μας άφησε ο αείμνηστος λόγιος Νικ. Τσάκας. Και η υπέργηση δασκάλα Ουρανία Τσιγαρίδα μας είχε αφηγηθεί πολλά για την υπέροχη επίπλωση και πολυτέλεια του σαραγιού του, διότι πήγαινε εκεί ταχτικά και κεντούσε για την πλούσια χανούμισσα διάφορα εργόχειρα.

Αλλά ας αφηγηθούμε και μερικά επεισόδια από τη ζωή του.

Όπως διηγηθήκαμε, γράφοντας για τον γιό του Δημάρχου Νταλήμπε τον Ρουστέμπε, μίσος άσπονδο εχώριζε τις δύο αυτές οικογένειες. Ο Σουλεϊμάν Εφέντης, αν και ήταν άσχημος, μαυριδερός και λιανός, είχε μεγάλη αδυναμία στις γυναίκες. Και φαίνεται πως είχε κατορθώσει να κάνει αγαπητικιά του κάποια συγγενή του Νταλήμπε, ο οποίος το πληροφορήθηκε από τον γείτονα του Σουλεϊμάν, τον Αλή μπέη Μπέτσιο. Κοντά σ' αυτόν το μάθανε και τα παιδιά του και οι στενοί συγγενείς του και ζητούσαν ευκαιρία να ξεπλύνουν την προσβολή.

Μια μέρα λοιπόν, καθώς ο Σουλεϊμάν Εφέντης συζητούσε με τον Παναγιώτη Ρούβαλη μέσα στο μαγαζί του τελευταίου, μπαίνει ξαφνικά μέσα ο Ρουστέμπε ο γιός του Νταλήμπε και αρχίζει να τον υβρίζει μιλώντας του αρβανίτικα. Ο Σουλεϊμάν Εφέντης του ζητάει να του αποκαλύψει ποιος τον εσυκοφάντησε και ο Ρουστέμπε του κατονομάζει τον Αλήμπεη Μπέτσιο. Η συζήτηση εκτραχύνεται και τότε ο Ρουστέμπε (κατά Σωτήριο Καρατζήμον όμως όχι ο ίδιος αλλά ένας Αρβανίτης αξιωματικός γαμπρός από αδερφή του Ρουστέμπε, που ήταν παρών) τραβάει το σπαθί του και χυμάει να ξεσχίσει τον Σουλεϊμάν Εφέντη. Προλαβε όμως ο Ρούβαλης και σήκωσε ψηλά έναν πάγκο και το ξίφος χτύπησε σ' αυτόν, ενώ ο Σουλεϊμάν πετάχτηκε έξω και γλύτωσε.

Κατόπι επηκολούθησε και δεύτερη απόπειρα του Ρουστέμπε να σκοτώσει τον Σουλεϊμάν Εφέντη μέσα στο κεντρικό καφενείο, όπως είδαμε, αλλά κι' αυτή απέτυχε. Τρίτη απόπειρα εναντίον του Σουλεϊμάν Εφέντη (από άλλον τώρα) είναι αυτή που θα εξιστορήσουμε παρακάτω.

Ο Σουλεϊμάν Εφέντης ενήργησε μέσω του κουνιάδου του, που είχε αξίωμα στην Πόλη, και μετατέθηκε μακριά ο Τουρκαλβανός αξιωματικός ο γαμπρός του Νταλήμπε, κι' έτσι απαλλάχτηκε απ' αυτόν.

Στο μεταξύ όμως δημιούργησε (απόχτησε) κι' άλλον φοβερό εχθρό τον γείτονά του τον Αλήμπεη Μπέτσιο, ο οποίος όπως είδαμε ήταν ο αίτιος που δημιουργήθηκε η θανάσιμη έχθρα ανάμεσα σ' αυτόν και στην οικογένεια του Νταλήμπε. Και τούτος ο νέος εχθρός του, ο Αλήμπεη Μπέτσιος, τριγύριζε συνήθως στο παζάρι της Κόνιτσας πάντα οπλισμένος μαζί με δύο παλληκάρια του και έφιππος πολλές φορές, γιατί ήταν εργολάβος δεκατιστής και πήγαινε ταχτικά έξω στα χωριά και συγκέντρωνε τα δέκατα.

Ο Σουλεϊμάν Εφέντης όμως σκέφτηκε να τον αφοπλίση και να τον εξευτελίση και το πέτυχε ως εξής.

Επειδή αφ' ενός ήταν πάμπλουτος, αφ' ετέρου δε είχε και τον κουνιάδο του ανώτερο υπάλληλο Μπριριντζή κιατίπ (αρχιγραμματέα) νομίζω στα ανάκτορα, όλοι οι υπάλληλοι της Κονίτσης τον σεβόταν και δεν του χαλούσαν το χατήρι.

Έπιασε λοιπόν τον μπίμπαση των νιζάμηδων (ταγματάρχη του τακτικού στρατού) και του είπε πως μέσα σε μια πόλη με αστυνομία, με τακτικό στρατό και με κρατικές υπηρεσίες και δικαστήρια, δεν ήταν σωστό να τριγυρίζουν οπλισμένοι ψευτοπαλληκαράδες και συγκεκριμένα ο Αλή μπέης με τα παλληκάρια του.

Ο μπίμπασης πείσθηκε. Και φωνάζοντας τον Αλή, του συνέστησε να αφήσει τα όπλα στο σπίτι του και να μην γυρίζει οπλισμένος. Αυτός όμως σκέφτηκε να ηγόρασε.

Και τότε ο μπίμπασης αναγκάστηκε να τον αφοπλίση βιαίως κι' αυτόν και τα παλληκάρια του, όπως θα αφηγηθούμε παρακάτω.

Ο Αλήμπτης όμως, μη μπορώντας να ανθέξη στην προσβολή αυτή και από άλλες ίσως συνάμα αιτίες, βγήκε λήσταρχος στο κλαρί. Και σε λίγον καιρό ήρθε και κρύφτηκε μέσα στο τζαμί της αγοράς ένα κατάμεσήμερο και καθώς ο Σουλεϊμάν Εφέντης περνούσε για να πάη για το σπίτι του τον πυροβόλησε δύο φορές, χωρίς όμως να μπορέση να τον σκοτώη. Ο Σουλεϊμάν τραυματίστηκε μόνον ελαφρά στο αριστερό χέρι και τραυμάτιζε κρύφτηκε στο εργαστήρι του Τέγου Γιάκα του σαμαρά, εκεί που είναι το σημερινό σιδηρουργείο του Βαρβάτη και σώθηκε.

Κατόπι ο Σουλεϊμάν εφέντης ανέλαβε διευθυντής του Ρεζί, όπως είπαμε, και είχε κοντά στους σωματοφύλακες που είχε προσλάβει και τους κολτζήδες του μονοπωλείου, που τον εκυλάγαν σαν πιστοί και αφοσιωμένοι σκύλοι.

Ο Αλή Μπέης εξοντώθηκε, ο Νταλήμπτης πέθανε, και μετά το 1908 συμφιλιώθηκε και με τον Ρουστέμπεη και ίδρυσαν μαζί και με τον Χουσένμπεη και άλλους αλβανική λέσχη, προσπαθώντας να ενσωματώσουν και την Κόνιτσα στο μέλλον να ιδρυθεί μετά την προβλεπόμενη διάλυση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας (όπως τους καθοδηγούσε ο Ναΐμ Φράσιαρης) Αλβανικό κράτος.

Ο Ν. Τσάκας αφηγείται ότι ο Σουλεϊμάν Εφέντης ετόλμησε να ζητήσει το λόγο και να κάνει παρατηρήσεις στον αείμνηστο Μητροπολίτη Σπυριδώνη, επειδή δεν επεσκέφθηκε τους αλβανιστάς στη λέσχη των για να τους ευχηθή για το Μπαϊράμι. Αλλά ο Σπυριδών, που δεν ίδρωνε τ' αυτό του από τέτοια, τον έβαλε αμέσως στη θέση του και τον εφοβέρισε μάλιστα πως αν συνεχίση την αλβανική του προπαγάνδα θα έχη κακά ξεμπερδέματα.

Ο Ν. Τσάκας γράφει πως έπειτα από ένα χρόνο, δηλαδή περί το 1910, ο Σουλεϊμάν Εφέντης βρέθηκε σκοτωμένος. Άλλοι όμως παλαιοί Κονιτσιώτες μας βεβαιώνουν πως πέθανε από φυσικό θάνατο.

Πάντως, στις 22.9.1914 δεν ζούσε, διότι απαντούμε στα αρχεία του συμβολαιογράφου Κονίτσης την γυναίκα του Αληγιέ Χανούμ ως χήρα.

Αυτός λοιπόν ήταν ο περίφημος Σουλεϊμάν Εφέντης, που μας απασχόλησε αρκετά. Υπήρξε και αυταρχικός και βάρβαρος. Τιμωρούσε τους φτωχούς υπηρέτες του, καθώς και τους εργάτες των κτημάτων του με βάνανους τρόπους και για το παραμικρό λάθος ή παράπτωμά των. Προς τους Χριστιανούς

νούς ήταν πάντα υπεροπτικός και απρόσιτος, όπως και προς τους φτωχούς ομόθρησκούς του.

Άφησε δε πεθαίνοντας τρεις γιους, Σιαϊτ, Χοστρέφ και Κεμάλ, που έφυγαν για την Τουρκία ως ανταλλάξιμοι το 1925 μαζί με την μητέρα των.

Ανάμεσα στους υπηρέτες του ήταν ο Τάσιος από το Γκριμένι της Κολώνιας, ένας Μπαλήλ και η Γιαννούλα η υπηρέτρια.

Για την επιφανή οικογένεια του Γιαγιάμπεη, που τα σαράγια της υψωνόταν εκεί που είναι σήμερα τα σπίτια του Κούγια, του Μίσιου, του Γκόγκου κλπ. και που η μεγάλη κύρια είσοδος, θολωτή και πελεκητή, σωζόταν ως τα 1970 (εκεί εμπρός σ' αυτή είχαν κρεμαστή οι Βουρμπιανίτες Τζιωτζιαίοι και άλλοι Έλληνες πατριώτες), δεν ξέρομε και δεν γνωρίζομε και πολλά πράματα.

Ο Ι.Λαμπρίδης αναφέρει ότι ο Αλή Πασιάς πήρε για γυναίκα του μια πλούσια χήρα Κονιτσιώτισσα, συγγενή του Σουλεϊμάν Γιαγιάμπεη. Το όνομά της ήταν Ζελχά, όπως έλεγαν οι παλαιοί Κονιτσιώτες.

Στα μέσα του περασμένου αιώνας, ο Γιαγιάμπεης ο νεώτερος, εγγονός του πρώτου Γιαγιάμπεη, ήταν Μουσελίμης (Υποδιοικητής) Κονίτσης, όπως αναφέρει η παράδοση. Και από ένα έγγραφο του 1848 του αρχείου του Γκότζου, πληροφορούμαστε ότι ο Γιαγιάμπεης είχε μεγάλο χωράφι στα Σέρβενια.

Στα 1876 απαντούμε έναν Μαλήκ Γιαγιάμπεη κτηματία.

Και τέλος, από προφορικές πηγές γνωρίζομε ότι ένας απόγονος του Γιαγιάμπεη ήταν τελώνης στην Σμύρνη.

Στις 11.7.1833 κάποιος Γιαχιά Εφέντης πούλησε ένα χωράφι στον Δημήτριο Μοίρα. Αντί υπογραφής βάζει την προσωπική σφραγίδα του με τουρκικά γράμματα. Στις 14.7.1833 ο Δ.Μοίρας παραδίνει στον ίδιο μια ομολογία από 925,30 γρόσια και υπογράφουν ως μάρτυρες (Ελληνικά) οι Ελμάζ Σουλεϊμάνημπεη, Λιατήφ Χασάν, Λιατήφ Αβδουλάς και Σαντήκος Καδρή. Διστάζομε όμως να τον ταυτίσωμε με τον νεώτερο Γιαγιάμπεη, ούτε φυσικά με τον παλιό που ίσως δεν θα ζούσε στα 1833.

Στις 29.9.1860 ένας Μουχαρέμης του Γιαγιά από Μπεράτι πούλησε σπίτι και μπαξέδες τρία στρέμματα κοντά στο λάκκο στο βαρόσι της Κόνιτσας στον Γιάννη Κ.Σούρλαν (αρχείο Ευρ.Σούρλα). Ποιος άραγε να ήταν;

Άλλες πηγές και πληροφορίες για την οικογένεια του Γιαγιάμπεη δεν έχουμε δυστυχώς προς το παρόν.

Τα δε σαράγια του Γιαγιάμπεη στις αρχές του αιώνας μας τα κατείχαν οι πλούσιοι Φουρκιώτες τσελιγκάδες Γιτσαίοι. Γύρω στα 1908 τα επούλησαν στον Δημήτρη Μακρή από το Γκριζμπάνι (νυν Ελεύθερο), οι κληρονόμοι του οποίου τα κατέχουν μέχρι σήμερα.

Στο σημερινό σπίτι του Βασιλείου Ζδράβου κατοικούσε επί Τουρκοκρατίας η οικογένεια του Κούρτμπεη Νταλήμπεη, το όνομα του οποίου απαντούμε σε έγγραφο του 1862.

Παιδιά του Κούρτ μπέη ήταν ο Νεσιάτ μπέης, Μεχμέτ μπέης και Χασάν μπέης, ο οποίος αργότερα έγινε πασιάς και είναι (κατά Β.Ζδράβο) ο ίδιος αυτός ο Χασάν Πασιάς που τον αναφέρει ο Μυστακίδης στον "Ηπειρωτικό Αστέρα" του 1904.

Γιός του Χασάν Πασιά ήταν ο Ρακίπ μπέης. Ο Μεχμέτ είχε σύζυγο την Νουριέ και γιό τον Ντεμίρ μπέη 1886-1920, είχε και μια κόρη την Ζεϊνέμπ.

Η οικογένεια αυτή είχε τσιφλήκι (δάσος) στην Μπλιζδιανη (νυν Λαγκάδα) και νομίζω και άλλο προς τα μέρη των Γρεβενών. Ήταν τόσο πλούσιοι αυτοί οι μπέηδες, που οι χανούμισσές των κάνανε το μπάνιο τους με γάλα.

Ένας από τους επιφανείς μπέηδες της Κονίτσης ήταν κατά τις αρχές του περασμένου αιώνας και ο Οσμάν, ο πεθερός του Καπλάν μπέη Φρασιαλή, για τον οποίο γράψαμε στα προηγούμενα.

Τα σαράγια του Οσμάνμπεη ήταν τα σημερινά Μουσαιίικα-Λωλαίικα δίπλα από την αγορά, που η περιοχή των άρχιζε από κάτω από τον δρόμο, που είναι το πρακτορείο αυτοκινήτων και έφτανε ως την κορυφή του Καραγιώργου (συμπεριλαμβανομένου) και ως πίσω στο λάκκο στη ρεματιά.

Ο Οσμάν, όπως όλοι σχεδόν οι Τουρκοκονιτσιώτες, είχε πολεμήσει κατά των Ελλήνων στην εποχή της Επανάστασεως του 1821, επικεφαλής απ'αυτού σώματος, και είχε φέρει αρκετά λάφυρα.

Ο περίφημος Σιλιχτάρ Πόντας ήταν εχθρός του, αλλά αγνοούμε ποια ήταν η αιτία του μίσους των.

Ήταν και προστάτης (έπαιρνε αγαλήκι) του χωριού Σταρίτσιανη (νυν Πουρνιά) ο Οσμάν μπέης κατ' αρχήν, αλλά κατόπι επιχείρησε να την κάνει διά της βίας τσιφλήκι του, όπως είχαν γίνει σχεδόν τα περισσότερα χωριά της σκλαβωμένης πατρίδος μας.

Οι Σταριτσιώτες όμως, όπως διηγείται ο παλιός δάσκαλος Γ. Παπαβασιλειάδης, αντιστάθηκαν σθεναρά και παρ' ότι εφυλάκωσε τρεις από τους δημογέροντες των μέσα στο σαράγι του στην Κόνιτσα και τους κακοποίησε, δεν υπέκυψαν. Οι κρατούμενοι δημογέροντες, επωφελούμενοι από την καταστροφή (εκτέλεση) των αγρίων τουρκαλβανών οπλαρχηγών, που έγινε από τον Μεγάλο Βεζύρη Ρεσίτ Πασιά στα Βιτώλια στις 30 Ιουλίου 1830 και την κατόπι άφιξη του πασιά αυτού στα Γιάννενα, εδραπέτευσαν από το σαράγι του Οσμάνμπεη και γύρισαν στο χωριό τους.

Σε λίγο εδραπέτευσε και ο ίδιος ο μπέης και κατέφυγε στην Κέρκυρα, φοβούμενος μήπως έχη την ίδια τύχη των συντρόφων του.

Έπειτα από τρία χρόνια πήρε αμνηστία και ξαναγύρισε στην Κόνιτσα. Και μέχρι του θανάτου του προσπαθούσε να τσιφληκοποιήση την Σταρίτσιανη με δολιότητα και βία, αλλά δεν το κατόρθωσε.

Το παράδειγμά του ακολούθησε και ο γιός του, ο οποίος πηγαίνοντας για τον Κριμαϊκό πόλεμο στα 1854, γύρισε για να ξενυχτίση στην Σταρίτσιανη, αλλά οι χωρικοί έβαλαν τον τελάλη και φώναξε να του κλείσουν τις πόρτες.

Ο μπέης κατευθύνθηκε τότε στο σπίτι του Βασίλη Εξάρχου, ο οποίος τον ρώτησε απ' το παράθυρο:

- Τι θέλεις μπέη;
- Κονάκι θέλω απόψε με τους Χισμετζήδες (υπηρέτες) μου, το ασκέρι μου πάγει εμπρός, άνοιξε.
- Δεν ανοίγω μπέη, δέν ημπορώ.
- Μα πώς λές έτσι ωρέ, εγώ σ' έχω φίλο.
- Αν έρχεσαι ως φίλος σου ανοίγω, αλλά αν έρχεσαι ως μπέης δεν ανοίγω.
- Έ, πώ ως φίλος, ας είναι, άνοιξε.

- Ως φίλος λοιπόν μπουγιουρούμ (καλωσόρισες).

Και έτσι (όπως ιστορεί ο Παπαβασιλιάδης) η θύρα άνοιξε και κατέλυσε ο μπέης. Το πρωϊ όμως φεύγοντας ο άγριος τουρκαλάς, ξεφώνησε την παρακάτω απειλή:

- Άειντε ωρέ Σταριτσιώτες, τώρα πάγω στον πόλεμο, και σαν γυρίσω με το καλό, ίνς αλάχ, τότε θα λογαριαζόμαστε.

Δεν ξαναγύρισε όμως πίσω, γιατί σκοτώθηκε στον πόλεμο, και το χωριό σώθηκε.

Την αδελφή του μπέη αυτουνού πήρε γυναίκα του, όπως προαναφέραμε, ο Καπλάν μπέης, ο μεγαλύτερος αδελφός του δημάρχου Νταλήμπεη και κληρονόμησε και το σαράγι του πεθερού του, του Οσμάν μπέη, που το πούλησε αργότερα στους Στρατσιανίτες Μουσιαίους και Λωλαίους.

Άλλους απογόνους του Οσμάν μπέη δεν γνωρίζουμε.

Επιφανής οικογένεια ήταν και του Ναϊμ Ομέρ Ελμάζ ή Μάτσικου, που καταγόταν από την Γκλήνα του Λεσκοβικίου.

Στην Κόνιτσα ο Ναϊμπεης εγκαταστάθηκε, όπως είδαμε στο προηγούμενα, κατά τα τέλη του περασμένου αιώνας, μετά τον θάνατο του Καπλάν μπέη Φρασιαλή, του οποίου κληρονόμησε και την περιουσία, γιατί πήρε για γυναίκες του τις δύο εγγονιές του, Γκιουλιγιέ και Νάζω, θυγατέρες της κόρης του Χανιφές. Πήρε δε, μετά τον θάνατο των δύο προτών, και τρίτη σύζυγο την Αντηλέ που ήταν μάλλον θυγατέρα του Σέχη Ντιγκα (Μουχεδίν), του τσιφλικούχου της Φετόκου.

Ο Ναϊμ Ομέρ είχε και ιδιόκτητο δασόκτημα στο χωριό Δερβένι. Από την τρίτη σύζυγό του είχε τρία τέκνα: την Σουκριέ, την Μακμπουλέ και τον Μεϊντή.

Μετά το 1925 έφυγε για την Αλβανία, αφού πούλησε το σπίτι του στον Παναγιώτη Αντωνίου Μελισσοπετρινό.

Άλλη αρχοντική μουσουλμανική οικογένεια ήταν του Σιέχη Σουλεϊμάν, που στο σπίτι του σήμερα κατοικεί η οικογένεια Μιχ.Σιώρου. Είχε και μικρό Τεκέ εκεί πέρα και οικογενειακό μαυσωλείο (τουρμπέ).

Γιός του Σεϊχ Σουλεϊμάν ήταν ο επίσης Σεϊχης Χαλήλ που τον απαντούμε σε έγγραφο του 1859. Αυτός είχε γιούς τον Δερβίς μπέη, ο οποίος στα 1870 ήταν μέλος του Επαρχιακού Συμβουλίου (Ινταρέ) και τον Δερβίση και μετέπειτα Σιέχη Κιαμήλ που τον ενθυμούνται όλοι οι παλαιοί Κονιτσιώτες.

Υποθέτομε δε ότι ο πρόγονός των (πιθανόν ο πατέρας του Σιέχη Σουλεϊμάν) λεγόταν Αντέμ, γιατί μετά την απελευθέρωση και ως τα 1918 που έζησε ο Σιέχ Κιαμήλ, αυτό χρησιμοποιούσε για οικογενειακό επώνυμο.

Η γυναίκα του Σιέχ Κιαμήλ ονομαζόταν Χουσνηγιέ. Τέκνα τους ήταν οι Αζήζ και Τεφήκ και εγγόνια (παιδιά του Αζήζ) οι Χαλήλ, Τεφήκ και Μεβλιούτ. Ο Δερβίς μπέης, ο αδερφός του Σιέχ Κιαμήλ, δεν άφησε απογόνους.

Η οικογένεια αυτή κατείχε αρκετά κτήματα στον κάμπο, καθώς και νερόμυλο, όπου στα 1885 ήταν μυλωνάς κάποιος Νικόλας. Τον πούλησε στα 1914 ο Σιέχ Κιαμήλ στον Βασίλη τον Δερβένη.

Είχε επίσης και στην Λιτονιαβιστα (Κλειδωνιά) δάσος ο Σιέχ Κιαμήλ, καθώς και κτήματα στην αγορά της Κονίτσης, που τα αγοράσανε οι Φλωραίοι, τα γνωστά Φλωρέϊκα απάνω από την κεντρική πλατεία.

Στα 1906 απαντούμε για πρώτη φορά τον πρώην Ντερβίς Κιαμήλ να φέρνει τον τίτλο του Σεΐχη. Στα 1910 τον βρίσκουμε μέλος του Ιδαρέ Μεντζηλίζ (Επαρχιακού Συμβουλίου). Υπογράφει και αυτός Ελληνικά και βάζει την σφραγίδα του, όπως έχουμε και υπογραφή του πατρός του (Ελληνικά) σε έγγραφο του 1864.

Ο Σιέχ Κιαμήλ ήταν μάλλον ήπιος άνθρωπος, μετριοπαθής και καλού χαρακτήρος. Είχε περιθάψει, όπως είναι γνωστό, επί αρκετά χρόνια στο σπίτι του και τον Ιερομόναχο Χρυσάνθο τον Λαενά, τον οποίο αναγκάστηκε να διώξει κατόπι, ύστερα από τις παρατηρήσεις που του έκαναν στο Τουρκικό δικαστήριο, όταν δικάστηκε κάποτε με τον γείτονά του τον Γιάννη Ζώη. Εκείνος, οικοδομώντας, άφηνε παράθυρα προς το σπίτι του Ντερβίς Κιαμήλ και ο τελευταίος του έκανε αγωγή. "Εσύ, του λέει κάποιος από τους δικαστές (μάλλον ο Ντερβίς Ισάκ), έχεις τον καλόγερο μέσα στο σπίτι σου με καντήλια και εικονίσματα, και φοβάσαι τους γείτονές σου από τα παράθυρα".

Κι' έτσι ο Χρυσάνθος Λαενάς κατέφυγε στο Φλωραϊτικό μαζί με τα εικονίσματά του.

Ο Σιέχ Κιαμήλ πέθανε εδώ στην Κόνιτσα σε ηλικία εβδομήντα περίπου χρονών, στα 1918.

Ο γιός του ο Αζήζ έκανε και τον φανοκόρο. Άναβε τα φανάρια της αγοράς γύρω στα 1920-25, ώσπου έφυγε σαν ανταλλάξιμος μαζί με την οικογένειά του.

Κονιτσιώτικη θεωρείται και η παλιά οικογένεια των τουρκαλβανών Σαρανταπόρηδων, που διέμεινε επί αρκετά χρόνια στην Κόνιτσα.

Αρχηγός της ήταν ο Εμίν Σαρανταπόρης, που στις 11 Μαΐου 1842 συνυπογράφει συμφωνητικό αμοιβαίας συνεργασίας και αλληλοϋποστηρίξεως σε γενικής φύσεως ζητήματα της Επαρχίας Κονίτσης (ακόμη και ιδιωτικής), μαζί με τους Χριστιανούς προκρίτους Ιωάννη Σούρλαν, Πυρσογιαννίτην και Νικόλαον Κ.Γραμματικόν, Βουρμπιανίτην (Ηπειρωτικά Χρονικά 1941, σελ.130). Απαντούμε επίσης το όνομά του και στα 1850 σε μία ομολογία του Ισλιάμ Βενοκάση, όπου συνυπογράφει ως μάρτυρας και ο Αλήκος Σαρανταπόρης πιθανόν αδελφός του.

Κατά την παράδοση, ο Χαΐρεντίν Σαρανταπόρης (πατέρας ίσως του Εμίν) ήταν οπαδός και συνεπικουρός του Σιλιχτάρ Πόντα, όταν εκείνος επανεστάτησε εναντίον του Σουλτάνου. Και ενώ ο Σιλιχτάρης πολεμούσε αποκλεισμένος στο Μελεσίι του Λεσκοβικιού, ο Χαΐρεντίν μπέης με τα παλληκάρια του έδωσε διάφορες αψιμαχίες, φέρνοντας αντιπερισπασμούς στα σουλτανικά στρατεύματα.

Υπήρχε και Αχμέτ Σαρανταπόρης, ο οποίος είχε γιό τον Σούλιο που απαντήσαμε σε έγγραφο του 1875. Ίσως και ο Αχμέτ να ήταν αδελφός του Εμίν.

Στα 1865 η Σαληχά, θυγατέρα του Μεχμέτ (πιθανόν αδελφού του Εμίν), πούλησε το τσιφλήκι της (δάσος) στο Δερβένι-Καβάσιλα στους Κονιτσιώτες αδελφούς Παπατζούμα, το οποίο σήμερα (1973) ανήκει στον Βασίλειο Ζδράβο.

Αργότερα, και τα τέσσερα τέκνα του Εμίν μπέη Σαρανταπόρη, ο Χασάν, ο Χουσέν και δύο αδερφές των, πούλησαν κι' αυτοί το πατρικό τους τσιφλήκι στο χωριό Δερβένι και τα βρωμονέρια (λουτρά) στον Κεμάλ βέη από το Λεσκοβίκι, τον αδερφό του Αλή Πασιά.

Τα παιδιά του Χασάν Σαρανταπόρη, Αλήκος και Οσμάν, μαζί με την γριά μητέρα των Μπεγζαντέ και την αδερφή των Ραφιγέ κλπ., έφυγαν από την Κόνιτσα κατά το έτος 1923 και εγκατεστάθηκαν στο Λεσκοβίκι.

Άλλη οικογένεια μπέηδων, που εγκατεστάθηκε και έμεινε αρκετά χρόνια (1890-1930) στην Κόνιτσα, ήταν των "Φράσιαρη", τσιφλικούχων του Κερασόβου (νυν Αγία Παρασκευή). Τα αρχοντικά των ήταν εκείνα που έχουν σήμερα οι Γεώργιος Βαδάσης και Διον. Ευαγγέλου και εν συνεχεία τα οικοδομημένα οικόπεδα ως του Καραγιώργου.

Ο μεγαλύτερος αδερφός των Φράσιαρη ήταν ο Μουσλήμπεης, που σκοτώθηκε γύρω στα 1880 λίγο πιο κάτω απ' το Κεράσοβο στην Μασίτσα, από τον περίφημο λήσταρχο και οπλαρχηγό Γεώργιο Νταβέλη. Γιοί του ήταν οι Ριζάμπεης και Αβδούλμπεης.

Αδερφός του Μουσλήμπεη ήταν ο Χασάνμπεης, που είχε γιό τον Σεφίμπεη και εγγόνια τους Αλήν, Φαχρήν κλπ.

Τρίτος γνωστός μας αδερφός ήταν ο Ρουστέμπεης, που είχε γιούς τον Νταούτ και τον Ρακήπ. Ο δε Ρακήπ είχε τρία παιδιά, τον Γκαήν, τον Μεχδίν ή Μιδάτ και τον Τεκή Βέη που ήταν Βουλευτής της Οθωμανικής Βουλής μετά το σύνταγμα του 1908.

Ο Ριζά Βέης του Μουσλή εγκατεστάθηκε στην Κόνιτσα και είχε γιό τον περιβόητο Τακή μπέη, που τον ενθυμούνται όλοι οι παλαιότεροι Κονιτσιώτες. Αυτός ο τελευταίος, μετά το 1930, πούλησε τα σπίτια του στους Γκοσαίους από την Καστάνιανη και έφυγε για την Αλβανία, διότι το τσιφλήκι των του Κερασόβου, που το είχαν αποκτήσει διά της βίας ο πρόγονός του Μουσλήμπεης και τα αδέρφια του, απαλλοτοριάθηκε, όπως όλα και δεν είχε πλέον εδώ άλλα συμφέροντα ή πόρους ζωής.

Ο Τακή μπέης ήξερε καλά Ελληνικά, και πιθανόν και Τουρκικά. Αυτός φυγάδεψε, όπως είναι γνωστό, μέσω Αλβανίας, γύρω στα 1930, και τις περίφημες ενεπίγραφες μαρομαρινες πλάκες του τζαμιού του Σουλτάνου Βαγιαζήτ.

Είχε και άλλα επιφανή μέλη η πολύκλαδη αυτή οικογένεια, αλλά δεν μας ενδιαφέρουν, διότι δεν εγκατεστάθηκαν στην Κόνιτσα. Έμειναν στην Φράσιαρη, Κωνσταντινούπολη και αλλού.

Εδώ θα αναφέρω και τον Ρεσήτ Δερβίς μπέη από την Γκλήνα, που ήταν ο πρώην ιδιοκτήτης των σπιτιών που έχτισε στα 1883 και τα επούλησε αργότερα στον Ρακήπ Φράσιαρη.

Αυτός (ο Ρεσήτ) ήταν δεκατιστής. Ανελάμβανε εργολαβικώς την είσπραξη του φόρου της δεκάτης και τριγύριζε στα χωριά με συνοδεία από οπλισμένους σωματοφύλακες. Είχε γιό τον Τεφήκ βέη, που ήταν υπάλληλος στην Κωνσταντινούπολη. Είχε δε και κτήματα (τσιφλήκια) στην Ζέλιστα (νυν Εξοχή) και στο Πεκλάρι (Πηγή) και συνήθως, όταν οι φτωχοί δουλοπάροικοι χωρικοί του κάνανε πανηγύρια, πήγαινε κι' αυτός εκεί και τούρωνε στο φαγοπότι, ξεκοκκαλίζοντας αρνιά και κοτόπουλα, μαζί με άλλους δύο-τρεις ακόλουθούς του.

Άλλη επιφανής μουσουλμανική οικογένεια της Κονίτσης (όχι βέβαια της Α' σειράς) ήταν του Σέχη Αβδουραχμάν, στο σημερινό σπίτι Κεσανίδη.

Αυτός ήταν Σεΐχης (ηγούμενος μπεκτασήδων) και είχε τεκέ και ιδιωτικό μνημείο (τουρμπέ), που σώζεται μέχρι σήμερα, έξω από το σπίτι του. Γιός του

ήταν ο ντερβίς-Ισάκ μέλος του τουρκικού δικαστηρίου (Ντααβή) στα 1870 και τέκνα του ντερβίς Ισάκ ήταν ο Ναζήμ ο κρεοπώλης, που έφυγε για την Αμερική, ο Μωχαρέμ και ο Ντερβίς Αμπεντίν, που έφυγε το 1925 ως ανταλλάξιμος επικεφαλής τριάντα μουσουλμανικών οικογενειών.

Ο Αμπεντίν είχε διατελέσει και μετά την απελευθέρωση δημοτικός και κοινοτικός Σύμβουλος Κονίτσης και όταν έφευγε του εχορήγησαν χίλιες δραχμές το Κοινοτικό Συμβούλιο και τριακόσιες η Εκκλησιαστική Επιτροπή του Αγίου Νικολάου, διότι αφ' ενός μεν ευρίσκετο εις δυσχερή οικονομική θέση, αφ' ετέρου δε προσέφερε εθνική υπηρεσία. Οι περισσότεροι από τους μουσουλμάνους της Κονίτσης δεν θέλανε να φύγουν και εδήλωναν Αλβανική υπηκοότητα και ιθαγένεια, χωρίς καν να γνωρίζουν ούτε λέξη Αλβανική. Και πολλοί τα καταφέρανε και δεν έφυγαν. Αργότερα πούλησαν τα κτήματά των και πήγαν για την Αλβανία. Ο Ντερβίσης Αμπεντίν όμως, έπεισε πολλούς να φύγουν ως ανταλλάξιμοι μαζί του και έτσι απόμειναν κτήματα και σπίτια για να εγκατασταθούν οι πρόσφυγές μας της Μικράς Ασίας. Φευγοντας μάλιστα ο Αμπεντίν δώρησε και ένα ραντιστήρι στον Άγιο Νικόλαο της Κόνιτσας.

Κτήμα της οικογένειας αυτής ήταν η μισή έκταση του μικρού χωριού Αμάρι πέρα απ' τον Αώο. Επίσης ο Νιαζήμ Ισάκ είχε προίκα από την γυναίκα του Ντουλμπερή, θυγατέρα του Ντερβίς Σιαϊν από το Κωσάρτσικο, ένα τμήμα του βουνού και χωράφια στο χωριό αυτό, που τα αγόρασε το 1924 ο Γεώργ.Κήτας.

Εξέχουσα Κονιτσιώτικη οικογένεια ήταν και του Αμπεντίν μπέη Μπέτση ή Μπέτσιου, που καταγόταν από την Μεσαριά.

Ο Αμπεντίν μπέης ήταν επιστάτης Σουλτανικών κτημάτων στο Γενή-Σεχήρ και είχε δικό του τσιφλίκι στην Ασπροκκλησιά των Γρεβενών. Στην Κόνιτσα είχε εγκατασταθή περί το 1870 και το σπίτι του ήταν στον Χαμάμ μαχαλά, εκεί που είναι σήμερα του Βαρδάκη κλπ., δίπλα στον δημόσιο δρόμο, απάνω από του Κ.Ρόμπολου.

Ο μικρότερος γιός του Αμπεντίν, ο Μπεκήρμπεης, ήταν ταξιλάρης (δημόσιος εισπρακτωρ), μετριοπαθής και καλού χαρακτήρος.

Ο μεγαλύτερος αδερφός του όμως, ο Αλήμπεης, που ήταν δεκατιστής (εισέπραττε εργολαβικώς τα δέκατα), ήταν το αντίθετο του αδερφού του, αγροίκος, υπερήφανος, εκδικητικός και αδιόρθωτος καυγατζής. Εξ αιτίας του χαρακτήρος του κατάντησε στο τέλος ληστής, κάτω από τις ακόλουθες περιστάσεις.

Όπως θα θυμάται ο αναγνώστης, ο Αλής είχε συκοφαντήσει τον γείτονά του τον Σουλεϊμάν Εφέντη για κάτι γυναικοδουλειές στον Ρουστέμπεη, τον γιό του δημάρχου, όπως είδαμε, και είχε γίνει αίτιος να δημιουργηθή μεγάλο μίσος και επεισόδια ανάμεσά τους. Τότε λοιπόν ο Σουλεϊμάν Εφέντης θέλησε να τον εκδικηθή και να τον ταπεινώση. Και όπως είδαμε στα προηγούμενα, επειδή ο Αλή Μπέτσιος ήταν δεκατιστής και τριγύριζε οπλισμένος μαζί με δύο βοηθούς του στο παζάρι της Κόνιτσας, ενήργησε μέσω του μπίμπαση (ταγματάρχη) και τον αφοπλίσε. Το δε επεισόδιο συνέβηκε περίπου ως εξής.

Αφού τον φώναξε μια φορά ο μπίμπασης τον Αλήμπεη του σύστησε να αφήση τα όπλα στο σπίτι του και να μην γυρίζη οπλισμένος μέσα σε μια πόλη όπου υπήρχε ταχτικός στρατός, αστυνομία, κρατικές υπηρεσίες κλπ. Αλλά, σαν αυτός δεν συμμορφώθηκε, αποφάσισε να τον αφοπλίση διά της βίας.

Και ένα ωραίο πρωϊ λοιπόν, που ο Αλήμπεης Μπέτσιος μαζί με τα δύο παλληκάρια του, καβάλλα στα άλογά τους, έβγαιναν πάνοπλοι από την Κόνιτσα να πάνε για τα χωριά όπου εμάζευαν τα δέκατα, ο μπίμπασης στέλλει πέντε-έξη νιζάμηδες (στρατιώτες) και τον σταματούν.

- Τι θέλετε ωρέ παλληκάρια; ρωτάει αγέρωχος ο Αλής.
- Να παραδώσετε τα όπλα σας, του απαντά ένας όμπασης (δεκανέας).
- Και ποιος σας έστειλε;
- Ο Μπίμπασης.
- Κάντε τόπο να περάσω.
- Δεν σας αφήνουμε.

Και οι νιζάμηδες πρότειναν τα όπλα.

Ο Αλής με τους οπαδούς του δοκίμασαν να περάσουν. Μια τουφεκιά έπεσε στον αέρα και όλοι οι νιζάμηδες πετάχτηκαν στο πόδι. Ο Αλής με τους δικούς του τράβηξαν τις κουμπούρες των. Ήθελαν να τα βάλουν με τον στρατό, γιατί οι τουρκαλβανοί θεωρούσαν μεγάλη προσβολή το να τους ξαρματώσουν.

Ο Μπίμπασης τους πρότεινε να παραδοθούν. Στην αρχή δεν έστρεγαν. Αλλά κατόπι πείστηκαν, γιατί είδαν πως ήταν αδύνατο να κάνουν διαφορετικά.

Ο Αλής παρέδωσε τα όπλα του και κατόπι κούφτηκε και δέν έβγαινε καθόλου στο παζάρι από την ντροπή του. Σε λίγες μέρες βγήκε στο κλαρί. Έσμιξε με άλλους δύο όμοιούς του και άρχισε τις ληστείες.

Υπήρχαν όμως και άλλα αίτια που τον έσπρωξαν να γίνει ληστής. Τότε πρόσφατα, όπως διηγείται ο Λάκια Βράνιστας, τάχε μπλέξει με μια κόρη του σχεδόν γείτονά του Ναήμπεη του φουστανελλά, που ήταν συγγενής του Σελήμπεη Ελιάζμπεη, και οι συγγενείς της τον απειλούσαν με θάνατο αν δεν την έπαιρνε. Έπειτα, αν πιστέψουμε και μια άλλη πληροφορία από τον Αλήκο Οσμάν Μανόκο, ο Αλήμπεης Μπέτσιος είχε αρραβωνιάσει κάποτε και μια αδερφή του Σουλεϊμάν Εφέντη, αλλά την είχε εγκαταλείψει, γιατί ήταν άσχημη και γεμάτη στίγματα (πρόκνες) στο πρόσωπό της. Όλα αυτά, και κυρίως το επεισόδιο του αφοπλισμού του, συνέτειναν στο να γίνει λήσταρχος.

Άρχισε λοιπόν μαζί με τους συντρόφους του Ταϊρ Λιάπη, Μωχαρέμ, Χασάν και Καρέμ να περιφέρεται στις Επαρχίες Κονίτσης, Λεσκοβικίου και πιο πέρα ακόμη, και να ληστεύη και φονεύη.

Μόνο τον Ναήμπεη δεν πείραξε. Ίσως να τον έτυπτε η συνείδηση για το κακό που είχε κάνει στην κόρη του. Συνηθισμένο του λημέρι ήταν μια σπηλιά ανάμεσα στου Μάζιου και Σανοβό (Αετόπετρα) και κυριώτερος τροφοδότης του ο Νάσιο Κορδάς. Καπνό του προμήθευε πολλές φορές και ο Νικόλα Τσιαλιμάνης, καθώς και τσαρούχια από την Κόνιτσα από το Λάζο Τσίλη τον τσαρουχά.

Ο Αλής επεχείρησε να βιάση και μία γυναίκα από την Κλειδωνιάουστα και επειδή εκείνη αντιστάθηκε την σκότωσε. Τα κτήματα που καλλιεργούσε η οικογένειά της ανήκαν στον Σουλεϊμάν Εφέντη. Άλλη μια φορά πάλι δοκίμασε να απαγάγη μια χανούμισσα χήρα αξιωματικού, τη Νέπκα από την Κάτω Κόνιτσα. Εκείνη όμως έβαλε τις φωνές και πετάχτηκαν οι γείτονες και συγγενείς της οπλισμένοι και την γλύτωσαν.

Τον εχθρό του τον Σουλεϊμάν Εφέντη, σαν έμαθε ο Αλήμπεης πως ήταν ο κύριος συντελεστής στον αφοπλισμό και ρεζήλεμά του, αποπειράθηκε, όπως είδαμε στα προηγούμενα, να τον δολοφονήση, και τον πυροβόλησε μέρα μεσημέ-

ρι από μέσα από το τζαμί της αγοράς. Αλλά εκείνος, τυχερός, την γλύτωσε με έναν ελαφρό τραυματισμό στο χέρι.

Ο Δημήτρη Καλλιντέρης ήταν κτηνοτρόφος και ο λήσταρχος κάθε λίγο του αποδεκάτιζε τα σφαχτά του, περνώντας τα στο σουβλί. Του ζητούσε πάλι συνέχεια τυρί, βούτυρο, ψωμί κλπ. Στο τέλος ο άνθρωπος τον είχε φυσικά βαρεθή και προσπάθησε να τον καταδόση μυστικά στις Τουρκικές αρχές. Ο Αλής, που είχε αρκετούς φίλους στην Κόνιτσα, φαίνεται πως το πληροφορήθηκε και μια μέρα πήγε στη στάνη του έξω από το χωριό του το Σανοβό και του άνοιξε το κεφάλι στα δύο με το γιαταγάνι.

Νωρίτερα είχε πιάσει κι' έναν πλούσιο Οστανισιώτη και του είχε πάρει λύτρα. Αλλά τα μεγαλύτερα εγκλήματά του εδώ στην περιοχή ήταν ο φόνος του Καλλιντέρη κι' ένα άλλο που θ' αφηγηθούμε συνεχίζοντας.

Αργότερα, μετά τον φόνο του Καλλιντέρη, πήγε μαζί με δύο από τους συντρόφους του στη στάνη του Καβασιλιώτη Λάμπρου Γκούντα με κακούς σκοπούς. Ο Λάμπρος όμως, που ήταν παλληκάρι, άρπαξε το μαρτίλι του και πιάνοντας μια γερή τοποθεσία του φώναξε:

- Φεύγα Αλήμπεη, γιατί ο Λάμπρος δεν είναι απ' αυτούς που ξέρεις.

Και ο Αλής, γνωρίζοντας ότι ο Λάμπρος ήταν γενναίος άντρας και καλός σκοπευτής, φοβήθηκε και έφυγε.

Πιο πάνω όμως στη ράχη συνάντησαν άλλον κτηνοτρόφο, τον Τόλη Τσιάτο, και τον έσφαξαν μέσα στη στάνη του, γιατί του είχαν ζητήσει τσαρούχια, τυρί, βούτυρο, καπνό και κάτι άλλα πράγματα και δεν τους τα είχε φέρει.

Έπειτα απ' όλα αυτά, οι χωρικοί αναστατώθηκαν και ήρθαν και παραπονέθηκαν στον Δεσπότη Κωνσταντίνο τον Αράβογλου. Ο Κωνσταντίνος έκανε διαβήματα στον Καϊμακάμη Σαλή Βέη και στον Βαλή, και κοντά σ' αυτόν ενήργησε και ο Σουλεϊμάν Εφέντης.

Ο Καϊμακάμης ήταν φίλος του Αλή μπέη Μπέτσιου και στην αρχή έκανε στραβά μάτια. Αλλά σαν ήρθε αυστηρή διαταγή από την Πόλη κι' από τον Βαλή (Γενικό Διοικητή) αναγκάστηκε να φωνάξει τον μπίμπαση και τον αστυνόμο (διοικητή χωροφυλακής) της Κόνιτσας και να τους ζητήσει να φέρουν οπωσδήποτε ζωντανόν ή νεκρόν τον Αλήμπεη Μπέτσιο.

Και ξεχύθηκαν τότε τα αποσπάσματα στην ύπαιθρο, όπου τον έστρωσαν στο κνήμητό και δεν άργησαν να τον εξοντώσουν.

Κατά τους Νικόλα Τσιαλιαμάνη και Σωτήρη Καρατζήμο, ο Αλής σκοτώθηκε μπλοκαρισμένος από το απόσπασμα του γνωστού Αντέμ Τσιαούση και του Όμπαση Ισμαήλ στο χωριό Κούκεση, μέσα στο σπίτι κάποιου Μωχαρέμ, η κόρη του οποίου ήταν αγαπητικιά του.

Στην αρχή ο λήσταρχος δεν ανησύχησε. Νόμισε πως ήταν το απόσπασμα των φίλων του, του μπαστσιαούση (επιλοχία) Χασάνη αρβανίτη και του τουρκοκρητικού Τζιαφέρ Τσιαούση. Θα έριχναν μερικές τουφεκιές στον αέρα, όπως και άλλοτε, και τίποτε περισσότερο. Αλλά όταν είδε πως οι διώκτες του ήταν άλλοι, και μάλιστα του πρότειναν να παραδοθή, τότε αποφάσισε να πολεμήσει, και πολέμησε.

Οι δύο σύντροφοί του όμως τον εγκατέλειψαν. Ο ένας τόσκασε με τρόπο και ο άλλος κρύφτηκε στο υπόγειο του σπιτιού. Και τότε ο Αλής, αφού εξάντλησε σχεδόν τα πυρομαχικά του, πήδησε να ξεφύγει από ένα παράθυρο κι' εκεί τον επυροβόλησαν και τον εσκότωσαν.

Κατόπι του πήραν το κεφάλι και το έφεραν ως το Μπουραζάνι, όπου πήγαν ο Καϊμακάμης, ο μπίμπασης, και ο αστυνόμος και έκαναν την διαπίστωση (αναγνώρισή του), για να κάνουν την αναφορά και έκθεσή τους στο Βαλή. Και εκεί το έθαψαν, για να μην το φέρουν στην Κόνιτσα και ρεζιλευθή η οικογένειά του.

Κατά την αφήγηση όμως του Αλήκου Οσμάν Μανόκου από τη Γκλήνα, ο Αλή μπέης Μπέτσιος σκοτώθηκε λίγο πιο έξω από το χωριό Δερβένι κοντά στον Σαραντάπορο.

Ο Αλήμπεης και ο Ταχήρ κοιμόταν και ο άλλος ληστής, ο Μωχαρέμ, που φύλαγε καρπούλι είχε επίσης αποκοιμηθή. Το λημέρι τους ήταν προδομένο και το απόσπασμα υπό τον Αντέμ ή Ετέμ εφέντη προσπαθούσε να τους κυκλώσει, όταν έξαφνα ξύπνησε ο Ταχήρ και το αντελήφθηκε.

Αμέσως ξυπνάει και τους συντρόφους του και το βάζουν στα πόδια, αλλά η κοσιάδα (απόσπασμα) τους κατεδίωκε από κοντά πυροβολώντας. Ο Ταχήρ γύριζε και τουφεκούσε, για να κρατάη σε απόσταση τους διώκτες των. Γύρισε και ο Αλή μπέης να τον μιμηθή κι' εκεί σκοτώθηκε πολεμώντας. Τα παλληκάρια του γλυτώσανε και αργότερα πήραν αμνηστεια. Ο Μωχαρέμ όμως σκοτώθηκε κατόπι σε ενέδρα εχθρών του, ενώ υπηρετούσε ως σωματοφύλακας της οικογένειας Ελμάζμπεη από τη Γκλήνα.

Άλλη εξέχουσα οικογένεια ήταν του Σεϊχ Χαμζά, που είχε την κατοικία και τον Τεκέ του εκεί που ευρίσκεται σήμερα η Αναγνωστοπούλειος Σχολή.

Αυτός είχε κτήμα του ολόκληρο το χωριό της Φετόκου (Θεοτόκου). Ο ιστορικός Ι.Λαμπριδής γράφει σχετικά με αυτόν ή για τον πατέρα του που αγνοούμε το όνομά του "Οι κάτοικοι του χωριού Φετόκου απαυδήσαντες εκ των αυθαιρεσιών των περιοίκων, υπέβαλλον εαυτούς εις την προστασίαν ισχυρού Μπαμπά (Αβά) εκ Κονίτσης". Αργότερα φυσικά, ο Αβάς από προστάτης έγινε κύριος και αφέντης του χωριού, το οποίο ακόμη και σήμερα δεν απέκτησε την κυριότητα όλων των εκτάσεων που είχε, γιατί ο γιός του Χαμζά, ο Σεϊχ Μουχεντίν ή Ντίγκας, και η οικογένειά του προτίμησαν την Αλβανική υπηκοότητα.

Εκτός από τον Μουχεντίν ο Σέχης Χαμζάς είχε και άλλον γιό, τον Χαϊδάρ, που τον απαντήσαμε σε έγγραφο του έτους 1879. Αυτός όμως, όπως φαίνεται, δεν άφησε κληρονόμους, γιατί ο μόνος ιδιοκτήτης του τσιφλικιού της Φετόκου ήταν ο Σεϊχ Ντίγκας (ο Μουχεντίν), που πέθανε στις 30 Μαΐου 1916, αφήνοντας κληρονόμους του την γυναίκα του Τζεβριέ και τις θυγατέρες του Φαχριέ και Σακινέ.

Ο Σέχης Ντίγκας, που τον θυμούνται όλοι οι παλαιοί Κονιτσιώτες, ήταν μάλλον φιλήσυχος άνθρωπος και όχι φανατικός και απλησίαστος Τούρκος. Ήταν καταδεχτικός και έκανε παρέα με όλους τους Χριστιανούς. Και προς τους κατοίκους του τσιφλικιού του, τους Φετοκίτες, δεν φερόταν βάρβαρα και καταπιεστικά. Η μεγάλη του αδυναμία ήταν τα ζαχαράτα και είχε πάντοτε απ' αυτά στις τσέπες του και μασούσε συνεχώς.

Στον τεκέ της Κάτω Κόνιτσας δεν επήγαινε, γιατί ανήκε σε άλλη αίρεση. Στο τζαμί της αγοράς όμως συχνάζε και προσκυνούσε.

Διετέλεσε δε και αζάς, δηλαδή ένορκος στα Τουρκικά δικαστήρια.

Εξέχουσα οικογένεια ήταν και του Ελιάζ μπέη, που καταγόταν μάλλον από τη Γκλήνα του Λεσκοβικίου και κατοικούσε εκεί που είναι σήμερα τα σπίτια των Κυστρόγλου, Κουκέση και Χατζημελετίου. Ένας γιός του Ελιάζμπη, ο Αλήμπης, ήταν μεμούρης (υπάλληλος) στα κρασιά, μετρούσε τα παραγόμενα κρασιά και τις ρακές για την φορολογία.

Άλλος γιός του Ελιάζ ήταν ο Σελήμπης, που πήρε γυναίκα του την θυγατέρα του Τζεμαλή Αγά, την Μαχινούρ, και για προίκα ένα τσιφλήκι στη Ζέλιστα-Βράνιστα. Ήταν δε τόσο ιδιότροπος, αφηγούνται, που δεν παραλάβαινε το ίμορό του, δηλαδή το μοιράδι του από τα σιτηρά που του έφερναν οι χωρικοί, αν δεν ήταν όχι μόνο καλά κοσκινισμένο, αλλά και πλυμένο ακόμη το σιτάρι. Σαν ήρθε όμως το Ελληνικό στα 1913, οι χωρικοί για να τον εκδικηθούν του έφερναν το σιτάρι γεμάτο σκύβαλα. Δεν έβγαλε όμως τσιμουδιά.

Στα 1875 απαντήσαμε και έναν Μαλήκμπη Λιάζβεη. Θα ήταν ασφαλώς αδερφός του Σελήμ, και ίσως πέθανε νέος.

Τέκνα του Σελήμ μπέη ήταν ο βελής, ο Τεκή βέης, υπάλληλος στην Κωνσταντινούπολη (μεμούρης), η Ισμέτ σύζυγος του Νουρεντίν μπέη Νταλήμπη και ο Αντήλμπης. Αυτός δήλωσε Αλβανική ιθαγένεια και κερτώντας την περιουσία του έφυγε για την Αλβανία. Ήταν γεννημένος στα 1884.

Είχαν και χάνι στην Κόνιτσα, που στα 1915 το είχε νοικιασμένο ο Μολιστινός Σπύρος Χαρισιάδης.

Ο Αλή μπέης, ο γιός του Αχμέτ μπέη Χασάνμπη, ήταν παλιός αστυνόμος (πολιτσάνος) στην Κόνιτσα και πούλησε το σπίτι του κατά το έτος 1914 στον Γιώργο Τσαρτσάλη. Παλαιότερα είχε πούλησει και τα μαγαζιά του στην οικογένεια Παπαϊωαννίδου από την Μόλιστα και στα 1922 πούλησε και τα υπόλοιπα κτήματά του και έφυγε για την Αλβανία.

Ήταν μετριοπαθής και όχι φανατικός Τούρκος και άφησε καλές αναμνήσεις στην Κόνιτσα.

Άλλοι μπέηδες της Απάνω Κόνιτσας ήταν ο Ισμαήλ μπέης και οι γιοί του Χασάνμπης και Αμπάζμπης, που το σπίτι τους ήταν στα σημερινά του Γουρουνή και Παπαδημητρίου Μάνθου. Γιός του Αμπάζμπη ήταν ο Σερήμπης γεννημένος στα 1884. Αυτός διετέλεσε και μέλος του Ιδαρέ Μεντζιλίζ (Επαρχιακού Συμβουλίου) και αργότερα μετά το 1913 Κοινοτικός Σύμβουλος. Είχε και τον φούρνο του Ντόκου μετά το 1914 (πρώην Σουλεϊμάν Εφέντη). Ο θείος του ο Χασάνμπης κατοικούσε αργότερα στο σημερινό σπίτι του Κώστα Ρόμπολου, που το είχε πάρει νομίμως προίκα.

Ο Μουχτάρμπης του Χαλήμπη Πολόζη κατοικούσε στο σημερινό σπίτι της οικογένειας Χρ. Παπαχρηστίδου. Καταγόταν όμως από την Κάτω Κόνιτσα. Αυτός είχε και μύλο δικό του κάτω στη ποταμιά. Σκοτώθηκε δε εκεί γύρω στα 1883-85 από τον Κερασοβίτη λήσταρχο Γιάννη Σπλαθούλα, επειδή τον πέρασε μεν μαζί με τη συμμορία του δείχνοντάς του τον πόρο του ποταμού, αλλά απέφυγε να τον συνοδέψη και να του δείξη και τον δρόμο προς το Πάπιγκο. Βοηθόν στο μύλο του είχε τον υπηρέτη του Φέζον. Γιός του Μουχτάρμπη ήταν ο Χαλήλ γεννημένος στα 1858.

Ο Αλήμπεης Ελιάζμπεη Πολόζη ήταν μάλλον πρώτος εξάδελφος του Μουχτάρμπεη.

Οι άλλοι Πολόζηδες κατοικούσαν στην Κάτω Κόνιτσα στο σημερινό σπίτι της οικογένειας Γαΐτανίδη και ήταν τρία αδέρφια, Ταχήρ, Βελήκος και Χουσέν. Ήταν, όπως διηγόταν ο Νικόλα Τσιαλιαμάνης, παλαιοί καπεταναίοι και πολεμιστές βασιβουζούκοι. Είχαν και πολλά κτήματα πέρα από τον Αώο στο Αλποχώρι.

Φορούσαν πάντοτε τις φουστανέλλες των και περνούσαν για καλοί νοικοκυραίοι. Στα κρυφά όμως, όταν ήταν νέοι, είχαν εξασκήσει και το προσοδοφόρο επάγγελμα του ληστού, πράγμα συνηθισμένο στην εποχή εκείνη.

Ο Λιαουντίν όμως, ο γιός του Χουσέν, ήταν δημόσιος υπάλληλος στο Χαλέπι, ο δε Ναστρέμ του Ταχήρ φούρναρης στο Κάιρο.

Στην Κάτω Κόνιτσα άλλες γνωστές οικογένειες μπέηδων ήταν:

Του Γιακούπ βέη Φρασιαλή, εκεί που έγινε το νέο Γυμνάσιο.

Κατόπι του Νουρεντίν Βεζαδέ. Αυτός ήταν παλιός αρχηγός βασιβουζούκων και είχε λάβει μέρος στην Επανάσταση του 1821, απ' όπου είχε φέρει και σκλάβες Ελληνίδες. Είχε δύο σπίτια λίγο πιο πάνω από το τζαμί της Κάτω Κόνιτσας, που επικοινωνούσαν μεταξύ τους με γέφυρα επάνω από το δρόμο, και είχε και ένα μικρό κανονάκι στημένο απάνω στη γέφυρα αυτή.

Στα τελευταία του χρόνια, όπως αφηγείται ο Σωτήρη Καρατζήμος (από αφηγήσεις του πατέρα του και άλλων γερόντων), ο Νουρεντίν μπέης είχε αποβάλει τον σκληρό του χαρακτήρα και κατέβαινε στο σιάδι του Κατή και συζητούσε φιλικά και μειλίχια με όλους και έκανε μάλιστα και φιλανθρωπίες. Όταν δε ήθελε να ξανανεβή στο σπίτι του τον έπαιρναν, οικειοθελώς και όχι διά της βίας, τότε κανένας μουσουλμάνος, τότε κανένας Χριστιανός στην πλάτη του και τον ανέβαζαν.

Στο υπ' αριθμ. 4 φύλλο (12.6.1869) της Τουρκο-Ελληνικής εφημερίδας Γιάνγια-Ιωάννινα διαβάζουμε ότι "διορίσθη εις το Συμβούλιον του Βιλαετίου ο εκ Κονίτσης Νουρεδίν βέης". Πρόκειται γι' αυτόν που αναφέραμε σε προηγούμενο κεφάλαιο. Υποθέτομε όμως πως δεν είναι το ίδιο πρόσωπο με τον παραπάνω.

Θυγατέρες πάλι ενός Νουρεντίν μπέη που καθόταν εκεί στον Σουλτάν μαχαλά στο Τζιαμί, όπου τα σπίτια Β.Δήμα και Χ.Τσιαϊνου, ήταν η Ντουλμπερή σύζυγος του Γιακούπ Σουλεϊμάναγα και η Γκιουλιντάν σύζυγος του Ελμάζ Γκαμπούλια. Να πρόκειται άραγε για τον πρώτο Νουρεντίν μπέη; Δεν μπορούμε να το διευκρινίσωμε. Πάντως ετούτος ο Νουρεντίν είχε και αδερφό Νουσερέτ μπέην.

Κάτω από τα κυπαρίσια πάλι στην Κάτω Κόνιτσα, υπήρχε κι' ένας ξεπεσμένος μπέης, ο Ρακήπ μπέης, που ζούσε με τα κτήματά του και με διάφορες απάτες.

Στις σημαίνουσες μουσουλμανικές οικογένειες της Κόνιτσας ανήκαν και οι παρακάτω αγάδες:

Γιακούπ αγάς Γκαμπάς, που είχε το σπίτι του στο σημερινό Β.Ζαχαρόπουλου και ήταν αζάς (ένορκος) στα τουρκικά δικαστήρια, Χατζή Μαχμούτ Γκαμπάς, Μουσταφάς Ισμαήλ Γκαμπάς και Φούλιας Γκαμπάς, που είχε σπίτι

εκεί όπου σήμερα των Παρθενίου, Βασίλη και Σάββα Κυρτζόγλου, και ήταν δικαστικός κλητήρας.

Ο Κασήμ αγάς Ελμάζ Κιόρη κατοικούσε εκεί που είναι σήμερα το σπίτι της οικογένειας Κορτσινόγλου στην Κάτω Κόνιτσα και φορούσε φουστανέλλες, γιατί ήταν παληός οπλαρχηγός της εποχής του 1866-1880. Επίσης και ο Σιαϊπ Κιόρης.

Οπλαρχηγοί και παλαιοί καπεταναίοι ήταν πάλι και οι Κασήμ αγάς Καάρας και Αρήφ αγάς Καάρας, πιθανόν αδερφοί, που στο σπίτι τους κατοικεί σήμερα ο Χρήστος Αηδονόπουλος.

Ο Ισμαήλ Μπίμπας, που καταγόταν από το Λιμπόχοβο, ήταν κι' αυτός αζάς των τουρκικών δικαστηρίων και κατοικούσε όπου το σημερινό σπίτι του Χρήστου Κυρτζόγλου.

Θα αναφέρωμε εδώ και την οικογένεια Σπαχή από την Κάτω Κόνιτσα. Ο Αλής Σουλεϊμάν Σπαχή ήταν κτηματίας και πέθανε σε ηλικία 63 ετών το 1916. Ο αδερφός του ο Χασήπ ήταν φούρναρης στην Πόλη. Και ο ανεψιός των ο Ιουσούφ Εδχέμ Σπαχής είχε μαγαζί στην Κόνιτσα.

Και η οικογένεια Σουλεϊμάναγα, που κατοικούσε στο σημερινό σπίτι των Ηλία και Βασίλη Παπαδοπούλου, ήταν εξέχουσα, αλλά θα αναφέρωμε τα ονόματα των σημαντικών μελών της παρακάτω, γράφοντας για τα επαγγέλματα που εξασκούσαν οι Τουρκοκονιτσιώτες.

Τέλος, ας αναφέρωμε και τον Ζουλφικάρ αγά που ζούσε στα μέσα του περασμένου αιώνας και ήταν ιδιοκτήτης των σπιτιών Λώλου (νυν Γ.Τζοβάρα), Γεωργ.Πατέρα κλπ., πάνω από την Ταπητουργική Σχολή.

Επίσης και τους Αλή αγά και Αβδούλ αγά Μπούρμπου (επώνυμο χριστιανικό), που το σπίτι τους ήταν το σημερινό του Μπλαγκανά.

ΔΙΑΦΟΡΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ ΚΑΙ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Όταν χτιζόταν ο Μητροπολιτικός Ναός του Αγίου Νικολάου 1830-1840, όπως είδαμε στα προηγούμενα, ορισμένοι Τούρκοι Κονιτσιώτες αντιδρούσαν και αποπειράθηκαν να σκοτώσουν τον πρωτομάστορα. Θα αναφέρωμε εδώ και μερικά άλλα παρόμοια περίπου επεισόδια που δημιούργησαν φανατικοί μουσουλμάνοι εις βάρος των συμπατριωτών τους Χριστιανών της Κόνιτσας.

Περιγράψαμε ήδη πώς έριξαν ακαθαρσίες κατά του Επιταφίου από το σπίτι του Χριστιανομάχου Ελμάζμπεη. Τώρα θα περιγράψωμε πώς αντέδρασαν οι τουρκοκονιτσιώτες στην εγκατάσταση και στο λάλημα της πρώτης καμπάνας στην Κόνιτσα.

Κατά τις αφηγήσεις του αιμνήστου γέροντος Χρήστου Γ.Πατέρα, οι Κονιτσιώτες πρωτοεγκατέστησαν καμπάνα επί Επισκόπου Γερμανού (1863-1876), αλλά δεν τους αφήνανε οι φανατικοί μουσουλμάνοι να την λαλήσουν.

Αρχίσανε τότε οι Χριστιανοί να ενεργούν στην Κωνσταντινούπολη, για την έκδοση φιρμανιού που θα τους επέτρεπε να την σημαίνουν ελεύθερα. Και το επέτυχαν.

Οι μουσουλμάνοι συμπατριώτες των όμως, που το πληροφορήθηκαν, παραφύλαγαν μέρα-νύχτα και έκαναν σωματικές έρευνες στους ταξιδιώτες για να

ανακαλύψουν τον κομιστή και να του πάρουν το φιορμάνι. Δεν το κατόρθωσαν όμως, γιατί αυτός ήρθε μεταμφιεσμένος σαν άθλιος ζητιάνος και το παρέδωσε ασφαλώς στα χέρια του Δεσπότη Γερμανού, ο οποίος έχοντάς το στην τσέπη του απεφάσισε και λάλησε την καμπάνα.

Μόλις την ακούσανε οι φανατικοί Τούρκοι έτρεξαν αγριεμένοι. Αλλά, ο Επίσκοπος και οι πρόκριτοι τους παρουσίασαν αμέσως το φιορμάνι του Σουλτάνου και αναγκάστηκαν θέλοντας και μη να υποκύψουν. Έσκυψαν μάλιστα και προσκύνησαν κατά την συνήθειά τους το σεβαστό έγγραφο του Παντισάχ και έφυγαν απορώντας πώς έφτασε εδώ και ποιος το έφερε.

Έπειτα όμως από λίγα χρόνια, οι Τούρκοι άρχισαν και πάλι να φέρουν προσκόμματα και αντιρρήσεις και να εμποδίζουν τους Χριστιανούς να λαλούν ελεύθερα την καμπάνα των. Έτυχε τότε να 'ρθή ο Βαλής (Γενικός Διοικητής) από τα Γιάννενα στην Κόνιτσα και οι πρόκριτοι χτύπησαν την καμπάνα για να συγκεντρωθούν οι Χριστιανοί. Οι ντόπιοι Τούρκοι παραπονέθηκαν στο Βαλή και αυτός ρώτησε τους Χριστιανούς γιατί την χτύπησαν. Του έδειξαν τότε εκείνοι το σχετικό φιορμάνι και του εξήγησαν ότι λάλησαν την καμπάνα για να βγη ο λαός να τον υποδεχθή.

- Την λαλούμε Πασιά μου, του είπαν, για να μαζευόμαστε στην εκκλησία μας, την λαλούμε επίσης όταν έρχονται επίσημα πρόσωπα σαν την αφεντιά σου, καθώς και όταν το ντοβλέτι (κράτος) χρειάζεται κόσμο για αγγαρεία ή οτιδήποτε άλλο, όπως και αν πιάση φωτιά κανένα σπίτι, αργαστήρι ή ο λόγγος στο βουνό.

- Καλά κάνετε, να την χτυπάτε ελεύθερα, τους είπε ο καλός και προοδευτικός Πασιάς.

Και από τότε πλέον δεν ετόλμησαν οι τουρκοκονιτσιώτες να εμποδίσουν το λάλημά της.

Το πώς επετράπη στους Χριστιανούς να πυροβολούν τη νύχτα της Αναστάσεως το αφηγηθήκαμε γράφοντας για τον Ρουστέμπεη του Νταλήμπεη. Τώρα θα γράψωμε και για την καμπάνα της Κάτω Κόνιτσας.

Ενώ στην Απάνω Κόνιτσα είχε στηθή και λαλούσε επί δεκαετίες ολόκληρες η καμπάνα, στην Κάτω Κόνιτσα δεν υπήρχε. Αργά, μετά το 1905, απεφάσισαν και οι κάτω-Κονιτσιώτες να χτίσουν καμπαναριό και να φέρουν καμπάνα, επί Μητροπολίτου Σπυριδωνος.

Μόλις όμως την πρωτολάλησαν, πετάχτηκαν μερικοί φανατικοί Τούρκοι, με επικεφαλής τον Χριστιανομάχο Τζεμαλή Καρούτα, και όρμησαν να την σπάσουν και να κρημνίσουν το καμπαναριό. Επενέβηκαν όμως άλλοι ψυχραιμότεροι και τους απότρεψαν.

Το γλωσίδι όμως αφαιρέθηκε και η καμπάνα δεν ξαναλάλησε ως το 1908 που κηρύχτηκε το Οθωμανικό Σύνταγμα, οπότε οι μουσουλμάνοι αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν. Και έτσι και η καμπάνα της Κάτω Κόνιτσας λαλούσε κι' αυτή ταχτικά πλέον κάθε γιορτή και Κυριακή.

ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΜΟΥΧΤΑΡΗΔΕΣ

Εδώ θα αναφέρουμε και τα ονόματα (όσα μας είναι γνωστά) των μουσουλμάνων Μουχτάρηδων της Κόνιτσης, των Προέδρων δηλαδή της μουσουλμανικής Κοινότητας.

Στα 1852 απαντούμε τον Νταλήπ Γκαντέ, που υπέγραφε Ελληνικά και έβαζε σφραγίδα τουρκική.

Στα 1874 τον Τζεμαλή Πόδα.

Το 1875 απαντούμε δύο Μουχτάρηδες, τον Σαχίν και τον Μέτσκο.

Στα 1876 τον Ζέλφο Λάνη Ντούπη και τον Φείζουλά αγά Καρούτα.

Αργότερα δε διετέλεσαν Μουχτάρηδες οι Τζεμαλής Καρούτας, Νετζήπ Σουλεϊμάν Γκαντές, που κατοικούσε πρώτα στο νυν σπίτι Δημ.Γαϊτανίδου και κατόπι στης Μπάσιαινας, και τον Χασάν Πεμπέ.

Ο δε Νετζήπ Σουλεϊμάν Γκαντές ήταν Πρόεδρος της Μουσουλμανικής Κοινότητας και στα 1914 και αργότερα ακόμη, με σύμβουλο τον Ισμαήλ Λάνη.

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ

Και τώρα τα επαγγέλματα.

Όπως γράψαμε στα προηγούμενα, οι μεγάλοι μπέηδες και Πασιάδες της Κόνιτσας ήταν τσιφληκούχοι και κτηματίες και αποζούσαν από τα πλούσια εισοδήματά των. Πολλοί όμως απ' αυτούς ήταν, όπως είδαμε, και ανώτεροι ή ανώτατοι υπάλληλοι και αξιωματούχοι.

Και της δευτέρας τάξεως σιμπέηδες είχαν τα ίδια σχεδόν επαγγέλματα και ασχολίες: εισοδηματίες και ανώτεροι ή μέσοι υπάλληλοι και αξιωματούχοι.

Κατόπι ερχόταν τρίτη και τέταρτη κοινωνική τάξη των Τουρκοκονιτσιωτών, όπως προαναφέραμε, και τέλος η πέμπτη.

Εδώ θα παραθέσωμε καταλόγους με τα ονόματα και επαγγέλματα των μουσουλμάνων Κονιτσιωτών, που δεν τους αναφέραμε στα προηγούμενα.

Και αρχίζομε με τους αξιωματούχους, υπαξιωματικούς, χωροφύλακες κλπ., αναφέροντας κυρίως τους ντόπιους Κονιτσιώτες κατά το δυνατόν και όχι τους ξένους που υπηρέτησαν στην Κόνιτσα, με τους οποίους ασχοληθήκαμε άλλοτε στο παρελθόν.

Αξιωματικοί λοιπόν Τουρκοκονιτσιώτες που υπηρέτησαν στον Οθωμανικό στρατό (εκτός απ' όσους αναφέραμε στα προηγούμενα) ήταν και οι εξής:

Σιαϊτ Αλή Μπούρμπου, που κατοικούσε στο σημερινό σπίτι Μπλαγκανά.

Ιζεδίν Σιαϊν Ζουλφικάρ (νυν σπίτι Λώλου-Γ.Τζοβάρα κλπ.), που ήταν αστυνόμος στην Πρέβεζα.

Ακήφ Εφέντης (σημερινά σπίτι Γρηγόρη και Νικ.Γαϊτανίδου), αξιωματούχος χωροφυλακής που διετέλεσε και αστυνόμος (Πολιτσάνος) στην Κόνιτσα 1910-1913. Όταν η Κόνιτσα έγινε Ελληνική στα 1913 δεν έφυγε, υπηρέτησε και στην Ελληνική πολιτοφυλακή, διότι ήταν καλός και φιλήσυχος χαρακτήρας. Κατόπι έγινε και γεωργός και του κολήσανε και το ακόλουθο δίστιχο:

Ο Ακής με το σπαθί
τίμ' σε πάλιε το τσαπί

Αργότερα έφυγε ως ανταλλάξιμος.

Αβδούλ μπέης μουλιαζίμης (ανθυπολοχαγός). Καταγόταν από την Μεσαριά και είχε σπίτι κοντά στο τζαμί της Κάτω Κόνιτσας.

Νετζήπ βέης. Κι' αυτός καταγόταν από την Μεσαριά και ήταν αρχιφύλακας των κολτζήδων, των χωροφυλάκων δηλαδή της διώξεως λαθρεμπορίου.

Αμπάζ Γκαντές. Αυτός ήταν πρώτα αξιωματικός και κατόπι έγινε Χότζιας στο τζαμί της αγοράς. Καθόταν στο σημερινό σπίτι του Εζνεπίδου.

Τζεμήλ Εφέντης (αξιωματικός), γιός του Χότζια Αντέμ Εφέντη, που κατοικούσε στο νυν σπίτι των αδελφών Ευαγγελίδου στην Κάτω Κόνιτσα.

Έχουμε κατόπι τους τσιαούσηδες (λοχίες):

Καδρή Τσιαούση στα 1885.

Χουσέναγα Αβδουραχμάν, τσιαούση του τηλεγράφου στα 1889.

Αντέμ Τσιαούση, συνοδό των ταξιλάρηδων (δημοσίων εισπρακτόρων), όπως ήταν ο Πέτρο Παππός και άλλοι.

Ισλιάμ και Ισμαήλ τσιαούσηδες, που ήταν φύλακες (κολτζήδες) της αγοράς και άλλοι.

Ομπασήδες (δεκανείς) απαντούμε τους εξής:

Τον Αχμέτ Όμπαση στα 1883 και αργότερα τους Ομπασήδες Ρουσίτ αγά και Ρουστέμ αγά.

Και τώρα ερχόμαστε στους σοφαρήδες (επίππους χωροφύλακες), που συνόδευαν τις μεταφορές του ταχυδρομείου (πόστας), των διαφόρων μονοπωλείων, όπως του καπνού κλπ.

Παλαιώτερος απ' αυτούς ήταν στα 1850 ο Χόντος σοφαρής και λίγο αργότερα ο Αλής Κούρτης.

Νεώτεροι ήταν: ο Μωχαρέμ Καπελώνης πρώην ιδιοκτήτης του σπιτιού Γεωργ.Γαϊτανίδη, ο Αβδούλ Μπουρμπός, ο Γιακούπ Σουδάν, ο Κουτσαλήκος, ο Περτέφ Σοφαρής γιός του Χουσέν εφέντη (νυν ερειπωμένο σπίτι Λαμπρινής Τζέκα στον δημόσιο δρόμο), ο Χόντος, ο Σεφκέτ Σοφαρής, ο Χασάν ο αδερφός της Νέπκας από Κάτω Κόνιτσα και άλλοι.

Πολλοί απ' αυτούς, όπως διηγόταν ο υπέργηρος Νικόλα Δημητρούλης, ενώ ήταν εντεταλμένοι να καταδιώκουν το λαθρεμπόριο, λόγω του ανεπαρκούς μισθού των, έκαναν τυφλά μάτια παίρνοντας το μπαξίσι των. Και πολλές φορές μεταφέρανε και οι ίδιοι λαθραία καπνά και άλλα απηγορευμένα εμπορεύματα.

Τέλος δε, ζαπτιέδες (χωροφύλακες), κολτζήδες (της διώξεως λαθρεμπορίου) και καβάσηδες της πόστας ακολουθούς ταχυδρομείου), έχουμε τους εξής:

Τον Χουσέν Χαϊρεδίν ζαπτιέ 1850, καθώς και τον σύγχρονό του Χασάν ζαπτιέ, τον Αλή του Σουλεϊμάναγα, που ήταν ο έμπιστος του Γιούζμπαση, Νετζήπ Εφέντη από τη Μεσαριά, τον Αρίφη Κολτζή σωματοφύλακα και συνοδόν του Καϊμακάμη Σαλή μπέη γύρω στα 1900, τον Ντέμο ζαπτιέ 1885-1890, τον Γιακούπ Καβάση της πόστας 1883 κλπ., τον Χαμήτ Καβάση 1897 κλπ., τον Χασήπ ζαπτιέ στα 1894, τον Χασάν ζαπτιέ στα 1895, τον Μεχμέτ κολτζή, αδερφό του δερβίση Αλή, τον Χατζή Νταλήπ Μπάρα, και άλλους.

Στον ακόλουθο κατάλογο θα παραθέσωμε τα ονόματα των δημοσίων υπαλλήλων (μεμούρηδων) της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, κάνοντας όμως γνωστό στον αναγνώστη ότι πιθανόν και μερικοί απ' αυτούς να μην κατάγονταν από την Κόνιτσα, αλλά πάντως όμως διέμεναν εδώ επί σειρά ετών.

Στα 1876 απαντούμε τον δεκατιστή Ιμπραήμ Μπίτικα.

Στα 1881-83 τον Κυρήμπεη δημόσιο εισπράκτορα, που καταγόταν από το Λεσκοβίκι.

Στην ίδια εποχή απαντούμε τον Αχμέτ εφέντη, γυιό του Χότζια Κασήμ αγά από την Κάτω Κόνιτσα και αργότερα τον αδερφό του τον Μεχμέτ Εφέντη, που αναφέραμε αλλού ότι ήταν αρχιγραμματεύς (Μπασκιατίπης) του Πρωτοδικείου Κονίτσης.

Στα 1882 επίσης τον Μεχμέτ Κονίτσα σαντήκ εμίνη (ταμίαν). Στην ίδια εποχή πρωτοσυναντούμε και τον Αλή Εφέντη τον τηλεγραφετή. Αυτός παρέμεινε επί πολλά χρόνια στην Κόνιτσα, σχεδόν ως την απελευθέρωση, και ήταν μανιώδης κυνηγός. Ο δε σκύλος του ο παρδαλός, που τον έλεγε λιάπη, ήταν γυμνασμένος όχι μόνον στο κυνήγι, αλλά και στο να μεταφέρει από την αγορά διάφορα μικροδέματα μέσα στο καλάθι που του κρεμούσαν στο λαιμό του, σαν τέλειος υπηρέτης.

Άλλοι υπάλληλοι ήταν:

Ο Σεφκέτ του Σουλεϊμάναγα, γαμπρός του Ντερβίς Ισάκ, που υπηρετούσε στο μονοπώλειο του καπνού στη Νικομήδεια και ήταν φανατικός μουσουλμάνος. Ο Χουσνής του Αβδούλ Μπούρμπου, δημοτικός υπάλληλος. Ο Ναήμ Αλή Μπούρμπου δημόσιος υπάλληλος. Ο Ιμίν Αλή Εφέντης. Ο Σαφέτ εφέντης δικαστικός, ήταν γαμπρός του Αβδούλ Μπούρμπου. Ο Αλής Ελιάζ μπουμπασύρης (κλητήρας) ακόλουθος του μεμούρη επί του φόρου των κρασιών. Ο κιατίπης (γραμματεύς) Μουρτεζά Εφέντης. Ο Ρεφάτ εφέντης, γυιός του Χουσέμπεη (νυν σπίτια Γουσγούνη και Παπαδημητρίου Μάνθου), που ήταν γραμματέας του Δημαρχείου. Ο Βεής Αρίφ Τεπελέν. Ο Χουσέν εφέντης Πουλιάνας. Ο Σουλεϊμάν Εφέντης επιθεωρητής των δημοσίων εισπρακτόρων. Ο Χαϊρεντίν υπάλληλος της πώστας (ταχυδρομείου). Ο Σουλεϊμάν Μεχμέτ Νταλήπ από Κάτω Κόνιτσα, δικαστικός κλητήρας. Ο Σερή Αμπάζ ταπού μεμούρης (υπάλληλος συμβολαιογραφείου) και ο Νταλήπ Μεχμέτ Ντάπες επίσης. Ο Χουσέν Εφέντης, ο πατέρας του Περτέφ σουφαρή. Ο Ζεϊνέλ Τσιάμης και ένας Μπεϊζέτ που είχε σπίτι δίπλα στου Σουλεϊμάν Εφέντη, έκαναν τον δικολάβο και έφτιαναν αρζουάλια, αιτήσεις δηλαδή, αναφορές κλπ.

Απαντούμε επίσης στα 1894-95 τον Τεφήκ εφέντη Τζελέπ μεμούρη (επί του φόρου των ζώων). Επίσης, στα 1903 κλπ. τον Ισμαήλ του Χασάνμπεη (νυν σπίτι Κ.Ρόμπολου), που ήταν κιατίπης (γραμματεύς). Στα 1906 απαντούμε τον ανακριτή Κιαμήλ Εφέντη, πιθανόν Κονιτσιώτη.

Έχομε επίσης κατά τα τελευταία χρόνια της τουρκοκρατίας και τους εξής γνήσιους τουρκοκονιτσιώτες υπαλλήλους:

Τον νοφούζ μεμούρη (επί του φόρου στρατολογίας) Σερίφ Εφέντη, που κατοικούσε πίσω από το σημερινό σπίτι Τσαρτσάλη και ήταν συγγενής του Αλή Αχμέτμπεη του Πολιτσάνου. Τον Κασήμ Αχμέτ δημόσιο υπάλληλο στην Μικρά Ασία. Τον Ζεϊνέλ Αχμέτ Δαμάλο στην Αδριανούπολη και τον αδερφό του Φακήν Δαμάλον στα Άδανα. Τον Τζιαφέρ Κιαζήμ Καραπάνο. Τον Ριζά Τζεμαλή Μπαμπατζιάν και Μεχδή Ζουλφικάρ Μπαμπατζιάν, που υπηρετούσαν στα Γιάννενα. Τον Δερβίς Μπασμά Μπιλάλ στην Αίγυπτο. Τον Αχήφ Μουρτεζά Σάλκο στην Κωνσταντινούπολη και πολλούς ασφαλώς άλλους, που τα ονόματά των μας είναι άγνωστα.

Και συνεχίζουμε αναφέροντας άλλους Τουρκοκονιτσιώτες, επαγγελματίες, βιοτέχνες και λοιπούς, που απαντούμε κατά τις τελευταίες δεκαετίες της Τουρκοκρατίας.

Έμποροι και Παντοπώληδες

Ήταν οι αδελφοί Ρεφάτ και Σερήφ Αλή Κούρτη. Ο Ισμαήλ Χουσέν Λάνης. Ο Χουσέν Ιμπραήμ Μποροβίκος. Ο Σιαϊπ Κιόρης που είχε και Χάνι στην Κάτω Κόνιτσα. Ο Νετζήπ Σουλεϊμάν Γκαντές, μπακάλης και χασάπης στην Κάτω Κόνιτσα. Ο Σερήμπεης του Μουχτάρμπεη επίσης στην Κάτω Κόνιτσα, καθώς και ο Τάρες Σουλεϊμάν Βαλοβίζδας. Ο Μουχεδίν Κιαζήμ Δάμαλος ήταν παντοπώλης στο Βεράτι της Βορείου Ηπείρου. Ο Ισμαήλ Χασάν ήταν έμπορος στην Σμύρνη. Ο Ιουσούφ Εδχέμ Σπαχή στην Κόνιτσα, καθώς και ο Ρέμκας Ισμαήλ Τσιάμη.

Αρτοποιοί

Ήταν ο Ιουσούφ Εδχέμ Σπαχή (και μπακάλης μαζί). Ο Νουρεντίν Αλή Ελιάζ. Ο Αχμέτ Γκέγκας. Ο Χασήπ Σουλεϊμάν Σπαχή στην Κωνσταντινούπολη. Και στο Κάϊρο ήταν οι εξής: οι δύο αδελφοί Νεκής και Ταχσίν του Γιακούπ Σουλεϊμάναγα. Ο Σερβέτ Νετζήπ Γκαντές. Ο Χαρσίν Ταήρ Πολόζη. Και ο Ρεμτζής Περτέφ. Και στην Κόνιτσα τελευταίοι: ο Σερήμπεης Αμπάζμπεη και κάποιος Γιουσούφ.

Χασάπηδες-Κρεοπώληδες

Ήταν ο Νιαζήμ Ντερβίς Ισάκ. Ο Ελιάζ Γκανής ο φουστανελλάς από το Λεσκοβίκι. Ο Χουσεϊν Ισμαήλ Τσέγκος. Ο Νετζήπ Σουλεϊμάν Γκαντές (και παντοπώλης). Ο Χουσέν Δερβίς Γκλήνας και άλλοι.

Κουρείς

Ήταν το 1850 ο Τζιομαλή Μπαρμπέρης. Αργότερα ο Αμπάζ Αχμέτ από την Κάτω Κόνιτσα. Και πιο αργά: ο Γιακούπ Αλή Εικοσπεντάρης πρώην ιδιοκτήτης του σπιτιού Δεμερτζίδου. Ο Μεχμέτ Μερσίν. Ο Ριζά Μπαρμπέρης. Ο Σαντήκ Χουσέν Μπαρμπέρης. Ο Νετζήπ Μπαρμπέρης που είχε μαγαζί στο σημερινό φαρμακείο και ήταν περίφημος κυνηγός. Ο Τζεμαλή Μπαρμπέρης που είχε κουρείο στο μαγαζί του Λαμπρίδη (νυν μαγαζιά Ν.Ρόμπολου και Ζακόπουλου). Και ο Ζουλφικάρ κουρέας και καφετζής μαζί, στο σημερινό καφενείο Κων.Ζακόπουλου.

Ωρολογάδες

Στα 1859 απαντούμε ωρολογά στην Κόνιτσα τον Ελμάζ, υιόν Ζουλφικάρ (νυν σπίτια Γ.Τζοβάρα κλπ.). Αργότερα ήταν ο ανεψιός του ο Ελμάζ Ριζά Ζουλφικάρ. Και τελευταία μέχρι τα 1950 ο Μπαϊράμ Λιόγγος και ο αδελφός του Μουσάς.

Καφετζήδες

Ήταν ο Νουρεντίν Νταλήπ βέης, ο γυιός του Δημάρχου, που είχε καφενείο το μέχρι τα 1972 Ειρηνοδικείο. Ο Ζουλφικάρ, που προαναφέραμε σαν κουρέα. Ο Αμπεντίν Καφετζής κ.ά.

Χαντζήδες-Ξενοδόχοι

Ο Σιαΐπ Κιόρης στην Κάτω Κόνιτσα.

Σιδηρουργοί

Ο Τζεμαλής Χαϊρεντίν Μουσάς. Και ο Χατζή Μέμτσας, που ήταν και οπλοδιορθωτής (ντουφεξής).

Μυλωνάδες

Παλαιός ήταν ο Μουχτάρμπεης Πολόζης, που προαναφέραμε. Και αργότερα ο Μουρτεζάς Σαντήκ Λιούρας, που είχε σπίτι εκεί που έκτισε ο Πέτρος Κάλιος.

Κερατζήδες-Αγωγιάτες

Ήταν ο Ιμπραήμ Γιακούπ Σουλεϊμάναγας. Ο Χουσέν Μπαλατίνας (έμπιστος αγωγιάτης του Μητροπολίτου Σπυρίδωνος). Ο Σιεμσιεντίν Σουλεϊμάν Αλμπάν. Ο Ομέρης ή Ιμέρης του Ιμίν Χότζια. Ο Αμπεντίν Καρούτας. Ο Αβδούλ Μπάφας. Ο Γιακούπ Ντίλιος. Ο Μωχαρέμ Σαντήκ Καπελιώνης, ο πρώην σουφαρής. Ο Μεϊντής του Βελή Χότζια και άλλοι.

Όπως δε είναι γνωστό, η συγκοινωνία με τα Γιάννενα εκτελούνταν μέχρι σχεδόν το 1920 με τα μουλάρια και τότε το επάγγελμα αυτό ευδοκίμοιζε.

Κοντά στους αγωγιάτες ας αναφέρωμε και τον Περτέφ Νιαζή Μποροβίκο, που ήταν αμαξάς μέσα στα Γιάννενα και κάπου-κάπου μετάφερνε με το παϊτόνι του και κανέναν πλούσιο Κονιτσιώτη ως την Κόνιτσα.

Όλοι οι άλλοι μουσουλμάνοι της Κόνιτσας ασχολούνταν με την γεωργία και κτηνοτροφία και σπάνια ταξιδεύανε, εκτός όταν υπηρετούσαν ως στρατιώτες ή παίρνανε μέρος στους διαφόρους πολέμους που έκαμνε η Οθωμανική αυτοκρατορία.

Με την ευκαιρία που ασχοληθήκαμε με τα επαγγέλματα, ας αναφέρωμε εδώ και μία άλλη κατηγορία, ερασιτεχνών όμως, επαγγελματιών, των κυνηγών.

Οι διασημότεροι λοιπόν μουσουλμάνοι κυνηγοί της Κόνιτσας ήταν:

Ο Νετζήπ Τσιάμης ο μπαρμπέρης που προαναφέραμε (έχομε αφηγηθή άλλοτε τους άθλους τους). Ο Αλή Εφέντης ο τηλεγραφετής, που επίσης προαναφέραμε. Οι δύο γυιοί του Καϊμακάμη Σαλήμπεη, Νεβρούζ και Νεσιάτ. Ο Οσμάν Αδραχτάς. Ο Σουλεϊμάν Μαλήκ. Ο Χατζή Χαϊντάρ. Ο Οσμάν Καναράς. Ο Σιερίφης Κούρτης που άφησε και το όνομά του σ' ένα καρτέρι κά-

τω από τη Γκαμήλα (διάρραχο τ' Σιερίφη) κι' ο αδερφός του ο Ρεφάτ Κούρ-της και άλλοι αφαλώς, που τα ονόματά τους λησμονήθηκαν.

Και μια ακόμη κατηγορία επαγγελματιών, οι ντραγάτες ή αγροφύλακες.

Και απαντούμε απ' αυτούς:

Στα 1892 τον Μπίμη Ταπτούτση (όπως και στα 1895) και τον Κασήμη. Στα 1894 τον Τζεμαλή Τσιάμη και τον Κασήμ Αβδούλ. Στα 1896 τον Ταήρ Χουσέν. Στα 1898 κάποιον Αμπάζη, όπως και τον Ντέμτσια Τσιάμη που τον απαντούμε και στα 1899 και 1900 και 1902. Στα 1900 τον Μούρτο Λιούρα και τον Αρίφ Αδραχτά. Στα 1901 τον Αχμέτ Αϊντίν Μούρα (το επώνυμο Μούρας είναι χριστιανικό και υπάρχει και σήμερα οικογένεια Μούρα στην Κόνιτσα). Στα 1903-1904 απαντούμε τους Νταφίλην γύφτον από τη συνοικία Μπέρκου που βρυκολάκιασε, έναν Μπεκήρη και τον Σούλιο Καραπάνο. Στα 1905 τον Τζιομαλή (πιθανόν του 1894). Στα 1906 τον Ισμαήλ Καμπούλια. Στα 1907 πάλι τον Νταφίλη και τον Μέτο (Αχμέτ) Μούρα του 1901 και κάποιον Βεϊπ. Στα 1908 τον Σαντήκ Μπάφα. Στα 1909 τον Τσέγκο Μπάφα και τον Σήφκα (πιθανόν τον Σκούρα). Στα 1910-11 τον Μουσταφά Ιουσούφ Βελήκου. Στα 1912-15 τους Μπίμη Ταπτούτση του 1892-95, τον Τζιομαλή Αράπη και τον Σαντήκ Μπάφα. Και στα 1916-17 τον Ισλιάμ Αβδουραχμάν.

Μια και αναφέραμε τόσους και τόσους επαγγελματίες, ας μην παραλείψωμε κι' εκείνους τους φτωχούς μουσουλμάνους που εξασκούσαν το ταπεινό επάγγελμα του Κοινοτικού βουκόλου.

Και απαντούμε στα 1902 με 1905 τον Χαϊρο και τον Κάλιο. Από τα 1906 ως τα 1908 πάλι τον Χαϊρο και τον Ντεμίρη. Και στα 1913-14 τους αδελφούς Τζεμαλήν και Αλήν του Ισμαήλ Τσιάμη. Και τέλος, στα 1915 τους Σιαμπάν Αχμέτ Χαμπούλια και Ισλιάμ Ραντάτ.

Τελευταίους θα αναφέρωμε και κάτι άλλους Τουρκοκονιτσιώτες "επαγγελματίες", τους κλέφτες, μικροληστές και πλιατσικολόγους, που έκαναν διαρρήξεις σε σπίτια και μαγαζιά, κλέβανε ζώα, ληστεύαν στα κρυφά τίποτε ταξιδιώτες και τέλος λυμαινόταν τα χωράφια και τα μπαξέδια.

Τέτοιοι λοιπόν ήταν: Ο Σεφκέτης του Σουλεϊμάνναγα και ο Σουλεϊμάν Γκατσιέλος, που είχαν λάβει μέρος και στη μεγάλη ληστεία της Ταρσίτσας Γ.Δόση στην απάνω Κόνιτσα το 1894. Ο Σαλή Γκανάς. Οι τρεις αδερφοί Αλής, Βελής και Ταχήρ της Ραϊφέκως. Οι αδελφοί Πολοζαίοι (παλαιώτεροι). Ο Ντίκα Ντίλιος. Ο Τσέκος από του Μπέρκου, που κατέληξε ληστής. Ο Αλήμπτης Μπέτσιος που προαναφέραμε κ.ά.

Και μια γυναίκα, η περίφημη Σαλικέ Χανούμ, που περιγράψαμε τα κατορθώματά της σε διήγημα δημοσιευμένο εδώ και λίγα χρόνια.

ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΚΑΙ ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΟΚΟΝΙΤΣΙΩΤΩΝ

Γενικά οι μουσουλμάνοι της Κονίτσης ήταν μάλλον άνθρωποι μετριοπαθείς και με όχι τόσο άγρια ένστικτα και ήθη. Δεν ήταν φανατικοί και Χριστιανομά-

χοι, όπως π.χ. οι Τουρκογιαννιώτες και οι Τουρκοκρήτες, και συζούσαν σχεδόν αρμονικά με τους συντοπίτες τους Χριστιανούς.

Υπήρχαν βέβαια και μισέλληνες και κακοί χαρακτήρες. Τέτοιοι ήταν οι: Ελμάζ μπέης, Οσμάν μπέης, Καπλάν μπέης (όχι ο αδερφός του Νταλήμπεη), Ντερβίς Ισάκ και άλλοι στα παλαιότερα χρόνια, που δημιούργησαν επεισόδια και δυσάρεστες καταστάσεις εις βάρος των Χριστιανών, όπως είδαμε.

Στα δε νεώτερα χρόνια ήταν οι: Σουλεϊμάν Εφέντης, Τζεμαλή Καρούτας, Σεφκέτ και Νιαζήμ του Γιακούπ Σουλεϊμάναγα και μερικοί άλλοι, αλλά αυτοί αποτελούσαν εξαιρέσεις.

Οι άλλοι Τουρκοκονιτσιώτες, στη μεγάλη πλειοψηφία τους, ήταν καλοί και φιλήσυχοι, είτε μπέηδες και μεγάλοι κτηματίες ήταν, είτε φτωχότεροι και εργατικοί.

Στις χαρές και στα μπαϊράμια τους, καλούσαν και τους φίλους και γείτονές των Χριστιανούς και συνδιασκεδάζανε χωρίς παρεξηγήσεις· και οι Χριστιανοί τους καλούσαν επίσης στα δικά τους.

Πολλοί μουσουλμάνοι εσύχναζαν στις εκκλησίες και στα μοναστήρια, όπως στην Παναγιά της Απάνω Κόνιτσας και στο Στόμιο, και άναβαν λαμπάδες και κηριά και κουβαλούσαν λάδι για τα καντήλια, όπως π.χ. ο Νεγκίπης και Μπίμης του Γιακούπ Σουλεϊμάναγα, που ήταν εντελώς διαφορετικοί από τους Χριστιανομάχους αδελφούς των Σεφκέτ και Νιαζήμ.

Για τα φιλοχριστιανικά αισθήματα του Δημάρχου Νταλήμπεη γράψαμε στα προηγούμενα. Εδώ θα αναφέρωμε και για τον Χουσένμπεη Σίσκο, που επικαλέστηκε τον Άγιο Νικόλαο σε μία ασθένειά του, και σαν έγινε καλά έκανε και λειτουργία. Κι' αυτός ο Χριστιανομάχος Σουλεϊμάν Εφέντης ακόμη, όπως είδαμε, αφιέρωσε μανουάλια σε εκκλησία.

Η ιστορία του Παπαγιώργη από την Κάτω Κόνιτσα, που σύχναζε στα διάφορα μουσουλμανικά σπίτια και διάβαζε ευχές κλπ., είναι επίσης πασίγνωστη.

Κάποτε που είχε πέσει φοβερή ασθένεια στα βόδια και αγελαδικά των μουσουλμάνων, αφού χωρίς αποτέλεσμα τα διάβασαν οι Ιμάμηδες και Χοτζιάδες των, κατέφυγαν και στον Παπαγιώργη. Και μόλις διάβασε εκείνος τις ευχές του σταμάτησαν παραδόξως να ψοφούν τα ζώα τους.

Στα 1905 έπεσε η ακρίδα στον κάμπο της Κόνιτσας και έκανε μεγάλες καταστροφές.

Άδικα έκαναν ντουάδες (δεήσεις) οι Σιέχηδες, ο μπαμπά Χαϊντάρης, οι Χοτζιάδες και Ιμάμηδες των μουσουλμάνων. Η ακρίδα συνέχιζε το καταστροφικό της έργο.

Έστειλαν τότε οι Χριστιανοί και έφεραν τον θαυματουργό σταυρό από το μοναστήρι του Λαμπόβου και βγήκαν όλοι έξω στον Αγιάνη με επικεφαλής τον κλήρο και τον περιμένανε. Μαζί μ' αυτούς βγήκανε δειλά-δειλά και αρκετοί Τούρκοι.

Μόλις έγινε ο αγιασμός και η λιτανεία, άρχισε αμέσως η ακρίδα να φεύγει.

Οι μουσουλμάνοι θαυμάζανε και ζητούσαν κι' αυτοί αγιασμό για να ραντίσουν τα χωράφια τους, λέγοντας:

- Εσείς έχετε θρησκεία, κι' όχι εμείς.

Και δεν ήταν μόνον οι ντόπιοι μουσουλμάνοι που έδειχναν σεβασμό στη Χριστιανική θρησκεία, αλλά και οι Τουρκαλβανοί ακόμη. Ο Αλήκος Οσμάν

Μανόκος από την Γκλήνα του Λεσκοβικίου, που ασπάστηκε τον Χριστιανισμό σαράντα ημέρες πριν πεθάνη, μου διηγόταν το εξής:

Ο ληστής Αρίφης Πόντας, καθώς πήρε λάδι από το καντήλι της Αγίας Σωτήρας του Ισβόρου (Αμαράντου) για να λαδώσει το τουφέκι του, αισθάνθηκε το χέρι του να μουδιάζει και να παραλύη. Έταξε αμέσως κι' έδωσε ένα μετζήτι στην εκκλησία και προσευχήθηκε κι' έγινε καλά.

Και ο ίδιος που χαράσσει τις γραμμές αυτές, άκουσε με τ' αυτιά του τους τουρκαλβανούς της γειτονικής Κολώνιας να ορκίζονται, όχι με το συνηθισμένο "βαλαχί-μπιλαχί", αλλά στο όνομα του θαυματουργού Άη-Νικόλα της Βοδίτσας, "Πέο σιέν Κόλιεν έ Βοντίτσες".

Τα περισσότερα από τα ήθη και έθιμα των Τουρκοκονιτσιωτών ήταν όμοια με των Χριστιανών συμπατριωτών τους, διότι και αυτοί ήταν εξισλαμισμένοι Έλληνες και η μητρική των γλώσσα ήταν η Ελληνική. Ελάχιστοι ήταν οι επίλυδες τουρκαλβανοί. Δεν θα τα περιγράψωμε λοιπόν ιδιαίτερω. Θα ασχολούμε λοιπόν εδώ στα πιο ενδιαφέροντα και παράξενα.

Όποια μουσουλμανίδα ήταν στείρα και δεν αποκτούσε τέκνα, έπαιρνε ένα ζευγάρι ορνίθια (πέτον και κόττα) και μαζί με δύο-τρεις συντρόφισσές της πήγαινε απάνω στην Παναγία και τά'σφαζε στο κατώφλι της θύρας για κουρμπάνια. Άναβαν και κηριά και τα καντήλια και η γυναίκα καθόταν όλη την ημέρα απάνω σε μια πέτρα, που την έσπασαν όταν έφτιασαν την πλατεία της εκκλησίας και δεν υπάρχει πια, και παρακαλούσε την Παναγία να της δώσει παιδί.

Όταν πάλι οι τουρκοκονιτσιώτισσες δυσκόλευόταν πολύ κατά την ώρα του τοκετού, άλλες γυναίκες συγγενείς των άνοιγαν τις θύρες και τα παράθυρα του σπιτιού και επικαλούνται την Μεργιέμ (Παναγία) να μπη και να ξελευτερώση την επίτοκο. Άμα δε τελείωνε ο τοκετός, τότε τα ξανακλείναν λέγοντας "στο καλό κυρά Μεργιέμ".

Στις λεχώνες πήγαιναν κι' αυτοί, όπως και οι Χριστιανοί, δώρα, γλυκά, τηγανίτες, λουκούμι κλπ.

Όταν περνούσαν σαράντα μέρες από τον τοκετό, η λεχώνα σηκωνόταν. Λουζόταν, έλλαζε και παίρνοντας το μωρό και άλλες μία-δύο δικές της, πηγαίνανε στον τεκέ του μπαμπά Οσμάν οι απάνω-Κονιτσιώτισσες, ή στον τεκέ του μπαμπά Χουσέν οι κάτω-Κονιτσιώτισσες, κι' εκεί προσκυνούσε και άναβε μερικά ξυγκοκέρια.

Κατόπι, χωρίς να την διαβάση κανένας Χότζιας ή μπαμπάς, ξαναγύριζε στο σπίτι της, καθαρή πλέον σύμφωνα με το έθιμο, και αναλάβαινε τις καθημερινές δουλειές και υποχρεώσεις της.

Όταν τύχαινε οι λεχώνες ή μικρομάνες να χάσουν το γάλα τους, πηγαίναν απάνω στην Παναγία και έτρωγαν κάποιο ειδικό χόρτο (βότανο) που το βοσκούσαν σαν τα ζώα με το στόμα τους χάμω από τη γη, για να τους ξαναρθή.

Όταν βγάζανε τα ονόματα των παιδιών τους, όπως εμείς έχομε τα βαφτίσια, είχαν κι' αυτοί ειδική τελετή. Προσκαλούσαν όλους τους συγγενείς και φίλους των και αφού έπλεναν και άλλαζαν το μωρό, το έβαζαν απάνω στο μπάσι ή σ' ένα ντιβάνι, όπου είχαν στρωμένο ένα χαλί. Τότε ο Ιμάμης τους φορούσε έναν παράξενο σκούφο και διάβαζε γονατιστός, ενώ οι άλλοι κρατούσαν αναμμένα κεράκια στα χέρια τους. Κατόπι ρωτούσε τι όνομα επιθυμούσαν

να δώσουν οι γονείς και συνεχίζοντας το διάβασμά του, πήγαινε και τόλεγε στο αυτί το μωρού.

Έπειτα κερνούσαν διάφορα γλυκά κι' ευχιόταν "να ζήσ' νάεινι μπαχτιλίτ'κου (τυχερό)" κλπ.

Όταν πάλι κάνανε το σουνέτι (περιτομή) των αρσενικών παιδιών τους κάνανε ολόκληρη εορτή. Τα στολίζανε κατάλληλα. Έφτιαναν καινούργια στρώματα και μαξιλάρια και τα ντύναν με καινούργια ρούχα, πουκάμισο και φαρδύ ντουλαμά. Τους βάζανε και φέσι καινούργιο στο κεφάλι στολισμένο με κορδέλες με πούλιες και με λογιαστά λίλια και με φλωριά οι πλούσιοι, καθώς και καινούργια κορδέλια ή τσαρούχια.

Κατόπι πήγαιναν και παίρναν τον ειδικό τον "τζιεράχη" που θα έκανε το σουνέτι. Τέτοιος ειδικός ήταν στα τελευταία χρόνια ο Γιακούπ αγάς από την Κάτω Κόνιτσα και παλαιώτερα άλλοι.

Σαν γύριζαν, μαζί με τα βιολιά, όπως είχαν πάει όλοι οι συγγενείς γλεντώντας και τραγουδώντας, φέρνοντας τον τζιεράχη, έπιναν το σεομπέτι. Αυτό το ετοιμάζαν οι χανούμισσες και ήταν καμωμένο από βρασμένη κανέλα και ζάχαρη χρωματιστή, το κερνούσαν σαν σιρόπι. Και ευχιόταν "Άειντε, και στα σιεομπέτια των παιδιών σας".

Κατόπι κερνούσαν γλυκά του ταψιού, μπακλαβάδες, ρεβανές, σαμσάδες, κανταΐφια κλπ. Και ακολουθούσαν νέες ευχές "Και στα σουνέτια των παιδιών σας".

Μετά τα κεράσματα άρχιζε η περιτομή.

Ξάπλωναν τα καημένα τα παιδάκια απάνω στα καινούργια στρώματα, τα κρατούσαν τέσσερις χειροπόδαροι και ο τζιεράχης άρχιζε το σκληρό έργο του. Τα παιδάκια ξεφώνιζαν από τον πόνο, αλλά τα ξεφωνητά τους πνιγόταν από τα όργανα και τα νταούλια που λαλούσαν δαιμονιωδώς. Και όσοι δεν βοηθούσαν τον τζιεράχη χόρευαν συνεχώς τραγουδώντας και αλαλάζοντας.

Την ίδια ώρα, οι γυναίκες, που φυσικά δεν ανακατεύονταν ποτέ μαζί με τους άντρες, κραύγαζαν κι' αυτές "Αλάχ! Αλάχ!", ενώ συγχρόνως έγραιναν μαλλί με τα χέρια τους.

Μετά την περιτομή, όλοι οι συγγενείς και φίλοι κερνούσαν τα παιδιά, δίνοντας τους χρήματα, και κατόπι το γλέντι και ο χορός συνεχιζόταν για αρκετές ώρες ή και ως την άλλη μέρα το πρωϊ. Εννοείται βέβαια πως οι γυναίκες δεν λαβαίναν μέρος στα γλέντια των ανδρών, αλλά κοιτούσαν μόνο μέσα από ειδικά καφασωτά, που σώζονται ακόμη σε ελάχιστα πρώην τουρκικά σπίτια, όπως στου Β.Ζδράβου, Μπεκιάρη κλπ.

ΑΡΡΑΒΩΝΕΣ ΚΑΙ ΓΑΜΟΙ

Στα έθιμα της αρραβώνας δεν διέφεραν και πολύ από τους Χριστιανούς οι μουσουλμάνοι της Κόνιτσας.

Την σύναψη αρραβώνας την αναλαβαίναν οι προξενήτρες και οι γονείς των ενδιαφερομένων.

Ο νεαρός μουσουλμάνος ούτε καν εγνώριζε τι ήταν και πώς θα ήταν η γυναίκα που θα έπαιρνε, ούτε και που την έβλεπε καθόλου ως την ώρα του γάμου.

Ο πατέρας και οι συγγενείς του γαμπρού πηγαίνανε στο σπίτι τις νύφης κι' εκεί γινόταν τραπέζι και αλλάζαν και τα "σημάδια", τα διάφορα δώρα. Έκοβαν και το "κεμπίνι", το οποίο ήταν η συμφωνία για το πόση αποζημίωση θα έδινε ο γαμπρός στη νύφη σε περίπτωση που μετά το γάμο θα την χώριζε. Κατόπι επακολουθούσε συνήθως γλέντι ως αργά.

Ο γαμπρός βέβαια, ούτε τότε, ούτε άλλοτε, ώσπου να γίνη ο γάμος, δεν πατούσε στο σπίτι του πεθερού.

Ο μουσουλμάνικος γάμος άρχιζε από την Πέμπτη, που ήταν παραμονή της εορτάσιμης ημέρας της Παρασκευής.

Αντί για έγγραφα προσκλητήρια, έστελναν από δύο-τρεις μέρες νωρίτερα τα παιδιά και προσκαλούσαν τους συγγενείς και φίλους λέγοντας "Μας στέλν' αφέντ' ς (ο δείνα) να σας πούμι να κουπιάσι στ'ς χαρές του γιουτ' τ'Μεχμέτη". "Μιτά χαρά μας" απαντούσαν οι προσκαλούμενοι.

Και την Πέμπτη, ο γαμπρός μαζί με τ' αδέρφια και τους στενότερους συγγενείς των, έπαιρναν τους οργανοπαίκτες και ξεκινούσαν και πήγαιναν από σπίτι σε σπίτι και έπαιρναν τιμητικά τους προσκαλεσμένους στο γάμο.

Κι' εκείνοι ερχόταν όλοι με τα δώρα τους, που αποτελούνταν συνήθως από ένα μπούτι κρέας πισινό ή και αρνί ζωντανό, ένα μεγάλο ψωμί, μια πλόσκα με ρακή (κρασί έπιναν μόνο κρυφά), δυο μαντήλια, ένα κουτί λουκούμια, μια τσαπέλα σύκα κι' ένα μεγάλο μαντήλι "μποξιά" που μ' αυτό τύλιγαν και έδεναν όλα μαζί τα δώρα, και τάβαζε ένας απάνω στο κεφαλι του και βάδιζε μπροστά-μπροστά για να τα βλέπη ο κόσμος.

Την ίδια μέρα, αφού συγκεντρωγόταν όλοι οι συγγενείς, πρώτη τους δουλειά ήταν να στείλουν καλέσματα στη νύφη. Και τα πήγαιναν, όπως σχεδόν και οι Χριστιανοί, πέντε, επτά ή εννιά άτομα, οι καλεστάδες, χωρίς όργανα. Της πηγαίναν συνήθως τρία πράγματα: λίρα χρυσή ή πεντόλιρο με αλυσίδα (μενταγιόν), δαχτυλίδι και βραχιόλι ή άλλα παρόμοια. Πηγαίναν και γλυκά διάφορα και σύκα και κουφέτα, που τα μοιράζανε στους συγγενείς της. Και τρώγαν όλοι και ευχιόταν "να μας ζήσουν, να προκόψουν, στεργιωμένα". Κατόπι έφευγαν.

Προτού ακόμη να πάνε οι καλεστάδες, η νύφη άρχιζε κι' αυτή να ετοιμάζεται. Τέσσερις γυναίκες την έλουζαν τραγουδώντας κι' ένα παιδάκι έριχνε το νερό. Κατόπι πατούσε απάνω σε σπαρμένο ρύζι και έντυνε το φόρεμά της.

Στο μεταξύ, στο σπίτι του γαμπρού αρχίζανε τα γλέντια και τους χορούς, ντυμένοι όλοι με φουστανέλλες, στολισμένοι με τσαπράζια και αρματωμένοι με κουμπούρες και γιαταγάνια. Οι γυναίκες φυσικά ήταν κλεισμένες στους γυναικωνίτες και κοιτούσαν από τα καφάσια.

Την ίδια μέρα (την Πέμπτη) οι συγγενείς της νύφης πηγαίναν τα ξύλα για το γάμο στο σπίτι του γαμπρού, πάντοτε όμως μονά φορτώματα, εννιά, έντεκα, δεκατρία κλπ. Οι δε συγγενείς του γαμπρού τους προϋπαντούσαν με τα βιολιά χορεύοντας. Και σαν ξεφορτώνανε τα ξύλα, τους έβαζαν στο χορό και το ρακί έρεε άφθονο.

Έδεναν και μαντήλια χρωματιστά στο λαιμό των ζώων που έφερναν τα ξύλα.

Στο μεταξύ, άναβαν τις φωτιές και έψαιναν τα κοκορέτσια και τ' αρνιά και επακολουθούσε φαγοπότι και τραγούδια και χοροί.

Αργά το βράδυ, σαν έφευγαν οι συμπεθέροι από το σόϊ της νύφης με τα ζώα τους και τους ξεπροβοδούσαν, πηγαίναν κατόπι οι συγγενείς του γαμπρού και

"έκοβαν" τα νερά. Πήγαιναν (οι άντρες φυσικά) με τα κλαρίνα και τα βιολιά και έπαιρναν νερό από τρεις εξωτερικές βρύσες στη σειρά. Πρώτα έκοβαν με τα γιαταγάνια τους τη ροή του νερού αρκετές φορές και κατόπι γέμιζαν και άδειαζαν δυο φορές το μπρίκι τους και το ξαναγέμιζαν και την τρίτη το κρατούσαν. Αυτό επαναλαμβανόταν και στις τρεις βρύσες, παίρνοντας από λίγο από την κάθε μία, ώσπου στην τελευταία γέμιζαν το μπρίκι κανονικά και ξαναγύριζαν στο σπίτι από άλλο δρόμο.

Τα νερά τα έκοβαν επίσης και οι συγγενείς της νύφης, που κάνανε κι' αυτοί γλέντι ξημερώνοντας την Παρασκευή.

Το έθιμο αυτό το είχαν όμοιο και απαράλλαχτο και οι Χριστιανοί Κονιτσιώτες.

Με το νερό που έπαιρναν οι συγγενείς του γαμπρού έφτιαναν κανίσκι ένα μεγάλο ψωμί που το μοίραζαν σε όλους τους προσκαλεσμένους (από ένα κομματάκι) την άλλη μέρα, την Παρασκευή. Το δε κανίσκι αυτό (το ζυμάρι) όταν το ζύμωναν το κερνούσαν, βάζοντας νομίσματα όλοι οι συγγενείς.

Από δε το σόι της νύφης έφτιαναν με το "κομμένο" νερό την οκνά, κόκκινη βαφή από μύκητες λιθαριών, για να φτιασιδωθή η νύφη.

Το γλέντι στο σπίτι του γαμπρού δεν σταματούσε καθόλου ως την Παρασκευή το μεσημέρι ή απόγευμα που ξεκινούσαν να πάνε για να φέρουν τη νύφη, η οποία στολισμένη και έτοιμη περίμενε στο σπίτι της.

Πηγαίναν πάντα όλο άντρες και συνήθως καβαλλάρηδες. Ο γαμπρός δεν πήγαινε, παρά περίμενε να του την φέρουν έτοιμη στο σπίτι του.

Πολλές φορές τύχαινε να φέρουν νυφάδες από τα μέρη του Λεσκοβικίου ή της Καραμουρατιάς και οι συμπεθέροι φεύγανε πρωϊ-πρωϊ νυχτοχάραγα καβαλλάρηδες.

Προτού ξεκινήσει το πηχι, έλουζαν τραγουδώντας τον γαμπρό και ο μπαμπέρης τον ξύριζε, ενώ όλοι οι συγγενείς κερνούσαν χρήματα, όπως ακριβώς κάνανε και κάνουν σχεδόν ακόμη οι Χριστιανοί.

Κατόπι τον αλλάζανε με ολοκαίνουργιες φουστανέλλες και πεσιλιά και αφήνοντάς τον έφευγαν για να πάνε να φέρουν τη νύφη.

Ξεκινώντας έριχναν αμέτρητες ντουφεκιές για να πάρη είδηση ο κόσμος πως πηγαίνουν να πάρουν τη νύφη.

Τα όργανα φυσικά πηγαίνανε μαζί τους και έπαιζαν και λαλούσαν συνεχώς.

Μπροστά πήγαινε ο συχαριάτης καβαλλάρης, μ' ένα τριανταφυλλί μαξιλάρι στα γόνατά του, δώρο στη νύφη από το γαμπρό, να της το βάλουν κατόπι να καβαλικέψει, και το άφηνε στο σπίτι της. Εκεί κερνούσε τους συμπεθέρους ρακή από την πλόσκα του, έπινε απ' τη δική τους, ανταλλάζανε ευχές και ξαναγύριζε στους δικούς του.

Σαν έφταναν στο σπίτι της νύφης, ξεπέζευαν αν ήταν καβαλάρηδες, και έβρισκαν τους συμπεθέρους να τους περιμένουν. Αντάλλαζαν ευχές:

"Να προκόψουν, κι' στα παιδιά σας".

"Κι' στα θ'κά σας ανύπαντροι".

Και έπαιρναν μεζέδες και ποτά και γλεντούσαν λίγη ώρα. Κατόπι ξεκινούσαν για επιστροφή.

Οι συγγενείς της νύφης την αποχαιρετούσαν. Πρώτα οι γυναίκες και μετά οι άντρες. Την κερνούσαν διάφορα νομίσματα και την ξεπροβοδούσαν ως έξω

από το σπίτι. Εκεί η νύφη καβαλίκευε κουκουλωμένη με τον κόκκινο φερετζέ-πέπλο, που έφτανε ως τη μέση της, και το έλεγαν ντουβάκι.

Το άλογό της έσερνε συνήθως ένα παιδί, αδερφός ή στενός συγγενής της. Δύο άλλοι άντρες, από το σόϊ του γαμπρού την κρατούσαν από αριστερά και δεξιά για να μην παραβαΐση και πέση. Άλλοι τέσσερις άπλωναν και κρατούσαν από πάνω της τον ουρανό. Αυτός ήταν ένα μεγάλο κόκκινο σεντόνι, που οι τέσσερις άκρες του ήταν στερεωμένες σε ισάριθμα κόκκινα κοντάρια, με επίσης κόκκινες φούντες, και το κρατούσαν αρκετά ψηλά.

Ξανάμπαινε πάλι μπροστά ο συχαριάτης και κοντά η νύφη, τα όργανα, και ακολουθούσε το ψήκι. Οι ντουφεκιές βέβαια έπαιρναν κι' έδιναν.

Από τους συγγενείς της νύφης δεν ακολουθούσε σχεδόν κανείς. Μόνο το παιδί που έσερνε το άλογο, μια γριά συνοδός που την έλεγαν "μπούλα" κι' ένας σεβάσμιος γέροντας για "φυλαχτής".

Όταν έφταναν στο σπίτι του γαμπρού, τους περιμένανε μάλλον ηλικιωμένες γυναίκες (μπουλωμένες όλες με φερετζέ), με επικεφαλής την πεθερά. Οι νέες παρακολουθούσαν πίσω από τα καφασωτά παράθυρα. Ο δε γαμπρός, αν είχαν δεύτερο σπίτι στην ίδια αυλή, θα πήγαινε σ' αυτό και αν δεν είχαν, σε κάποιο γειτονικό. Επί της υποδοχής ήταν η πεθερά.

Μόλις ερχόταν η νύφη στην πόρτα, την κατέβαζαν από το άλογο και η πεθερά την χαιρετούσε, ενώ αυτή της φιλούσε το χέρι.

Κατόπι η πεθερά της έδινε μέλι και βούτυρο και άλειφε μ' αυτά τον ανώφλιο της πόρτας.

Ύστερα της έβαζαν να κρατήσει στις μασχάλες της δύο ψωμιά και της έδιναν στην αγκαλιά της ένα αρσενικό παιδί για να κάνη κι' αυτή αρσενικά τέκνα. Η δε γριά "μπούλα", που συνόδευε τη νύφη, έδινε στο μικρό αυτό αγόρι ένα μήλο ή πορτοκάλι, στο οποίο ήταν ταιπωμένα χρήματα (κέσματα).

Μπαίνοντας η νύφη μέσα, έβαζε πάντα πρώτο το δεξί της πόδι. Και μόλις περνούσε την θύρα, είχαν από μέσα στημένη μια αγριομηλιά στολισμένη με πολλά ζαχαρωτά, σικά, λουκούμια κλπ., που την αναποδογύριζε και οι παρευρισκόμενοι εκεί ορμούσαν και τα άρπαζαν και τα τρώγανε.

Κάτι παρόμοιο κάνανε και έξω στα χωριά της Κόνιτσας. Στόλιζαν κλωνάρια αγριομηλιάς με γλυκά και φαγώσιμα, που τα έλεγαν "άρτους".

Τη νύφη την οδηγούσαν στο καθημερινό δωμάτιο και όχι στον οντά ή Χουτζιερέ, όπως έλεγαν την αίθουσα υποδοχής. Τότε έβγαινε κι' ο γαμπρός από το άλλο σπίτι και τον περίμεναν όλοι κρατώντας αναμμένες κόκκινες λαμπάδες. Ο δε Χότζιας (ιμάμης) που ήταν παρών έξω στην αυλή, διάβαζε συνεχώς.

Μόλις τελείωνε το διάβασμα, ο γαμπρός περνούσε ανάμεσα από τους συγγενείς του, που τον φιλοδωρούσαν με γροθιές στην πλάτη και έμπαινε μέσα στο σπίτι του κατευθυνόμενος στο δωμάτιο της νύφης, όπου παρευρισκόταν μόνον γυναίκες και ο πατέρας του ή το πολύ-πολύ τ' αδέρφια του.

Εκεί του έδιναν τρία κλωναράκια. Ένα από μηλιά ή δάφνη, ένα από τριανταφυλλιά κι' ένα από κυδωνιά. Και τότε πατώντας το πόδι της νύφης, την χτυπούσε μ' αυτά, πρώτα στον δεξιό ώμο, έπειτα στον αριστερό, και κατόπι στο μέτωπο. Τα κλωναράκια αυτά τά'παιρνε ύστερα ο πατέρας του γαμπρού ή ένας θείος, αν δεν υπήρχε πατέρας, και τά'ριχνε στη στέγη του σπιτιού. Ο δε γαμπρός σήκωνε τότε το ντουβάκι (πέπλο) της νύφης με λαχτάρα και αντίκρουζε

για πρώτη φορά το πρόσωπό της. Αν ήταν όμορφη και καλοκαμωμένη δοκίμαζε χαρά και αγαλλίαση, και αν ήταν άσχημη, πίκρα και απογοήτευση.... Έπειτα την φιλούσε και αποχωρούσε πηγαίνοντας στον οντά ή τους οντάδες, όπου οι συγγενείς του το είχαν στρώσει ήδη στο γλέντι.

Επακολουθούσε δείπνο και το γλέντι συνεχιζόταν ως το πρωί. Σηκώνανε δε και ντολιά (εντολές ή προπόσεις), όπως οι Χριστιανοί. Εννοείται βέβαια ότι και οι Χριστιανοί προσκαλεσμένοι δεν λείπανε ποτέ από τους γάμους των μουσουλμάνων σαν γείτονες ή φίλοι. Και για χατήρια αυτονών φέρνανε και κρασί, που φυσικά το δοκιμάζαν και οι ίδιοι στα κρυφά, προσποιούμενοι ότι έπιναν νερό με τα μπρίκια τους.

Μετά το δείπνο ο γαμπρός πήγαινε συνήθως να κοιμηθή με τη νύφη. Και σε λίγο ακουγόταν τρεις τουφεκιές. Τις έριχνε ο ίδιος, αναγγέλοντας στους συγγενείς και φίλους και σε όλον τον κόσμο πως η γυναίκα του ήταν παρθένη.

Αν τυχόν καμιά φορά η κόρη δεν βρισκόταν εντάξει, είχε δικαίωμα να την διώξει αμέσως και ο γάμος ακυρωνόταν. Αρκεί μόνον να γνωμάτευαν οι ειδικές γυναίκες μαμές-πραγματογνώμονες.

Πολλές φορές συμβαίνανε και δράματα γι' αυτό το ζήτημα. Οι συγγενείς της νύφης το θεωρούσαν μεγάλη προσβολή να διωχτεί η κόρη τους ή και από κουταμάρα ή άγνοια του γαμπρού να υποστή τον εξευτελισμό της ... εξετάσεως άδικα, ενώ ήταν αγνή. Τότε συχνά άστραφταν τα μαχαίρια και βροντούσαν τα κουμπούρια και αντί για χαρές και τραγούδια αντηχούσαν μοιρολόγια. Συνήθως όμως, όταν η νύφη καταγόταν από μεγάλη γενιά και δυνατό σόϊ, ακόμη και εντάξει να μη την έβρισκε ο γαμπρός, σώπαινε και δεν δημιουργούσε επεισόδιο.

Το παραπάνω έθιμο υπήρχε και ίσχυε στα πιο παλιά χρόνια και ήταν ξενόφερτο στην Κόνιτσα. Ήταν αρβανίτικο και σιγά-σιγά ξέφτισε και καταργήθηκε. Και αντί γι' αυτό επεκράτησε η συνήθεια που επικρατούσε και σε πολλά ορεινά και άλλα μέρη της Ελλάδας, να βγάζουν το ματωμένο εσώρουχο της νύφης και να το περιφέρουν μέσα σ' ένα πανέρι "κανίστρα" στο σπίτι, να το κερνούν οι συγγενείς και να διαπιστώνουν πως ήταν αγνή.

Αφού ο γαμπρός κοιμόταν (ερχόταν σε συζυγική επαφή) με τη νύφη, σηκώνόταν πάλι. Και τότε έβγαινε μαζί με όλους τους συγγενείς του στην αυλή, όπου αναβαν τέσσερις κόκκινες λαμπάδες και κρατούσαν όλοι αναμμένα κόκκινα κεριά. Εκεί ο ιμάμης ξαναδιάβαζε. Η νύφη όμως δεν έβγαινε καθόλου, ούτε και διαβαζόταν μαζί με τον γαμπρό.

Μόλις τελείωνε κι' αυτό το δεύτερο και τελευταίο διάβασμα από τον Χότζια (ιμάμη), ο γαμπρός δρασκελούσε απάνω από αναμμένα κάρβουνα, στα οποία έριχναν λίγη μπαρούτι και ξανάμπαινε στο σπίτι, όπου τον ακολουθούσαν όλοι και συνέχιζαν το γλέντι τους.

Το νυφικό κρεβάτι το έστρωναν οι νυφάδες ή οι αδερφές του γαμπρού και έβαζαν από κάτω από το στρώμα τρία νομίσματα. Αυτά τάπαιρνε την άλλη μέρα η "μπούλα" που είχε συνοδέψει τη νύφη, καθώς και τα κεράσματα από την επίδειξη του εσώρουχου, και τα μοιραζόταν μαζί με το γέρο "φυλαχτή" και με το παιδάκι που είχε τραβήξει το άλογο της νύφης.

Το Σάββατο σαν τελείωνε ο γάμος ή και αργότερα, αν κρατούσε μέρες, όλους τους προσκαλεσμένους τους ξαναπηγαίνανε στα σπίτια τους με τα βιολιά και τους ξένους τους ξεπροβοδούσαν ως έξω από την Κόνιτσα με τραγούδια και χορούς.

Οι Τουρκοκονιτσιώτες είχαν τα ίδια τραγούδια με τους Χριστιανούς, καθώς και τους χορούς και πού και πού τραγουδούσαν και κανένα αρβανίτικο όποιοι ήξεραν. Τα τουρκικά φυσικά τους ήταν εντελώς άγνωστά και μόνον οι οργανοπαίχτες έπαιρναν το σκοπό κανενός αμανέ αν τον ήξεραν.

Μερικές φορές έφεραν και όργανα με τραγουδίτριες και χορεύτριες από τα Γιάννενα οι πλούσιοι μπέηδες, στους γάμους και στα μπαϊράμια τους.

Όταν ο γάμος αποτύχαινε για τον α' ή β' λόγο, ο άντρας μπορούσε εύκολα (όπως είναι γνωστό) να χωρίση τη γυναίκα του, λέγοντάς της τρεις φορές "μπός, μπός, μπός". Της έδινε και την αποζημίωση που είχαν συμφωνήσει και την έδιωχνε. Ήταν όμως υποχρεωμένος να της επιστρέψη την προίκα της, αν τυχόν είχε πάρει.

Και ο μεν άντρας εύκολα, αλλά η γυναίκα σπάνια εγκατέλειπε τον άντρα της, διότι τα ήθη ήταν αυστηρά και επιπλέον κινδύνευε η ζωή της από τον προσβαλλόμενο στην τιμή του σύζυγο.

Πολλές φορές οι χωρισμένοι σύζυγοι ξανασυμφιλιωνόταν και ειδικός επιτετραμμένος για να τους συμφιλιώνη ήταν ο Νούρες, για τον οποίο ξαναμιλήσαμε. Αυτός καθόταν στην Κάτω Κόνιτσα στα κυπαρίσσια, εκεί που είναι τα σπίτια των Κιτσαίων και Τσινασλανίδη.

Έπαιρνε λοιπόν τις χωρισμένες χανούμισσες, τους διάβαζε διάφορες ευχές και τις οδηγούσε ξανά στον άντρα τους. Αυτός είχε κι' ένα γιό, τον Φέρο, και τους είχαν βγάλει και το δίστιχο που προαναφέραμε:

Νούρε και Φέρο,
και παρὰ δεν παίρω.

Μετά τον θάνατο του Νούρε το λειτούργημα αυτό το είχε αναλάβει και ο Τζεμαλή Καρούτας, που είχε σπίτι εκεί που είναι σήμερα του Γιάννη Χατζηρούμπη (Κοντογιάννη). Γι' αυτόν οι κακές γλώσσες λέγανε ότι έπαιρνε στο σπίτι του τις χανούμισσες και τις διάβαζε και άμα ήταν και καμμιά αφελής κοιμόταν και μαζί της.

ΓΙΟΡΤΕΣ ΚΑΙ ΠΑΝΗΓΥΡΙΑ

Πολλές γιορτές και πανηγύρια, όπως έχουμε εμείς οι Χριστιανοί, δεν είχαν οι μουσουλμάνοι. Είχαν τα μπαϊράμια τους.

Το Κορμπάν Μπαϊράμ (εορτή των θυσιών), που έσφαζαν αρνιά, όπως εμείς το Πάσχα. Το μικρό μπαϊράμι και το Ματέμ (ή Μωχαρέμ), που ήταν εορτή του πένθους και δεν γλεντούσαν.

Το δε καλοκαίρι είχαν ένα και μοναδικό υπαίθριο πανηγύρι στην Γκλήνα του Λεσκοβικίου, το πανηγύρι του μπαμπά Ράμου. Εκεί πηγαίναν πολλοί Τουρκοκονιτσιώτες και γλεντούσαν και χόρευαν επί τρεις ημέρες.

Μπροστά από το Μεγάλο Μπαϊράμι είχαν το Ραμαζάνι (νηστεία). Τότε όλη την ημέρα καθόταν νηστικοί και αν ήταν δυνατό, ούτε τσιγάρο κάπνιζαν, ούτε νερό έπιναν. Ιδίως δε οι πλούσιοι που δεν εργαζόταν τα τηρούσαν αυτά σχολαστικά.

Το βραδάκι, μόλις βασίλευε ο ήλιος, έπεφτε το τόπι πέρα στη στρατώνα. Ο Ντίκας Ορχάνης (Σαδήκ Ορχάν), ο κλητήρας της Δημαρχίας, έβαζε φωτιά με το

φυτίλι σ' ένα παμπάλαιο κανόνι και αντηχούσαν τα γύρω βουνά. Αμέσως κατόπι ακουγόταν πιο πάνω από την στρατώνα στο Χαστανέ (αναρρωτήριο) το νταούλι (τουμπελέκι) του υπέργηρου Ασλάνη ή Λάνια, του παππού της επιζώσης Μπαχτιγιές. Και τότε οι τουρκαλάδες άρχιζαν το φαγοπότι, ενώ ο γέρο Λάνιας μαζί με ένα παιδί, βοηθό του, τριγύριζαν τις γειτονιές και λαλούσαν τα νταούλια τους, για να ακούσουν καλά όλοι οι πιστοί του Μωάμεθ. Στην Κάτω Κόνιτσα λαλούσε το νταούλι του ο Ζεκίρης.

Δειπνούσαν για καλά λοιπόν και κοιμόταν.

Κατά την χαραυγή ο γέρο Λάνιας (πέθανε το 1917 σε ηλικία 103 ετών), καθώς και ο Ζεκίρης, ξαναχτυπούσαν τα νταούλια τους και οι καλοί μουσουλμάνοι ξυπνούσαν και ξανατρώνανε για να ανθέξουν όλη την ημέρα, και κατόπι τραβούσαν στις δουλειές των.

Οι πλούσιοι Τούρκοι όμως την ημέρα την περιμέναν για να κοιμηθούν, διότι τα βράδια συνήθως ξενυχτούσαν τρώγοντας και κουβεντιάζοντας.

Παρ' όλη δε την αυστηρή νηστεία που έκαναν την ημέρα, την νύχτα έτρωγαν απ' όλα τα φαγητά, κρέατα, κοτόπουλα κλπ., εκτός από τα απηγορευμένα, όπως το χοιρινό και το λαγό.

Μόλις τελείωνε το Ραμαζάνι και άρχιζε το Μπαϊράμι, οι τουρκοκοιτισιώτες ξεφάντωναν, αρχίζοντας το φαγοπότι, τα γλέντια και τους χορούς.

Όλοι οι οργανοπαίχτες της Κόνιτσας επιστρατεύονταν να τους γλεντήσουν. Οι κλαριτζήδες Παύλη Τσιούτας, Μπεκήρης και οι γυιοί του Λούφος και Τζεμάλης, Χουσένης, Νάσιος τς' Χοντρολιένης, Τσάπης, Σούλιος, Θώμος. Οι βιολιτζήδες Γιάννη Μπερτόδουλος, Πέτρο Τσάπ'ς, Μουράτ Μουσταφάς. Οι λαουτιέρηδες Μάλιος και Σπύρος Πιλιάνης και άλλοι.

Γλεντούσαν κυρίως οι άντρες, πηγαίνοντας από σπίτι σε σπίτι και προσκαλώνοντας και Χριστιανούς φίλους των. Οι πιο συνηθισμένοι τους χοροί ήταν ο Αλάμπης, ο Μεχμέτμπης, ο Σέλφος, η Ντάντω, η Γραμιώτισσα, η Πολονάσaina, ο Σαλήμπης, ο Καραμουρατάτικος, και άλλοι. Οι δε γυναίκες (όπως γράψαμε) κοιτούσαν από τα καφασωτά ή τραγουδούσαν μόνες των στο γυναικωνίτη. Και οι πλούσιοι μπέηδες και πασιάδες έφερναν και τραγουδίστριες-χορευτρίες (κυρίως τσιγγάνες) από τα Γιάννενα, απ' το Μπεράτι κι' απ' αλλού. Αυτές έμπαιναν και στα χαρέμια και τραγουδούσαν και χόρευαν προς χάριν των γυναικών.

Όλα τους τα τραγούδια, όπως είδαμε, ήταν Ελληνικά, τα ίδια που τραγουδούσαν και οι Χριστιανοί, και λέγαν κάπου-κάπου και κανένα αρβανίτικο.

Το συνηθισμένο πιτό των μουσουλμάνων ήταν το ρακί, τσίπουρο δυνατό και "ματαβρασμένο", απεσταγμένο δηλαδή δύο φορές. Πού και πού δοκίμαζαν στα κρυφά και το κρασί, αλλά πάντοτε με προφυλάξεις. Τα τσίπουρά τους μαζί με το κρασί, τα μετέτρεπαν όλα σε ρακί. Κάποτε ο Μουσλής Καραϊουσούφης από την Κάτω Κόνιτσα, που είχε κρατήσει αρκετό κρασί, αναγκάστηκε αργότερα να το χύση γιατί φοβήθηκε μήπως του το ανακαλύψουν.

Μόλις άρχιζε το μεγάλο (το Κορμπάν) μπαϊράμι, οι μπαμπάδες (ηγούμενοι) του μπεκτασή Τεκέ της Κάτω Κόνιτσας σφάζανε κριάρια και άλλα σφαχτά και εμοίραζαν από ένα κομμάτι από το "ευλογημένο" αυτό κρέας σε όλους τους ομόπιστούς των.

Στο μικρό μπαϊράμι οι μπαμπάδες έβραζαν "ασήρ" και μοιράζανε σε όλους, και σε Χριστιανούς ακόμη. Ήταν δε αυτό ένα παράξενο μπληγούρι, που αποτε-

λούνταν από σαράντα είδη βρασμένων οσπρίων, δημητριακών κλπ. Έβραζαν π.χ. σιτάρι, κριθάρι, καλαμπόκι, ρύζι, ζάχαρη, χουρμάδες, ρόδια, σύκα, σταφίδες, φασόλια κλπ., όπως βράζουμε περίπου εμείς του Αγίου Ανδρέου τα μπόμπολα ή σπορίδια.

Όταν δε εόρταζαν το Ματέμ, θολώναν το νερό τους με καφέ και έπιναν. Νηστεία τότε δεν βαστούσαν.

ΤΑ ΕΘΙΜΑ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ

Μόλις πέθαινε κανείς μουσουλμάνος, τον πλέναν και τον αλλάζαν οι συγγενείς και γείτονες, φορώντας του μόνον πρόχειρα ένα εσώρουχο. Κατόπι τον τύλιγαν μ' ένα πάπλωμα και άρχιζαν και μοιρολογούσαν. Ειδοποιούσαν δε και τον Ιμάμη τους (τον Χότζια) και ανέβαινε απάνω στον μιναρέ και μπαχλατούσε, για να δώσει χαμπέρι πως κάποιος πέθανε.

Κατόπι οι συγγενείς και φίλοι τρέχαν να κλάψουν όλοι μαζί και να μοιρολογήσουν τον νεκρό. Αλλά δεν πηγαίναν καθόλου λουλούδια, ούτε τον ξεσκέπαιναν να τον ιδούν.

Την άλλη μέρα πάλι ξαναμπαχλατούσε ο Ιμάμης ή μάλλον ο μουεζίνης, για να δώσει είδηση ότι θα γινόταν η κηδεία, και άλλος Ιμάμης (Χότζιας μαζί μ' έναν βοηθό του) πηγαίναν για το σπίτι του νεκρού.

Εκεί είχαν κάνει ήδη τις προετοιμασίες. Ζεσταίναν νερό σ' ένα καζάνι, αλλά δεν βάζανε καθόλου μέσα το χέρι τους. Μ' ένα ξύλο καθαρό δοκίμαζε ο Χότζιας το νερό αν ήταν χλιαρό ή κανονικό.

Κατόπι έβγαζαν έξω στην αυλή τον νεκρό (αν ήταν άντρας), έστρωναν ψάθες καθαρές και τον ξάπλωναν απάνω ολόγυμνον. Από νωρίτερα δε, είχαν φροντίσει να φράξουν με μαύρο πανί τα παράθυρα τριγύρω, για να μην βλέπουν οι χανούμισσες.

Τότε ο βοηθός του Χότζια έλεγε την ευχή του καθαρού (Αμπντέστη) και ο Χότζιας διάβαζε κι αυτός μια προσευχή. Έπειτα ανασκουμπωνόταν, έπαιρνε ένα καινούργιο καλούπι σαπούνι και ο βοηθός του με καινούργια αμεταχείριστη μισοκά του έριχνε χλιαρό νερό από το καζάνι και έπλενε τα χέρια του πρώτα και κατόπι το σώμα του νεκρού. Του βούλωνε και με βαμπάκι όλες τις οπές του σώματος, στόμα, μύτες (ρουθούνια), αυτιά κλπ. Κατόπι τον σκούπιζε (τον νεκρό) προσεκτικά και σκουπιζόταν και ο ίδιος.

Είχαν τότε έτοιμο λευκό πανί και ο Χότζιας τόκοβε με καινούργιο ψαλίδι και έραβε με καινούργιο βελόνι ένα είδος πρόχειρου υποκαμίσου ή ντουλαμά, με το οποίο έντυνε τον νεκρό. Κατόπι τον τύλιγε με λευκό σάβανο (κιφήνι), τον έβαζε στο νεκροκρέββατο (νταμπούτι) και τον τύλιγε εντελώς με μαύρο ύφασμα αν ήταν γέρος, με γαλανό αν ήταν μεσόκοπος και με κόκκινο ή κίτρινο αν ήταν νέος. Το βελόνι που είχε ράψει τον ντουλαμά το έσπαιναν και όλα τα άλλα αντικείμενα που χρησίμευαν για το σαβάνωμα, δοχείο νερού, ψαλίδι, κομμάτια από πανί που περίσσευαν κλπ., τα πέταζαν στο λάκκο.

Τις νεκρές γυναίκες όμως δεν τις βγάζαν έξω στην αυλή. Τις σαβάνωναν ειδικές γυναίκες σαβανώτρες και έπειτα τις έβγαζαν τυλιγμένες και τις διάβαζε ο Χότζιας.

Όταν ήταν όλα έτοιμα, έβγαιναν και οι χανούμισσες σκεπασμένες με τους φερετζέδες των και η μάνα (αν υπήρχε) χαιρετούσε τον νεκρό, καθώς και οι άν-

τρεις συγγενείς τους άντρες ή ο άντρας την γυναίκα του. Η χήρα όμως δεν χαιρετούσε έξω τον νεκρό άντρα της, ούτε οι αδερφές τον αδερφό, αδερφή κλπ. Μόνο μοιρολογούσαν. Και σαν σηκώναν το νεκροκρέββατο τέσσερις άντρες στον ώμο, ξεπροβοδούσαν το νεκρό ως έξω από την αυλή. Την εκφορά του ακολουθούσαν μόνο οι άντρες.

Τον τάφο, αφού τον άνοιγαν, καθόταν εκεί ένας φύλακας και τον εφύλαγε, ώσπου να πάνε τον νεκρό και τον έστρωνε με ψάθες από κάτω ή και με χόρτο και καλαμποκιές, όταν ο νεκρός ήταν φτωχός.

Στον δρόμο ο Χότζιας δεν διάβαζε καθόλου. Μόνον σαν έφταναν στο μνήμα έλεγε φατιχάδες (ευχές). Κατόπι έβαζαν τον νεκρό (χωρίς το νταμπούτι) μέσα στον τάφο, άπλωναν από πάνω σανίδια για να μένη κούφιος και συσσώρευαν όλο το χώμα ψηλά, αφήνοντας μια τρύπα στην κορυφή.

Μόλις τελείωνε η ταφή, βγάζανε όλοι τα παπούτσια ή τσαρούχια, ό,τι φορούσαν, και απομακρυνόταν από τον τάφο ξυπόλητοι πισωπατώντας χωρίς να γυρίσουν την πλάτη προς το μνήμα και στεκόταν αρκετά μακριά. Και έμενε κοντά στον τάφο μόνον ο Χότζιας, που άρχιζε να χτυπά δυνατά τα χώματα με το ραβδί του φωνάζοντας:

- Τζιεβάπι, τζιεβάπι!

Δηλαδή "αποκρίσου, απάντησέ μου".

Και ο νεκρός, όπως πιστεύανε και όπως ισχυριζόταν ο Χότζιας, απαντούσε σιγανά και υπόκωφα. Και τότε έβγαινε η ψυχή του, που μέχρι εκείνη τη στιγμή κατοικούσε ακόμη μέσα στο νεκρό σώμα.

Μόλις έπαιρνε το τζιεβάπι (απόκριση) έφευγε και ο Χότζιας, οπισθοχωρώντας ξυπόλητος.

Αν ο νεκρός δεν έδινε "τζιεβάπι" ήταν ή αμαρτωλός ή τον είχε δρασκελίσει η γάτα και είχε βρουκολακιάσει, όπως ο ντραγάτης ο Νταφίλης από το Μπέρκο, που έβγαινε τη νύχτα κι έκανε χίλια δυο κακά. Στο τέλος τον ζεμάτισε και κατόπι τον έκαψε με πετρέλαιο ανοίγοντας τον τάφο του ο γερο Ασλάνης (Λάνιας), ο πάππος της Μπαχτιές, και έτσι ησύχασε ο κόσμος.

Όταν πεθαίναν τίποτε πλούσιοι Τούρκοι, οι συγγενείς των έσφαζαν και έψαιναν ένα κριάρι που το λιάνιζαν σε κοψίδια. Παραγγέλναν και πολλές δυάρες (μικρά ψωμάκια) και μοιράζαν κρέας και ψωμί σε όλους στο νεκροταφείο, όπως εμείς τα κόλυβα. Γυρίζοντας δε από την ταφή, μοιράζαν και στους διαβάτες που συναντούσαν στο δρόμο, καθώς και σε τίποτε αδέσποτα σκυλιά

Όταν τέλος γυρίζανε από την κηδεία στο σπίτι του νεκρού, εκεί μοιράζανε σε όλους, άντρες και γυναίκες, από ένα κομμάτι χαλβά, που τον τρώγαν λέγοντας "Ραχμέτι (ανάπαυση) νάχ' ο μερχούμ'ς", ο μακαρίτης δηλαδή.

Εμείς οι Χριστιανοί ανάβομε καντήλια ή κηριά στον τάφο του νεκρού ως τις σαράντα μέρες και κατόπι τις γιορτές και Κυριακές. Οι μουσουλμάνοι, αντίς γι' αυτά, είχαν μια ειδική καμάρα στο σπίτι τους, όπου ανάβαν σπερματσέτα για τους νεκρούς των.

Μνημόσυνα με τον Ιμάμη τους δεν έκαμναν. Μόνον στις σαράντα μέρες δεχόταν ξανά συλλυπητήρια. Μοιράζαν δηλαδή χαλβά (όπως εμείς κόλυβα) στα συγγενικά και φιλικά των σπίτια. Κι' εκείνοι πηγαίναν την άλλη μέρα (στις 40) και τους συλλυπόταν πηγαίνοντάς τους και ψωμιά, πίττες και λοιπά. Κάνανε και τραπέζι. Οι πιο μακρνοί συγγενείς ή φίλοι πηγαίναν με καφέ, ζάχαρη και

τσίπουρο, χωρίς να λάβουν μέρος στο τραπέζι. Οι πενθούντες κερνούσαν καφέ σκέτον χωρίς ζάχαρη.

Όταν πάλι τύχαινε να πεθάνη κάποιος στα ξένα μακριά και "έδειχναν" στην οικογένειά του, τότε πηγαίναν πάλι όλοι οι συγγενείς και φίλοι με παρηγοριές, ψωμιά, πίττες, καφέ, ζάχαρη κλπ. Οι δε νοικοκυραίοι κάνανε δείπνο και προσφέρονανε στον κόσμο "παλιζέ", ένα γλυκό που γινόταν με ζάχαρη και ψιλό αλεύρι νεσεστέ.

Τους νεκρούς τους μοιρολογούσαν ως το χρόνο, κατόπι το πένθος έπαυε. Οι γυναίκες όταν πενθούσαν έδεναν ένα μαύρο μαντήλι στο μέτωπο. Οι άντρες καθόταν αξύριστοι ως τις σαράντα μέρες, όπως και οι Χριστιανοί. Οι μανάδες που έχαναν κόρες ή παιδιά παλληκάρια, βαστούσαν το πένθος για πολλά χρόνια. Οι γρηές χήρες το βαστούσαν κι' αυτές αρκετά. Οι νεαρές χήρες όμως, μόλις χρόνιζε ο μακαρίτης, κατά κανόνα ξαναπαντρευόταν και τα παιδιά των τα κρατούσαν συνήθως οι συγγενείς του πεθαμένου άντρα των.

Νεκροταφεία οι μουσουλμάνοι (εκτός από τους ιδιωτικούς τάφους, τους τουρμπέδες, των ιερωμένων τους) είχαν στην Κόνιτσα τέσσερα. Ένα είχαν κάτω στην ακροποταμιά στις "Μούρσιες", που ήταν και το αρχαιότερο. Δεύτερο ήταν στο Τζαμί της αγοράς, όπου σήμερα ο νέος Ιερός Ναός του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού. Και τρίτο στην σημερινή Κεντρική Πλατεία. Το τέταρτο ήταν κάτω στα Γραβίτσια (είναι ακόμη εν χρήσει) κι' εκεί θάβανε τους φτωχούς.

Στα τρία πρώτα υπήρχαν και επιτύμβιες στήλες, από τις οποίες ελάχιστες μόνον περιεσώθηκαν και με την δική μας φροντίδα συνεκεντρώθηκαν και μετεφέρθησαν εις το Μουσείο Ιωαννίνων. Υπάρχουν και μερικές ακόμη, είτε χτισμένες σε τοίχους και σπίτια, είτε παρατεταμένες και παραχωμένες, οι οποίες πρέπει και είναι απαραίτητο να συνεκεντρωθούν, διότι είναι όλες σχεδόν ενεπίγραφες.

Με την βοήθεια του τότε διευθυντού της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Αγκύρας κ. Αντνάν Οτουκέν και με την προσφυγή σε Τουρκο-Ελληνικά λεξικά, κατορθώσαμε να μεταφράσωμε μερικές από τις Τουρκικές αυτές επιγραφές της Κονίτσης. Και ελπίζομε ότι μελλοντικώς θα κατορθώσωμε να μεταφράσωμε και τις υπόλοιπες και να τις παραδώσωμε εις το φως της δημοσιότητας.

Μετά την απελευθέρωση του 1913, οι μουσουλμάνοι είχαν παραμείνει όλοι εδώ και ζούσαν πολύ ευχαριστημένοι από την Ελληνική διοίκηση μέχρι το 1925, που έφυγαν ως ανταλλάξιμοι.

Είχαν και απελάμβαναν κάθε θρησκευτική και πολιτική ελευθερία. Είχαν τον Μουφτή τους, τους Ιμάμηδες, μπαμπάδες και λοιπούς ιερωμένους των σαν και πρώτα, και την Δημογεροντία των, που αποτελούνταν από τον Μουφτή Σαλή Ομέρ, από τον Χότζια Αμπάζ Ιμάμη, τον Νετζήπ Σουλεϊμάν Γκαντέ, τον Ισμαήλ Λάνη και άλλους.

Μητρική των γλώσσα ήταν η Ελληνική και ανέκαθεν φοιτούσαν στα Ελληνικά Σχολεία και έγραφαν Ελληνικά.

Τα πρώτα τουρκικά σχολεία (Μεκτέπια) ιδρύθηκαν γύρω στα 1870. Το ένα, που το κτίριό του σώζεται ακόμη, ήταν στην Κάτω Κόνιτσα στα Κυπαρίσσια. Το είχε κτίσει ο ηγούμενος του Τεκέ της Κάτω Κόνιτσας, ο Τουραμπή Γκιούλ Μπαμπάς. Το δεύτερο ήταν δίπλα στο τζαμί της αγοράς και κατεδαφίστηκε στα 1971, όταν άρχισε να κτίζεται ο Ναός του Αγίου Κοσμά. Αυτό ήταν ανώτερο σχολείο "Ρουσδιέ" και το διεύθυνε επί πολλά χρόνια ο Χότζιας Αβδουλάχ.

Λίγοι όμως ήταν οι μαθητές των, διότι πολλά μουσουλμανάκια προτιμούσαν τα Ελληνικά Σχολεία διότι, όπως είπαμε, η Ελληνική ήταν η μητρική των γλώσσα. Μετά το 1913 τα τουρκικά σχολεία έπαυσαν να λειτουργούν και μόνο ιδιωτικά μαθήματα παρέδιναν οι Χοτζιάδες.

Από μια απογραφή του 1923 πληροφορούμαστε ότι οι μουσουλμάνοι της Κόνιτσας ήταν 650 ψυχές. Άρρενες 320 και θήλειες 330. Μετά την ανταλλαγή έμειναν και πάλι 35-40 οικογένειες, που δήλωσαν αλβανική καταγωγή. Από αυτούς που εξαιρέθηκαν απ' την ανταλλαγή, μερικοί πούλησαν τα κτήματά των και έφυγαν σιγά-σιγά για την Αλβανία. Οι άλλοι οι φτωχότεροι υπηρέτησαν στον Ελληνικό Στρατό και πήραν την Ελληνική υπηκοότητα και ιθαγένεια.

Μέχρι τα 1950 υπήρχαν ακόμη στην Κόνιτσα 25-30 οικογένειες. Κατόπι μετανάστευσαν στην Τουρκία, στα Δωδεκάνησα, στην Αυστραλία και στην Αμερική. Αλλά παρέμειναν και υπάρχουν ακόμη επτά-οκτώ οικογένειες εδώ, που ζουν με κάθε ελευθερία, όπως και οι υπόλοιποι Έλληνες πολίτες.

Τελειώνομε την παρούσα εργασία μας με την ελπίδα να επανέλθωμε μελλοντικά με συμπληρωματικά στοιχεία. Και σαν επίλογο παραθέτουμε και δύο μουσουλμανικά έγγραφα, γραμμένα στην Ελληνική.

**Βασίλειον της Ελλάδος
Μουσουλμανική Κοινότης Κονίτσης**

Πιστοποιείται ότι δυνάμει της υπ' αριθμ.40 και από ημερομηνίαν 28 Μαΐου ε.έ. πράξεως της οικείας δημογεροντίας, και ταυταρίθμου ιλιαμίου (αποφάσεως) του Μουφτή Κονίτσης διωρίσθη Μιντερής=Ιεροκήρυξ του εν ενεργεία Ιερού Τεμένους (τζαμίου) "Σουλτάν Σουλεϊμάν" Κάτω Κονίτσης ο Ρεφάτ Αλή Κούρτης.

Δίδεται το παρόν εις χείρας του ίνα τω χρησιμεύση όπου δεήση.

Εν Κονίτση τη 29 Μαΐου 1918

Ο Μουφτής
Σαλή Ομέρ

Ο γραμματεύς
Σερή Αμπάζ

Η Δημογεροντία
Χουσεϊν Σ.Κονίτσας
Ιουσούφ Εντέμ
Δερβίς Αμπεντίν
Χουσεϊν Σάλκος
Γιακούπ Αλή

Ακριβές αντίγραφον
Κόνιτσα τη 29 Μαΐου 1918
ο Μουφτής Κονίτσης
Σαλή Ομέρ

Επικυρούται το γνήσιον της υπογραφής του
Μουφτή Κονίτσης. Κόνιτσα 29 Μαΐου 1918
ο Υποδιοικητής
Δ.Δασουκίδης

Μία επιστολή τουρκοκονιτσιώτου

1876

Βελήγενα

ης την αφεντηαν σου τημημενη μου αδελφη μου σου καμο τημηον σελαμη
 (χαιρετισμόν) κε ροτο δηα την ηγιαν σας ο θηος να μας εχη καλα την
 ηγιαν μας κε αν ροτατε κε περη δηα λογο μο εος την οραν καλα ιγηενο
 Το γραμα το ελαβα κε οσα μου γραφης εκαταλαβα μου εγραφες κε γηα
 κορδεληα (παπουτσια) εγο τα κορδεληα σου τα εστηλα με τον Σηφκα
 κε αλο τη να σο γραψο δεν ξερο δεν πηραμαν κανα χαμπερη κε οχη αλο
 τιποτε θε οθεν αμην
 κε τον πεδιγον (παιδιών) τος φηλο τα ματτα με πονον
 162

1876 θερτης 3 Ιοανηνα

εγο αδελφος σου μουσλης γραφο απο γηανηνα
 κε της βαληδηνας της καμο σελαμη κε της καζημηνας της καμο σελαμη
 κε της τετος μου της φηλο το χερη με τημην κε το ετχεμ εφεντη
 κε το Καζημι τος καμο τημιος σελαμη κε τον πεδιγον τος φηλο τα ματτα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

**ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΗΣ
ΛΑΤΡΕΙΑΣ ΚΑΙ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΙΕΡΩΜΕΝΟΙ
ΣΤΗΝ ΚΟΝΙΤΣΑ**

**ΤΖΑΜΙΑ
"Τζαμί Χουσεΐν Σιάχ"**

Η παρούσα εργασία μας αποτελεί τμήμα ολοκλήρου πραγματείας περί των μουσουλμάνων της Κονίτσης και δημοσιεύεται ως επίκαιρος επί τη ευκαιρία του χαρακτηρισμού (κηρύξεως) υπό του Αρχαιολογικού Συμβουλίου ως διατηρητέων ιστορικών μνημείων εντός της Κονίτσης, του αρχαίου Τζαμιού του σουλτάνου Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπούς της Κάτω Κονίτσης, και των σεραγιών του Ζεϊνέλμπεη (Χάμκως) και Χουσεΐν μπέη Σαχίν Σίσκου.

Στην Κόνιτσα υπήρχαν δύο τζαμιά, και τα δύο σουλτανικά κτίσματα, από τα οποία το αρχαιότερο είναι εκείνο που υπήρχε στην κεντρική αγορά και σώζονται ακόμη τα ερείπιά του πίσω από το ξενοδοχείο ΠΙΝΔΟΣ, δίπλα ακριβώς από την Οικονομική Εφορία.

Για το τζαμί αυτό ο Χ. Σούλης στα Ηλ. Χρονικά του 1933, σελ. 94, γράφει ότι "ο ίδιος ο Βαγιαζήτ ο Β', όπως μου είπε ο κ. Babiger (καθηγητής της τουρκικής ιστορίας στο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου, που επεσκέφτηκε τα Γιάννενα και την Κόνιτσα κατά το έτος 1932) είχε κτίσει και το κατεδαφισθέν επίσης τζαμί της άνω Κονίτσης".

Και όντως ο καθηγητής αυτός, κατά την εδώ επίσκεψή του, εξέφρασε την πικρία του για την κατεδάφιση του αρχαίου αυτού τεμένους μέσα στο οποίο υπήρχαν μαρμάρινες ενεπίγραφες πλάκες με τα ονόματα των ιδρυτών, αφιερωτών και δωρητών του, τις οποίες επούλησε, όπως μας πληροφορήσαν, ο τότε ιδιοκτήτης του, εις τον περιβόητο Τακή μπέη Φράσιαρη αντί 25-30 χιλιάδων δραχμών περί το 1930, και αυτός τις εφυγάδευσε στο εξωτερικό και τις επούλησε εκατό και πλέον χιλιάδες δραχμές, με αποτέλεσμα να μην γνωρίζουμε ούτε καν σε ποιο Μουσείο του εξωτερικού ευρίσκονται για να ζητήσωμε αντίγραφα των. Δεν ευρέθηκε δε και κατά κακήν τύχην ούτε κανείς τουλάχιστον να τις φωτογραφήση.

Αλλά δυστυχώς, και εμείς σήμερα που καταβάλομε προσπάθεια να φωτογραφίσωμε και περισώσωμε τις ελάχιστες ακόμη υπάρχουσες τουρκικές επιγραφές της Κόνιτσης, συναντούμε απροθυμία, αδιαφορία και έλλειψη ενδιαφέροντος από τους δυναμένους να μας βοηθήσουν.

Για τις ενεπίγραφες αυτές πλάκες του τζαμιού του Σουλτάνου Βαγιαζήτ (Χουσεΐν Σιάχ), ο διευθυντής του Δημοτικού Μουσείου Ιωαννίνων κ. Χατζής μου έλεγε ότι κατά μία εκδοχή ευρίσκονται στην Αίγυπτο· πράγμα το οποίο δεν κατόρθωσα δυστυχώς να εξακριβώσω.

Το τζαμί αυτό χτίστηκε από τον Βαγιαζήτ τον Β' πιθανώτατα γύρω στο έτος 1500, όταν αυτός πέρασε από την Ήπειρο. Ο κ. Άγγελος Παπακώστας όμως γράφει εσφαλμένα στο Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό του Ηλίου ότι είναι μεταγενέστερο.

Ο φίλος κ. Γιάννης Λυμπερόπουλος πάλι, στο περιοδικό "Κόνιτσα" (τεύχος 73, σελ. 5) γράφει ότι το τζαμί αυτό το έχτισε ο στρατάρχης Εβρενόζ προς τιμήν

του Βαγιαζήτ του πρώτου στα τέλη του 14ου αιώνας, αφού κατεδάφισε την εκεί υπάρχουσα εκκλησία του Αγίου Γεωργίου. Και το ότι υπήρχε εκεί μεσαιωνικός ναός του Αγίου Γεωργίου όλοι οι παλαιοί Κονιτσιώτες το ομολογούσαν. Αλλά το να παραδεχτούμε σαν κτίτορα του τζαμιού τον Βαγιαζήτ τον πρώτο ή τον Εβρενόζ μου φαίνεται κάπως δύσκολο, διότι ο σοφός καθηγητής Μπαμπιγκέρ, που αναφέρει τον Βαγιαζήτ τον Β', θα στηριζόταν ασφαλώς σε σοβαρά ιστορικά ντοκουμέντα (τεκμήρια).

Ο Τούρκος περιηγητής Εβλιά Τσελεμπή κατά το 1670 έγραφε ότι υπήρχε στην Κόνιτσα τέμενος ιδρυμένο από τον σουλτάνο Βαγιαζήτ, χωρίς βέβαια να καθορίζη από ποιον, τον πρώτο ή τον δεύτερο.

Ο ιστορικός Δ.Σαλαμάγκας παραδέχεται τον Βαγιαζήτ τον Α' ως ιδρυτή του ο δε Κ.Παπαγεωργίου (Ηπ.Εστία, τόμ.Δ', σελ.420) αμφιταλαντεύεται μεταξύ των δύο Βαγιαζήτ, αλλά στο τέλος παραδέχεται σαν ιδρυτή του εν λόγω τζαμιού τον δεύτερο.

Εμείς παραδεχόμαστε ως ιδρυτή του τζαμιού αυτού τον Βαγιαζήτ τον Β' ακολουθώντας ως αυθεντία τον καθηγητή Μπαμπιγκέρ.

Κατά μία πληροφορία που μας απέστειλε ο διευθυντής της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Αγκύρας κ.Αντνάν Οτουκέν, το τζαμί αυτό ανακαινίστηκε κατά το έτος 1699 από τον Κονιαρλή (εξ Ικονίου) Χασάν Πασιά.

Και τώρα η επίσημη ονομασία του. Δεν επιμάτο, ούτε επ' ονόματι του Σουλτάνου Βαγιαζήτ, ούτε του ανακαινιστού Χασάν Πασιά. Η κανονική ονομασία του, που απαντήσαμε σε επίσημα έγγραφα του περασμένου αιώνας, καθώς και του τελευταίου Μουφτή της Κονίτσης, είναι "Τζαμί Χουσεϊν Σιάχ". Πιθανώτατα αυτός ο Χουσεϊν θα ήταν ο πρώτος Σεϊχης που το εγκαινίασε.

Όταν ιδρύθηκε το τζαμί, φαίνεται πως η γύρω περιοχή αφιερώθηκε όλη σ' αυτό. Αργότερα δε, σαν έγινε το παζάρι (αγορά), τα οικοπέδα αγοράστηκαν από τους διάφορους αργαστηριαραίους (καταστηματάρχες), αλλά και πάλι το τζαμί (βακούφι) διατηρούσε μια ψιλή επικυριαρχία επάνω σ' αυτά και κάθε χρόνο εισέπρατε έναν φόρο-ενοίκιο που ονομαζόταν γέρ χάκι (εδαφονόμιο), όπως θα ιδούμε στα δημοσιευόμενα σε συνέχεια έγγραφα.

Μετά την αναχώρηση των μουσουλμάνων της Κονίτσης, το αρχαίο αυτό τζαμί, αντί να διατηρηθή σαν τοπικό ιστορικό μνημείο, πουλήθηκε μαζί με την περιοχή του αντί 27.000 δραχμών νομίζω, δηλαδή αντί πινακίου φακής, ως ανταλλάξιμο από την τράπεζα στον Β.Ζήση και απ' αυτόν στον Χ.Παπαχρηστίδη, ο οποίος και το κατεδάφισε.

Ανέκδοτες πηγές και έγγραφα γνωστά σ' εμάς μέχρι σήμερα, σχετικά με το τζαμί που ιστορούμε είναι οι εξής:

Στο φύλλο αριθ.7 (3.7.1869) της Ελληνοτουρκικής εφημερίδας Ιωάννινα-Γιάνγια διαβάζομε ότι γίνεται η ανακαίνιση του παρά το τέμενος Χουσεϊν Σιάχ τουρκικού σχολείου.

Στις 9 Απριλίου 1883 ο επίτροπος των μουσουλμανικών Βακουφιών Κονίτσης Μεχμέτ Μουχεδίν Ρουσδή ζητάει με αναφορά του από τον Καϊμακάμη την μεταφορά του εβδομαδιαίου παζαριού από το Παληοχώρι (σημερινή Κεντρική Πλατεία) στην πέριξ του τεμένους Χουσεϊν αγά Σιάχ περιοχή προς αξιοποίησιν αυτής. Παρόμοια αναφορά κάνουν στις 10 Φεβρουαρίου 1884 και οι γύρω στο τζαμί καταστηματάρχες και επαγγελματίες. Αλλά φαίνεται πως δεν εισα-

κούστηκαν, ούτε ο επίτροπος ούτε αυτοί, διότι στις 2 Ιουλίου 1902 απαντούμε και άλλη αναφορά των προς τον Καϊμακάμη με το ίδιο αίτημα.

Ένα έγγραφο του έτους 1919

"Έλαβον παρά του κ. Παναγιώτου Ρούβαλη διά δύο μαγαζιά το γιαραχάκη (εδαφονόμιον) μέχρι τέλη Νοεμβρίου 1919 και είμαι εξωφλημένος, και προηγούμεναι αποδείξεις θεωρούνται άκυροι.

Κόνιτσα 12 Νοεμβρίου 1919

Ο επίτροπος του τζαμιού Χουσεϊν Σιάχ
Σαμπήτ Μουχεδίν Εφέντης" (Ελληνιστί)

Ακολουθεί τουρκικό κείμενο και σφραγίδα τουρκική. Υπάρχουν δε στο αρχείο Ρούβαλη παρόμοιες αποδείξεις από χρονολογία 1907 μέχρι 1922.

Έγγραφο του Μουφτή Κονίτσης
αριθ. 76

Ο Μουφτής Κονίτσης πιστοποιεί ότι ο Σαμπήτ Σανδουλάχ του Μουχεδίν, εγγεγραμμένος εις το Μητρώον αρρένων Κονίτσης υπ' αυξ. αριθμόν 474 και έτος γεν. 1881 διωρίσθη από 1ης Απριλίου 1918 Ιμάμη του εν ενεργεία τεμένους Χουσεϊν Σιάχ άνω Κονίτσης και διατελεί εισέτι εν τη υπηρεσία ταύτη.

Κόνιτσα 15 Δεκεμβρίου 1922

ο Μουφτής

Τ.Σ. Σαλή Ομέρ (ελληνιστί)

αριθ. 77

Ο Μουφτής Κονίτσης πιστοποιεί υπευθύνως ότι ο Ναϊμ Μπούρμπος του Αβδούλ, εγγεγραμμένος εις το Μητρώον αρρένων Κονίτσης υπ' αυξ. αριθ. 476 και έτος γεννήσεως 1881 διωρίσθη από 28 Μαΐου 1928 Μουεζίνης του εν ενεργεία τεμένους Χουσεϊν Σιάχ άνω Κονίτσης, και διατελεί εισέτι εν τη υπηρεσία ταύτη.

Εν Κονίτση τη 29 Δεκεμβρίου 1922

ο Μουφτής

Τ.Σ. Σαλή Ομέρ (ελληνιστί)

αριθ. 78

Ο Μουφτής Κονίτσης πιστοποιεί υπευθύνως, ότι ο Αδήλ Ελιάς του Σελήμ, αριθ. Μητρώου αρρένων 539/1884 (και τα λοιπά) ομοίως διωρίσθη Χατίπης (ιεροκήρυξ) του τεμένους Χουσεϊν Σιάχ.

Κόνιτσα 29 Δεκεμβρίου 1922

ο Μουφτής

Τ.Σ. Σαλή Ομέρ

αριθ. 4/84

Ο Μουφτής Κονίτσης πιστοποιεί ότι ο Χουσεϊν Σίσκος του Σιαϊν, εγγεγραμμένος εις το Μητρώον αρρένων Κονίτσης υπ' αυξ. αριθ. 555 και έτος γεννήσεως 1884 τυγχάνει Μουεζίνης (λειτουργός) του εν ενεργεία τεμένους Χουσεϊν Σιάχ άνω Κονίτσης της υφ ημάς δικαιοδοσίας, διορισθείς ως τοιούτος

από 25 Νοεμβρίου π.η.1916. Ότι εις το τέμενος τούτο δεν υπηρετεί έτερος εκ των μη στρατευθεισών κλάσεων, ούτε υπάρχει ενταύθα έτερος κατάλληλος προς διορισμόν εις την θέσιν ταύτην, και ότι ο ειρημένος είναι απαραίτητος διά την λειτουργίαν του ως άνω τεμένου.

Αιτήσεται του χορηγείται το παρόν όπως χρησιμεύσει προς απαλλαγήν του εκ της Στρατιωτικής υπηρεσίας.

Εν Κόνιτση τη 13 Μαρτίου ν.η.1923

ο Μουφτής

Τ.Σ. Σαλή Ομέρ

Εκτός από τους προαναφερομένους ιμάμηδες και λοιπούς ιερωμένους που υπηρετούσαν κατά τα τελευταία χρόνια στο τζαμί της αγοράς, απαντούμε ως Ιμάμη του κατά τα έτη 1912-14 και παλαιότερα και τον Χότζα Αμπάζ Γκάντέ, που καθόταν στο σημερινό σπίτι Εζνεπίδη και ήταν αξιωματικός του Οθωμανικού στρατού προτού γίνη Ιμάμης και Χότζας. Επίσης απαντούμε κατά τα τελευταία χρόνια της τουρκοκρατίας ως μουεζίνη τον Ταγήρ αγά Σεύκο, που ήταν ασφαλώς γυιός του Χότζα Σεύκου από την Κάτω Κόνιτσα, που είχε σπίτι κοντά στο σημερινό μαγαζί του Γρ.Χατζηφραιμίδη.

Τζαμί Σουλτάνου Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπούς

Το δεύτερο τζαμί της Κόνιτσας είναι εκείνο το οποίο σώζεται ερειπωμένο μαζί με τον μιναρέ του στην Κάτω Κόνιτσα στα Κυπαρίσια, που το κατέστρεψαν και κατερείπωσαν οι αδαέστατοι περίοικοι, αφαιρώντας την στέγη και τα αγκωνάρια του για να χτίσουν τα σπίτια των, χωρίς καμία υπηρεσία να ενδιαφερθή μέχρι σήμερα για την επισκευή και αναστύλωσή του, παρ' ότι εμείς επανειλημμένα ενοστάσαμε για την κατάστασή του σε εφημερίδες και περιοδικά, χωρίς να κατορθώσωμε να συγκινήσωμε κανέναν από τους αρμοδίους.*

Ακόμη και την υπέρθυρο επιγραφή του την αφαίρεσαν κατά τη διάρκεια της κατοχής και την εξαφάνισαν· πιθανόν να την έχτισαν κάπου ή να την κατακομμάτισαν. Επίσης και μία τελευταία επιγραφή που ήταν έξω στη βρύση του, χρονολογούμενη από το έτος 1723, κι' αυτή τώρα προ δέκα-δώδεκα ετών την εξαφάνισαν πριν προλάβωμε να την φωτογραφήσωμε

Για τον ιδρυτή του τζαμιού αυτού και την χρονολογία ιδρύσεώς του υπήρχε τόση ασάφεια που και ο ίδιος που γράφει τις γραμμές αυτές διερωτάτο προ ετών ποιός άραγε σουλτάνος να ήταν ο ιδρυτής του.

Το ότι ήταν σουλτανικό κτίσμα δεν υπήρχε καμία αμφιβολία, διότι και η γύρω στο τζαμί αυτό συνοικία ονομάζεται "Σουλτάν Μαχαλάς". Ποιος όμως σουλτάνος και πότε το ίδρυσε;

* Είχαμε τελειώσει την παρούσα εργασία μας, όταν με μεγάλη μας χαρά διαβάσαμε κατά Φεβρουάριον του 1969 στις εφημερίδες ότι υπό του αρμοδίου Αρχαιολογικού Συμβουλίου εκηρύχθησαν ως διατηρητέα ιστορικά μνημεία στην Κόνιτσα το τέμενος του σουλτάνου Σουλεϊμάν, η οικία της Χάμκως (Ζεϊνέλβη) και το σαράγι του Χουσεϊν βέη Σίσκου, όπου στεγάζεται το Γυμνάσιό μας. Ελπίζουμε δε ότι με την εισήγηση και μέριμνα των φίλων αρχαιολόγων της Ηλείου κ.κ. Βοκοτοπούλου και Τσιγαρίδα θα αρχίσει σύντομα και το έργο της αναστηλώσεως και συντηρήσεώς των.

Ο Αθανάσιος Σταγειρίτης στα 1818 έγραφε στην Ιστορία του της Ηπείρου ότι το έκτισε ο Μωάμεθ ο Β' κατά το έτος 1458.

Ο Α.Γονιός στον Νεολόγο Κων/πόλεως (24.1.1874) το αναφέρει επίσης ως κτίσμα του Μωάμεθ του Πορθητού, που το έχτισε εκστρατεύοντας εναντίον του Σκεντέρμπεη. Αυτόν ακολουθούν και οι Βασ.Τζαλόπουλος εις το Ηπειρωτικό του Ημερολόγιο του έτους 1914, και ο Σ.Γκατσόπουλος στο περιοδικό "ΚΟΝΙΤΣΑ" (τεύχος 15-16, σελ.5).

Ο συντάκτης του άρθρου "Κόνιτσα" στο Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό Ηλίου κ.Άγγελος Παπακώστας διερωτάται αν είναι κτίσμα του σουλτάν Μουράτ ή του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπούς.

Ο δε αείμνηστος γυμνασιάρχης Χ.Σούλης, στο άρθρο του "Κόνιτσα" στην Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, δεν αναφέρει τίποτε για τα τζαμιά της Κονίτσης· πιθανόν δε επειδή δεν είχε επισκεφθή ακόμη την Ήπειρο ο Γερμανός καθηγητής Μπαμπιγκέρ την εποχή που το συνέταξε.

Ο Χαρίλαος Γκούντος στο περιοδικό "Κόνιτσα" (τεύχος 21-25, σελ.23), το αναφέρει τζαμί Μωάμεθ Β'. Το ίδιο και ο φίλος κ.Γιάννης Λυμπερόπουλος γράφοντας σχετικά στο ίδιο περιοδικό (τεύχος 26, σελ.13), παρουσιάζει τέσσερις σουλτάνους σαν πιθανούς κτίτορες του, Μουράτ Α', Βαγιαζήτ Α', Μουράτ Β' και Μωάμεθ Β'.

Έτσι είχαν τα πράγματα, όταν έξαφνα ο υποφαινόμενος ευτύχησε να αναδιφήσει διάφορα παλαιά Κονιτσιώτικα αρχεία (Ρούβαλη κλπ.) και να ανακαλύψη και αλλαχόθεν επίσημα έγγραφα του τελευταίου Μουφτή Κόνιτσας Σαλή Ομέρ. Και τότε εγένετο φως! Σε όλα τα έγγραφα αυτά το εν λόγω τζαμί κατονομαζόταν ως "Τέμενος σουλτάν Σουλεϊμάν". Παράλληλα και στο υπ' αριθ.136 της 28.4.1895 φύλλο της εφημερίδος "Φωνή της Ηπείρου" διαβάσαμε ότι εξεδόθη αυτοκρατορικός ιραδές προς επισκευήν του εν Κονίτση τεμένους Σουλτάν Σουλεϊμάν.

Και εδημοσιεύσαμε τότε στις 14.5.1960 στην εφημερίδα "Πρωϊνός Λόγος" των Ιωαννίνων φωτογραφία του τζαμιού, αποδίδοντας για πρώτη φορά και την σωστή ονομασία του. Και ξαναγράψαμε πάλι γι' αυτό στην ίδια εφημερίδα στις 7.6.1960 και αργότερα πάλι σε εφημερίδες και στα περιοδικά "ΚΟΝΙΤΣΑ" (τεύχος 7, σελ.6) και στην "Ηπειρωτική Εστία", αναφέροντας πάντα το τζαμί με την πραγματική του ονομασία.

Και πάλι προ ολίγων μηνών, το καλοκαίρι του 1968, και νέα πηγή ήρθε να προστεθή στις ήδη υπάρχουσες. Αναδιφώντας το υπ' αριθμ.7 φύλλο της Τουρκο-Ελληνικής εφημερίδος Γιάνγια-Ιωάννινα (3.7.1869) συναντήσαμε και εδώ την σωστή ονομασία του τζαμιού της Κάτω Κονίτσης.

Και τέλος ας αναφέρουμε και την μαρτυρία του διευθυντού της Εθνικής Βιβλιοθήκης (MILLI KU JUPHANE) της Αγκύρας, καθηγητού κ.Αντνάν Οτουκέν, ο οποίος μας έγραφε στις 7.3.1963 ότι οι τουρκικές πηγές το αναφέρουν επίσης ως κτίσμα του σουλτάνου Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπούς.

Αλλά σας προσθέσωμε και μία τελευταία πληροφορία. Και πάλι στην Τουρκο-Ελληνική εφημερίδα των Ιωαννίνων "Γιάνγια" διαβάσαμε ότι το τέμενος αυτό είχε ανεγείρει "ο αοίδιμος Σουλτάνος Σουλεϊμάν ο Α'".

Παρ' όλα τα ανωτέρω όμως, πολλοί έγραψαν και εξακολουθούν να γράφουν ίσως ακόμη, ανακρίβειες σχετικά με τον ιδρυτή και την ονομασία του.

Και τώρα, αφού δεν υπάρχει ούτε η παραμικρή αμφιβολία όσον αφορά την ονομασία του, ίσως μας τεθή και το ερώτημα πού βασιζόμενοι υποστηρίζουμε ότι κτίτοράς του είναι ο Σουλείμάν ο Μεγαλοπρεπής. Είναι ευκολότατο να το αποδείξωμε. Πρώτα υπάρχουν οι πηγές που προαναφέραμε. Δεύτερα είναι γνωστό ότι μόνον ο Σουλτάνος Σουλείμάν ο Μεγαλοπρεπής πέρασε από τα μέρη μας κατά το έτος 1536, όταν καθυπέταξε την ορεινή Αλβανία και εξεστράτευσε και εναντίον της Κέρκυρας χωρίς να κατορθώσει να την καταλάβη. Τότε αναμφισβήτητα ίδρυσε και το τζαμί που φέρνει την ονομασία του. Ο Σουλείμάν ο δεύτερος, 1689-1691, ασθενικός και ανίκανος, ουδέποτε εξεστράτευσε προς την Ήπειρο στα δύο και μοναδικά χρόνια που βασιλέυε, και δεν υπάρχει ούτε η ελαχίστη απολύτως πιθανότητα να ίδρυσε εδώ τζαμί.

Σώζονται επίσης ζωντανές οι παραδόσεις των παλαιών Κονιτσιωτών, Χριστιανών και μουσουλμάνων, ότι το τζαμί χτίστηκε στα πρώτα χρόνια της τουρκικής κατακτήσεως και ότι για να χτιστή κατεδαφίστηκε η εκκλησία του Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου, η οποία υπήρχε εκεί. Θρυλείται δε και το εξής: Την εικόνα του Αγίου την πετάξαν οι Τούρκοι στον Αώο, αλλά την άλλη ημέρα βρέθηκε επάνω στα κτίσματα. Οι Τούρκοι την επέταξαν και πάλι στο ποτάμι, αλλά ξαναπαρουσιάστηκε επάνω στον τοίχο του τζαμιού. Και αυτό επανέληφθη αρκετές φορές. Συνέβαινε δε συνάμα και το εξής παράδοξο: Ο θόλος του τζαμιού δεν στερεωνόταν, αλλά κατέρρεε συνεχώς, έως ότου αναγκάστηκαν οι Τούρκοι να χτίσουν την εικόνα μέσα στην τοιχοποιία και έτσι στερεώθηκε η οικοδομή.

Στην δικαιοδοσία του τζαμιού αυτού υπαγόταν κατά τις τελευταίες δεκαετίες της τουρκοκρατίας και οι θερινές βοσκές Τέντα και Αγκάθι και με τα έσοδά των συνετηρούντο τα δύο τουρκικά σχολεία. Δεν αποτελούσαν όμως καθαρά βακούφικα κτήματα. Ήταν μάλλον κοινοτικές ή δημόσιες γαίες, οι οποίες περιήλθαν μετά την απελευθέρωση πρώτα μεν στο Δήμο και Κοινότητα Κονίτσης, και κατόπιν στο Ελληνικό Δημόσιο, το οποίο τις παρεχώρησε (επούλησε) στο Πάπιγγο, προς ζημίαν δυστυχώς της Κονίτσης, η οποία ενέμετο από αμνημονεύτων χρόνων τα εισοδήματά των.

Και τώρα ας παραθέσωμε και τα ολίγα σχετικά με το τζαμί αυτό έγγραφα.

Βασιλείον της Ελλάδος.

Μουσουλμανική Κοινότης Κονίτσης.

Πιστοποιείται ότι δυνάμει της υπ' αριθ.40 και υπό ημερομηνίαν 28 Μαΐου ε.ε. πράξεως της οικείας δημογεροντίας, και ταυταρίθμου ιλιαμίου (αποφάσεως) του Μουφτή Κονίτσης, διορίσθη Χατίπης (ιεροκήρυξ) του εν ενεργεία ιερού τεμένους (τζαμιού) Κάτω Κονίτσης "Σουλτάν Σουλείμάν", ο Νουρεντίν Αλή Ελιάζβεη, άνευ του οποίου καθίσταται αδύνατος η λειτουργία του ως άνω τεμένους. Δίδεται αυτώ το παρόν εις χείρας του ίνα τω χρησιμεύση όπου δεήσει.

Εν Κονίτση τη 29 Μαΐου 1918

ο Μουφτής
Σαλή Ομέρ

ο γραμματεύς

Σερή Αμπάζ

Η Δημογεροντία
Χουσεΐν Σ.Κονίτσας

Ισούφ Εντέμ
Δερβίς Αμπεντίν

Χουσεΐν Σάλκου
Γιακούπ Αλή

Ακριβές αντίγραφον
Κόνιτσα τη 29 Μαΐου 1918

ο Μουφτής Κονίτσης
Σαλή Ομέρ

Επικυρούται το γνήσιον της υπογραφής του
Μουφτή Κονίτσης.

Κόνιτσα 29 Μαΐου 1918

ο Υποδιοικητής

Σφραγίς

Τ.Σ.

Δ.Δασουκίδης

Παρόμοιο περίπου με το παραπάνω πιστοποιητικό εβεδόθη και άλλο στις 20.4.1921 και τρίτο στις 29.12.1922.

Πράξις αριθ. 80

Ο Μουφτής Κονίτσης πιστοποιεί ότι ο Σερήφ Κούρτη του Αλή, εγγεγραμμένος εις το Μητρώον αρρένων Κονίτσης 508/1883, διωρίσθη από 12 Αυγούστου 1921 Μουεζίνης του τεμένου Σουλτάν Σουλεϊμάν, διατελών εισέτι.

Κόνιτσα 29 Δεκεμβρίου 1922

ο Μουφτής

Τ.Σ. Σαλή Ομέρ

Με την ανταλλαγή των πληθυσμών και την αναχώρηση των μουσουλμάνων, έπαψε και η λειτουργία των δύο τζαμιών της Κονίτσης. Και μέσα σε ελάχιστα χρόνια, το μεν τζαμί της αγοράς κατεδαφίστηκε, όπως προαναφέραμε, το δε της Κάτω Κονίτσης ερειπώθηκε.

Για τους ιμάμηδες, χοτζάδες και λοιπούς μουσουλμάνους ιερωμένους της Κονίτσης θα γράψωμε σε ξεχωριστό κεφάλαιο, αναφέροντας και σε ποιό ίδρυμα υπηρετούσαν ο καθένας των όταν το γνωρίζομε. Εδώ θα αναφέρωμε μόνον τον Χότζα Νταλήπ Εφέντη, που στα 1919 ήταν επίτροπος (μουτεβελής) στο τζαμί Σουλτάν Σουλεϊμάν, καθώς και κάποιον Τζεμήλ που καθόταν εκεί κοντά, στο σημερινό σπήτι του Βασίλη Δήμα, και ήταν μουεζίνης του τζαμιού αυτού· άναβε τα καντήλια και μπαχλατούσε από τον μιναρέ καλώντας τους ομοθρήσκους του σε προσευχή και αναγγέλοντας και τους θανάτους των Τουρκοκονιτσιωτών.

ΤΕΚΕΔΕΣ

Κατά τον διευθυντή της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Αγκύρας κ. Αντνάν Οτουκέν υπήρχαν πέντε τεκέδες (μουσουλμανικά μοναστήρια) στην Κόνιτσα, του Μπαμπά Νεβρούζ, του Μπαμπά Οσμάν, του Σεϊχ Ισχάκ, του Μπαμπά Χουσεϊν και του Σεϊχ Χασάν.

Τεκές Μπαμπά Χουσέν ή Χουσεϊν

Ο κυριώτερος, επισημότερος και πλουσιώτερος τεκές απ' όλους ήταν αυτός που τα οικήματά του σώζονται και σήμερα ακόμη στην Κάτω Κόνιτσα και κατοικούν μέσα οι Αθανάσιος Μπαμπαής ή Χατζηρούμπης, οι οικογένειες Μουρεχίδου κλπ. Η ονομασία του ήταν "Τεκές Μπαμπά Χουσέν ή Χουσεϊν" και ανήκε στην αίρεση των Μπεχτασήδων μουσουλμάνων (Ναξισιτών).

Ο Τεκές αυτός είχε τσιφλήκια στα Γρεβενά, στο Τσοτύλι και στον κάμπο της Κόνιτσας και Λιατοβούνι. Είχε δε και κοπάδια με πρόβατα, αγέλη βοδιών και δικό του μύλο, που άλεθαν τα γεννήματα. Προ εκείνη και πλέον ετών είχε πολλούς δερβίσηδες (καλογήρους) και πολλά εισοδήματα και οι κατά καιρούς μπαμπάδες του (ηγούμενοι) προσέφερναν φιλοξενία σε διαβάτες, σε ζητιάνους και βοηθήματα σε φτωχούς μουσουλμάνους, αλλά και Χριστιανούς ακόμη.

Κατά τον Α. Γονιό (Νεολόγιο Κωνσταντινίου έτος 1874) ο Τεκές Μπαμπά Χουσέν υπαγόταν στον Τεκέ Αρμασείας και οι μπαμπάδες του θεωρούνταν αρχηγοί των εν Ηλείω Μπεχτασήδων. Πούθε αντλεί αυτή την πληροφορία δεν γνωρίζομε.

Ιδρυτής του Τεκέ υπήρξε ο Μπαμπά Χουσέν, ο οποίος κατά τις παραδόσεις των Τουρκοκονιτσιωτών έφτασε στην Κόνιτσα σαν περιπλανώμενος Καλιντέρης (ζητιάνος-ασκητής) και πέρασε το ποτάμι τον Αώο πλημμυρισμένο (τότε γέφυρα δεν υπήρχε) χωρίς να πνιγεί. Οι Κονιτσιώτες μουσουλμάνοι εθαύμασαν για το κατορθωμά του, αλλά κατά βάθος δύσπιστοι δεν του έδωσαν και μεγάλη σημασία και θέλανε να τον διώξουν. Και τότε αυτός, σύμφωνα με τους θρύλους, τους καταράστηκε επειδή τον επερίπαιζαν και πεθάνανε τρεις-τέσσερις αγάδες. Κατόπι, για να τους αποδείξει τη θαυματουργή του δύναμη, πήρε ένα δαυλί από ξύλο λίπας που έκαιγε στη φωτιά και το φύτεψε εκεί που σήμερα υψώνεται ο πλάτανος κάτω από το τζαμί του σουλτάνου Σουλεϊμάν.

Δεν περάσανε πολλές ημέρες και το δαυλί ρίζωσε· έβγαλε κλαριά και άρχισε να μεγαλώνει

Μετανοημένοι τότε οι αγάδες και οι μπέηδες έπεσαν όλοι στα πόδια του και τον προσκύνησαν. Και αμέσως έκαναν εράνους και κατεδαφίζοντας την εκκλησία του Αγίου Δημητρίου, που την άρπαξαν από τους Χριστιανούς, έχτισαν τον Τεκέ που τον αφιέρωσαν στο όνομα του Μπαμπά Χουσέν.

Ο μπαμπάς αυτός, σύμφωνα με τις παραδόσεις των τουρκοκονιτσιωτών, ήρθε στην Κόνιτσα σε ηλικία 64 ετών και πέθανε εδώ υπέργηρος 140-144 χρονών, πιθανόν κατά τα μέσα του 18ου αιώνα. Η περίφημη λίπα του που φύτεψε απ' το δαυλί, μεγάλωσε και θέριωσε, όπως λέει η παράδοση, αλλά στα μέσα του περασμένου αιώνα μια φοβερή ανεμοθύελλα την σώριασε καταγής. Κανείς όμως δεν τολμούσε να βάλει τσεκούρι απάνω της να την κόψει και μόνον

τότε ο ηγούμενος του Τεκέ, ο Τουραμπή Γκιούλ Μπαμπάς, το απεφάσισε. Έδωσε αυτός τις πρώτες τσεκουριές και κατόπι την λάνισαν οι δερβισάδες του. Το δε περιβόητο δαυλί του Μπαμπά Χουσέν βρέθηκε μέσα στον κορμό της λίπας και ο Τουραμπή Μπαμπάς το πήρε και το φύλαγε τυλιγμένο σε βαμπάκι σαν ιερό λείψανο μέσα στον Τεκέ

Μετά τον Μπαμπά Χουσεΐν ή Μπαμπά Χούσο, όπως τον αποκαλούν οι παλαιοί Κονιτσιώτες, ο δεύτερος γνωστός ηγούμενος του Τεκέ είναι ο Μπαμπά Ισμαήλ. Γι' αυτόν τίποτε άλλο δεν γνωρίζουμε παρά μόνον ότι τον τουρμπέ (μαυσωλείο) του τον χρησιμοποιεί για χορταποθήκη η Θεοδώρα Μουρεχίδου και τα παιδιά της. Εκεί δίπλα υπάρχει και μια άλλη χορταποθήκη που αρκετές φορές έχει καταστραφή από πυρκαϊά. Οι Χριστιανοί αποδίνουν το φαινόμενο σε θαύμα του Αγίου Δημητρίου που ζητάει να ξαναχτιστή το εκκλησάκι του. Οι μουσουλμάνοι πάλι το αποδίνουν σε εκδίκηση του ιδρυτή του διαλυθέντος Τεκέ των

Τρίτος γνωστός ηγούμενος είναι ο Τουραμπή Γκιούλ Μπαμπάς. Πιθανόν να μεσολάβησε και άλλος μεταξύ αυτού και του Ισμαήλ, αλλά μας είναι άγνωστος.

Το όνομα του Τουραμπή, εκτός από την παράδοση που τον αναφέρει παρεμφαρκμένα ως Νταραού Μπαμπά, το απαντούμε και σε επίσημες πηγές: Στο υπ' αριθ.7 της 3.7.1869 φύλλο της Ελληνοτουρκικής εφημερίδος Ιωάννινα-Γιάνγια διαβάζουμε ότι το Τουρκικό Σχολείο της Κάτω Κονίτσης ανεγείρεται "διά της επιμελείας και των προσπαθειών του εις το Δεργιάχ (τεκέ) της ρηθείσης πόλεως (Κονίτσης) εδρεύοντος Τουραμπή Μπαμπά Εφένδου Σεΐχου της Υψηλής Αιρέσεως (Ναξμπεντή)" κλπ.

Έπειτα έχουμε και την σωζόμενη επιτύμβια επιγραφή του, την οποία θα δημοσιεύσωμε εν καιρώ μαζί με όσες άλλες κατορθώσαμε ή θα κατορθώσωμε να συγκεντρώσωμε και μεταφράσωμε. Τους στίχους της πρέπει να έχη συντάξει ο ποιητής Ρεφάτ ή Ριφάτ. Εξυμνείται με αυτούς η αγιότητα, η ευσπλαχνία, η τελειότητα του χαρακτήρα του, και οι ανώτερες θρησκευτικές του γνώσεις. Αποκαλείται δε τριαντάφυλλο, δηλαδή προσωποποίηση της αγνότητας, και φέρει χρονολογία θανάτου του η επιγραφή το έτος Εγίρας 1288 που αντιστοιχεί στο δικό μας 1871.

Τέταρτος ηγούμενος είναι ο Μπαμπά Αντέμ που διαδέχτηκε τον αποθανόντα Τουραμπή Μπαμπά. Σε έγγραφα τον απαντούμε το 1878 και το 1882. Ζούσε όμως ως τα 1900, αλλά δεν ήταν ηγούμενος του Τεκέ· του είχαν αφαιρέσει την διοίκηση, άγνωστο για ποιούς λόγους.

Τον επόμενο, πέμπτο γνωστό ηγούμενο Μπαμπά Κιαμήλ τον απαντούμε σε έγγραφα πηγές από τα 1883 ως τα 1896. Στα 1900 προσέφερε διά χειρός Μουχτάρ Εφέντη Χότζα μια τουρκική λίρα σε έρανο για την επισκευή του Κισλά (στρατώνος)· αλλά φαίνεται πως τότε δεν ήταν Μπαμπάς. Λίγο ενωρίτερα, πιθανόν στα 1898-99, είχε παραδώσει την ηγουμενία λόγω γήρατος στον διάδοχό του Μπαμπά Χαϊντάρη.

Ο Μπαμπά Κιαμήλης ήταν ένας πολύ καλός και αγαθός ανατολίτης (Μικρασιάτης). Τόσο καλός και ανεξίκακος ήταν, που οι δερβισήδες του του είχαν πάρει τον αέρα και το είχαν ρίξει στην τεμπελιά και παίρναν υπηρετές για να τους κάνουν τις δουλειές των. Συνέβαινε δε πολλές φορές κατά το τέλος της χρονιάς, Μάϊο-Ιούνιο, να τελειώνουν οι προμήθειες του Τεκέ, και τότε βαρού-

σαν το τουμπελέκι (όργανο) που ακούγοντάς το οι ομόθρησκοί των έσπευδαν να τους πάνε τρόφιμα και φαγητά.

Ο Μπαμπά Κιαμήλ όμως αγόρασε επί των ημερών του και το τσιφλήκι του Λιατοβουνιού από τους φρασιαλήδες μπέηδες και βοσκούσαν εκεί τα γελάδια του Τεκέ.

Τον έκτο και τελευταίο ηγούμενο του Τεκέ, τον Μπαμπά Χαϊντάρ του Μαχμούτ τον απαντούμε για πρώτη φορά σε έγγραφη πηγή στα 1900.

Αυτός ήταν δραστήριος, ενεργητικός και φιλοχρήματος. Έδιωξε τους τεμπέληδες δερβίσηδες και κράτησε λίγους και καλούς. Αξιοποίησε δε την περσιούσια του Τεκέ και δημιούργησε αποθέματα.

Ήταν τουρκαλβανός από την Γκλήνα του Λεσκοβικίου, σχεδόν αγράμματος, και πρώην κτηνοτρόφος και ληστής. Επειδή όμως ένας αδερφός του ο Χαμήτ, είχε κάποιο μέσον στην Κωνσταντινούπολη όπου έμενε, κατόρθωσε και τον έκανε μπαμπά, ενώ κανονική σειρά είχε να γίνη ηγούμενος ο δερβίς Μπίλιος (Μπιλάλ) από την Βαλοβίζδα.

Ήταν άγριος και αυταρχικός τύπος ο Μπαμπά Χαϊντάρ και σαν φιλοχρήματος είχε συγκεντρώσει αρκετές λίρες. Κατά το έτος 1914 πήρε αρκετές απ' αυτές και τράβηξε για την πατρίδα του. Εκεί στην Γκλήνα όμως, έπεσε απάνω σε κάτι Κρητικούς αντάρτες και παρ' ολίγο να τον σκοτώσουν. Αλλά έδωσε τις λίρες και σώθηκε και κατέφυγε στον Τεκέ της Κολώνιας, αφήνοντας εδώ επίτροπόν του τον από αδερφό ανεψιό του τον δερβίς Ζεϊνέλ Γκλήνα. Αργότερα όμως ξαναγύρισε.

Ήταν δεν και πολύ Αλβανόφιλος και Χριστιανομάχος. Τον χειμώνα του 1912-13 είχε κρύψει στον Τεκέ πολλούς τουρκαλβανούς συμμορίτες, με σκοπό να σφάξουν και να πλιατσικολογήσουν τους Χριστιανούς τη νύχτα των Χριστουγέννων. Το έμαθαν όμως οι Έλληνες αντάρτες που είχαν κατεβή ως το Κουρί και του έστειλαν τέτοιο γράμμα που τρομοκρατήθηκε και έδιωξε νύχτα και σκοτάδι μακριά από την Κόνιτσα τους κακούργους συμπατριώτες του.

Οριστικά ο Μπαμπά Χαϊντάρ έφυγε από την Κόνιτσα κατά το έτος 1925, όταν έγινε η ανταλλαγή των πληθυσμών και τα τζαμιά και οι Τεκέδες των μουσουλμάνων περιήλθαν στο Ελληνικό Δημόσιο.

Πριν τελειώσω με τους μπαμπάδες, πρέπει να αναφέρω ότι αυτοί είχαν και από έναν τσιαούση (λοχία) αποσπασμένο στην υπηρεσία τους από την Οθωμανική εξουσία, που τους συνόδευε στις εξόδους και περιοδείες των και τους φρουρούσε. Ένας απ' αυτούς ήταν ο Τσεσίπ αγάς στα 1896 επί Μπαμπά Κιαμήλ.

Και τώρα θα αναφέρω και τους όσους μας είναι γνωστοί δερβίσηδες του Τεκέ, που γνωρίζομε από προφορικές και γραπτές πηγές.

Δερβίς Νταλήπ. Αυτός απεβίωσε στα 1845, σύμφωνα με την σωζόμενη επιγραφή στην επιτύμβια στήλη του, της οποίας μελλοντικά θα δημοσιέψωμε πλήρη μετάφραση. Ήταν εγγράμματος και λόγιος και στα 1839 μετάφρασε σε Αλβανική γλώσσα (με Ελληνικά πιθανόν γράμματα) το Χαντικάτου Σουαντά, ένα έργο του μεγάλου Τούρκου ποιητού Φουζουλή.

Στα 1876 ο Τεκές είχε πέντε δερβίσηδες.

Τον δερβίς Σαλή αρβανίτη, που είχε και αδερφό τον Μεχμέτ κολτζή (χωροφύλακα). Τον απαντούμε και στα 1893 και αργότερα. Γι' αυτόν διηγόταν ότι, ξεχειμάζοντας κάτω στο Τσάμικο με τα πεντακόσια πρόβατα του Τεκέ, απε-

πλάνησε μια βλαχοπούλα. Οι βλάχοι, διστάζοντας να τον ξεκάνουν εντελώς, του έκαναν κάτι χειρότερο· τον ευνούχισαν. Και τότε ο δερβίς Σαλής σαν γιατρεύτηκε, εγκατέλειψε τον Τεκέ και εξαφανίστηκε φεύγοντας για την πατρίδα του.

Τον δερβίς Λελήκα, που ήταν Κονιτσιώτης και η οικογένειά του κατοικούσε στο σημερινό σπίτι του Προδρόμου Καράκογλου.

Γνωρίζομε επίσης και τον δερβίς Χακή.

Τα ονόματα των δύο άλλων δερβίσηδων του 1876 μας είναι προς το παρόν άγνωστα.

Στα 1894 απαντούμε τον δερβίς Σουλεϊμάν.

Άλλοι νεώτεροι ήταν: Ο δερβίς Αλής, ο πατέρας του κουτσού Χασάνη πρώην ιδιοκτήτου του σπιτιού Κ.Βαδάση στην Απάνω Κόνιτσα. Αυτός επισκεπτόταν και τον Μητροπολίτη Πανάρετο στα 1922-26 και του φιλούσε το χέρι με σεβασμό.

Άλλος ήταν ο δερβίς Μπίλιος ή Μπιλάλ Μεχμέτ από την Βαλοβίτσα, που πέθανε εδώ στην Κόνιτσα.

Τρίτος ήταν ο δερβίς Ζεϊνέλ Αμπεντίν, ο ανεψιός του Μπαμπά Χαϊντάρ, που προαναφέραμε. Αυτός ήταν ο μοναδικός διαχειριστής-και Χαλίφης (διάκονος) του Τεκέ όταν απουσίαζε ο Μπαμπά Χαϊντάρ. Ήρθε μάλιστα και τελευταία εδώ στον Τεκέ, λίγο πριν εγκατασταθούν οι πρόσφυγες και πήρε τις κρυμμένες λίρες και τις πήγε στον θείο του στην Κολώνια.

Υπήρχε επίσης και άλλος δερβίσης Ζεϊνέλ από το Γκιόντσι της Κολώνιας (Ερσέκας), τον οποίο συνάντησε και ο υποφαινόμενος εκεί κατά το έτος 1942. Υπήρχε και ο δερβίς Ντεμίρ από την Αβορίτσιανη της Βορείου Ηπείρου.

Εκτός δε από τους ταχτικούς δερβίσηδες του Τεκέ υπήρχε και μια άλλη τάξη λαϊκών δερβίσηδων, οι "μουϊπάδες". Αυτοί ήταν εκατό και πλέον Τουρκο-κονιτσιώτες που συχνάζαν στον Τεκέ και έκαναν τα ναμάζια των (προσευχές) και κοινά τραπέζια και άλλες θρησκευτικές εκδηλώσεις της αιρέσεώς των. Οι άλλοι μουσουλμάνοι συχνάζανε κυρίως στα τζαμιά.

Ένα έγγραφο σχετικό με την ιστορία του Τεκέ.

αριθ. 83/3

Ο Μουφτής Κονίτσης πιστοποιεί ότι ο Ζεϊνέλ Αμπεδίν του Αμπεδίν, δερβίσης κάτοικος Κονίτσης, εγγεγραμμένος εις το Μητρώον αρρένων Κονίτσης υπ' αυξ.αριθ.609/1888 τυγχάνει Χαλίφης (διάκονος) του εν ενεργεία Μπεχτασλή Τεκέ Μπαμπά Χουσέν της Κάτω Κονίτσης, διορισθείς ως τοιούτος από της 12ης Φεβρουαρίου 1916.

Κόνιτσα 13 Μαρτίου 1923

ο Μουφτής Κονίτσης

Τ.Σ. Σαλή Ομέρ

Τεκές Μπαμπά Οσμάν

Ο Τεκές του Μπαμπά Οσμάν ήταν ένα μικρό κτίσμα με τουρμπέ (μανσωλείο) απάνω από το σαράϊ του Σαχίν μπέη και κάτω ακριβώς από την μεγάλη

θολωτή θύρα του Ζεϊνέλμπεη, που οι Τούρκοι το διατηρούσαν ως την εποχή της ανταλλαγής (1925)· κατόπι ερειπώθηκε.

Εκεί μέσα ήταν θαμένος και ο ιδρυτής του μικρού Τεκέ, ο Μπαμπά Οσμάνης, που κατά την παράδοση είχε έρθει από τα βάθη της Ανατολής και εγκαταστάθηκε εδώ, όπου έζησε πολλά χρόνια. Ήταν πολύ φιλόανθρωπος και αυστηρός ασκητής. Γι' αυτό και οι ομόθρησκοί του τον θεωρούσαν άγιο (εβλιά) και διατηρούσαν τον μικρό τεκέ του όπου πηγαίνουν ταχτικά και προσευχόταν ανάβοντας κεριά, καντήλια και αφήνοντας διάφορα αφιερώματα· όπως λεκάνες και σαπούνια για να πλένεται ο καλός Μπαμπάς, μαντήλια και πετσέτες και παντούφλες ακόμη για να περπατάη. Αυτά όμως τα αφιερώματα τα ξάφριζε με τρόπο ο περίφημος λαϊκός τύπος της παλιάς Κόνιτσας ο Γούσια Παπακώστας και οι αφελείς Κονιτσιώτες μουσουλμάνοι πιστεύανε πως τα χρησιμοποιούσε ο άγιός των Ακόμη και κισσό (μπρούσιαλα) έκλεβε ο περιβόητος Γούσιας από τη μάντρα του Μπαμπά Οσμάν. Και όταν τον τσακώσανε οι Τούρκοι, κατάφερε να γλυτώσει από την ανάλογη τιμωρία με την δικαιολογία πως είχε τα γίδια του άρρωστα, και πως κατέφυγε δήθεν σε αγιασμούς και ραντίσματα του παπά χωρίς να ιδούν θεραπεία· και μόνο με τον κισσό από τα βακούφι του Μπαμπά Οσμάν είδαν καλό και γιαιορεύτηκαν. "Αφερήμ ωρέ Γούσια! του είπαν οι Τούρκοι, μάσε και άλλα".

Ο Χασάν Ντάλε Μέτος, ο τελευταίος Ιμάμης των ελαχίστων τουρκοκονιτσιωτών που υπάρχουν ακόμη εδώ, ο οποίος έφυγε προ δέκα-δώδεκα ετών για την Τουρκία, μου διηγόταν πως δήθεν ο Νικόλα Μπάκας που έπασχε από τα μάτια του είχε βάλει τον Ευγένη Ζαχαράκη και του κουβαλούσε πέτρες χαλώντας το βακούφι του Μπαμπά Οσμάν. "Και για! μου έλεγε ο Χασάν, ο Μπάκας γκαβώθκι, ο Ζαχαράκ'ς σκοτώθ'κι από τ' νάρκα Να τα σεβουμέστι τα βακούφια και τ'ς άγιοι, κάν μουσουλμάν' κάν χριστιανοί κι' αν είναι".

Άλλοι μπαμπάδες ή δερβισάδες του Τεκέ αυτού δεν μας είναι γνωστοί.

Τεκές Μπαμπά Νεβρούζ

Ο Τεκές του Μπαμπά Νεβρούζ βρισκόταν εκεί που είναι σήμερα το κτίριο του Γεώργη Παπά, όπου στεγάζονται η Υποδιοίκηση Χωροφυλακής και το Αστυνομικό Τμήμα Κονίτσης.

Ονομαζόταν και Σουλτάν Τεκές κατά τις παραδόσεις των Κονιτσιωτών μουσουλμάνων και ήταν μάλλον ο παλαιότερος απ' όλους.

Πληροφορίες σχετικά με τους μπαμπάδες και δερβισάδες του δεν έχουμε προς το παρόν.

Τεκές Σεΐχ Ισχάκ και Αβδουραχμάν

Ο τεκές του Σεΐχ Ισχάκ, τον οποίο αναφέρει ο καθηγητής Οτουκέν, ήταν στο σημερινό σπήτι της οικογένειας Κεσανίδη, όπου σώζεται και ένας τουρμπές, του οποίου δυστυχώς την υπέρθυρη μαρμάρινη επιγραφή αφήρεσαν οι Ιταλοί την εποχή της κατοχής 1941-43. Ποιος ήταν ο ιδρυτής του μικρού αυτού τεκέ δεν γνωρίζουμε.

Ο δερβίσης, και κατόπι Σεΐχης, Ισχάκ ζούσε κατά το 1880 και αργότερα ακόμη. Στα 1870 ήταν μέλος του Δααβή (λαϊκός δικαστής-ένορκος). Ο πατέρας του ονομαζόταν Σεΐχης Αβδουραχμάν.

Κατά τον υπέργρηγο Κονιτσιώτη Νικόλα Δημητρούλη Σωτήρως, ο δερβίς Ίσακ δεν συμπαθούσε τους Χριστιανούς και είχε καταδιώξει τον Ιερομόναχο Χρυσάνθο τον Λαενά. Υποθέτομε ότι την εποχή που ο Σεΐχ Χαλήλ ή ο γυιός του ο δερβίς Κιαμήλ έκαναν αγωγή εναντίον του γείτονά των Γιάννη Ζώη, που χτίζοντας το σπήτι του άφηνε παράθυρα προς το μέρος των, ο δερβίς Ισχάκ θα ήταν εκείνος ο οποίος υπό την ιδιότητα του δικαστού είπε προς τον μηνυτή: "Δεν έχεις δίκιο να παραπονείσαι πως θα σε βλέπουν οι Χριστιανοί, αφού εσύ ο ίδιος έχεις στην αυλή σου τον Καλόγηρο με ολόκληρη εκκλησία, με σταυρούς και με εικόνες". Και έγινε αίτιος να εκδιωχθή ο αγαθός Ιερομόναχος από του δερβίς Κιαμήλ και να καταφύγη στο Φλωρέϊκο. (Αφήγησις Χρ. Πατέρα. Βλέπε και περιοδικό "ΚΟΝΙΤΣΑ", τόμος 68, σελ.1 κλπ. και "Ηπειρωτική Εστία" έτους 1955).

Γυιός του Σεΐχ Ισχάκ ήταν ο Ντερβίς Αμπεντίν, ο οποίος έφυγε ως ανταλλάξιμος επικεφαλής τριάντα μουσουλμανικών οικογενειών. Ο δερβίσης Αμπεντίν διετέλεσε και Δημοτικός Σύμβουλος επί Τουρκοκρατίας και μετά την απελευθέρωση. Θα ασχοληθούμε μ' αυτόν εκτεταμένα σε άλλο κεφάλαιο της γενικής περί των Κονιτσιωτών μουσουλμάνων πραγματείας μας.

Τεκές Σεΐχ Χασάν

Ο Τεκές του Σεΐχ Χασάν υποθέτομε και πρέπει να ήταν αυτός που βρισκόταν εκεί ακριβώς που είναι σήμερα η Αναγνωστοπούλειος Σχολή.

Ο τελευταίος Σεΐχης αυτού του Τεκέ ήταν ο Μουχεδίν ή Ντίγκας ο τσιφλικούχος του χωριού Φειτόκος (Θεοτόκος). Πατέρας του Μουχεδίν ήταν ο Σεΐχ Χαμζάς· και δεν αποκλείεται παλπούς ή τέλος πάντων πρόγονός του να ήταν ο προαναφερόμενος Σεΐχ Χασάν.

Τεκές Σεΐχ Κιαμήλ

Εκτός από τους πέντε τεκέδες που αναφέρει ο κ. Οτουκέν στην επιστολή του, έχομε και έναν ακόμη επάνω από το τζαμί της αγοράς, δίπλα από το Νοσοκομείο (νυν οικία Σιώρου), από τον οποίο εσώζετο ένας τουρμπές (μαυσωλείο) μέχρι τα 1950 περίπου.

176

Ο παλαιώτερος γνωστός Σεΐχης αυτού του Τεκέ είναι ο Σεΐχ Σουλειϊμάν (αρχές περασμένου αιώνας). Ακολουθεί ο γυιός του ο Σεΐχ Χαλήλ, που τον απαντούμε σε έγγραφο του έτους 1859· και τρίτος είναι ο γυιός του δεύτερου, ο δερβίσης και μετέπειτα Σεΐχης Κιαμήλ, που απεβίωσε γύρω στα 1918 και τον θυμούνται όλοι οι παλαιώτεροι Κονιτσιώτες.

ΤΟΥΡΜΠΕΔΕΣ

Σε όλους τους τεκέδες που προαναφέραμε, υπήρχαν και από ένας-δύο ή και περισσότεροι τουρμπέδες (μαυσωλεία), όπου ενταφιαζόταν οι Σεΐχηδες, Μπαμπάδες και άλλοι επίσημοι μουσουλμάνοι ιερωμένοι. Αλλά, εκτός απ' αυτούς, υπήρχαν και άλλοι, όπως π.χ. έξω από τα δύο τζαμιά και ο τουρμπές της Μπατζής. Αυτός ο τελευταίος ήταν απάνω από το σπίτι του Δόσια Μπεκιάρη στο στενό που οδηγεί προς το παρεκκλήσι του Αγίου Νεομάρτυρος Γεωργίου. Εκεί, όπως αφηγούνται οι παλαιοί Κονιτσιώτες, οι ντόπιοι μουσουλμάνοι πηγαίνανε και προσκυνούσαν και ανάβανε και ξυγκοκέρια.

Υποθέτω πως ο Τουρμπές αυτός θα είχε ασφαλώς κάποια σχέση με την Αϊσέ Μπατζή, που αναφέρεται σε επιτύμβια στήλη του έτους 1748, καθώς και με τον Χότζα Σουλεϊμάν Μπατζή, που απαντούμε σε έγγραφο του 1902.

ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΙΕΡΩΜΕΝΟΙ

Σεΐχηδες και Μπαμπάδες

Ο παλαιώτερος Κονιτσιώτης Σεΐχης που γνωρίζομε είναι ο Σεΐχ Αχμέτ, τον οποίο απαντούμε σε μία σπασμένη επιτύμβια στήλη (το όνομά του) του έτους 1714, κατά το οποίο απεβίωσε.

Σεΐχης ήταν επίσης, όπως είναι γνωστό, και ο πατέρας του Αγίου Νεομάρτυρος Ιωάννου του εκ Κονίτσης και το σπήτι του ήταν εκεί όπου κατοικεί σήμερα η οικογένεια Σουτοπούλου στο Δέντρο.

Στα 1918 απαντούμε στην Κόνιτσα και κάποιον Σεΐχ Σαντήκ, πιθανόν πρόσφυγα από την Βόρειο Ήπειρο. Για τους άλλους Σεΐχηδες, Αβδουραχμάν και γιό του Ισχάκ, για τους Χασάν, Χαμζά, και Μουχεδίν και Σουλεϊμάν, Χαλήλ και Κιαμάλ, γράψαμε στα προηγούμενα, όπως και για τον Τουραμπή Γκιούλ Μπαμπά, που έφερε και τον τίτλο του Σεΐχη.

Σταματούμε λοιπόν προς το παρόν μη έχοντας άλλες πηγές και πηγαίνουμε στους Μπαμπάδες (ηγούμενους), αναφέροντας τα ονόματα εκείνων που απαντήσαμε σε διάφορα παλαιά έγγραφα, χωρίς να γνωρίζομε ποιών τεκέδων υπήρξαν ηγούμενοι.

Στα μέσα περίπου του περασμένου αιώνας απαντούμε τον Μπαμπά Ομέρ, που κατοικούσε εκεί που είναι το σημερινό σπήτι Μίρκου-Κρυστάλλη στην Κάτω Κόνιτσα. Αυτός είχε γιό τον Αλή και έγγονο άλλον Ομέρ και δισέγγονο τον Σαλή Ομέρ που διετέλεσε Μουφτής Κονίτσης από τα 1914 ως τα 1925 που έγινε η ανταλλαγή των πληθυσμών.

Στα 1864 απαντήσαμε επίσης το όνομα κάποιου Μπιλάλ Μπαμπά, ο οποίος είχε γιό Δερβίς ή δερβίση (το Δερβίς ήταν και μικρό όνομα).

Δερβίσηδες

Δερβίσηδες, δηλαδή μουσουλμάνους εγγάμους συνήθως μοναχούς, εκτός απ' εκείνους που προαναφέραμε, απαντούμε στην Κόνιτσα και τους εξής:

Το έτος 1832 τον δερβίς Χασάν, που εισέπρατε τα αγαθήκια (φόρον προστασίας) του Σιλιχτάρ Πόντα.

Στα 1848 τον ντερβίς Αλήκο, που υπογράφει Ελληνικά σε μια ομολογία χρέους.

Επίσης, τον τερβίς Αβδή στα μέσα πιθανόν του περασμένου αιώνας, που κατασκεύασε με δαπάνη του την ομώνυμη βρύση στην Κάτω Κόνιτσα.

Στα 1862 απαντούμε τον δερβίς Χασάν, ο οποίος πιθανόν να είναι το ίδιο πρόσωπο με τον αναφερόμενο στην επιγραφή του παλαιού ωρολογίου της αγοράς της Κονίτσης.

Στα 1865-70 απαντούμε τον ντερβίς Λελήκα, που είχε το σπήτι του στο σημερινό του Προδρόμου Καράκογλου και είχε γυιό τον Αλή και εγγονό το Φούλια που έκανε και εξαγωγές δοντιών.

Στα 1877 απαντούμε τους δερβίς βέη Ισήμπεη και δερβίς Χουσένμπεη και λίγο αργότερα τον δερβίς μπουλούκ Ιμίν, που είχε το σπήτι του εκεί που κατοικεί σήμερα η οικογένεια Τσινασλάνη.

Δερβίσης επίσης ήταν και ο Σιαϊν ο πεθερός του Ναζήμ δερβίς Ισάκ, που καταγόταν από την Βόρειο Ήπειρο.

Στα 1900 τέλος απαντούμε έναν δερβίση Χουσέν στην Κόνιτσα και στα 1903 κάποιον δερβίς Γιάχο.

Χοτζάδες

Η λέξη Χότζιας είναι Περσική και σημαίνει δάσκαλος. Επειδή όμως οι Χοτζιάδες ήταν συνήθως και θρησκευτικοί λειτουργοί, τους αναφέρουμε εδώ μαζί με τους άλλους μουσουλμάνους ιερωμένους.

Πρώτος γνωστός μας Κονιτσιώτης Χότζας είναι ο Χότζιας του Μεμπρήμπεη, τον οποίο στα 1820 τον αναφέρει ο Κώστας Γραμματικός Βουρμπιανίτης ως συνεργό στον χαλασμό του σπιτιού του.

Λίγο αργότερα συναντούμε τον Σαντουλά Χότζια από την Κάτω Κόνιτσα (σημερινό σπήτι Π.Χαλούλου), που είχε και απογόνους Χοτζιάδες. Από τα τρία ή τέσσερα παιδιά του, Αντέμ, Αχμέτ κλπ., ο ένας ο Μουχεδίν, που ζούσε στα 1889, ήταν Χότζιας στο μεχτέπι (σχολείο) της Κάτω Κόνιτσας. Στα τελευταία χρόνια του, κατά τον Ισμαήλ Χούσο, είχε χάσει κάπως τα λογικά του, επειδή είχε υπεξαιρέσει κάποιο ιερό βιβλίο του τεκέ Ήταν δε γαμπρός από αδερφή του Κιατίπη (δικαστικού γραμματέως) Μουρτεζά Εφέντη. Έναν από τους γιούς του Μουχεδίν, τον Ιμπραήμ, τον απαντούμε ως επίτροπο (μουτεβελή) του τζαμιού της αγοράς στα 1881. Ο άλλος γιός του, ο Σαμπήτ, ήταν επίσης Χότζιας και επίτροπος του ίδιου τζαμιού μέχρι το έτος 1925, όπως προαναφέραμε.

Άλλος Χότζιας των μέσων του περασμένου αιώνας ήταν ο Βελής, που κατοικούσε στα σημερινά Χατζηρουμπέικα, Νικόλα, Μήτσου Μαύρου κλπ. Αυτός ήταν παππούς του κερατζή Μεϊντή. Αδερφός του Βελή ήταν ο Κασήμ Εφέντης, Χότζιας κι' αυτός και πατέρας του Μεχμέτ Εφέντη, Οικονομικού υπαλλήλου, που καταμετρούσε τα κρασιά κλπ. Εκεί κατοικούσε κι' ένας Αχμέτ Χότζιας, γιός πιθανόν του Βελή Χότζια.

Υπήρχε και άλλος Αχμέτ Χότζιας, που δίδασκε στο τουρκικό σχολείο της Κάτω Κόνιτσας γύρω στα 1875-85, αλλά ήταν ξένος, όχι Κονιτσιώτης.

Κατά το έτος 1883 απαντήσαμε ως επίτροπο του τζαμιού αγοράς και όλων των Βακουφιών (μουσουλμανικών) τον Μεχμέτ Μουχεδίν Ρουσδή· αλλά σε ποιά οικογένεια ανήκε δεν μπορούμε να προσδιορίσωμε.

Άλλος Χότζιας των μέσων του 19ου αιώνας ήταν κάποιος Χασάν, που είχε γιόν Ομέρ και έγγονο τον Ασήμ (1925). Ένας Τζιαφέρ Χότζιας κατοικούσε στην Κάτω Κόνιτσα στις Νέπκας, κοντά στο μαγαζί Γρ. Χατζηφραιμίδα.

Άλλος Χότζιας πάλι ήταν στο σημερινό σπήτι των αδελφών Ευαγγελίδου στην Κάτω Κόνιτσα και λεγόταν Αντέμ εφέντης. Τα παιδιά του, Αλής και Ιουσοφ εφέντηδες, ήταν δημόσιοι υπάλληλοι (μεμούρηδες) και ο τρίτος γιός του, ο Τζεμάλ ή Τζεμήλ εφέντης, ήταν αξιωματικός.

Χότζιας ήταν και ο πατέρας του περίφημου κερατζή Ομέρη, που είχε σπήτι στο οικόπεδο Α. Τσάνου και λεγόταν Ιμίν Χότζιας.

Άλλος Χότζιας πασίγνωστος ήταν ο Μουχτάρ εφέντης γύρω στα 1890-1910, που καθόταν στο σημερινό σπήτι Ευθυμίου Κυρτζόγλου και είχε γιόν τον Γιασιά. Αυτός δίδασκε στο σχολείο της Κάτω Κόνιτσας.

Κατά το έτος 1890 Ιμάμης του τουρκικού στρατού στην Κόνιτσα ήταν κάποιος Αχμέτ Εφέντης, πιθανόν ξένος.

Απαντούμε επίσης και κάποιον Νταλήπ Χότζια.

Στα 1895 απαντούμε κάποιον Σεύκο Χότζια, που καθόταν στο σημερινό σπήτι του Προδρόμου Γαϊτανίδα, πιθανόν πατέρα του μουεζίνη Ταχήρ αγά.

Φτάνουμε τώρα στα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας.

Γύρω στα 1900 απαντούμε κάποιον Χότζια Μωχαρέμ Αγαπάκη. Την ίδια εποχή έναν Χασάνη Χότζια. Και επίσης τον Χότζια Σουλεϊμάν Μπατζή, για τον οποίο πιστεύουμε να έχει σχέση με την Αϊσέ Μπατζιή του έτους 1748 και με το προσκυνητήριο-τουρμπέ της Μπατζής που προαναφέραμε. Πιθανόν δε από τον γιό αυτού του Χότζια, τον Αμπάζ Σουλεϊμάν Χότζια, να αγόρασε ο Νίκος Ζδράβος το κάτω από το σημερινό Ειρηνοδικείο μαγαζί του.

Έχουμε επίσης και τον Χότζια Αβδούλάχ, που καταγόταν από το Αργυρόκαστρο. Αυτός ήταν δάσκαλος στο Ρουσδιέ μεχτέπ (ανώτερο σχολείο) που σώζεται ακόμη δίπλα στο τζαμί της αγοράς. Αυτός κατοικούσε απάνω από τα μαγαζιά του Ρούβαλη και αργότερα στο σημερινό σπήτι του Στολίδη.

Ήταν αγαθός και ενάρετος άνθρωπος και είχε και την εξής συνήθεια: Όταν πληρωνόταν και έπαιρνε τον μισθό του, πήγαινε στα μαγαζιά από τα οποία είχε ψωνίσει βερεσέ (με πίστωση) και άπλωνε ψηλά στον πάγκο το μαντήλι του με τα χρήματα λέγοντας στον καταστηματάρχη: "Πάρε μόνος σου όσα σου χρεωστώ". Σε διάφορα έγγραφα απαντούμε το όνομά του από τα 1888 ως τα 1906. Πότε ακριβώς έφυγε από την Κόνιτσα δεν γνωρίζουμε.

ΠΡΩΤΕΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

1. Με τον τίτλο "Κονιτσιώτικα Χρόνικά", ο Τ.Ευθυμίου δημοσιεύει κείμενα στην "Ηπειρωτική Εστία" από το 1963 ως το 1982 και στο περιοδικό ΚΟΝΙΤΣΑ από το 1963 ως το 1984.
Ένα μικρό μέρος περιέχεται στην παρούσα έκδοση.
2. Με τον τίτλο "Ιστορικών αρχείων της Κονίτσης" ή "Ιστορικό αρχείο της Κόνιτσας" ο συγγραφέας δημοσιεύει κείμενα στο περιοδικό ΚΟΝΙΤΣΑ από το 1982 ως το 1989.
3. "Κονιτσιώτες Αγωνιστές εις την επανάστασιν του 1821". Γράφηκε το 1971.
4. "Δάσκαλοι και σχολεία της Κονίτσης κατά τους χρόνους της Τουρκοκρατίας". Περιοδικό ΚΟΝΙΤΣΑ από το 1965-1966.
5. "Πώς απελευθερώθηκε η Κόνιτσα και η Επαρχία της από τον τουρκικό ζυγό". Περιοδικό ΚΟΝΙΤΣΑ, 1963.
6. "Οι Μουσουλμάνοι της Κονίτσης". Εφημ. Πρωινά Νέα, Ιωάννινα 1973.
7. "Μνημεία και Ιδρύματα Μουσουλμανικής λατρείας και Μουσουλμάνοι ιερωμένοι στην Κόνιτσα". Εφημ. Πρωινός Λόγος, Ιωάννινα 1969.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

48034

KON